

The Project Gutenberg eBook of Kotikuusen kuiskehia, by Theodolinda Hahnsson

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Kotikuusen kuiskehia

Author: Theodolinda Hahnsson

Release date: March 2, 2006 [EBook #17900]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KOTIKUUSEN KUISKEHIA ***

Produced by Matti Järvinen, Tuija Lindholm and Distributed

Proofreaders Europe.

KOTIKUUSEN KUISKEHIA

Kertoellut
Theodolinda Hahnsson

Ensimmäisen kerran julkaissut
G. W. Edlund 1884.
Digitalisoitu kolmannesta painoksesta,
jonka on julkaissut Kustannusosakeyhtiö Otava 1920.

Nämä "Kotikuusen Kuiskehet" tuovat terveisiä kirjallisuutemme varhaisilta aamuajoilta. Sellaisina ne varmaan vielä löytävät ystäviä, jotka ymmärtämyksellä osaavat niitä kuunnella. "Kansani hyväksi ne kirjoitin", lausui kirjan tekijä kuolinvuoteellaan.

Kirja on painettu melkein muuttamattomana toisen painoksen mukaan; vain silmiinpistävimpiä kielellisen kehityksen ja oikeinkirjoituksen y. m. vaatimia pieniä korjauksia on hellävaroen tehty.

SISÄLLYS:

I. NOVELLEJA JA KERTOMUKSIA:

Kuuselan Kukka.....	9
Kaksoisveljekset.....	77
Muistoja Naantalista.....	189
Mäkelän Liisu.....	291
Haapakallio.....	354
Torpan tyttö.....	397
Pitkänniemen synty.....	414
Rikas köyhänäkin.....	421
Juhannusaatto mummon luona.....	426
Köyhäinmajassa.....	444
Mitä koski kohisee? Mitä kuuset kuiskailee?....	452

II. NÄYTELMIÄ:

Ainoa hetki.....	459
Savonjääkäri.....	483
Viinantehtailija.....	512

I

NOVELLEJA JA KERTOMUKSIA

KUUSELAN KUKKA.

1. NIEMEN UKKO.

Pohjois-Suomessa oli meren rannalla kaunis Niemen talo, jota hallitsi kuudenkymmenen vuoden vanha ukko. Tämä talo ei ollut iso, mutta sen haltija oli kuitenkin rikas ja mahtava, sillä hän oli uutterasti työtä tehnyt, ja erittäinkin oli hän kalanpyynnillä rikastunut, sillä kalansaalis oli hyvä, ja ukko lähettikin aina joka vuosi saaliistansa monta veneellistä Ruotsiin, josta sai kiiltävät rixsit takaisin.

Vanhanpuolisella iällä oli ukko ottanut itsellensä nuoren, kauniin ja hempeän vaimon, jota hän paljon rakasti, mutta jolta hän myös paljon vaati. Ukko oli aina tottunut olemaan itsevaltaisena hallitsijana talossaan, ja niin tahtoi hän vieläkin olla, vaikka nuori emäntäkin taloon tuli. Hän oli vankka mies sekä ensimmäinen joka työssä; ja koska isäntä kävi edellä, ei ollut emännän eikä palkollisten jälkeen jääminen; mutta emäntä oli heikko ja tuli liiasta työstä vielä heikommaksi. Naapurit kyllä varoittivat isäntää antamasta emännän liioin rasittaa itseänsä, mutta silloin vastasi ukko: »Lapseni (niin nimitti hän tavallisesti vaimoansa) annan minä työllä voimiansa vahvistaa, ja seuratkaatte muutkin esimerkkiäni.» Vaan nuori vaimo lakastui, ja pian täytyi isännän saattaa hänen kalpea ruumiinsa hautaan.

Valitusta ei kukaan kuullut isännältä, kaikki vain teki hän samassa vakavassa järjestyksessä kuin ennen, mutta silloin, kun hän haudalta palasi, läksi hän oitis vähäistä kätkyttä kohti, jossa pienokainen poikansa makasi. Syvä huokaus nousi hänen rinnastansa, silmissänsä kiilsi jotain oudon näköistä, harvaan putosi muutamia raskaita kyyneleitä pojan vuoteelle, ja hän lausui: »Lapseni, paljon on Jumala minulta ottanut, mutta vielä enemmän sinulta. Suloinen, hellä äitisi on poissa, jä jäljellä vain kova, jäykkä isä.» Mutta vuoden vanha lapsi kätkyessä hymyili isällensä eikä tietänyt kaipauksesta mitään.

Hellällä huolella kasvatti nyt Niemen isäntä poikaansa; rakkautensa tätä lasta kohtaan oli suuri, näytti ikäänkuin hän olisi lapsellensa tahtonut kahdenkertaisesta osottaa sitä rakkautta, jota ei hän

lapsen äidille ollut näyttänyt.

Vuodet vierivät edellensä, ja poikanen, pieni Mikki, kasvoi kauniiksi, soreaksi nuorukaiseksi. Kaikki häntä rakastivat, niin hyvin kylässä kuin kotonakin. Luonnoltaan oli hän helläsydäminen, niinkuin äitivainajansa, sekä iloinen ja vilkas, mutta useasti hänessä myös havaittiin isänsä vakavuutta. Työssä oli Mikki aina isänsä sivulla, ja kun hän pyssy olalla meni metsästäämään, niin totta hänellä palatessa aina oli enempi taikka vähempi lintuja toisella olallansa. Sama onni oli hänellä myös kalanpyynnissä, eikä koko seudussa ollut niin hyvää uimaria kuin Mikki; hänpä taisi niinkuin sorsa uppoutua veden alle ja taasen hiljaa uiskennella sen pinnalla. Eipä kummaakaan, että kaikki miehet pitivät häntä hyvänä kumppanina, ja tytöille hän oli oikea sydänpöytä. Tälle pojallensa koki nyt Niemi koota tavaraa niin paljon kuin mahdollista oli; hän luuli sillä oikein perustavansa lapsensa onnen.

Vähän matkaa Niemeltä oli Kuuselan talo; se oli rakennettu töyräälle, vähäisen järven rannalle. Muutamia kivenheittoja talosta oli aukea meri, ja sen sinertävä pinta pilkoitti sieltä ja täältä tuuhean kuusikon lävitse. Tämä talo miellytti Niemen ukkoa, ja hän olisi halusta ostanut sen, saadaksensa pojallensa isomman tilan, kun hän kerran oli isännäksi tuleva, mutta Kuuselan isäntää ei haluttanut taloansa myydä; hän oli hyvissä varoissa, niinkuin Niemen ukkokin, niin ettei hänen ollut mitään pakkoa erota talostaan. Mutta Niemi oli nyt kerran saanut sen päähänsä, että nämät talot olivat yhdistettävät, ja hän läksi eräänä päivänä taas Kuuselaan kauppa tekemään. Hän korotti hintaa ehtimiseen, vaan viimein sanoi Kuusela:

»Taloni on minulle rakas, enkä siitä luovu, mutta ottakoon poikasi tyttäreni vaimoksensa, silloinpa tulevat he kerran molempain talojen omistajiksi. Sepä on varsin niinkuin Jumalan säätämä, koska sinulla on ainoastaan yksi poika ja minulla yksi tytär.»

»Hm, en tuota ole vielä ajatellutkaan, koska poikani vasta on 21 vuoden vanha, mutta ei saattaisi olla hullumpaa.»

»Kaisu meidän on hyvä lapsi, vaikka hän on vähän jolsa muodoltaan», sanoi Kuusela, »ja pari vuotta hän on myös Mikkiä vanhempi, mutta eipä tuo mitään tee.»

»Ei teekkään. Täytyypä nyt totuttaa poikaani ajattelemaan omaa parastansa», vastasi Niemen ukko, ja sitte pauskasi hän oikein ystävällisesti kättä ja läksi kotiapäin kulkemaan. Kotiin tultuansa hän sanoi pojallensa:

»Ei kaupasta tule mitään, Kuusela ei tahdo taloansa myydä, mutta kaunis on talo, ja jospa se maailmassa olisi poikani oma, sepä vasta olisi sopivaa.»

»Kylläpä onkin se kaunis talo, niinkuin Niemikin, mutta onhan meillä täällä tarpeeksi tilaa, mitä isä enemmästä huolii.»

»Poikani, sinä ehkä joudut naimisiin, enkä silloin vaimoasi tänne tahdo; minä vaadin paljoa, tunnen sen, eikä siitä olisi mitään hyvää, että asuisimme samassa talossa, ja jos olisit kaukana — sitä en kestäisi, sillä, poikani, vaikka olenkin kova, niin sinä olet kumminkin ainoa, jonka vuoksi vielä täällä elää tahdon.»

Mikki oli vaiti ja kuunteli tarkasti isäänsä, vaan ukon puhuttua hän sanoi: »Isäni, ei ole minun kiirutta naimisiin, eipä isäkään nuorena nainut.»

»Siinä ei sinun ole isästäsi esimerkkiä ottaminen; parempi olisi ollut ja enemmän olisin rakastetun äitivainajasi mieleen taipunut, jos olisin nuorempana nainut, ja 'silloinpa seppäkin takoo, kuin rauta on kuumana, ja rakkaus syämmihin syttyy ain' nuoruuden aikana'».

Mikki katseli kummastuen isäänsä, joka tavallista enemmän oli puhunut, ja hänkin nyt paremmin rohkeni suoraan jutella isänsä kanssa. Silmänsä olivat kirikkaat, kun hän vähän punastuen sanoi: »Isäni, kun minä otan vaimon itselleni, niin pitää teidän olla hänellekin isänä, niinkuin minulle; hän hellii teitä niin, kuin olisitte hänen oma isänsä, ettekä voisi toivoa kenenkään tekevän työt paremmin, kuin hän ne tekee, ja hän on oleva se kukkanen, joka kotomme kaunistaa. Mikä on teidän kotonne, on myös oleva meidän kotomme, ja vanhoilla päivillänne hän on teitä hoitava.»

Nytpä Niemen ukko sai suuret silmät, hän näki ja kuuli, kuinka innokkaasti Mikki puhui, ja aavisti, ettei Mikin sydämessä ollut kaikki vallan entisellään. »lieneekö Kuuselan Kaisu jo poikaani miellyttänyt? Sepä olisi hupaista», ajatteli ukko; vaan samassa hän muisti, miten Mikki oli vakuuttanut, ettei kukaan talon töitä paremmin tekisi kuin se, joka hänelle oli vaimoksi tuleva, ja Kaisu oli vähän kömpelö, ja hidas — eipä se ollut hän. »Ei», arveli ukko, »rakkaudesta vain minua kohtaan poikani noin lämpimästi puhui.»

Niin luuli ukko. Jos hän olisi tehnyt yhden ainoan kyselmän pojallensa tässä asiassa, niin olisi hän

saanut tietää, kuinka hän oli hairahtunut. Mutta ukko jätti sen asian sillensä, sanoen:

»Sinun täytyy mennä huomenna aamulla Kuuselaan kuulemaan, joutavatko maanantiaamuna tulemaan kalamajoille.»

»Menen kyllä kernaastikin», vastasi Mikki iloisesti; vaan ukko katseli häntä tarkasti ja läksi sitte pois mumisten itseksensä: »Kumma, miten hän nytkin tuli iloiseksi, kun Kuuselaisten kanssa kalastamaan mennään, eikä muita talontyttäreitä ole likimaillakaan. Mutta Lyyli — ei, mitä vielä, köyhä tyttörentukka ja minun rikas komea poikani, se ei sovi, rikkaan pitää Mikin vaimon olla.»

Näin ajatteli Niemen ukko ja läksi tuvan takana olevaan kamariinsa, luullen, että rikkaus oli hänen lapsensa paras onni.

2. KUUSELAN KUKKA.

Aurinko paistoi kirkkaasti pyhäaamuna, kun Mikki riensi metsän läpi Kuuselaan vievää pientä polkua pitkin. Metsä oli kaunis; aamukaste kimmelsi kuusen oksilla, tuhansia lintuja lauleli metsässä. Polkua katkaisivat aina välimmiten pienet iloisesti lirisevät merenjuovat, joiden poikki oli muutamista pölkyistä tehty siltoja, mutta Mikki ei siltojen yli mennyt, vaan hyppäsi kiveltä kivelle ja pääsi niin noitten porisevien juovien poikki; häntä vielä lapsetti, ja iloisena hän riensi Kuuselaa kohti. Tultuansa sinne hän meni tupaan, jossa Kuuselan väki juuri oli eineellä; isäntä itse istui pöydän päässä, ja häntä vastapäätä istui Kaisu, mutta isäntä nousi heti, sanoen iloisesti:

»Hyvää huomenta, naapuri! Mitäs nyt kuuluu? Kaisu, mene tuomaan oluthaarikka ja tarjoo meidän nuorelle naapurillemme.»

Kaisu nousi punastuen ja meni mielihyvillään kotikaljaa tuomaan sorealle Mikille, mutta Mikki sanoi: »Ei, istukaa rauhassa, minulla vain oli vähäisen asiaa, sillä nyt alkua kalansaalessa, ja me puolestamme olemme valmiit huomenna menemään merelle, jos teidän vain sopii tulla.»

»Kyllä me tulemme», vastasi Kuusela, »mutta, Kaisu, kraatarin Lyylin täytyy myös sana saada. Noh naapuri, juoppas nyt meidän Kaisun tekemää vaahtoavaa olutta.»

Kaisun vaaleat silmät tirkistelivät mielihyvällä Mikkiä, ihonsa hohti punaiselta hänen pellavankarvaisen tukkansakin lävitse, ja hymysuin otti hän tarjotun oluthaarikan vastaan, kun Mikki, antaen sen takaisin, sanoi oluen olleen hyvää.

Mikki jätti nyt hyvästi, lausuen: »Minä menen kraataritädin luo ja samalla kyllä Lyylille vien sanan, että hänen on tuleminen kanssamme nuotalle.»

»Hyvä, hyvä», vastasi Kuusela, ja Mikki läksi.

Hän meni Kuuselasta meren rannalle päin. Iloisena hän kulki, sillä tämä polku oli hänelle rakas ja vanha tuttu aina hänen lapsuutensa ajoista. Nyt hän oli ehtinyt rannalle, jonka reunoja aukean Pohjanlahden aallot kastelivat. Rannalta muutaman sylvänmitan päässä oli sileällä nurmella pieni punaiseksi maalattu mökki, jonka vähäistä ruohopihaa kaksi lehevää pihlajaa varjosi. Näitten pihlajain siimeksessä oli Mikki monta kesäistä päivää viettänyt, sillä täällä hän kävi lapsena »kraataritädin» luona lukemassa.

Mökin asukas oli räätälin leski. Hänen miehensä oli eläessään rakentanut huoneen itsellensä Kuuselan maalle ja teki siitä vuokraksi Kuuselalle kaikki räätälintyöt, mitä isäntä tarvitsi. Räätäli itse oli jo kauan maannut turpeen alla, vaan leski eli kraataritäti (niin häntä tavallisesti mainittiin) asui vielä mökissä ja teki apupäiviä Kuuselaan, aina kun niitä vaadittiin. Kotonaan hän teki räätälintyötä sekä opetti lapsia ja tuli työllään hyvin toimeen.

Kraataritädin luona oli Mikkikin käynyt lukemassa, kunnes osasi aapisensa, katkismuksensa ja piplianhistorian; muuta ei tätikään taitanut. Lomahetkinä Mikki oli saanut vähäisessä ruohopihassa leikitellä kraataritädin ainoan tyttären pienen Lyylin kanssa. Tuossapa oli pihlajain alla samat lavitsat vielä, joilla hän lapsena oli kevätiltoina istunut aurinkoa katsellen siksi, että näki mihinkä se levolle meni; ja kun se oli laskenut eikä enää muuta näkynyt kuin punertava taivas aukean aaltoilevan meren takana, silloin Mikki huusi iloisesti:

»Aurinko nukkuu meressä, minä näin kun se levolle meni.»

Päivät menivät, viikot joutuivat, vuodet kuluivat, koulunkäynti loppui, ja Mikki oli sorea nuorukainen, mutta kraataritädin luona kulki hän yhä vain.

Mikki oli äiditön lapsi, mutta hänen rakastavainen sydämensä kaipailee äidin hellimistä, ja täti häntä heli niinkuin äiti, sillä hän oli ollut Mikin äitivainajan paras ystävä.

Mutta Pohjanlahden rantamökissä löytyi toinenkin olento, joka vielä voimakkaammin johdatti Mikin askeleet sinne — siellä oli silmäpari kirkkahampi kuin tyyni merenpinta, siellä oli posket hohtavammat kuin aamurusko, siellä oli Mikin lapsuuden leikkikumppani, kraataritädin kahdeksantoistavuotias sorea Lyyli. Hän oli seudun ihanin neito, ja häntä nimitettiin »Kuuselan Kukaksi.»

Lyyliä nyt pyydettiin nuotalle Kuuselaisten kanssa, ja Mikki oli iloinen, kun tiesi saavansa viettää monta päivää Lyylin parissa, koska Niemen ukolla oli Kuuselan kanssa yhteinen nuotta. Hän riensi portaita ylös, vaan seisautui porstuaan, sillä hän kuuli tädin ja Lyylin veisaavan:

»Ne niitun kukat korjat, Ja laiho laaksossa, Niin ylpiät yrttitarhat, Puut vihriät verassa, Ne meillen muistuttavat, Suurt' hyvytt' Jumalan», j. n. e.

»Niin; paljon, paljon tulee meidän Jumalaa kiittää», sanoi Mikki itseksensä. Hän istui portaille, ja hänen tietämättään vaipuivat hänen kätensä ristiin. Maailma tuntui hänestä suloiselta, hänen sydämensä oli onnea täynnä. Kun virsi oli mökissä veisattu, meni Mikki sisälle; täälläkin oli onnellisia ihmisiä.

Kraataritäti oli kyllä koetellut maailmaa, hän oli nähnyt päiviä sekä kirkkaita että pilvisiä, mutta hän oli näinä päivinä koonnut itsellensä hyvän aarteen: tyytyväisen sydämen ja vahvan luottamuksen Jumalaan; vaan Lyyli ei ollut vielä mitään kokenut, ei, hän oli aina vain ollut onnellinen. Nyt erittäinkin loisti tyytyväisyys hänen silmistänsä, kun hän meni kättelemään ystäväänsä.

Mikki sanoi: »Olen täällä jo vähän aikaa ollut, istuin niin kauan kuin veisasitte tuolla portailla ihaellen luonnon kauneutta ja kuunnellen teitä.»

»Niin, Jumalaa saamme kiittää, joka antaa meidän tervennä nauttia kesän kauneutta. Luonto pitääkin nyt häitään, sillä se on juuri täydessä morsiuspuvussaan.» Näin lausui täti ja läksi kaljaa tuomaan sisälle.

»Lyyli, koska me häitämme pidämme?» sanoi Mikki.

Lyylin ihanat posket tulivat tulipunaisiksi, ja hän vastasi: »Siihen on vielä pitkät ajat, me olemme nuoret vielä.»

»Ei siihen tarvitse olla pitkiä aikoja, minäpä olen jo yhdenkolmatta vuoden vanha, saanpa jo mennä naimisiin, ja emäntä meillä tarvitaan.»

»Voi Mikki! Kuinka minä isäsi kanssa toimeen tulen? Tuota aina väliin ajattelen, mutta kun ne ajatukset ovat minua vaivanneet, olen jättänyt kaikki mietteet toistaiseksi, varmana, että se aika vielä olisi kaukana.»

»Eipä olekkaan niin. Tiedätkö, isäni sanoi eräänä päivänä minulle, että minun pitää toimittaman emäntä taloon eikä jättämän naimista vanhuuden päiviksi, niinkuin hän. Silloin, Lyyli, olin sanomaisillani, että minulla jo oli morsian, että Kuuselan kaunis kukka oli omani, mutta en tiedä, mikä suuni satoi; isäni on niin kumma, että vaikka tiedänkin olevani hänelle rakkaampi kaikkea muuta maailmassa, ja vaikka hän on minulle sinua lähinnä kallein, en rohkene sentään paljon koskaan hänelle asioistani jutella, ja ellei sinua, pieni lemmittyni, olisi, ja jollei täti olisi äitinä minulle, saisin kyllä kaikki tunteeni tuulelle tarjota, kuusikolle kuiskaella. Mutta äidillesi, Lyyli, tahdon ilmoittaa, että olemme kihloissa.»

Täti tulikin samassa sisälle, ja Lyyli vaaleni; nyt vasta, kun kihlaus oli ilmoitettava, tunsu hän, että muutos hänen elämässään oli tapahtuva.

»Täti,» sanoi nyt Mikki, »te olette ollut niinkuin äiti minulle, vaan suokaa anteeksi, olen ollut teille kiittämätön lapsi, sillä minä olen omistanut kalleimman tavaranne, olen Lyylin kihlannut!»

Kraataritäti katseli hellästi lapsiaan, lausuen: »Tuon on äidin silmä jo kauan nähnyt. Kun näin teidän kasvavan, silloin näin myös, kuinka rakkautenne kasvoi, vaan pelkään, että tämä rakkaus ei onnea teille tuota, sillä jos oikein Niemen ukon tunnen, ei hän Lyyliä tahdo Mikkinsä, silmäteränsä vaimoksi.»

»Miksi ei? Rakastanpa minä hänen Mikkiänsä enemmän kuin ketään muuta maailmassa, — äitini, rakas äitini — vielä enemmän kuin teitäkin; rakastanpa myös hänen kovaa, vaan rehellistä isäänsäkin, ja häntä tahtoisin heliä. Kuinka hän saattaisi minulta ryöstää minun onneni?»

»Lyylini, sinä et ole vielä maailmaa koettanut; tähän asti olet kulkenut kuin kukka kedolla, iloisena, tietämättä, että joka ruusut poimii, sitä okaat myös useasti pistävät. Minä kyllä olen tuota miettinyt, mutta minun olisi ollut niin mahdotonta teidän rakkauttanne estää, kuin olisi ollut mahdotonta sanoa, koska se alkunsa sai; sentähden ajattelin: tämä varmaankin on Jumalalta, ja olkoonpa se sitte murheeksi taikka iloksi, niin on se parhaaksenne. Mutta Niemen ukko ei tätä suvaitse. Hän rakastaa paljon Mikkiä ja luulee, että suuri rikkaus on Mikille parhaan onnen tuova, vaan tässä on kyllä hänen rakkautensa joutunut harhatielle, itsekkäisyys on sen pilannut. Mitä hän on kerran päähänsä saanut, siitä hän ei luovu, vaikka se mitä maksaisi.

Älä pahastu, Mikki, vaikka näin suoraan puhun; tahdoin vain sanoa sen tietääksenne, että ehkä piankin saatte luopua toisistanne. Kukatiesi olisi parasta ollut, että jo ennenkin olisin puhunut, vaan pelkäsin, että rakkautenne ehkä olisi vain kiihtynyt vastapintaisuudestani, ja päätin jättää neuvoni siksi, kuin itse oman parhaanne ymmärrätte.»

»Siinä, täti, oikein teitte; tyhjästä surusta olisivat Lyylin kukoistavat posketkin lakastuneet, ja tässä asiassa teen minä, mitä sydämmeni vaatii, vaikka maailma nurin kääntyisi. 'Vaikka maailman kaiken saisin, en mä sinusta erii, vaikka tavarani kuluttaisin, sinun sittenkin perin'». Näin lauloi Mikki, katsellen ihastuksella morsiantaan.

»Ei, meidän ei tarvitse toisistamme luopua», sanoi Lyyli, »minä en sitä voi uskoa», mutta siitä huolimatta vieräi kyynel toisensa perään hänen silmistänsä, ja täti lausui:

»Nuoret, taivaallanne on pilviä — onko ukkosen, rakeen vai sateen pilviä, sitä emme tiedä, kukatiesi ovat ne ainoastaan hajapilviä, jotka pian haihtuvat pois, — mutta mitä ovatkin ja mitä tullee, niin ottakaa nöyryydellä vastaan, kysellen kaikessa Jumalan sanaa ja omaatuntoanne, ja jos omatuntokin väärin johdattaa, vie sana kuitenkin oikealle tielle.»

»Kiitoksia, täti, neuvostanne», vastasi Mikki. »Mutta minähän olen nyt viipynyt, olinpa unhottamaisillani Kuuselan asian, hän pyysi minua kutsumaan Lyyliä maanantaina nuotalle.»

»Kyllä minä valmis olen», vastasi Lyyli. »Voi, jospa tulisi nyt oikein kaunis ilma! Silloin meidän olisi hupainen merellä olla. Mutta lähde nyt jo, Mikki, isäsi ehkä sinua kaipaa.»

»Niin kyllä, jääkää nyt Jumalan haltuun», sanoi Mikki ja läksi kotiin kulkemaan.

Hän oli nytkin iloinen, hän ei nähnyt uhkaavia pilviä onnensa taivaalla, vaan kulki eteenpäin, hyppien purojen ja juovien poikki. Ainoastaan matkan keskivälissä, siinä missä Surmasalmi yhdistää Kuuselan vähäisen järven ja Pohjanlahden, täytyi hänen hiljakseen kulkea portaitten yli, koska salmen syvyys ammotti hänen sivullaan; vaan sitte hän riensi taas kiireesti polkuja pitkin, kunnes joutui kotiin. Niemen ukko tuli häntä vastaan, sanoen: »Kauan olet viipynyt.»

»Niin, minä olin Kuuselassa ja kraataritädillä.»

»Hm, oli kai hupainen olo Kuuselassa?» Ukko katseli terävin silmin Mikkiä sekä jatkoi: »Ehkä olet parhaaksi havainnut, että jäisit sinne ainaiseksi, että ottaisit Kaisun vaimoksesi — häh?»

»Kaisun? Häntä en ikänä ota!»

»Hiljaa, hiljaa, sinulla ei vielä ole tarpeeksi ikää noita asioita päättämään. Ajattele nyt tätä asiaa. Kaisu on hyvä tyttö, ja vaikka ei hän ole kaunis, on hän kuitenkin kauniin talon perillinen. En sinua tietysti tähän naimiseen pakota, vaikka se olisi mieleni mukainen, löytyypä niitä muitakin rikkaita *talontyttäreitä*.»

Tätä sanoessaan tarkasteli ukko taas Mikkiä, ja mitä hänen silmänsä lienevät nähneet, sitä ei tiedä, mutta hänen äänensä kuului karkealta, kun hän lausui: »Niin on laita, mieli asiaa.»

3. KALAMAJOILLA.

Kirkkaana paistoi päivä maanantaiaamuna, kun Niemen kalastajat laskivat veneensä rannalta. Veneessä istuivat Mikki, piika ja renki. Mikin vankat kädet tarttuivat airoihin, ja keveästi kuin vesilintunen järvestä kiiti nyt vene meren pinnalla, ja pian se oli joutunut saarelle, jossa Niemen sekä Kuuselan kalamajat olivat. Veneestä otettiin nyt eväät ja vietiin majaan.

Näillä merenrannan asukkailla on kaikissa saarissa kalamajat, joissa kalastajat asuskelevat niin kauan kuin kalansaalis on hyvä. Huonekaluina majoissa ovat tavallisesti vuoteet ja lavitsat sekä akkunat alla pöytä. Vuoteet ovat kiinnitettyt seinään toistensa yläpuolelle; niissä on tavallisesti olkia, raiti ja vanha ryijy peitteenä, välistä vain vanha nuotanrepale raitina, — mitä milläkin on. Majassa on heillä myös vähäinen takka, jossa ruokansa keittävät ja josta lämpimän saavat, sillä kalastajat useasti syksyin keväin ovat ulkona roskailmassa, jonka vuoksi he hyvin tarvitsevat, nuotalta tultuaan, majan lämpimän suojan.

Niemen ja Kuuselan kalamajat olivat rinnatusten samassa saarella, sillä heillä oli yhteinen nuotta, jota yhdessä vetivät. Majat olivat sekä ulko- että sisäpuolelta mitä siisteimpiä.

Mikki kuljeskeli rannalla odottaen Kuuselan venettä; jopa se nyt näkyikin. Muutamia hetkiä kului vielä, ja vene oli rannassa. Mikki auttoi Kuuselaisia veneestä maalle, ja Kaisu hymyili mielihyvissään niin, että olisi saattanut laskea, oliko hänellä vielä kaikki hampaat tallella. Kaikki he nyt läksivät Kuuselan majalle. Miehet oikoilivat sitte ulkopuolella pihlajain varjossa, ja tytöt menivät päivällistä toimittamaan. Eväät pantiin yhteen ja yhdessä aina syötiin, vaikka heillä oli avaramman tilan vuoksi eri majansa.

Nämät kalassakäynnit ovat oikein herkkupäiviä merenrannan asukkaille, sillä silloinpa heillä on eväänä mitä Pohjan talonpoika parhaana pitää, nimittäin leipää, voita, juustoa, viilipiimää ja kalaa. Vähävaraisemmilta saa kyllä viili kotiin jäädä ja piimä vain mukaan viedään, mutta meidän kalastajilla oli pöydällä niin paksua ja venyvää viilipiimää, että se ikäänkuin suopa oli lusikasta takaisin luiskahtamaisillansa.

Syötyänsä tytöt menivät saarelle kuljeskelemaan. Siellä he taittelivat vihdaksia, sillä juhannusaatto oli jo muutaman päivän päästä; siksi heidän oli kotiin meneminen, ja kaikilla piti oleman uudet vihdat saunassa juhannusaattona. Tytöt katkoivat oksia, eivätkä huomanneet, että Mikki heitä lähestyi ainoastaan vähän matkan päässä.

»Tiedättekö», sanoi Kaisu, »minä en juhannusaattona näistä ota vihtaa, kun kylpemään menen, vaan minä otan yhdeksästä eri puulajista oksan ja teen siitä vihdan. Sillä vihdon ja sitte puen itseni oikein siistiksi ja menen vihdallani lakaisemaan polkua, jossa on kolme tienhaaraa. Silloinpa näen sulhaseni — niin sanoi eräs tietäjä, joka täällä tavasta kuljeskelee.»

»Kylläpä tiedän», virkkoi Niemen piika Sanna, »se on tuo mies tuolta pohjois-Hämeestä. Hän on mainio tietäjä. Minunpa myös tuota täytyy koettaa.»

Mikki, joka kuuli heidän puheensa, ajatteli itseksensä: »Enpä minä vain vastaan tule», mutta nyt kuuli hän Kaisun kysyvän: »Lyyli, tuletko sinäkin onneasi koettamaan?»

»Eipä minua juuri haluta, mutta kyllä tulen katsomaan, kuinka teidän käy.»

»Eipä saakkaan olla monta yhtä aikaa», vakuutti Sanna, »mutta Lyyli pelkää, hän ei uskalla olla yksin tienhaaralla juhannusaattona, se on koko asia se.»

»Minäkö pelkäisin?» lausui Lyyli. »En pelkääkkään, mutta tuo on taikauskaisuutta. Vaan jos pelkäämisestä puhutte, niin kylläpä minäkin leikin vuoksi tuonne saatan mennä lakaisemaan, jotta tomua tuoksuu, niin näette etten pelkää.»

»Silloinpa olen varallani», sanoi Mikki itseksensä; »että joudun tienhaaralle, kun Lyyli tietä lakaisee.» Nyt meni hän työistä vähän toisaalle ja huuhueli heille, ikäänkuin ei hän olisi tietänyt, missä olivat. Pian kajahti vastaus saarella, ja Mikki riensi tyttöjen luokse.

»Vihtojako nyt teette?» kysyi hän ja rupesi heille oksia taittamaan. Hän kuiskasi Lyylille oksia hänelle antaessansa:

»Saa nähdä, onko meillä nyt hyvä kalaonni. Isäni on luvannut, että minä saan kaikki rahat, mitkä tänä vuonna kaloista saamme.»

»Onpa varmaankin sinulla onni», kuiskasi Lyyli vastaukseksi, »näyttääpä ilta ihanalta, ja meren pinta tyyntyy varsin.»

Näin oli Mikillä ja Lyylillä aina jotain kuiskailemista toisillensa. Sannakin jo vähäisen heille ilvehdelti, eivätkä Kaisun hampaat enää näkyneet, sillä tuo ainainen hymyily oli huulilta poissa.

Ilta tuli, ja kalastajat läksivät merelle; he laskivat nuottansa, vetivät apajansa ja saivat kiiltäviä silakoita. Tätä tekoa he tekivät puoliyöhön asti. Täällä ei hämärä heitä estänyt työstä, sillä yö on valoisa niinkuin päiväkin; aurinko unohtaa levolle laskea Pohjan kauniina kesäyönä.

Kun toisen päivän aamu koitti, palasivat kalastajat runsaine saaliineen majoillensa, joissa nyt keitettiin tuoreita kaloja merivedessä ja pantiin vielä aika voinkönkkä sekaan. Nämät kalat nyt maistuivat kalastajille niin hyvältä, kuin ikään paras herkkuruoka ylhäisten pöydällä. Ruokansa nautittuaan he levittivät nuotan kuivamaan ja menivät väsyneinä levolle.

Toisena päivänä perattiin sekä suolattiin kalat ja illalla taas menttiin nuotalle. Näin kuluivat päivät kalassa ollessa, ja se aamu koitti, jolloin taas oli palattava kotiin.

Kalat ja kapineet kannettiin veneisiin, ja viimein menivät kalastajatkin. Vieno myötätuuli liikutteli laineita, ja veneet purjeineensa olivat ikäänkuin joutsenet aalloilla.

4. JUHANNUSAATTO.

Juhannusaaton aamuna paistoi aurinko kirkkaana, valoisana taivaalla kello neljältä, jolloin Sanna, Niemen emäntäpiika, heräsi. Sanna kiiruhti askareillensa, jotta iltaan saisi kaikki pöydät ja lavitsat puhtaaksi huuhtotuksi. Niemen ukko tuli pihalle, ja nähtyensä Sannan täydessä työssä, hymyili hän sanoen:

»Kas noin virkkuna pitää nuoren tytön olla. 'Aamutyö kultaa kukkaroon kuljettaa.'»

»Hm, lopussa kiitos seisoo. Olenhan minä puolestani koettanut, vaan ei ole piika emännän verta — mutta ehkä kyllä kohta tänne jo emäntäkin tulee.» Sanna yskähti ja aikoi puhettansa jatkaa, vaan ikäänkuin olisi pala jäänyt kurkkuun, niin jäi sanat sanomatta, mutta ukko jatkoi sanoen:

»Niin, kyllä Mikki jo naimaiässä on, eikä häneltä puutu taitoa, muotoa eikä tavaraa, kylläpä sopii valita paraita *talontyttäriä*.» Näin puhuttuansa ukko läksi pois. Mutta samassa tuli eräs itsellisakka, joka asui Niemen maalla, Sannan luo. Tälle nyt Sanna pakisi:

»Minä pöllö, joka en sanonut tuolle isännälle, mitä nyt jo kaikki muut tietävät, että kraatarin Lyyli on Mikin morsian. Ukko pöyhistelee ja ylpeilee, mutta ei nyt saakaan sen parempaa miniää. Mitäs kraatarin Lyyli on? Ei yhtään parempi kuin piikatyttö; ei hänellä mitään rikkautta ole.»

»Ei, ei yhtään, eikä siitä suinkaan mitään tule. Kyllä kai ukko siitä lopun tekee», vastasi akka.

»Tekee maarin, kun vaan sen tietää saa, ja kyllä minä sen vielä sanon», mutisi Sanna.

»Hm, kumma tuo onkin, että Mikki Lyylin ottaa, kun hän kerran köyhään tyytyy — noh, kaunis se nyt on, mutta on niitä muitakin kauniita — minä tässä tuonain sanoin miehelleni, että tuo Sanna vasta olisi komea emäntä Niemellä, ei yhtään rahaa tarvittaisi. Kaikki talon komennot sinä hyvin teet.»

»Minä? Mitäs minusta. Mutta kyllä mä sen tiedän, vaikka sen itse sanon, että kyllä minä siinä työt teen kuin Lyylikin.»

»No niin, vai ei. Kun muistan sitä kaakkua, jonka sinä leivoit, niin oikein vesi suuhuni tulee. Onkohan sinulla nyt juhannuskaakku leivottuna? Kyllä kai; sinä joka aina olet joutuissa.»

»Tottahan nyt jo! Eilen aamulla sentään vasta kalasta kotiin tulin. Tulkaa nyt, muori, niin saatte kaakun.» Muori seurasi Sannaa, ja saatuaan kaakun hän pyysi vielä:

»Tiukkase, Sanna kulta, vähän maitoa tähän kiviastiaan, otin sen mukaani, koska ajattelin, että ehkä vähän ripoisi antaa.» Akka sai, mitä pyysi, ja meni sitte matkoihinsa.

Sanna jäi tuumaamaan, miten Niemen ukolle saisi sanotuksi Mikin morsiamesta, mutta ei kauan ehtinytkään aprikoida, sillä ukko tuli samassa. Sanna nielaisi, yskähti ja jopa jo puhkesi sanoihin: »Ettepä tiedä, isäntä, mitä minä tiedän, että Mikillä on morsian.»

»Vai niin, sittepä saan miniän, se hyvä.»

»Niin, kyllähän sen kaikki jo tietävät, vaikka ei kukaan ole teille sitä puhunut, että Mikki on kihlannut kraatarin Lyylin, mutta tuossa minä sen nyt sanon.»

»Olisit säästännyt sen siksi, kuin tapaavat *toisia* juoruämmiä, sosisipa se puhe jutuksi heille; muut kaikki kyllä ymmärtävät, että *Niemen Mikki* saa morsiamen rikkahimmista taloista. Älä toiste tuo juoruja minulle pojastani, sillä et siitä makeisia saa. Paremmin minä hänen tunnen kuin te juoruämmät.» Näin

lausuttuansa ukko jätti Sannan, joka lavitsoita harmissaan vielä kiivaammin huuhtoi, ja läksi oikoisena pois.

Ukko meni tuvan perässä olevaan kamariin. Siellä oli leveä keinutuoli, johon ukko tavallisesti istui, kun hänellä oli jotain tärkeätä tuumattavana, ja niinpä nytkin. Hän keinutti tuolia, jotta lattia jyskyi, vaan sitä ei hän näkynyt huomaavankaan, sillä häntä kovin harmitti, että Mikki oli rakastunut Lyyliin. Hän ei sitä epäillyt enää, vaikka ei hän tahtonut muille näyttää, että hän sen uskoi, eikä hän *sitä* ollenkaan kärsinyt, että pojastansa hänelle mitään kanneltiin. Tuokos nyt oli harmillista, että Mikki oli joutunut juoruämmien paneteltavaksi! Ukko tuumasi sinne tänne, miten tämä asia olisi autettava, vaan tuumat jäivätkin kesken, kun Mikki astui sisälle. Ukko katseli terävin silmin soreaa poikaansa ja sanoi:

»Katso, poikani! Tämä talo on hyvä ja kaunis. Huoneitten seinät ovat vahvasta hongasta, seutu on ihana, katso, kuinka laineet auringon loistossa välkkyvät meressä, ja siellä on kalansaalis hyvä. Niityt kasvavat apilaheinää, ja pellot antavat runsaasti jyviä, kun vain Herra hallalta varjelee. Tässä talossani olen aina työtä tehnyt ajatellen, että sen kerran perinnöksi jättäisin rakkaalle pojalleni». Ukko oli hetken ääneti, mutta nyt hän jatkoi vakavalla äänellä: »Yhtä kumminkin vaadin sinulta, ennenkuin tämän sinulle annan. Kuuntele tarkasti! Kunniallinen *talontytär* pitää sinun taloon emännäksi tuoman, tuosta kraatarin työstä en minä miniäksi huoli. Se puhe, että sinä olet kihlannut Lyylin, on akkojen juorujuttuna; ole sen vuoksi paremmin varoillasi, kun Lyylin seurassa olet.»

»Isäni! Lyylin silmät ovat kirkkahimmat kuin välkkyvä meri, Lyylin posket hohtavammat kuin apilaniitty, ja hänen sydämmensä on parempi, on minulle kalliimpi kuin Niemen talo.»

»Tyhmä poika, kyllä vielä toisin ajattelet. Muista, että minä en sanojani muuta», sanoi ukko ja läksi pois, paiskaten oven kiinni.

Mikki jäi surumielin kamariin, surumielin hän meni päivälliselle, eikä maistunut ruoka; vaan illan tultua hän läksi Kuuselaan päin, mennäksensä muitten nuorten kanssa merelle tervatynnyreitä polttamaan.

Mikki kulki alakuloisena eteenpäin. Hän tiesi, ettei isänsä turhaan sanoja sanele; mitä hän kerran on päättänyt, siitä ei hän luovu. »Mutta minäkin olen päättänyt», ajatteli Mikki, »minä olen perinyt isäni luonnon: mitä olen sanonut, sen olen myös tekevä, ja Lyyli on omakseni tuleva. Tällä kertaa täytyy isäni tahdostansa luopua. Muutoin olen hänelle kyllä kuuliainen, vaan tällä kertaa en. En, vaikka kohta täytyisikin jättää kotoni ja muualta hakea leipääni. Minä ja Lyyli osaamme molemmat työtä tehdä.»

Näin ajatellen Mikki läksi eteenpäin kaunist metsäpolkua, ja surunsa haihtui haihtumistaan, sillä koko luonto hänen ympärillensä iloitsi. Lintuset laulelivat iloisesti, tuomet ja pihlajat tuoksuivat. Siellä ja täällä näkyi valkea korkealle leimuavan palavista tervatynnyreistä. Mikki kiiruhti askeleitansa. Jo näkyi se paikka, jossa polku haaroaa kolmelle suunnalle: Niemelle, Kuuselaan ja kraataritädille. Tässä hänen täytyi odottaa Lyyliä. Hän piilotteli pensaan takana ja näki hetken kuluttua joukon nuoria tyttöjä tulevan Kuuselasta päin. Näistä hän pian erotti sorean Lyylin.

Lyyli oli siisteissä kotikutoisissa vaatteissa; ainoastaan vaaleanpunainen esiliina, jonka tummanpunaisia silkkinauhoja tuuli heilutteli, oli ostettu Kokkolasta. Hänen pitkät ruskeat hiuksensa riippuivat kahdessa kauniissa palmikossa, joiden päät myös olivat tummanpunaisilla silkkinauhoilla solmitut. Muut olivat melkein samaten puetut. Tyttöjen heleä nauru kuului, heillä oli kädessä yhdeksästä puunlajista sidotut vihdat, ja näillä oli heidän nyt aikomus lakaista kolmihaaraista tietä, sillä silloin olisi sulho tuleva. Sannan ääni kuului joukosta, kun hän sanoi:

»Meneppä nyt Lyyli lakaisemaan, kyllä me sinut onnellisesti tänne olemme saattaneet, mutta saa nähdä, kuka sinua täältä takaisin saattaa.»

Lyyli naurahti sanoen: »Menkää nyt ja tulkaa vähän ajan päästä takaisin, ei minua täältä kukaan saata.» Tytöt menivät, mutta samassa kuului rapsahdus heidän takanansa; he katsoivat taaksensa ja näkivät, että Mikki auttoi Lyyliä ylös maasta. Silloin he kääntyivät takaisin huutaen: »Kuinka nyt kävi?»

»Kompastuin polulla olevaan puunjuureen», vastasi Lyyli, »eikä nyt tullutkaan koko lakaisemisesta mitään. Parasta se olikin.»

»Lyyli on tyytyväinen nyt, kun hän Mikin näki», kuiskasi Sanna kumppaneillensa, »mutta saattepa nähdä, että tuo kompastuminen ei hyvää tiedä, joku onnettomuus siitä seuraa.»

Sannan pahat aavistukset vaikuttivat tyttöihin niin, että hekin ikäänkuin odottivat jotain näkymätöntä pahaa, eikä heitä ketään haluttanut mennä luutinensa tienhaaralle.

Mikki oli iloinen, hän ei enää suruansa muistanut, hän ajatteli vaan merelle menoa ja sanoi kääntyen Kuuselan Kaisuun: »Nyt, Kaisu, lähdemme Kuuselan isolla veneellä merelle, eikö niin?»

»Vaikka vain, kyllähän se hyvin sopii», vastasi Kaisu.

He menivät nyt kaikin. Kuuselasta tuli miehiä lisää, ja heidän seurassansa oli myös viulunsoittaja. Useita tyhjiä tervatyynyreitä otettiin mukaan, ja tytöillä oli kaikilla jotain kädessään; mikä kantoi kahvipannua, mikä vehnäleipiä, mikä sokuria ja kahvia. Näin he menivät rannalle, jossa Lyylin koti oli. Lyyli pyysi heitä odottamaan häntä rannalla, koska hän ensin tahtoi vähän poiketa kotiinsa.

Jouduttuansa porstuaan, kuuli hän mielestensä sisältä puhetta. Samassa aukeni ovi, ja Niemen ukko astui ulos tuvasta. Ukko säikähtyi vähän, kun noin äkkiarvaamatta näki Lyylin edessään, mutta samassa nyykäytti hän vähän päätänsä Lyylille ja meni. Lyyli läksi sisälle ja näki äitinsä itkussa silmin; hän kysyi: »Mitä, äiti, itkette? Mitä on Niemen ukko teille puhunut?»

»Lapseni, älä pelästy, minun täytyy sanoa sinulle, mitä hän minulle puhui. Hän vakuutti, ettet sinä ikänä Mikkiä saa, tai kukatiesi Mikin, mutta ilman Niemen kartanoa, ja mikä vielä pahempi, ilman isän siunausta! Tämä ukko pitää oman päänsä, häntä ei kukaan ihminen muuta.»

»Ei ihmiset, mutta Jumala. Äitini, Jumalaan on toivoni, minä odotan vaikka kuinka kauan, mutta Mikkiä rakastan aina.»

Äiti pudisti päätänsä lausuen: »Suokoon Jumala, että kaikki hyväksi muuttuisi!»

Lyyli läksi nyt rannalla odottavien kumppaniensa luo. Hän oli vaalea, kun hän palasi, sen Mikki heti huomasi ja arvasi myös syyn, sillä hän oli nähnyt isänsä tulevan kraataritädin mökistä ulos. Mutta eipä hän nyt joutunut surullisia asioita miettimään, koska vene lykättiin rannalta, ja oli aika tarttua airoihin. Kun vene oli vähän matkan päähän ennättänyt, viskattiin palavat tervatyynyt mereen, jossa niitten valo korkealle leimusi. Viuluniekka soitti iloista marssia, ja nuoret soutivat saarelle, jossa sitten juotiin kahvia, tanssittiin sekä oltiin leskisillä ja ruohonäkkisillä. Vielä lopuksi miehet hakkasivat poikki nuoria koivuja ja pihlajia, jotka sitte kotona olivat maahan pistettävät pihalle portaitten viereen, ja tytöt poimivat kukkasia ja lehtiä, koristaaksensa tupain seiniä ja lattiaita.

Näin viettää Pohjan nuorisö juhannusyön.

5. LEIKKUPELLOLLA.

Kesän kukkaset olivat jo vähenneet, ja kellastuneet vaimot ilmoittivat syksyn tuloa. Raskaina, täysinäisinä seisoivat tähkäpäät Niemen pellolla. Valmiina sirpillä olivat ne olleet jo pari päivää, mutta kaikella työväellä oli kiire, ei saatu leikkaajia; tänä päivänä oli kumminkin Niemellä talkoo, nyt oli leikkuu tehtävä. Väkeä kokoontui Kuuselasta sekä likikylistä.

Niemen ukko meni leikkuuväkensä etupäässä pellolle. Pello oli ihanalla niemellä, jaettuna kauniille saroille, vaan yksi sarka oli toisia pitempi. Ukko katseli mielihyvällä viljavaa vainioa; se ei ollut suuri, mutta kasvu oli vahva ja hyvä; vaan nyt hän näki uhkaavia pilviä taivaalla, ja hänen muotonsa muuttui synkäksi. Kääntyen leikkuuväkeensä päin hän sanoi:

»Kyllä täyttä totta työtä tehdä saatte, jos vain ennätätte viljani leikata ennen kuin sade tulee, mutta jos työnne hyvin käy, niin sitä enemmän saatte tanssia illalla, eikä myös olutta silloin säästetä. Kyllä Niemen ukon tunnette, ei hän sanaansa syö.»

»Kyllä!» huusivat iloisesti kaikki, ainoastaan Mikki ja Lyyli kuuntelivat surumielin näitä ukon viimeiseksi sanottuja sanoja. Mutta kauan he eivät näitä muistaa joutaneet, sillä ukko lisäsi vielä:

»Tuo yksi sarka on toisia paljon pitempi. Paraat leikkaajat menkööt sille, ja muut noille toisille saroille. Mikki, sinä saat yhdeksi mennä, äläkä jää muitten jälkeen. Minä olen itse aina ennen ollut väkeni etupäässä työtä tekemässä, vaan nyt on selkäni vanha ja väsynyt, jonka vuoksi poikani saa olla sijassani. Noh, kuka nyt menee Mikin kumppaniksi?»

Talolan Hanna, eräs iso, harteava talontytär, meni oitis saralle, sanoen: »En ole ennenkään juuri jälkeen jäänyt, koetetaanpa nyt sitte, kuinka tänä päivänä menestyy.»

Lyyli seiso heistä vähän matkan päässä, vaan hetkisen kohtelivat hänen ja Mikin silmäykset toisiansa, ja sanaakaan sanomatta meni myös Lyyli saralle; mutta samassa tuli Sanna sanoen:

»Mene sinä, Lyyli, joka olet hoikka ja heikko, näille muille saroille, minä olen paremmin oppinut Mikin

kanssa kilpailemaan.» Ja naurahtaen hän jatkoi: »Ei olekkaan minua suotta Niemellä syötetty; se päältänikin näkyy, ettei minulta voimia puutu.»

Lyyli vähän punastui harmista. Hän oikaisi sorean vartalonsa, vastaten: »Iso voi, paksu painaa, mutta pitkä puolensa pitää.» Sitte hän alkoi vikkellästi sirppiänsä käyttää. Joutuisasti kului työ, sillä ei kellään ollut aikaa jutella, hikipäässä vain leikattiin.

Päivä oli jo joutunut iltapuolelle, eikä sadetta tullutkaan, pilvet olivat kaikki haihtuneet pois. Mielihyvällä katseli Niemi, miten kuhilaita aina enentyi pellolle, ja nyt kun hän näki työn jo olevan loppupuolella, huusi hän leikkuuväelle:

»Nyt on aika käydä levähtämään, täällä on olutta, tulkaa juomaan, kyllä nyt vähäisen virvoitusta tarvitaan.»

Haluisesti tulivat leikkaajat, sillä jokaisen selkä oli väsynyt, kun olivat puolipäivästä asti lakkaamatta kilpailleet.

Nyt juotiin vaahtoavaa kotiolutta, ja ukko, joka oli oikein »hyvällä tuulella», käski heitä istumaan nurmikolle, sanoen: »Kohta saamme kahvia, istukaamme niin kauan. Eikö täällä nyt kukaan tiedä mitään satua kertoa ajanvietteeksi? Tytöt, jutelkaa nyt, tähän aina parahiten satuja tunnette, rukkinne rullatkin jo niitä teille hyrisevät.»

Tytöt nauraa hiivistelivät, ja yksi sanoi: »En minä suinkaan osaa.»

»En minäkään muista», virkkoi toinen. Mutta Lyyli, joka istui vähän etäämpänä muista, nousi äkkiä ja meni istumaan Niemen ukon lähellä olevalle kiville, lausuen:

»Minäpä tahdon sadun kertoa; jos ei se ole hupainen, niin ei se ole erin pitkäkään.»

Lyyli oli aivan vaalea, hänen poskiensa kukoistavat ruusut olivat ikäänkuin iäksi kadonneet, kun hän alkoi kertoa: »Oli ennen eräs ihana niitty; keskellä niittyä kasvoi suuri, kaunis honka, sen latva ulottui korkealle, sen oksat olivat taajat ja viheriät. Näin seisoivat honka kesät talvet myrskyisellä ja kauniilla säällä yhtä viheriänä ja vakavana, mutta vihdoinkin hän sentään rupesi vanhenemaan. Silloin puhkesi hänen juureltansa nuori vesa, joka taas kasvoi ihanaksi puuksi ja vanhaa puuta kauniimmaksi. Se oli hoikempi, vaan kuitenkin samaa lujaa, vakavaa laatua; ja niittomies antoi heidän olla niittynsä kaunistuksena. Mutta myös nuoren hongan juurella kasvoi puu, vaan se oli pieni koivahainen. Se kasvoi nuoren hongan suojassa soreaksi puuksi. Maailma kiitti sen leheviä oksia, vaan paras kaikista oli kumminkin, että hän Pohjan kylmiltä tuulilta ja päivän polttavalta helteeltä suojeltuna sai kasvaa nuoren hongan turvissa. Mutta onni vaihtelee — vanha honka oli ylpeä, hän ei kärsinyt köyhää koivua, vaan sanoi: 'Tuo koivu, miksi se meidän turvissamme kasvaa? Se ei meihin kuulu, me olemme honkia ja hän vain koivurenttu, en minä häntä kärsi, istutettakoon hän muitten koivujen joukkoon.'

Nuori honka ravisteli kaunista latvaansa sanoen: 'Isäni, minä ja koivu olemme yhdessä kasvaneet; jos koivu revitään pois, silloin minunkin juureni loukkaantuvat, enkä jaksa elää, jollen koivuan suojella saa, ja jos minä kuolen, niin on sinunkin sydämesi kovan vamman saanut, ja pian sinun korkea latvasi kaatuu. Anna siis, oi isä, meidän rauhassa elää yhdessä!'

Minun satuni on nyt loppunut», sanoi Lyyli, »sillä satu ei kerro, mitä vanha honka vastasi.»

Hän nousi kiveltä ja meni taas etäämmälle istumaan. Talkooväki oli ääneti, ikäänkuin he olisivat odottaneet Niemen ukon lausuntoa, sillä he olivat kaikin kyllä ymmärtäneet sadun merkityksen. Mutta ukon muoto oli synkkä, ja hän sanoi:

»Huono satu tuo. Juodaan nyt kahvia ja lopetetaan sitte leikkuu.»

Kahvia juotua hiottiin sirpiti ja mentiin taas pellolle. Pian terävät sirpiti olivat kaataneet lopun viljaa, ja Mikki sekä Lyyli olivat ensiksi saran päässä. Tästä ei Niemi joutunut paremmalle tuulelle, vaan synkkänä hän läksi väkensä kanssa Niemen komeaan tupaan, jossa pitkällä pöydillä kukkuraiset ruoka-astiat höyrysisivät ja haarikoissa vaahtoeli väkevä kalja. Ukko meni itse istumaan pöydän päähän, ja muut sovittelivat itseänsä sitte vähitellen pöydän ympärille. Pian aleni kukkura ruoka-astioista ja väheni kalja haarikoista, joita aina välimmiten täytettiin.

Ruoalta päästyä otti viulunsoittaja viulunsa, laski sen leukansa alle virittääkseen sitä, eikä pitkä aika kulunutkaan, ennenkuin polskan iloiset säveleet kutsuivat nuorisoa tanssimaan. Ei tunteneet nuoret, että olivat raskaassa työssä päivän olleet, he tanssivat vain illan loppuun asti eivätkä huomanneet, että oli aika kotiin palata.

6. KÖYRIMARKKINOILLA.

Marraskuun ensi päivän aamuna löi kello vasta kolme kraataritädin huoneessa, kun Lyyli jo oli vaatteissa. Hän meni ulos, aukaisi alaluhdin oven, nouti sieltä leipää, juustoa ja voita ja laski ne vähäiseen vakkaseen. Sitte hän meni yliluhtiin, jossa hänen vaatteensa olivat, ja otti arkustansa ison valkoisen villahuivin, jossa oli punakukillinen reunus; tämä oli hänen paras huivinsa, ja paras oli nyt päähän pantava, sillä tänään oli Kokkolassa köyrimarkkinat. Näistä markkinoista eivät annakat ole tietäneet, mutta Kokkolan lähipitäjät kyllä niistä tietävät. Silloin menee kaikki nuori väki markkinoille, ja sinne oli nyt Lyylikin aikeissa lähteä. Kuuselan Kaisu oli luvannut, että Lyyli pääsisi heidän hevosellansa markkinoille.

Lyyli lukitsi luhdin oven ja meni tupaan; siellä hän pani villahuivin päähänsä ja pisti sen leuan alta neulalla kiinni, mutta päät hän sitoi vyötärölle. Nyt hän oli valmis lähtemään ja meni, sanoen jäähyväiset äidillensä, — ovesta ulos.

Syksy ja talvi taistelivat ulkona, sillä lunta tuli ehtimiseen; Kuuselan vanhat kuusetkin olivat valkoisina lumesta. Mutta eipä Lyyli ilmasta huolinut. Iloisena, punaposkisena hän vain riensi eteenpäin, kunnes joutui Kuuselaan. Täällä oli jo hevonen valjaissa, ja nyt istuivat Kaisu sekä Lyyli rattaille. Kuuselan renkipoika Jaakko, joka oli ajajana, istui heidän syliinsä, ja piika sai vielä sijan istuimen takana. Näin he nyt läksivät markkinoille. Hitaasti kului matka, sillä lumi tarttui pyöriin kiinni niin, ettei hevonen jaksanut juosta, mutta vähitellen edennyttiin sentään. Eipä ollut enää pitkä Kokkolaan; jopa näkyi patruuna Roosin kivimuurin katto, jopa jo koko kaupunkikin. Jaakko huimasi vähän piiskalla hevosta, ja pian he joutuivat määränsä päähän.

Kaupungissa oli vilkas väen liike. Maamiehillä ei ollut paljo myytävää tavaraa, mutta kauppapuodeissa kulki edestakaisin nuoria tyttöjä ja poikia; he kun nyt olivat saaneet vuosipalkkansa, tahtoivat ostaa mitä millekin mieluista oli. Nisuleivänmyyjiä istuskeli joukottain torin syrjällä, ja näitten ympärille kokoontui myös paljo ostajia.

Niemen Mikkikin oli markkinoilla, mutta hän käveli vain kädet taskuissa pitkin katuja, katsellen ympärillensä, ikäänkuin hän olisi jotakuta hakenut. Muutaman hetken kuluttua oli hän löytänytkin mitä haki, sillä nyt kulki Lyyli hänen sivullansa. Mikki pyysi Lyyliä tulemaan kanssansa kauppapuotiin, mutta Lyyli piti vähän vastaan. Vihdoin hän meni kumminkin.

»Valitse nyt, Lyyli, silkkihuivi itsellesi», sanoi Mikki, »minä ostan sinulle semmoisen, jota parahiten haluat.»

Lyyli ujusteli vähän, mutta valitsi kumminkin vihdoin yhden, josta Mikki maksoi 20 markkaa. Sitte he kulkivat taas yhdessä katuja pitkin. Lyylin posket punottivat ja hänen silmänsä loistivat ilosta, kun hän kulki pitäen kädessänsä paperikääröä, jossa oli Mikin antama silkki. Hän oli niin kaunis, että kaikki, jotka hänen sivutsensa kulkivat, katselivat häntä, josta syystä hänen poskensa vielä enemmän punastuivat. Vähän matkaa siitä, missä Mikki ja Lyyli kulkivat, tuli heitä kohden kaksi nuorta miestä. He lähenivät, ja toinen huusi:

»Hör du flicko der! Ä' du svensk?» (Kuuletko tyttö siellä! Oletko ruotsalainen?)

»Ole sinä vaiti, venskalainen», vastasi Mikki, »taikka mene pois venskas kanssa.»

Hän meni Lyylin kanssa ruotsalaisten miesten sivutse, mutta miehet kääntyivät takaisin ja toinen sanoi taas:

»No ä' he en stjyni grannan flicko ti' vara finnflicko» (Kyllä tuo on hyvin korea tyttö suomalaiseksi tytöksi). Näin sanottuaan alkoi hän suomea puhua, koska hän tätäkin osasi. Hän oli Kokkolan pitäjäst, ja siellä kyllä suomeakin osataan.

Mikki vei Lyylin nisuleivänmyyjän luo ja osti hänelle rinkelöitä. Kokkolainen tahtoi myös ostaa hänelle makeisia, mutta Lyyli ei ottanut vastaan. Kokkolainen kyseli, mistä Lyyli oli, ja Lyyli vastasi: »Siitä ei saa selvää.» Mutta sittemmin kysyi Kokkolainen vielä eräältä akalta, joka vähän aikaa oli Lyylin kanssa jutellut:

»Kuka tuo tyttö oli, jonka kanssa puhuitte?»

»Ettekö häntä tunne?» vastasi akka. »Se on Kuuselan Kukka, kaikkein kaunein tyttö näillä paikoin ja Niemen pojan morsian, vaikka ei Mikki sentään häntä saa, sillä isä on sen niin päähänsä pannut, ja mitä hän kerran määrää, sitä ei kukaan muuta.» Tämän vastauksen kuultuansa läksi Kokkolainen pois. Hän oli kyllä useasti kuullut puhuttavan Kuuselasta, että se oli varakas talo, ja päätti akan puheesta, että

Lyyli oli Kuuselan tytär, ja ettei Kuusela Mikille antaisi tytärtään.

Nyt hän meni mielihyvillään kortteeriinsa, katseli pöydällä olevaan peiliin — olivatpa hänen vaaleankeltaiset hiuksensa kauniit, kähäräiset, ja hän itse — noh kylläpä hän varsin hyvin sopisi Kuuselan Kukalle. Hän meni taas ulos, käveli pitkin katuja, ja hyvä onnensa saattoi niin, että hän juuri ennätti erään kauppapuodin portaitten viereen, kun Lyyli tuli puodin ovesta ulos. Nyt hän pyysi »Kuuselan Kukkaa» torille kahvia juomaan, sillä siellä oli kahvin myyjä. Lyyli punastui, kun tunsikin nimensä, jolla häntä kylän kesken mainittiin, ja vastasi:

»Kiitoksia vain, mutta ei minua nyt haluta makeat kahvit eikä makeat kielet, minun on kiire pois, sillä me lähdemme heti kotiin.» Näin sanoen Lyyli meni kortteeriinsa, josta hän vähän ajan kuluttua kumppaniensa seurassa läksi paluumatkalle.

* * * * *

Kuukausia oli kulunut siitä, kuin köyrimarkkinoilla oltiin. Ne olivat jo varsin unhottaneetkin, kun eräänä kauniina pyhäiltana ison kellon ääni kuului Kuuselan mäellä. Kaksi nuorta miestä astui reestä; he sitoivat hevosensa portin pieleen, panivat heiniä eteen ja menivät Kuuselan asuintupaa kohti. Kuusela sytytti kynttilän, tuli vieraitansa vastaan ja sanoi, kun ei hän näitä tuntenut:

»Hyvää iltaa! Mistä kaukaa ollaan?»

»Kokkolasta», sanoi toinen.

»Vai niin», vastasi Kuusela, »käykää istumaan. Mitä nyt Kokkolasta kuuluu?»

»Hyvää vain», sanoi Kokkolainen.

»Yhtäpä toki puuttuu», virkkoi kumppani naurahtaen. »Paras puhua suoraan asiansa. Tällä on talot ja tavarat, mutta emäntä taloon tarvittaisiin.»

Kokkolainen hymyili, yskähti vähäisen ja lausui sitte: »Niin, minulla on hyvä talo ja tavaraa kyllä, vaan talo emännättä on kuin suuri karja paimenetta, ja mies vaimotta on kuin päivä ilman aurinkoa. Senpä tähden minäkin nyt olen parhaaksi nähnyt hakea itselleni morsianta. Minä näin tyttärenne köyrimarkkinoilla ja mielistyin häneen niin, että nyt olen tullut tänne, pyytääkseni häntä vaimokseni. Tämä kumppanini kyllä tuntee, että en minä tytärtänne huonoon taloon pyydä viedä, sillä minulla on hyvä talo. Karjaa ei tarvitse laitumelle kauas kuljettaa, sillä laidun on heti talon vieressä, ja niin hyvä onkin, että eläimet sarvista saakka heinässä käyvät.»

»Kylläpä kuuluu kaikki hyvinpäin olevan, mutta en tahdo vielä mitään päättää, ennenkuin kuulen, mitä tyttäreni vastaa.» Näin sanoen meni Kuusela tuvasta pois, aukaisi porstuanperäisen kamarin oven ja huusi: »Kaisu! Täällä on vieraita, tuo kaljaa.» Kuusela meni taas vieraittensa luo, mutta Kaisu, joka heti arvasi, mitä asiaa vierailta oli, katsoi ensin peiliin, silitti valkoiset hiuksensa ja juoksi sitte kellariin, jossa hän tynnyristä laski vaahtoavaa kotiolutta haarikkaan. Sitte hän riensi haarikka kädessä tupaan päin, mutta portailla oli Lyyli häntä vastassa.

»Kävin sinua hakemassa meille», sanoi Lyyli, »mutta kuulin, että teillä on vieraita; et nyt taida tullakkaan.»

»Odota vähäisen, kohta tulen sanomaan, tulenko vai enkö», vastasi Kaisu ja riensi sisälle.

Tupaan tultuansa hän meni, punastuen korviin saakka, vieraille olutta tarjoamaan. Vaan nuoret miehet katselivat toisiansa, ja kummastus oli selvästi nähtävänä heidän kasvoissansa. He joiivat kuitenkin olutta, jota Kaisu tarjosi, ja kehuivat sitä; vaan kun Kuusela alkoi tyttärellensä selvittää, mitä asiaa vierailta oli, niin silloin hätäntyi Kokkolainen ja nousi istualta sanoen:

»Älkäästä vielä puhuko, minun täytyy mennä katsomaan, seisooko hevoseni, se on hyvin irstainen.»

Kuusela katseli vähän pitkään vierastansa, mutta samalla tämä jo puikahti ulos ovesta ja riensi pihalle ajatellen: »Mitä tämä merkitsee? Tuossa työssä ei ole rahtuakaan *sen* Kuuselan Kukan näköä, jonka minä markkinoilla näin, ja täälläpä piti oleman ainoastaan yksi tytär.» — Kokkolainen meni nyt hevosensa luo, vaan samassa hän näki Lyylin, joka seisoi portailla kuun valossa. Hän tunsikin heti tytön ja ajatteli:

»Ahhaa, täällä tahdotaan ensin naittaa pois rumempi tytär, mutta ei siitä, ukko mitään tule.» Nyt meni hän Lyylin luokse sanoen:

»Hyvää iltaa, Kuuselan kaunis Kukka! Sinun tähtesi minä olen tänne tullut. En tietänyt isälläsi olevan kaksi tytärtä, jonka vuoksi vain puhuin, että omakseni tahtoisin hänen tyttärensä, mutta hämmästykseni

oli suuri, kun sijastasi sain nähdä tytön, joka ei ollut vähääkään näköisesi, mutta —»

Lyyli keskeytti hänen puheensa, sanoen: »Kuuselalla ei ole muuta tytärtä kuin Kaisu. Te olette varsin pettynyt kaikin tavoin, sillä minua ette suinkaan tahdo, kun kuulette, että minun kotini on Kuuselan maalla oleva matala mökki, jossa ei muuta hopeata näy kuin kuun hopeinen valo eikä muuta kultaa kuin auringon kultainen loiste.»

Nytpä Kokkolainen tuli kovaan pulaan; hän oli joutunut yhdestä pahasta toiseen. Hän silitti hevostansa, sanoen: »Niin, kyllä sen näen, Rusko parka, että et sinä täältä emäntää saa viedä. Kaisusta en huoli, ja Kuuselan Kukka minut hylkää; hullu että tänne tulinkaan!»

»Kyllä se tosi on, että en teistä huoli, mutta, totta puhuen, ette tekään huoli Kuuselan *köyhästä* kukasta, vaan se olematon, se rikas, josta haaveksitte, se olisi kelvannut.»

Kokkolainen katseli Lyyliä. Hän näki edessään neidon niin kauniin ja suloisen, jommoista harvoin näkee, ja sanoi nyt sydämmestään: »Tyttö, minä tahdon sinut omakseni, vaikka olisit köyhempi kuin oletkaan. Minä hain rikasta Kuuselan tytärtä, se on tosi, mutta nyt antaisin osan rikkaudestani, jos sinut omakseni saisin.»

Lyyli hymyili surullisesti, vastaten: »Puhuuko suunne mitä sydämmenne ajattelee, sitä en tiedä, mutta omaksenne en saata tulla.» Sitte hän sanoi hyvästi eikä odottanut enää Kaisua, vaan läksi kotiin.

Kokkolainen näytti vähän alakuloiselta, mutta rohkaisi nyt mielensä, ikäänkuin olisi miettimisessään joutunut päätökseen. Hän meni taas tupaan. Kaisu oli mennyt tuvasta pois, sillä toinen vieras oli heti Kokkolaisen mentyä sanonut: »Ei tämä se tytär ole, jota kumppanini omaksensa tahtoo. Eikö täällä toista ole?» Vaan kuultuansa, että ei toista tytärtä ollutkaan, sanoi hän taas: »Muistaakseni kumppanini häntä nimitti Kuuselan Kukaksi.»

»Se oli Lyyli!» huudahti Kaisu ja hiipi sitte pois tuvasta. Juuri silloin tuli Kokkolainen sisälle. Ikäänkuin taakka putosi hänen sydämmeltään, kun hän näki, että Kaisu oli poissa, ja hän sanoi:

»Suokaa anteeksi, isäntä hyvä, että nyt tahdon puhua suuni puhtaaksi. Sen tytön, jota morsiamekseni hain, tapasin tuolla ulkona, mutta hän ei ollutkaan, niinkuin luulin, teidän tyttärenne.»

»Kyllä me jo tiedämme kaikki», vastasi Kuusela, »enkä tiedä parempaa neuvoa antaa, kuin että toiste jo edeltäpäin hankitte itsellenne tarkempia tietoja siitä, jota morsiameksenne aiotte pyytää.»

Tämän lausuttuansa hän sanoi jäähyväiset vierailleensa, jotka eivät mitään niin toivoneet, kuin että heti pääsisivät pois Kuuselan tienoilta. Pian he istuivat reessä. Kokkolainen huimasi piiskalla hevostansa, ja hyvää kyytiä he läksivät pois. Vähän aikaa vielä kuului ison kellon ääni, vaan aina etämmälle se joutui ja taukosi viimein vallan.

7. SURMASALMELLA.

Talvi oli kulunut, kevät mennyt, kesä oli loppumaisillansa, sillä nyt oli elokuun ensi päivä. Kraataritädin huoneessa Lyyli istui kangaspuitten laudalla, vaan sukkula lepäsi, sillä kutoja istui syvissä mietteissä, nojaten päätänsä kättänsä vastaan. Vihdoin hän puhkesi puhumaan, sanoen:

»Oi äitini! Tänä päivänä Mikki lupasi isällensä sanoa, että hän on päättänyt ottaa minut vaimoksensa, vaan kovin pelkään, ettei ukko siihen päätökseen suostu. Kumma ukko, että hän köyhyyteni tähden minua noin vihaa. Mutta vaikka emme toisiamme saisikaan, niin rakastan kuitenkin aina Mikkiä. Kyllä Mikki sanoi minulle, että emme tarvitse hänen isänsä tavaroita, koska meillä on voimia ja osaamme työtä tehdä. Isä saa jäädä yksin taloonsa, ja me voimme itsekin kodin itsellemme valmistaa, näin sanoi Mikki.»

»Mutta sen huoneen nurkkakivet eivät lujina seiso, eikä onni siinä kodissa asu, jossa ei ole isän siunausta. Paljon, lapseni, pidän Mikistä, ja rakasta sinä häntä vaikka elämäsi loppuun asti, sillä hän sen ansaitsee, vaan vaimoksi hänelle et saa mennä, jos ei Niemen ukko teille siunaustansa anna.»

»Ei, äitini, sitä en teekkään. Ukon viha olisi aina kalvavana matona, polttavana tulena minun rinnassani. Mutta nyt on kello jo kuusi, minun täytyy mennä Surmasalmelle, sillä Mikki käski minun tulla sinne kuulemaan häneltä, mitä ukko on vastannut.»

»Mene, lapseni, ja muista, että missä ei ole vanhempien siunausta, siinä ei ole Jumalan siunausta.»

Lyyli pyyhkieli silmiänsä esiliinallaan ja läksi surullisena Surmasalmelle päin.

Niemen vierastuvassa Mikki kulki edestakaisin lattialla. Hänen otsansa oli tuskan hiessä, ja puoliääneensä hän sanoi: »Ei, tästä pitää loppu tuleman. Mikä oikeus on isälläni estää minua naimasta sitä, jota rakastan, ja olisinko minä mies, jos antaisin hänen itseäni estää? Hän sanoo, että hän koko elinaikansa on työtä tehnyt, nähdäkseen minut kerran rikkaampana ja mahtavampana kuin kenenkään muun. Kumma isä! Erilainen muista olet aina ollut, ja niinpä on sinun rakkautesikin. Minä tiedän, että hän antaisi henkensäkin, jos sillä saisi minut onnelliseksi mielensä mukaan, mutta kun minun onneni ei nyt satu olemaan sitä laatua, kuin hän on toivonut, niin on hän kova ja kylmä kuin jää.» Mikki katsoi kelloansa, se oli kuusi. »Lyyli minua jo odottaa,» ajatteli Mikki, ja nyt läksi hänkin Surmasalmelle.

Lyyli oli jo ennen siellä, ja kun Mikki tuli, näki tyttö heti sulhonsa vakavasta muodosta, ettei hänellä iloisia uutisia ollut, ja lausui: »Minä näen, ettei isäsi ole pyyntösi suostunut.»

»Ei ole», vastasi Mikki synkästi, »mutta vähätpä tästä, meillä on terveet ja voimalliset kädet, me pidämme häät äitisi luona ja rupeamme lampuodiksi. Me lähdemme kauas täältä pohjois-Hämeeseen ja olemme siellä siksi kuin isäni viha lauhtuu, ja —»

»Mutta sitä saatte odottaa», keskeytti Niemen ukon ääni. Jos olisi salama kaatanut puun heidän jalkainsa eteen, olisivat he vähemmän hämmästyneet, kuin nyt, jolloin ukko näin äkkiarvaamatta ilmestyi heidän välillensä. Lyyli tointui ensiksi tästä hämmästyksestä; hän kääntyi ukon puoleen, ja hänen sinisilmänsä olivat kesätaivasta suloisemmat, kun hän sanoi:

»Oi sulhoni isä, miksi minua vihaatte? Minä tahtoisin ja voisin teitä rakastaa niinkuin lapsi isäänsä, mutta te vihaatte minua minun köyhyytteni tähden, ja kuitenkin on köyhyys, niinkuin rikkauskin, Jumalalta.»

»En minä sinua vihaa, vaan poikaani et saa, muista se!» ärjäsi Niemi. Mutta nyt oli Mikkikin taas tointunut ja sanoi:

»*Minun* omani pitää hänen olla niin totta kuin tässä olen. Minä olen mies ja pidän sanani, minä olen luvannut hänet vaimokseni ottaa.»

»Mikki, kuinka uskallat minun kuulteni noin puhua?» huudahti Niemi.
»Oletko raivossa, poika?»

»Minulla on luja ja vakava luonne», vastasi Mikki, »sen minä olen perinyt isältääni, ja semmoinen luonne onkin miehen kunnia.»

Ääneti Niemi katseli soveaa poikaansa, ja hänen silmissänsä näkyi jotain kimeltävän. Hanki kimeltää, kun auringon säteet sitä sulattavat, mutta aurinko vetäytyy pilvien taakse, ja hanki jäätyy taas kovaksi, kylmäksi jääksi. Niin oli myös Niemen ukon. Hetkeksi vain oli hänen kova sydämensä pehmennyt, ja samassa hän taas oli kylmä, jäykkä, niinkuin ennenkin. Hän lausui nyt kovalla äänellä: »Pois saat mennä talostani, et äyriäkään perinnöksi saa etkä myös isällistä siunaustani. Minulla ei enää poikaa ole.»

»Jääkää siis hyvästi!» vastasi Mikki kolkosti. Mutta Lyyli, joka ääneti oli kuunnellut isän ja pojan keskustelua, lausui nyt:

»Ei, Mikki! Minun tähteni ei sinun pidä isääsi jättämän. Sinua tahdon aina, aina rakastaa, vaan omaksesi en voi tulla, sillä meillä ei onnea olisi; isäsi viha sen tuhaksi polttaisi.»

»Lyyli!» sanoi Mikki. »Tahdotko sinäkin minut hyljätä? Eikö siinä ole kyllä, että isäni on minut hyljännyt?»

»Minä en sinua hylkää, mutta omaksesi en tule ennenkuin isäsi meille siunauksensa antaa», vastasi Lyyli.

Mikki muuttui kalpeata kalpeammaksi, ja kamalalta kuului hänen äänensä, kun hän huudahti: »Hoho! Semmoisiako naiset ovatkin, ja minä, hupsu, joka sinua luulin paremmaksi. Kyllä ymmärrän — kun minäkin olen köyhä, niin en enää kelpaa — siinäkö sinun rakkautesi sitte olikin? — Isäni, minä tahdon teitä seurata, teillä löytyy toki rakkautta, vaikka se onkin kummallinen.»

»Mikki», sanoi Lyyli, »älä tuomitse minua, sillä minä rakastan sinua! Mutta äitinikään ei minua antaisi sinulle, koska se avioliitto, jota isän kirous seuraa, ei saata olla Jumalalta.»

»Niin, hän ei antaisi, kun en enää ole talon isännäksi tuleva. Hyvästi vain, Lyyli, ei minulla enää morsianta ole.» Näin sanoen aikoi Mikki isänsä seurassa lähteä kotiin. Hän oli nyt vakuutettu siitä, että Lyyli oli enemmän rakastanut tavaroita kuin sulhoansa, ja Lyylin arvo halpeni hänen mielestensä niin, että hän luuli voivansa hänet unhottaa. Mutta Lyyli raukka — hän seisoivat toivotonna, tätä ei hän odottanut. Haikeasti hän huusi vielä Mikin jälkeen:

»Oi Mikki, unohda minut, vaan älä luule minusta sitä, että tavarain tähden sinun morsiamesi olin!»

Mikki ei häntä tahtonut kuulla, hän oli mielestensä kovin loukattu. Lyyli väänsi tuskissaan käsiänsä; hänen päätänsä poltti, hänen ruumiinsa vapisi, kun hän riensi kotiin päin. Mutta jouduttaansa pölkkykillalle, joka vei Surmasalmen ylitse, ei hän muistanut niin varovainen olla, kuin tarvis olisi ollut, vaan hoipertui, ja samassa kuului loiskahdus salmesta. Se ennätti vielä Mikin korviin, ja nuolen nopeudella oli Mikki rannalla, mistä loiske kuului. Hän näki vielä veden päällä Lyylin palmikoista toisen, mutta samassa se katosi. Vaan Mikki oli myös heti salmessa. Hän osasi sukeltaa veden alle, ja sen hän nytkin teki.

Niemen ukko, joka tuli Mikin perässä, pelästyi kovasti nähdessänsä, miten poikansa katosi veden alle. Hän luuli Mikin itsensä hukuttaneen ja juosta hoiperoitti Kuuselaan päin hakemaan ihmisiä apuun. Tiellä kohtasi hän kraataritädin, joka levotonna siitä, että tyttärensä viipyi, oli aikonut lähteä häntä hakemaan.

Niemen ukko tarttui tädin käsivarsiin kiinni, huutaen kovasti: »Tyttäresi on Surmasalmessa, ja minun poikani meni perästä. Kuule! Minun Mikkini uppoutui, joudu auttamaan!» Sitte hän meni taas kiireesti Kuuselaan päin, jättäen kraataritädin, joka pelästyksestä oli uupumaisillansa. Äidin rakkaus piti hänet kumminkin pystyssä, ja hän riensi Surmasalmelle; vaan ennenkuin hän sinne joutui, kuuli hän rapsahduksen metsästä. Hän katsahti sinne päin ja näki tyttärensä makaavan nurmikolla lehevän leppäpuun suojassa, ja Mikin, joka häntä siinä virvoitteli. Äiti riensi heidän luoksensa. Tämä hetki oli kova, vaan kovemman sanoman oli jo Niemen ukko hänelle antanut, kun sanoi heidän olevan salmen syvyydessä; nyt näki hän toki lapsensa maan päällä, ja lapsi hengitti vielä.

Lyyli makasi nurmella niinkuin kuollut, vaan yhtäkkiä aivasti hän, ja vettä purskahti vielä suusta. Sitte aukaisi hän silmänsä ja sanoi, nähtyänsä Mikin, surullisella äänellä: »Sinun olisin, vaikka olisit kerjäläinen, mutta isäsi kirous ei anna minun omaksesi tulla» — samassa Lyyli näki äitinsä, ja silloin hän näkyi ikäänkuin miettivän, missä hän oli. Hän nousi istualle, mutta nyt kuului Niemen ukon ääni sekä muita ääniä, sillä ukko oli Kuuselasta saanut väkeä kokoon. Lyyli pyysi tuskaantuneella äänellä:

»Oi auttakaa minut kotiin! Viekää minut toista polkua, en tahdo nähdä noita.»

Hän nousi ylös ja pääsi äitinsä ja Mikin avulla kotiin; vaan silloin hänen voimansa olivat loppuneet. Hän laskettiin vuoteelle, ja äiti meni hänelle ottamaan kuivia vaatteita, sanoen Mikille: »Mene sinä Surmasalmelle sanomaa viemään, etteivät suotta rupea hukkuneita hakemaan, ja mene sitte sinäkin kuivia vaatteita ottamaan päällesi. Tule sentään pian takaisin», lisäsi hän vielä, vähän kovakkaalla äänellä, »sillä sinulta tahdon kuulla, miten kaikki tämä on tapahtunut, koska näen, että lapseni ei jaksa puhua.»

Mikki riensi Surmasalmelle. Siellä oli miehiä ja vaimoja hukkuneita hakemassa; vaan nähdessään Mikin he kirkasivat hämmästyksestä, kuin eivät olleet varmat siitä, oliko hän aave vai ihminen. Mutta Mikki sanoi: »Älkää suotta salmessa mellastako, Lyyli on kotonansa hyvässä korjuussa, ja tässä olen minä, niinkuin näette.»

Kun he nyt näkivät, että Mikki todellakin oli elävä ihminen, juoksivat he kaikin hänen tykönsä, ja kyselmiä sateli jokaisen huulilta, mutta Mikki vastasi: »Lyyli putosi pölkkykillalta.» Muuta hän ei nyt asiasta joutanut puhua, koska hän oli niin märkä, että hänen täytyi rientää kotiin vaatteita muuttamaan, ja kääntyen Niemen puoleen hän sanoi: »Isäni, menkäämme kotia, että minä saan kuivat vaatteet.»

Niemi meni poikansa kanssa. Hänen muotonsa oli synkkä eikä vartalonsa niin komealta näyttänyt kuin ennen, sillä ukko oli tämän päivän mielenliikutuksista aivan voimattomaksi tullut.

Ihmiset, jotka Surmasalmelle olivat apuun rientäneet, menivät nyt kukin taas kotiinsa, mutta paljo oli heillä puhumista. He arvelivat sinne tänne eivätkä kuitenkaan selvälle saaneet, mitä salmella oli tapahtunut. Että Mikki Lyylin kuolemasta oli pelastanut, sen he tiesivät, mutta miten Niemen ukko sinne oli tullut — siitä nyt kävi kummia huhuja, sillä ukko vihasi Lyyliä — kukatiesi oli hän nyhäissyt Lyylin alas sillalta — vai oliko Lyyli itse tahtonut surmata itsensä? — Näin tuumattiin, mutta asian oikeaa laitaa ei kukaan arvannut eikä tahtonut arvata.

Tietämättä mitään kaikista näistä huhuista makasi Lyyli vuoteellansa äitinsä huoneessa. Ruusut olivat poissa hänen poskiltansa, hän oli valkoinen kuin kuolemaan nukkunut, vain hiljainen hengähdys ilmoitti kumminkin, että ei kuolema vielä ollut häntä saavuttanut, hän vain makasi horroksissa. Vihdoin hän

aukaisi silmänsä ja katseli pienen huoneen ympäri, ikäänkuin hän olisi kaipaillut jotakuta, vaan kun ei kaivattua näkynyt, nousi hän istualle vuoteellansa, lausuen:

»Rakas äitini! Jos Jumala tahtoo minut pois täältä maailmasta, niin tahdon mielelläni lähteä. Minä olen varma siitä, että hän minulle antaa sijan taivaassansa, sillä Kristuksen veri puhdistaa minut kaikista synneistäni. Rakas äiti, et usko, kuinka tyhjältä maailma tuntuu minusta, sillä Mikki halveksii minua.» Sitte hän kertoi kaikki, mitä Surmasalmella oli tapahtunut, ja viimein hän sanoi: »Kun onnetonna salmen ylikäytävälle jouduin, musteni maailma silmäini edessä, minä hoiperruin enkä sitte tietänyt mitään, ennenkuin siellä kedolla silmäni aukaisin ja näin teidät — ja näin, että Mikki oli se, joka minut vaarasta oli pelastanut. Mutta sen olisi Mikki tehnyt kenelle hyvänsä, jonka hän vaarassa olisi nähnyt. Äitini, se minua raskaasti painaa, että Mikki luulee minun häntä tavarain tähden rakastaneen.»

»Ei, lapseni», vastasi kraataritäti, »ei Mikki saata niin luulla. Hän on äkkinäinen, vaan kun hän joutuu asiaa oikein tyynellä mielellä miettimään, on hän kyllä huomaava sinulle väärin tehneensä; siitä minä olen vakuutettu. Minä olen jo tähän ikääni jotain nähnyt ja tunnen nuorten mielen.»

»Oi äiti, jospa minä hänen huuliltansa kuulisin, ettei hän usko niin kuin hän sanoi, silloin olisi minulla rauha.»

Lyyli oli puhunut, vaan voimansa loppuivat; hän kaatui taas vuoteellensa, silmät vaipuivat kiinni, hän oli kalpea, vaan kaunis kuitenkin, suloinen kuin keväällä valkovuokko.

Näin makasi Lyyli hiljaa hengittäen, kun Mikki tuli sisälle. Mikki katseli Lyyliä silmillä, joissa syvä murhe kuvautui. Hän katseli vähän aikaa, vaan sitte vahva nuorukainen puhkesi katkeraan itkuun, ja ennenkuin kraataritäti joutui häntä estämään, oli hän tarttunut Lyylin käteen, huutaen:

»Lyyli, herää, katso, minä olen taas tykönäsi!» Lyyli aukaisi silmänsä, ja Mikki sanoi: »Anna anteeksi, Lyyli, että luulin väärin sinusta. Minä tunsin sinun ja saatoin kuitenkin epäillä; siinä tein kovin pahasti. Oi Lyylini, anna minulle anteeksi!»

Lyyli ojensi kätensä sulhollensa, ja autuaallinen hymy näkyi hänen huulillansa. Silloin äiti lausui: »Jumalan rauha olkoon teidän välillänne!»

8. MUUTTO.

Muutamia päiviä oli kulunut siitä kuin onnettomuus Surmasalmella tapahtui, mutta Lyyli oli jo varsin terve. Kun hänen sydämmensä sai rauhan, niin hänen ruumiinsa voimatkin pian takaisin palasivat.

Nyt oli lauantai-ilta, ja Lyyli lakaisi puhtaaksi vähäistä ruohopihaa pyhän tuloksi. Ruusut kukoistivat taas hohtavina hänen poskillansa, ja hän näytti onnelliselta niinkuin ennenkin. Hän oli juuri ennättänyt pihan lakaista, kun näki sulhonsa tulevan. Lyyli laski pois luutansa ja meni iloisesti Mikkiä vastaan; sitte he istuivat portaille, sillä ilta oli ihana. Aurinko laski kultaisen loisteensa Pohjanlahden tyynelle pinnalle, ja ehtookellon äänen kajahdus kuului kaukaa. Nuoret kuuntelivat, vaan kun kellojen ääni taukosi, sanoi Mikki vakavasti: »Lyyli, vielä minä kysyn: tahdotko omakseni tulla?»

»Minä en sitä vastaan ole», vastasi Lyyli, »jos äitini vaan lupauksensa antaa, sillä sinunpa olenkin, koska sinä minut Jumalan avulla kuolemasta pelastit.»

»Mennään äitisi luo», sanoi Mikki. »Minä vielä tänä iltana tahtoisin mennä kuulutusta ottamaan.» He menivät sisälle, ja Mikki lausui: »Täti hyvä, Lyyli on luvannut omakseni tulla, jos ei teillä mitään tätä vastaan ole, mutta siinä väärin tekisitte, jos sitä vastustaisitte, koska ette minussa tiedä mitään vikaa, joka Lyylin onnettomaksi saattaisi.»

»En tiedäkään, se on tosi», vastasi äiti, »enkä häntä kellekkään niin halusta antaisi kuin sinulle, jollei isäsi olisi tätä naimista vastaan. Vaan sittekin olen minä nyt toiselle päälle tullut, sillä sinäpä olit minun lapseni pelastaja, kun hän kuoleman hädässä oli. Sinä olit Jumalan kädessä se välikappale, joka tyttäreni eloon saattoi. Olkoon hän siis sinun, ja minä annan teille siunaukseni moninkertaisesti; ehkä äidin siunaukset saattavat johonkin määrään isän puuttuvan siunauksen korvata.»

Kiitollisin sydämmin nuoret syleilivät äitiänsä, ja Mikki lupasi vielä puhua isänsä kanssa. »Mutta», sanoi hän, »jos isäni tekee niin taikka näin, tahdon kumminkin tänä iltana mennä pappilaan kuulutusta ottamaan.»

Mikki ei nyt joutanut viipyä morsiamensa luona, vaan sanoi jäähyväiset ja läksi kotiin. Taajaan sykki Mikin sydän, kun hän astui isänsä huoneeseen, ja hänen äänensä värähti, kun hän lausui: »Isäni, kasvattajani! Viimeisen kerran tulen luoksenne pyytämään, että siunauksenne antaisitte Lyylille ja minulle. Miettikää ja punnitkaa asiaa, älkää kieltäkö, sillä tänä iltana minä otan kuulutuksen ja viimeisen kerran pyydän teidän suostumustanne. Katkeraa on jättää koti, jossa joka kuusi kuiskailee lapsuuteni ajoista, joka lintu livertelee lapsuuteni leikkilöistä; ja isäni — jokaiseen muistoon on aina yhdistetty kahden silmän suloinen katsanto — ne silmät ovat Lyylin, ja hänen tähtensä jätän kotini, jos te, isä, niin vaaditte, jos ei teidän sydämmenne pehmene. Minä vien hänen kauas näiltä rannoilta tuonne pohjois-Hämeeseen, jossa hänen äitinsä serkkukin asuu.»

Ukko ei mitään puhunut, hänellä näkyi olevan kova taistelu oman itsensä kanssa, mutta vihdoin hän sanoi kuitenkin:

»Mitä sanonut olen, sen olen sanonut. Ei pidä kenenkään lausuman Niemen ukosta, että hän on kuin viiri, joka sinne tänne häilyy.»

»Eikä myöskään hänen pojastansa, että hän on kunniaton, huikentelevainen sanansa syöjä», vastasi Mikki vakavasti ja jatkoi vielä: »Joka väärin tekee, sen on aina paras sanaansa katua, vaan jos minä sanaani katuisin, silloin vasta väärin tekisin.» Sitte hän otti taskustansa kukkaron käteensä sanoen: »Tässä on rahat, jotka annoitte minulle kesän kalansaaliista.»

»Mitä sinun on ollut, pitää oleman sinun, minä en sinulta mitään ota, etkä sinä minulta mitään saa — sen olen minä sanonut.»

Ukon ääni vapisi. Sydämmestään hän olisi toivonut, että niitä rahoja, jotka hän Mikille oli antanut, olisi ollut toista vertaa enemmän; mutta nyt ei hän enää tahtonut niitä lisätä — sitä ei hänen ylpeytensä antanut myöden.

Mikki pisti kukkaronsa takaisin taskuunsa; sitte hän sanoi sorretulla äänellä jäähyväisensä ja meni.

Niemen ukko kulki edestakaisin kamarinsa lattialla. Hänen omatuntonsa vaati häntä sanojansa peräyttämään, mutta hän koetti sitä tyydyttää, ajatellen itseksensä: »Ihmisetkin sanoisivat, että Niemen täytyi viimein myöntyä — vaan sitä en minä tee, en.» Näin ajatteli Niemi, mutta Mikkiä ei omatunto vaivannut, eikä hän kovin surraksensa pannut, vaikka hänen täytyi kotinsa jättää; hänellä oli nyt muutamia satoja markkoja, hyvä taito ja työvoima — siinäpä oli tavaraa kyllä nuorelle alkavalle, ja tyytyväisenä hän läksi kuulutusta ottamaan.

Pyhänä, jolloin nuori pariskunta kirkossa kuulutettiin ja Mikin ja Lyylin nimi mainittiin, silloin kirkko kohisi, sillä kaikilla oli jotakin kuiskattavaa toisillensa, koska ei kukaan tietänyt, että kuulutus oli otettu. Että kirkko kohisi — se hyvää merkitsi, sillä se pariskunta rikastuu, jota kuulutettaissa kohina kirkossa nousee.

Pyhäiltana tuli Lyylin tuttavista monta kraataritädin huoneeseen Lyylille onnea toivottamaan. Muutamia vaati sinne heidän uteliaisuutensa koska tahtoivat kuulla, oliko Niemi nyt viimeinkin suostumuksensa antanut. Näitten joukossa oli Niemen Sannakin, vaan hän ei muuta tietää saanut, kuin että Mikin ja Lyylin piti muuttaman pois, ja kuultuansa Mikin lampuodiksi menevän, sanoi hän Lyylille vähän ilvehtien: »Vai lampuodin emännäksi sinä nyt tuletkin, mutta liukas on lampuodin portin pieli.»

»Jos se on liukas, niin kyllä mä sannoitan», vastasi Lyyli ja meni pois Sannan tyköä.

Sannan ei tehnyt mieli olla kraataritädillä, kun oli saanut johonkin määrin uteliaisuutensa tyydytetyksi. Hän sanoi sentähden: »Ei, kyllä minun, jo täytyy mennä kotiin iltatoimiani tekemään.» Sitte hän kääntyi Mikkiin kysyen: »Koska sinä tulet kotiin?»

Mikki ei tahtonut hänelle selvittää, ettei hän enää voinut kotiin tullaakaan, vaan vastasi lyhyesti: »En tiedä.»

Sanna meni, ja vähitellen myös kaikki muut.

Kolme viikkoa oli kulunut siitä, kuin Mikki ja Lyyli kuulutettiin. Kraataritädin huoneessa oli joka nurkka ja pieli puhdas ja siisti. Lattialla oli riivittyjä katajanhakoja ja kukkakiehkuroita huoneen seinillä, mutta kaunein kukka huoneessa oli Lyyli. Tämä ihana tyttö oli nyt morsiuspuvussa. Hänen vaatteensa olivat mustat, joka olikin sopivaa hänen päänsä koristuksen suhteen, sillä hänellä oli päässä kiillekoruista ja kiekuroista tehty puolen kyynärän korkuinen kruunu. Leveä valkoinen pitsi oli laskostettu kaulan ympärille, pitsin päälle oli sinne tänne pantu punaisia kukkia, ja punainen silkkirihma oli sidottu vyötäröille.

Kaaso eli se, joka morsianta vaatettaa, oli nyt valmiiksi pukeutunut Lyylin. Nuori pariskunta oli kirkossa vihittävä. Pohjanmaalla usein tapahtuu, että morsiuspari jumalanpalveluksen jälkeen kirkossa vihitään. Vähäinen oli hääjoukko, joka kirkolle seurasi mahtavan Niemen poikaa ja hänen kaunista morsiantansa, mutta jos se oli vähäinen, niin sitä suurempi oli kansanpaljous, joka jäi kirkkoon katselemaan morsiusparia, sillä miesmuistiin ei ollut kukaan nähnyt näin kaunista pariskuntaa.

Vihkimisen jälkeen läksi vähäinen hääsaattue taas Lyylin kotiin, jossa päivällinen oli valmistettuna. Näissä häissä ei tansittu, sillä huone oli pieni, eikä muutoinkaan morsiuspari oikein saattanut iloitaa, sillä he olivat nyt viimeisen päivän kotiseuduillansa; Lyyli oli tänä päivänä jättävä hyvästi kaikki tuttavansa. Se kumminkin häntä lohdutti, että hänen äitinsä oli heidän kanssaan tuleva. Kraataritäti oli luvannut saattaa lapsiansa pohjois-Hämeessä asuvan, serkkunsa tykö, sillä nuoret eivät hänen serkkunsa tunteneet. Heidän oli aikomus siellä asua siksi kuin Mikki pääsisi lampuodiksi.

Pohjanmaalla eivät talot yleensä ole suuria; siellä kukin itse hoitaa omaisuutensa. Mutta Hämeessä usein talolliset pitävät lampuoteja, ja senpä vuoksi Mikkikin sinne pyrki.

Hääpäivä riensi loppuun, ja vieraat tulivat sanomaan jäähyväisiänsä. Kaikki he olivat kovin liikutetut, kun menivät pois. Vieraitten mentyä, istuivat Mikki ja Lyyli portaille. He tahtoivat vielä viimeisen kerran sieltä katsella ilta-auringon loistoa.

»Muistatko, Lyyli, vielä», sanoi Mikki, »kuinka lasna ollessamme täältä katselimme, miten aurinko levolle laski? Me olimme lapset, mutta jo silloinkin olimme onnelliset ainoastaan jos yhdessä saimme olla.»

»Muistan», vastasi Lyyli, »ja mitä iloa minulla vain oli, sitä minun täytyi sinullekin ilmoittaa, muuten en voinut olla tyytyväinen. Nyt olemme aina yhdessä, ja toivon, että tulemme onnellisiksi, vaikka jätämmekin lapsuutemme kodit.»

»Ja kerran, se toivo on minulla varma», lausui Mikki, »me vielä tänne takaisin palajamme.»

Näin kuiskailivat nuoret tämän viimeisen illan, vaan toisen päivän aamun koittaessa oli kaksi kuormaa valmiina pihalla. Kraataritäti lukitsi huoneensa oven, ja tämä vähäinen perhe läksi kotiseuduiltansa kauas pois onneansa hakemaan.

Kappaleen matkaa maantiestä oli vähäinen vuoren kukkula. Siinä istui vanha mies. Vaan kun matkustavaiset olivat ohitse menneet, nousi ukko istualta ja läksi syvästi huoaten Niemelle päin.

9. VANHUS.

Vuosia menee, toisia tulee, ja ne katoavat taas. Aika joutuu, vaan se ei kuin jälkiä jättämättä. »Vuosi vanhan vanhentaa, kaksi lapsen kasvattaa», sanoo sananlasku. Kuusi vuotta oli kulunut, sitte kuin Mikki nuoren vaimonsa kanssa läksi Kuuselan rannoilta, ja aina vielä oli kraataritädin ovi lukossa, ja lukko oli jo varsin ruostunutkin. Huoneen katolla kasvoivat sammaleet, mutta pihlajat pihalla olivat lehevät ja kauniit, niinkuin ennenkin. Linnut visertelivät iloisesti, sillä nyt oli kesäkuun alkupuoli.

Vieno tuuli tuuditteli Pohjanlahden aaltoja, ja vähäinen vene näkyi laineilla liikkuvan. Yksinäinen vanha mies istui veneessä, hän souteli hiljaa rantaan päin. Rannalle tultuaan hän veti veneensä maalle. Veneestä hän otti ongen ja vähäisen koppasen, jossa oli kaloja, ja istahti sitte nurmelle. Vanhus istui siinä vaiti, ikäänkuin syviin mietteisiin vaipuneena. Hänen hiuksensa olivat varsin valkoiset, ja pitkä valkoinen parta riippui hänen rinnallensa. Ukko huokasi syvään, ajatellen itseksensä:

»Mikä olen minä? Olenko tottakin sama mies kuin ennen, jolloin Niemellä isäntänä olin? En olekkaan. — Minä olen kuin karsittu kuusi, kuin kuorittu koivu, olen kuin lahonnut puu. Kuinka sanoi kraataritädin tyttö sadussansa? — 'Silloin on sinunkin sydämmesi kovan vamman saava, ja sinun korkea latvasi kaatuu'. Niin, se kaatuu», lausui ukko ja nousi istualta. Samassa kuului ratasten jyrinä, se läheni, ja jopa tulivatkin rattaat pihaan. Rattailta hyppäsi vaimo, jonka Niemen ukko heti tunsikin kraataritädiksi, vaan täti ei ukkoa tuntenut, sillä ukko oli vanhentunut tuntemattomaksi. Oikoinen selkä oli koukistunut, ruskeat hiukset olivat valkoisiksi tulleet.

Kraataritäti koetti vääntää ovensa lukkoa, vaan se oli ruostunut ja kankea eikä tahtonut aueta. Niemen ukko katseli järkähtämättä tätiä siksi, että tämä hänet huomasi. Sitte hän läheni kysyen: »Tunnetteko vielä minua?»

Täti katseli ukkoa ja sanoi sitte: »En tunne.»

»Niin», vastasi ukko, »'murhe tuopi mustan muodon', ei ole Niemen ukko enää sama kuin kuusi vuotta takaperin.»

»Niemi!» huudahti täti, »no miten nyt jaksatte? Enpä olisi tuntenut teitä!»

»Hm, menee päivät, menee vuodetkin, vaikka eivät mene jälkiä jättämättä. Taloni paloi poroksi, enkä minä enää jaksanut sitä rakentaa, sillä vanhuus tuli ja nurkkamieheni oli poissa» — ukon ääni vapisi vähän. — »Minä myin taloni, ja rahani tallensin huoneeseeni, mutta eräänä iltana, kun kotiin tulini, oli huoneeni ovi auki ja rahat poissa, muuten oli kaikki paikoillansa. Minä saan kyllä kohtuullisen muonan talosta, niin ettei minulla hätää ole.» Nämät viimeiset sanat sanoi ukko äänellä, jossa vielä vanha pöyhkeys ilmeni.

»Kylläpä teillä murheita onkin ollut», vastasi täti. »Pojallanne sitä vastoin on kaikin tavoin ollut menestystä. Hän pääsi ensin lampuodiksi vähäiseen taloon, joka oli serkkuni oma, vaan sitte hän sai vuokrata erään everstin virkatalon, jossa hän on hyvin toimeen tullut. Siellä ovat tahtoneet minuakin viipymään vuodesta vuoteen, mutta teki mieleni omaa pesääkin vielä katsella. Kaksi kaunista lasta Mikillä on; nuorempi varsinkin on kaunis, sillä se on niin ympyräiskasvoinen kuin nisukakku. Niitä lapsia oikein ikäväni tulee, sillä aina he ympäriillänne pyöriivät.»

Näin puhuttuansa täti meni taas tupansa oven lukkoa vääntämään, ja ovi aukeni. Hän kutsui nyt ukkoakin sisälle, mutta tämä pudisti päätään, sanoen, että hänen täytyi kotiin lähteä. Ukko aikoi mennä, mutta kraataritäti huusi häntä vielä takaisin, kysyen:

»Mitäs Kuuselasta kuuluu? Onko siellä vielä kaikki entisellään?»

»Kaisu on naitu hyvään taloon, ja Kuusela on vanhentunut hänkin», vastasi Niemi ja läksi sitte pois.

Kraataritäti kummeksi Niemen ukon muuttumista. Hän ajatteli itseksensä: »Maailma nuijii, vaan ukon sydäntä ei mikään nuija ole pehmittänyt ennenkuin vasta nyt, vanhuuden päivinä — nyt vihdoinkin on nuija koskenut — mutta pelkään, että vieläkin vanhaa ylpeyttä ukossa asuu, koska ei hän tupaani tullut. Hänellä oli kyllä aikaa — mihinkäpä hänen olisi kiirettä ollut? Lyylistä hän ei puhunut, eikä hän pojastansakaan olisi kysynyt, jollen vain muuten olisi puhunut.»

Näin tuumasi täti korjatessaan kapineitansa huoneeseensa, mutta Niemen ukko kulki syviin mietteisiin vaipuneena metsäpolkua pitkin Niemellepäin.

Kotiin tultuansa ukko istahti vuoteensa laidalle, syvä huokaus nousi hänen rinnastansa, ja hän lausui itseksensä: »Yksin olen aina, aina yksin, tämä on oma syyni. Poikani olisi kyllä takaisin tullut, jos olisin tahtonut, mutta enkö silloin olisi alentanut itseäni, jos olisin kutsunut hänet takaisin, kun kerran olin ajanut pois — se ei mitenkään olisi sopinut.» Hänen omatuntonsa kuiskasi kyllä välistä: »Joka ylpeää luontoansa on seurannut ja väärin tehnyt, sen pitää myös nöyrytyä, jos parannuksen tahtoo tehdä. Nämät tunteet hän kumminkin tukehutti pian ja ajatteli: »Minä lähden poikani luo: varmaankaan ei hän minua tunne eikä ikänä saa tietää, että entinen mahtava Niemen ukko, hänen ylpeä isänsä, on kerjäläisenä tullut häntä katsomaan. Aamu on ollut, päivä mennyt, ja jo iltakin joutuu, elämäni ilta. Minä tahdon vielä nähdä poikani, ennenkuin päiväni päättyvät.» Näin ukko ajatteli ja meni väsyneenä levolle.

10. MATKUSTAJA.

Viikon päivät siitä, kuin kraataritäti tuli kotiin, istui pohjois-Hämeessä maantien ääressä vanha valkeapäinen ukko. Aurinko oli juuri laskenut, ja viileä tuulonen humisi hiljaa kahden puolen maantietä olevassa honkametsässä. Ukko pyyhkieli hihallaan hikeä otsastansa ja nousi sitte istualle, sanoen itseksensä: »Ehkä taas jaksan eteenpäin kulkea, koska päivän helle ei enää polta, mutta minunpa jo vähitellen pitäisi tuleman sinne, missä poikani asuu», ja katsellen ympärillensä hän ajatteli: »Täällä ei yhtään ihmisasuntoa näy — ei mitään muuta, kuin nuo ikivanhat hongat.»

Hiljakseen hän kulki taas maantietä pitkin ja näki, vähän matkaa kuljettuansa, yksinäisen mökin. Ukko meni mökkiin, siellä istui mies. Hän katseli ukkoa sanoen: »Hyvää iltaa! Istukaa.»

Näytti siltä, kuin mies olisi ollut hyvin tottunut ottamaan vastaan tuntemattomia. Hän kyseli vanhukselta, mistä hän oli, ja vastauksen saatuaan hän kysyi vielä muutamia kyselmiä ja näkyi sitte

olevan hyvin tyytyväinen. Hän tiesi nyt, kuka ukko oli, ja huomasi myös, ettei ukko häntä tuntenut. Tämä mies oli olevinaan tietäjä ja oli kulkenut milloin missäkin. Näillä kulkuretkillensä oli hän myös ennen ollut Niemen tienoilla. — Hän otti nyt ukon käteen kiinni, lausuen: »Oi, kuinka paljon ristejä ja viivoja kädessänne on! Kah! Tässäpä näen, että teillä on likeisiä sukulaisia tässä pitäjässä — hm, mutta mitä tuommoisia juttelen, itse asianne parhaiten tiedätte.»

»Mitä, oletteko tietäjä?» kysyi ukko.

»Hm, vähän yhtä ja vähän toista tiedän enemmän kuin muut. Sillähän minä paraasta päästä elän, että tietojani muillekin annan», vastasi tietäjä.

»Niin, niin, kyllä ymmärrän», sanoi ukko ja otti kukkarostansa hopearahan, jonka hän antoi luiskahtaa tietäjän kouraan. Sitte kurkotti hän kätensä tietäjälle, joka heti oli valmis puhumaan:

»Pohjanmaalta tulette, niinkuin sanoittekin; rikas, mahtava olette olleet, köyhäksi olette tulleet, vaan köyhemmältä näytätte kuin todellakin olette. Vähän matkaa täältä on teillä poika taikka tytär.»

»Poika, vaan ei tyttäätä!» keskeytti ukko.

»No, pojan vaimo ja lapsenlapset», lisäsi tietäjä.

»Missä on poikani? Mihinkä päin menisin, että hänen tapaisin?» kysyi ukko.

»Kulje ensin metsän läpi, mene sitte maantien poikki, souda vielä lahden halki, niin näet rannalla talon. Siellä on lapset kuin ruusunkukat, emäntä, jonka vertaista ei löydy näillä paikoilla, ja isäntä toimellinen, jalo, hyvä, oivallinen.»

»Kiitoksia neuvostanne! Huomenna lähden, kun vain ensin saisin täällä yöni levätä; minä olen hyvin väsynyt.»

»Kyllä, varsin halusta», vastasi tietäjä.

Ukko lepäsi yönsä ja läksi aamulla taas matkalle. Hän kulki eteenpäin ja näki, ennätettyänsä metsän läpi, lahden rannalla vähäisen kylän, ja lahden toisella rannalla näkyi kartano, jonka ukko arveli siksi, jota tietäjä oli tarkoittanut.

Ukko meni nyt maantien poikki ja kulki kapeata polkua pitkin kylään. Siellä väkeä liikkui edestakaisin, sillä nyt oli pyhäpäivä. Hän näki muutamia nuoria menevän rannalle, josta aikoivat lähteä järvelle. Ukko riensi sinne ja pyysi, että hänetkin ottaisivat veneeseen ja saattaisivat hänet toiselle puolen lahtea. Nuoret suostuivat vanhuksen pyyntöön, koska heidän muutoinkin oli aikomus lähteä lahden toiselle puolen.

Päivä oli jo yli puolen, kun vene rannalle ehti. Nuoret menivät tietä pitkin, joka vei rannalla olevan kartanon ohitse erääseen kylään, mutta ukko meni polkua myöten kartanoa kohti. Hän kulki muutamia askeleita; mutta hänen polvensa värähtivät kummasti, kun hän ajatteli, että ehkä muutaman hetken päästä hän jo näkisi poikansa. Ukko ei mennyt edemmäksi, vaan istui tien vieressä olevalle kivelle. Hän katseli ympärillensä — seutu oli varsin ihana; tuolla tuo kaunis järvi saarinensa, täällä viljavat pellot, joiden äyräitä kukkanurmet kaunistivat, ja talon ympärillä ikivanhat koivut, jotka lehevinä seisoivat.

Ukko istui ihmetellen seudun ihanuutta, ja samassa hän kuuli kauniin, suloisen äänen laulavan:

Tuoll' Pohjanlahden rannalla on sileällä nurmella mun kotoni. Vaikk' matala, se ompi mulle kultala.

Siell' ompi laakso lauhkea
ja lehto kaunis, tuuhea.
Mä siellä istuin, laulelin
ja ystävääni muistelin.

Mun lauluni, kun kajahti,
toi ystäväni luokseni;
mä hänet omakseni sain
ja jouduin kauas kodistain.

Vaan vaikka kotitienoilta
mä jouduin kauas armailta,
niin sinne toki mieleni
ja aatteeni lentävi.

Ja jospa kerran takaisin mä joudun vielä kotihin, niin laulaisin mä ilolla: oi kallis,

kaunis Pohjola!

Ukko oli kuunnellut, kummasti sykki hänen sydämensä, ja nousten istualta hän sanoi itseksensä: »Lyylin ääni. — Sydän, miksi pehmenet? Hän on ryöstänyt sinulta elämäsi ilon, vanhuutesi turvan.» — Ukko läheni nyt taloa — ja mikä näky — siellä istui ruohopihalla lehevien puitten varjossa ihana Lyyli kahden kauniin lapsensa kanssa. Lapset poimivat voikukkia, joista äiti sitoi kiehkuroita.

Ukko tuli lähemmäksi, kumarsi ja pyysi ruoan apua.

Lyyli nousi heti ja aikoi mennä tuomaan, mutta ukko sanoi vielä:

»Saisinko, emäntä hyvä, täällä vähäisen levähtää? Olen kovin väsynyt.»

»Kyllä», vastasi Lyyli, ja pyysi sitte ukkoa sisälle. Toinen lapsista rupesi heti huutamaan:

»Äiti, äiti! Älä jätä!»

»Älä huuda, Maiju», sanoi Lyyli, »vaan tule sisälle — ja Mikki, tule sinäkin.»

Ukko katseli poikaa, hän oli varsin isänsä kuva. »Tuommoinen oli minunkin Mikkini pienenä», ajatteli ukko. Sisälle tultuansa hän kutsui poikaa luoksensa, kysyi hänen nimeänsä ja koetti kaikin tavoin häntä miellyttää.

Poika oli iloinen ja vilkas eikä yhtään ujoksunut, vaan hyppäsi ukon syliin, kysyen: »Mistä sinä olet?»

»Pohjanmaalta», vastasi ukko.

»Vai Pohjanmaalta! Siellä on isoisänikin; oletko häntä nähnyt?»

»En tiedä. Kuka on isoisäsi?»

»Etkö häntä tunne — Niemen ukkoa?»

»En tunne.»

Heidän näin puhuessaan tuli Mikki, joka oli ollut vainioitansa katselemassa, sisälle. Hän tarkasteli ukkoa ja kysyi sitte, mistä hän oli, vaan pikku Mikki vastasi vanhuksen puolesta: »Vieras on Pohjanmaalta, mutta ei hän tunne isoisää.»

»Niin, poikani, Pohjanmaa on laeva, eivät kaikki pohjalaiset iässään toisiansa näe», vastasi Mikki.

»Voi jospa olisit tuntenut isoisäni», sanoi taas pikku Mikki, »hän on pitkä, kaunis vanha ukko ja rakastaa isää ja meitä.»

»Oletko sinä nähnyt isoisäsi, koska tiedät, että hän sinua rakastaa?» sanoi vanhus pikku Mikille.

»En ole», vastasi poika, »mutta äiti on niin sanonut; ja äiti sanoo, että pitää joka ilta ja aamu siunata isoisää, että Jumala häntä muistaisi — mutta mikä sinun on, ukko? — silmäsi ovat vettä täynnä.»

»Ilta tulee, silmiäni sumuttaa.» Ukon ääni värähti, kun hän sanansa sanoi.

Poika puheli vielä: »Isä ja äitikin isoisää aina: siunaavat; äiti sanoo: 'Hyvä Jumala, siunaa häntä ja pehmitä hänen sydämensä'».

»Lapseni, sinä vaivaat vanhusta», sanoi Lyyli, »tule nyt pois.»

»Antakaa hänen olla vain», vastasi ukko, »minä rakastan lapsia. Sitte on jo aikoja kulunut, kuin olen niitä sylissäni pitänyt.» Pari kyyneltä vierähti hiljaa ukon poskille, ja poika huudahti taas:

»Miksi ukko itkee?»

Vanhus lausui: »Hm, räystäät tippuvat, kevät tulee, ukko tulee uudestaan lapseksi.»

Mikki oli järkähtämättä katsellut ukkoa, ja nyt kutsui hän poikaansa luoksensa, sanoen: »Lapseni, pyydä vierasta siunaamaan isääsi ja äitiäsi.» Kun lapsi viattomasti ukolle sanoi, mitä isä oli käskenyt, niin Mikki lausui:

»Isä, rakas isä, minä pyydän: anna lapseni rukouksen voittaa sydämmesi!»

Vanha ukko ojensi heille kätensä, sanoen: »Jumala teitä kaikkia siunatkoon! Siunattu sinä äiti, joka opetit lapsenilapsia minua siunaamaan, ja sinä pikku Mikki, joka opetit minua tuntemaan kelpo äitiäsi.»

Onni oli nyt ylinnä tässä kodissa. Mikki jutteli ukolle, miten hänen asiansa olivat hyvin menestyneet, ja ukko puhui myös, mitä koetuksia hän oli saanut kärsiä.

»Nyt varmaankin aina olette meillä», sanoi Lyyli. »Oi Mikki, nyt olemme niin onnelliset, kuin vain maailmassa olla saattaa.»

»Tiedän minä», lausui Mikki, »koska vielä onnellisemmat olemme — silloin, kun kaikin juhannusilta vietämme Pohjanlahden rannalla.»

Mikki kertoi nyt ukolle, miten heidän oli ollut aikomus lähteä juhannukseksi kraataritädin luo, jonka vuoksi täti jo ennen oli lähtenytkin kotiin, laittaaksensa yhtä ja toista lapsiensa ja lastenlapsiensa tuloksi.

Juhannus tuli, ja kraataritädin huone oli taas juhannusaattona koristettu niinkuin tavallisesti ennenkin Lyylin kotona ollessa. Pihalla istuivat kukoistavien pihlajien suojassa täti ja Niemen ukko sekä Mikki ja Lyyli lastensa kanssa. Onnellisina istuivat he tässä vielä myöhään illalla, muistellen entisiä muistoja, nuoruuden armahia aikoja, ja katsellen Pohjanlahden välkkyviä aaltoja siksi, kuin aurinko levolle lasi.

* * * * *

Muutamia vuosia vielä oli Mikki vuokratessa kartanossaan, vaan Pohjanlahden rannoille oli hänen halunsa, jonka vuoksi hän kotitienoiltansa osti itsellensä talon, jossa hän perheineensä sitte eli onnellisena.

Niemen ukko muutti poikansa taloon ja eli vielä kauan hänen tykönänsä. Rauhallisina, niinkuin tyyne kesäilta, kuuluivat ukon vanhuuden päivät hänen lastensa luona, ja heistä oppi hän myös tuntemaan, että Jumalan pelko, rakkaus ja työ onnen tuovat, vaan ei peritty rikkaus.

KAKSOISVELJEKSET.

ENSIMMÄINEN LUKU.

Eurajoen pitäjässä synkässä salossa vähän matkaa meren rannalta oli yksinäinen torppa. Lähempänä rantaa olivat torpan peltomaat. Niistä näkyi, että ahkeruus ja kärsivällisyys tässä olivat koettaneet voimiansa ja myöskin viimein voitolle päässeet, sillä viljavat tähkät pellossa aaltoilivat sinne tänne.

Elokuun ilta oli lämmin ja kaunis, ainoastaan hiljainen humina kuului hongikosta. Torpan asuinhuoneitten portailla istui nuori vaimo. Hän katseli metsään kapeata polkua kohti, ikäänkuin olisi hän sieltä jotain odottanut. Tämä vaimo oli kaunis, vaikka hän jo oli jättänyt nuoruuden varhaisimman kukoistusajan. Hänen keltaiset hiuksensa olivat sievästi kammatut kahteen pitkään palmikkoon, jotka ulottuivat aina uumille asti. Hänen silmistänsä loisti suloisuutta ja tyytyväisyyttä, ja nyt erittäinkin hän oli kaunis, kun hän hymyillen katseli tuvan oveen päin, josta pieni poikanen tuli ulos paitasillansa. Pienoinen lasi käsivartensa äidin kaulan ympäri, sanoen: »Äiti hyvä! Mannin on nälkä ja uni, tule antamaan Mannille velliä.»

»Kyllä tulen, lapseni,» sanoi äiti, »koska pitkä on odottaa isää, kun ei vielä näykkään,» ja meni poikansa kanssa sisälle tupaan. Siellä tuli hänen toinen poikansa häntä vastaan, itku silmissä, sanoen:

»Äiti! Junno tahtoi maistaa velliä, pikkuisen sormellaan vain, mutta Jumala poltti Junnon pikku sormen.»

»Niin käy», vastasi äiti, »älä mene toiste kuuman vellipadan tykö, kun äiti on kieltänyt.»

»Ei Junno enää niin tee», vakuutti lapsi. Äiti pyyhki kyyneleet lapsen silmistä ja samassa surunkin sydämmestä. »Oi, jospa aina saattaisin pyyhkiä murheen kyyneleet silmistänne niin helposti kuin nyt, ja jospa aina olisitte noin viattomat», ajatteli nuori vaimo mennessänsä lapsilleen antamaan heidän iltaistansa. Sitte hän pesi heidät puhtaiksi, lasi molemmat yhdelle vuoteelle levolle ja käski heidän siunata.

Manni sanoi heti: »Jumala siunaa isää, äitiä, Junnoa ja Mannia ja kaikkia ihmisiä!» Siunattuansa hän painoi silmänsä kiinni ja oli samassa jo unen helmoissa, mutta Junno tahtoi vielä puhua, Hän katseli taivasta, joka näkyi vähäisestä akkunasta, ja kuuta, joka paistoi yhtä kirkkaasti Salon torpan ylitse, kuin kaupungin kiiltäville akkunoille, ja nyt hän näki mielestänsä kolme kirkasta tähteä, jotka varmaankin olivat kirkkaammat kuin kaikki muut, ja hän huusi iloissansa: »Äiti, äiti, katso, tuolla taivaalla on kolme kiiltävää tähteä; ovatko ne pikku sisareni, jotka sieltä katselevat Junnoa?»

»Ovat», vastasi äiti. »He ovat siellä Jumalan tykönä ja näkevät, milloin olet kiltti, milloin paha. Jos koetat aina olla hyvä, niin Jumala ottaa sinutkin kerran taivaaseen pikku sisarien tykö.»

»Äiti, minä tahdon olla kiltti», sanoi lapsi, »nyt minä siunaan ja nukun, mutta laula vielä, äiti, vähäisen.» Äiti laului:

»Nuku, nuku, nurmilintu,
väsy, väsy, västäräkki —» j. n. e.

Kauan ei äiti laulanut, ennenkuin Junnokin vaipui uneen. Nuori vaimo nousi istualta ja läksi taas ulos, jättäen lapsensa rauhassa lepäämään. Tultuansa portaille hän istui nytkin odottamaan miestänsä. Hän katseli metsää, jossa ei muuta näkynyt kuun valossa, kuin pitkät hongat varjoinensa. Yksin hän oli siinä, mutta kuitenkin onnellisempi kuin moni, joka aina seurassa elää. Hän tunsu, että hänen lähellensä oli se turva, joka kaikista luoduistansa murheen pitää, niin hyvin salossa kuin hovissa. Vaimo ajatteli lapsiansa, jotka viattomina levollisesti nukkuivat, ja samassa hän jo kuuli rakkaan miehensä laulun äänen metsästä. Laulun sanoista kuului, että mies oli onnellinen, niinkuin hänen vaimonsakin, sillä hän laului:

Salossa on mulla torppa, siellä on mun kotini, siellä minun iloni.

Siell' on vaimo, kodin sydän,
siell' on lapsukaiseni,
kaksoisveljet, poikani.

Siellä kätkytlaulujansa
aallot mulle pauhaavat,
metsän hongat kuiskaavat

Suomi sulo, sorja, kaunis!
Oi, kun totta sanoo saan:
Suomi on mun kotimaan'!

Nyt hän oli jo joutunut portaitten eteen, ja Leena, hänen nuori vaimonsa, sanoi iloisesti: »Totta viimein tulit, olen sinua jo kauan odottanut. Lapsetkin jo nukkuvat.»

»Niinpä tuli viivytyksi, kun kävin nisuleivänmyyjän tykönä. Katso, tässä on minulla pieni mytynen täynnä nisia.»

»Noh, mitä vielä! Eihän meillä tuollaista leipää vielä ole ollut, sittekuin torppaan tulimme.»

»Eipä olekkaan», vastasi Antti (se oli miehen nimi), »mutta nyt pä olen viimeisen velkani maksanut kartanon patruunalle, ja huomenna kaksoispoikamme täyttävät neljä vuotta; lupasipa vielä kartanon puutarhurikin tulla sisaresi ja heidän pikku Maissinsa kanssa tänne, ja he jo tänä iltana tulevatkin.»

»Noh, jopa peräti, että toki kerran tulevat. Onpa hyvä, että minulla juuri osuu olemaan tuore juusto, hiljan kirmuttua voita ja äsken suolattua siikaa.» Nyt kiiruhti Leena sisälle ja laittoi ruokaa pöydälle valmiiksi sisarensa ja hänen miehensä tuloksi.

»Oi Leena, kuinka olemme onnelliset!» sanoi Antti. »Katso tätä rauhallista ja siistittyä tupaa ja noita poikasia tuolla vuoteella; ne ovat juuri kuin kaksi kukkaa, ja sinä Leena olet oikein oiva vaimo. Paljon olet sinä sisartasi somempi, mutta sisaresi tytär, pieni Maissi, on juuri sinun muotoisesi, ja niin harras ja hyvänluontoinen. Mutta kah, tuolla jo tulevatkin.»

Nyt tuli puutarhuri sisälle vaimonsa ja lapsensa kanssa. Tämä vaimo, joka oli Leenan nuorempi sisar, oli myös vielä kaunis, mutta näytti hyvin kivulloselta ja heikolta, eikä hänellä ollut sitä tyytyväistä muotoa kuin Leenalla; vaan pieni Maissi, joka tiellä oli nukkunut itsensä punaposkiseksi, näytti hyvin terveeltä, posket olivat täysinäiset, ja kullankeltaiset hiukset putoilivat kiehkuroina hänen pienten kasvojensa ympärille. Kun tervetuliaiset oli sanottu, otti Leena Maissin sisareltansa ja vei lapsen makaamaan tuvanperäiseen kamariin, jossa oli vieraille valmistettu leposija. Vuoteella olevan lakanan syrjään oli Rauman pitsiä ommeltu, ja korea ryijy oli peitteenä. Tänne Leena jätti lapsen lepäämään ja meni vieraittensa sekä miehensä kanssa aterioitsemaan. Iltaiselta päästyä sanoi hän: »Tuleppa,

sisareni, katsomaan kaksoispoikiani.»

»Kah, noita en ole muistanutkaan, kun eivät ole mitään hiiskuneet», virkkoi Maija sisar. »Ovatpa, vaikka kaksoiset, toki kauniin- ja terveennäköiset ja niin yhden yhtäläiset, vaikka toisella on keltainen ja toisella musta kähärätukka. Se on vain onni», lisäsi hän vielä, »että Jumala otti teiltä nuot kolme tyttölasta. Ensin kyllä mahtoi kovalta tuntua, mutta millä sinä noita kaikkia olisit voinut kasvattaa? Oikein minun tuli sinua sääli, kun ne kaikki pyörivät ympärilläsi jalkojasi sotkemassa. Kyllä sitte kelpaa, kun heidät kerran isoiksi saa, mutta pieninä heistä on paljo vaivaa.»

»Maija hyvä», vastasi Leena, »vähäinen on meillä murhe silloin vielä, kun lapset ovat kotona silmäimme alla jalkojamme sotkemassa, mutta kun tulevat maailmalle ja polkevat sydäntämme, silloin vasta heistä murhetta on. Oi kuinka useasti olen ajatellut: 'Mitä näistä lapsista tulee?' ja silloin totta olen iloinen, että kolme on hyvässä korjuussa, mutta vaivojeni tähden olisin heidät kyllä elossa pitänyt. Vaan mitä Jumala tekee, on aina meidän parhaaksemme. Mutta nyt olemme jo kauan puhuneet», lisäsi hän, »lähtekäämme siis levolle.» Pian olikin joka henki torpassa unen helmoissa. Kuu paistoi torpan ylitse, tähdet säihkyivät, ja kolme tähteä oli kirkkaampaa kuin kaikki muut.

* * * * *

Vierasten herätessä torpassa oli aamu jo joutunut pitkälle. Aurinko paistoi kirkkaasti taivaalla kaksoisten syntymäpäivän kunniaksi. Leena oli karjansa ajanut metsään ja tuonut valkoiset piimähulikat pöydälle. Kaikki työaseet oli siivoon pantu, sillä nyt oli pyhäaamu. Kirkonkellojen kajahdus ei kuulunut täällä salolla, koska pitkä oli matka kirkolle, mutta Antti otti virsikirjansa ja rupesi veisaamaan aamuvirttä vaimonsa ja vieraittensa kanssa. Kun he olivat virtensä veisanneet, toi Leena kahvipannunsa sekä nisuleivät pöydälle. Antti otti nyt poikansa, yhden kummallekin polvelle, ja antoi molemmille kaksi nisuleipää käteen, sanoen: »Yhden saatte kumpikin itse pitää, mutta toinen teidän täytyy antaa Maissi orpanalle.» Lapset tekivät ilolla niinkuin isä käski, ja saatuansa makeiset Maissi kiitti nostaen kättänsä. Sitte he rupesivat kukin pureskelemaan leipäänsä sekä katsoa töllistelivät toisiaan; jopa jo alkoivat hypistellä toistensa vaatteitakin, ja Junno sanoi:

»Katso, äiti, kuinka Maissilla on kullatut hiukset, juuri niinkuin risti isän virsikirjan kannessa, mutta hänen hiuksensa ovat vain paljon pehmeämmät.»

Pian tulivat orpanat hyväiksi tuttaviksi, ja päivä kului hupaisesti torpassa. Iltapuolella läksi puutarhuri jälleen pois vaimonsa ja lapsensa kanssa. Salon torpassa ei taas kuulunut muuta, kuin miehen ja vaimon puheleminen ja poikasten iloinen liverteleminen sekä ulkona paimentorvien ja lehmänkellojen yksitoikkoinen ääni, johon meren aallot ja metsän hongat vastailivat humullansa.

TOINEN LUKU.

Kaksi vuotta on kulunut siitä, kuin viimein näimme Salon-torpan asukkaat, eivätkä vuodet ole vierineet muutoksia tekemättä tässä vähäisessä torpassa.

Ilta-auringon loisteessa näemme taaskin Leenan istuvan portailla. Päätään hän nojaa kättänsä vastaan, ja suuret kyyneleet vierivät hänen poskillensa. Kanervat hohtavat metsässä, hongat humisevat, vaan miksi tämä kaikki ei enää ilahuta vaimoa? Miksi hän on noin surullinen? Missä on hänen ilonsa? Mitä hän kaipaa? Hänen onnensa ja paras ilonsa lepää haudassa, hänen rakastettu miehensä on kuollut!

Tässä torpassa oli Leena ahkerasti työtä tehnyt miehensä kanssa, ja hyvin he silloin tulivat toimeen. Heillä oli 10 ruplaa lainassa, ja he olivat mielestensä rikkaat, koska heillä oli kaikki mitä tarvitsivat ja vielä vähä päällekin. Mutta onni vaihtelee. Eräänä kylmänä talvisena päivänä tuli torpan isäntä kartanon työstä kotiin ja sanoi kovin vilustuneensa; toisena päivänä hän oli sängyn omana poltetaudissa. Tässä hän makasi kaksi viikkoa, ennenkuin hänen elämänsä lanka oli katkaistu. Leena parka! Hänen turvansa oli poissa, ja nyt hänen täytyi palkata mies, joka teki päivätyöt kartanoon. Pian meni nyt hänen 10 ruplaansa, mutta hän teki työtä murheessansakin ja toivoi syksyllä saavansa työnsä palkan. Vaan syksyä ennen tuli odottamaton vieras, kova halla jäädetti viljavat pellot. Siinä olivat hänen työnsä ja toivonsa rauenneet mitättömiksi. Hän pyysi patruunaa jättämään muutamia veronmaksuja pois. Mutta kartanon herra, joka aina oli kuullut tämän torpan väkeä sanottavan varalliseksi, ei ymmärtänyt, että yksi halla saattoi heidät köyhiksi tehdä, vaan vastasi: »Kaikki täällä käyvät pyytämässä veron vähennystä. Jos teidän tahtonne mukaan tekisin, joutuisin itse maantielle. Tee työtä ahkeruudella, niinkuin miehesi aikana, äläkä opi kerjäämään.»

Leenan sydän oli täynnä surua, mutta hän ei enää voinut valittaa, vaan läksi raskaalla sydämellä köyhään kotiinsa ihmetellen, miksi tämä muuten aina hyvä patruuna oli nyt näin kova.

Patruuna Palmu oli hyvän- ja rehellisenluontoinen mies, mutta hänellä oli myös vikansa ja niistä suurin, että hän, joka oli monen sadan ihmisen haltijana, ei ikänä huolta siitä pitänyt, että olisi tarkoin tullut tuntemaan alustalaistensa eloa ja oloa. Monta hän auttoi, jotka oikein ryysyisissä vaatteissa ymmärsivät oivasti valittaa, vaikka niistä useatkin olivat paremmissa varoissa kuin Leena. Patruuna oli miehistynyt rikkaassa kodissa, mutta ylellisyys ei kuitenkaan ollut pilannut hänen sydäntänsä; vaan työväen elämä jäi häneltä tuntematta, ja sen vuoksi pettyi hän välistä niin, että joskus oli kovakin, niinkuin nyt Leenalle.

Leena koetti vielä vuoden eteenpäin olla torpassa, mutta toinen syksy toi uuden hallan vielä kovemman, ja Leenan, joka oli velaksi saanut toiselta köyhältä, joka tarvitsi tavaransa yhtä hyvin kuin hän, täytyi nyt myydä kaikki mitä torpassa löytyi. Torppaan tuli uusi isäntä, ja Leenalla lastensa kanssa oli mieron tie edessä. Kyyneleet vierivät Leenan poskille, vaan ne eivät muutu leiväksi, ja hänen pienet lapsensa, jotka nyt näkivät kuudennen kesänsä, tulivat äitinsä tykö pyytäen ruokaa. Leenalla oli vielä vähäisen vehkaleipää, sitä jakoi hän lapsillensa ja pyysi torpan emännältä maitoa.

»Vielä kerran antakaa», sanoi hän, »korttelin verta, sitte aion lähteä pitäjälle hakemaan työtä; kentiesi saan siellä vähäisen kokoon ja jossakin katon päällemme, jonka suojassa saatamme säilyä talven kylmiltä kourilta.»

Emäntä antoi vähästänsä kaksi korttelia maitoa, ja lapset söivät.

»Voi äiti», sanoi Junno, »kuinka tämä maito on hyvää! Äidin leipäkin tuli makeaksi, kun sitä siihen kastoin.»

Leena ei maistanut palaakaan. Hänellä oli vielä yksi leipä, vaan sen hän tallensi lapsillensa ja sanoi: »Lapsi raukat, lähtekäämme hakemaan puolaimia metsästä, ehkä niitä vielä löytyisi.» Lapset olivat heti valmiit tulemaan, mutta Leena, joka tiesi, että tämä rakas torppa ei enää ollut oleva hänen kotonsa, läksi raskaalla sydämellä, vähäinen vaatemytty kainalossa ja leipä myttyyn kääritynä, poikasten kanssa metsäpolkua kulkemaan, ajatellen: »Mitä näistä lapsista tulee?» —

Manni ja Junno olivat vain iloisia, he juoksentelivat sinne tänne metsässä. Missä joku punainen marja pilkoitti, siellä he jo mielestensä löysivät koko marja-aarteen, vaan marjoja ei enää paljon ollutkaan, ne oli jo poimittu, sillä syksy oli joutunut lokakuun keskiväliin.

Ilta oli tullut Leenan ja hänen pienten matkakumppaniensa kulkeissa, mutta kuu laski loisteensa heidän tiellensä, ja eteenpäin pyrkivät äitinsä kanssa pienet matkamiehet, vähäiset paimentorvet rinnalla: ne olivat ainoat muistot heidän isävainajaltansa, isä oli ne itse antanut heille.

»Äiti», sanoi Junno, »minä väsyn; eikö jo tule koti?»

»Ei, lapseni», vastasi äiti, »mutta täällä on metsässä toinen torppa, johon kohta tulemme.»

Jo pian näkyikin vähäinen metsätorppa. Sinne meni Leena ja pyysi leposijaa, joka hänelle heti luvattiin; muuta ei hän tässä köyhässä torpassa voinut pyytääkkään. Väsyneenä hän istui lattialla olevalle olkivuoteellensa, ja samaten tekivät myöskin kaksoisveljekset. Kulkeneet he olivat lähes puolen penikuormaa; siinä oli jo kylläksi näin pienille lapsille. Äiti otti nyt leipänsä ja taittoi palasen lapsillensa.

»Leipä on kovin karvasta; äiti, anna pikkusen maitoa», pyysi Junno.

»Lapseni, ei ole äidillä tänä iltana, mutta ehkä huomenna, ja nytpä pääset nukkumaan pehmeälle olkivuoteelle; ole nyt vain tyytyväinen!» Leenan sydäntä särki, mutta hän koetti olla sitä lapsillensa näyttämättä.

»Äiti», valitti taas Junno, »en minä voi täällä maata, mennään kotiin.»

»Täällä, lapseni, on nyt kotisi tänä yönä.»

»Junno tahtoo kauas kotiin», sanoi lapsi ja parkaisi itkemään. Äidin sydämeen se kävi kipeästi ja hän lausui:

»Oi lapsi, mieron tie on kotisi.» Lapset sitä onneksensa eivät ymmärtäneet, ja Leena rupesi juttelemaan, miten heidän huomenna piti pääsemän isoon kartanoon ja siellä näkisivät pikku Maissi orpanansa.

Lapset kuuntelivat äitinsä rakasta, lohduttavaista ääntä siksi, että viimein nukkuivat niin makeaan uneen, kuin viaton ja maailman murheista vapaa lapsi nukkuu.

Aamulla herättyänsä Leena läksi taas kulkemaan lastensa kanssa; vähitellen he joutuivat eteenpäin ja puolipäivän aikana tulivat kartanoon. Leena mietiskeli, mihin hän menisi apua anomaan; puutarhuri oli hänen sisarensa mies, mutta tämä sisar oli jo vuosi takaperin kuollut. »Patruunalta tahdon kumminkin taas apua pyytää», ajatteli Leena ja läksi kartanon kyökkiin. Siinä seisoivat hän vaaleana kaksoisveljet sivullansa. Ikäänkuin kaksi pientä viheriöitsevää vesaa kellastuneen koivun juurella olivat nuo pienet poikaset. Leena pyysi puhutella patruunaa, vaan samassa tulikin kartanon herra itse kyökkiin. Hän lähetti yhden piioista käskemään puutarhuria sisälle, mutta silloin hän näki Leenan ja sanoi: »No mitäs nyt tahdot?»

»Pyytäisin jotakin työtä, patruuna hyvä, jolla saattaisin ansaita elatusta näille lapsilleni.»

»Työväkeä minulla on yltäkyllin, en minä koko maailmaa voi elättää. Palkan maksan ja harmia vain saan kiitokseksi», vastasi patruuna.

Leena sattui tulemaan pahaan aikaan, sillä patruuna ei ollut hyvällä tuulella. Hän oli saanut huonon vuodontulon, niinkuin kaikki muut. Se teki hänelle suuren vahingon, ja hänen täytyi elättää monta, joita ei hän olisi tarvinnut työssänsä. Sitä ei hän tosin miksiäkään pahaksi ottanut, vaan sanoi tavallisesti: »Tämä on meille tarpeellinen kuritus Jumalalta.» Mutta nyt olivat varkaat vieneet suuren joukon omenoita puutarhasta, ja sepä vasta patruunaa harmitti. Puutarhurin velvollisuutena oli omenain vartioiminen varkailta syysöinä, mutta viime kuluneena yönä oli ne vartijalta varastettu.

Nyt tuli puutarhuri sisälle. Hän sanoi: »Patruunalla varmaankin on vihastumisen syytä, mutta minä en voi ymmärtää, miten omenat on varastettu, sillä portit olivat kiinni, eikä tuon korkean lauta-aidan yli kukaan ole saattanut kiivetä ilman suuria tikapuita. Vielä kummempi on, ettei Valpas haukkunut, vaikka se öisin tavallisesti ei kärsi muita koko talossa kuin minua ja Kallea. Mutta koska nyt on käynyt näin, niin on patruunan oikeus ottaa palkastani, mitä herra patruuna on vahinkoon tullut.»

»Huuti häpeä! Millä sinä sitte eläisit? En minä ennenkään ole väkeäni nylkenyt», ärjäsi patruuna ja kääntyi kantapäillään. Samassa lauhkeni hänen vihansakin, ja hän sanoi: »Mene nyt ja vartioitse toiste paremmin puutarhaani. Tämä asia jääköön sillensä.» Sitte hän meni pois kamariinsa.

Leena jäi seisomaan kyökkiin. Aurinko paistoi kirkkaasti isoista akkunoista, ja Leena rukoili itseksensä: »Oi Jumala, anna aurinkosi paistaa minunkin pimeälle matkalleni, jotta tulevaisuus vähän valoisammalta hohtaisi.» Puutarhuri oli juuri menemäisillensä kyökistä Leenaa näkemättä, kun Manni kysyi: »Eno, missä on Maissi?»

»Kah! Leena ja pojat! Voi kuinka Junno on Maija vainajan ja Maissini näköinen. Tule tänne, lapsi», sanoi puutarhuri Kylvö, »että saan sinua katsella. Onpa sinulla Maissini keltakiharaiset hiuksetkin, vaan poskesi ovat vähän kalpeammat. Taskussani on neljä markkaa, ne tahdon sinulle antaa, että saat ruokaa vähäksi ajaksi; kun tulet toisen verran vanhemmaksi, niin otan sinut puutarhurin oppiin, mutta nyt on minulla kylliksi yhden äidittömän lapsen kasvattamisessa.»

»Lankoni hyvä,» lausui Leena, »sinä olet minua jo monta kertaa auttanut, mistä sitä aina tulisi? Ei sinullakaan liikoja varoja ole. Yösjän pyydän kuitenkin saada huoneessasi.»

»Halusta sen saat, niin lapsetkin näkevät toisensa.»

Leena meni lapsinensa puutarhurin tupaan, jossa Manni ja Junno saivat leikkiä Maissin kanssa siksi kuin nukkuivat suloiseen uneen.

KOLMAS LUKU.

Kello löi kuusi aamulla, kun patruuna Palmu heräsi. Hän kilisti pari kertaa pientä kelloa, joka oli tuolilla hänen vuoteensa vieressä, ja heti tuli tyttö tuoden kahvia sisälle. Kun tyttö oli mennyt pois, sanoi patruuna vaimollensa: »Onpa oikein kumma, että minä en ole paljon saanut unta koko yönä, Leenan pojat vain aina ovat pyörineet mielessäni. Nuo kauniit lapset olivat kovin surkeannäköiset, ja mielestäni olin heille kova. Jospa sentään olisimme ottaneet toisen niistä meille siksi, että hän kelpaisi puutarhurin oppiin, tottapa Leena yhden lapsen ainakin elättäisi; mutta he menivät ja ovat jo kukaties missä!»

»Kyllä se tuuma pian menestyy», vastasi patruunassa, »sillä Leena on vielä lastensa kanssa Kylvöllä.»

»Vai on! Oikeinpa taakka sydämmeltäni poistuu», sanoi patruuna. Nyt hän puki pikaisesti yllensä ja aikoi lähteä puutarhurin asuntoon, mutta samassa sattui hänen silmäyksensä vähäiseen vuoteeseen, jossa hänen pieni viisivuotinen tyttärensä Tyyne makasi. Patruuna seisahtui katselemaan tyttöä, joka oli hänen ainoa ja rakas lapsensa. Hänen tässä seisoessaan heräsi Tyyne ja kysyi: »Isä, mihinkä menet?»

»Menen hakemaan sinulle leikkikumppania.»

»Minä tulen isän kanssa», sanoi lapsi, ja puettuaan yllensä hän läksi isänsä seurassa ulos. Puutarhasta tuli Leena heitä vastaan poikastensa kanssa.

»Hyvää huomenta, Leena!» lausui patruuna vakavalla äänellä. »Minä tahtoisin ottaa toisen noista pojista, ehkä sinä yhden kera tulet paremmin toimeen. Sen myös vakuutan sinulle», lisäsi hän vielä liikutetulla äänellä, »että häntä rakkaudella kasvatetaan. Minulla on myös lapsi, ja hän on kallein tavarani.»

Leena ei voinut vastata mitään. Kirkkaat kyneleet vain vierivät hänen silmistänsä. Hän taisteli sydämmensä kanssa, sillä kova oli jättää vieraalle lapsensa, jota oli hoitanut, kova oli erottaa kaksoisveljet, mutta — »lapseni pääsisi puutosta kärsimästä.» Taas hän ajatteli: »Äiti jää vieraaksi ja unohtuu.» Hänen sydämmensä oli särkymäisillään, mutta — kuka on niin vähän itsekäs kuin äiti? Leena oli nyt tehnyt päätöksen. Hän sanoi: »Kiitän herra patruunaa suuresti! Kallis on tavara tosin, jonka minulta otatte, sillä nämät kaksi ovat kaikki, mitä minulla maailmassa on, vaan tiedän, että lapsella on täällä parempi, ja lapseni onni on myös minun. Mutta minä en voi määrätä, kumman heistä pitää tänne jäämään.»

»Äiti, älä jätä minua tänne!» huusivat molemmat lapset.

»Etkö jäisi meille, pikku poika?» kysyi patruuna Junnolta. »Silloinpa saisit leikitellä Tyynen ja Maissin kanssa, saisit leikkikaluja ja makeisia paljon. Saisitpa pikku varsankin.»

»Äiti, äiti!» sanoi Junno. »En minä jää äidistä.»

»Saisinko minäkin varsan oikein omakseni, jos tänne jäisin?» kysyi Manni.

»Saisit», vastasi patruuna.

»Minä jäänkin tänne, ja äiti tulee huomenna takaisin minua katsomaan», sanoi Manni.

»Niin, jos äiti joutuu», vastasi Leena; »älä kuitenkaan odota, sillä minä en luule joutuvani. Jää hyvästi nyt, lapsukaiseni, ja ole tottelevainen! Vaan varoituksia olet liika nuori muistamaan. Patruuna hyvä, pitääkää huolta siitä, että lapsi kasvaa Jumalan pelvossa; jos toisin kävisi, olisi minun tavarani joutunut turmiolle. Suokaa anteeksi, että näin puhun, mutta lapseni on minulle rakas.»

»Saat luottaa siihen, että minä teen, mitä suinkin voin», vastasi patruuna.

Leena aikoi nyt lähteä, mutta vielä kerran hän kääntyi takaisin ja likisti rintaansa vastaan poikaansa — kukatiesi aavisti hän, että se oli viimeinen kerta. Sitte hän läksi, ottaen Junnon käteen kiinni, kiireillä askeleilla pois. Kun hän kerran oli saanut hyvästi jätetyksi, niin oli sydämmensäkin keveämpi, ja hän saattoi jo hartaasti kiittää Jumalaa, joka oli toiselle pojalle antanut hyvän kodin.

Leena aikoi lähteä Helsinkiin poikansa kanssa, sillä hän toivoi siellä parhaiten saavansa työtä. Mutta jättäkäämme nyt Leena ja hänen pieni matkakumppaninsa ja katsokaamme, miten Manni patruuna Palmun kartanossa oleskelee.

Ensin kyllä hänen oli ikävä, mutta kartanossa oli paljon katseltavaa. Siellä oli joukko hevosia, ja niitäpä Mannin oli hupaista katsella. Eurajoki virtaili kartanon puutarhan syrjässä, ja lastujen heittelemisen sen pyörteisiin — sehän oli oikein hauskaa.

Eräänä päivänä kuului puutarhasta lasten heleä nauru, ja patruunassa sanoi miehellensä: »Tule, Palmu, mennäänpä katsomaan, mikä lapsia noin ilahuttaa.» Patruuna oli heti valmis lähtemään.

Puutarhaan tultuaan he näkivät lasten puhaltelevan saippuakelloja. Heillä oli kupissa vettä, johon olivat saippuaa panneet, ja siihen he kastoivat vähäisiä olkipillejä, joihin sitte puhalsivat, ja niistä lenteli kauniita monenvärisiä kelloja ilmaan. Se oli Mannin mielestä hyvin somaa ja kummaa; hän nauroi heleästi, joka kerta kun kello lenteli, mutta kun se samassa haihtui ilmaan, kysyi hän: »Mihinkä se meni?»

Patruunassa katseli lasten leikkiä, lausuen: »Oi kuinka monta toivetta noiltakin lapsilta menee

mitättömäksi maailman tuulessa, niinkuin nyt nuot saippuakellot ilmassa», mutta hän keskeytti puheensa, kun näki pikku Maissin konttaavan viinimarjapensasten alla, ja sanoi: »Mitäs, lapseni, siellä konttaat?»

»Katselen, onko täällä avainta, vai onko Matin-Mikko sen jo vienyt.»

»Mikä avain?» kysyi patruunessa.

»Kalle lupasi Matin-Mikolle illalla panna avaimen tänne ja sanoi ottavansa sen taas aamulla täältä.»

»Eilen illallako se oli?»

»Ei, ei Maissi muista, koska se oli.»

»Eiköhän Kalle muista?» sanoi Manni, joka samassa näki Kallen tulevan.

»Mitä?» kysyi Kalle.

»Sitä, koska panit avaimen pensaan alle», sanoi Manni.

»Minkä avaimen?» kysyi Kalle punehtuen ja vihaisesti katsellen Mannia, joka oli syytön kysyjä. »Mitä tuo vieras poika höpisee?» lisäsi hän vielä. »En ole mitään avainta laskenut pensastoon.»

Maissi, joka huolettomasti leikitteli sannassa, sanoi nyt: »Lupasit minulle antaa omenoitakin, jos en puhuisi mitään avaimesta.»

»En ole mitään sinulle puhunut», ärjäsi Kalle.

»Älä mutkaile, poika!» sanoi patruuna. »Näissä asioissa näyttää olevan jotakin sekasotkua, josta sinun on paha selville päästä itseäsi tahraamatta; mutta nyt menkää, lapset, sisälle, Kalle tulee minun kanssani.»

Patruuna läksi puutarhurin luo, ja vähän aikaa keskusteltuansa Kylvön kanssa, hän kysyi: »Tiedätkö, Kalle, kuka on omenat varastanut puutarhasta? — Jos sen tiedät ja todenmukaisesti minulle sanot, niin annan sinulle anteeksi, vaikka itsekkin olisit, niinkuin pahasti pelkään, pääsyllinen. Sinä olet vielä lapsi ja voit parantaa itsesi.. Pahan teon tunnustus on jo suuri askel parannuksen tiellä.»

Kalle seiso vain röhkeännäköisenä vastaten: »En tiedä mitään koko asiasta.»

»No nyt, Kylvö, mennään Matin-Mikon torppaan tiedustelemaan, mitä sieltä kuuluu», sanoi patruuna. Sitte läksivät molemmat.

Torppaan tultuansa lausui patruuna: »Nyt, Mikko, tahdon sinulta suoran vastauksen kysymykseen: kuka on Kallelta saanut avaimen, joka oli pensaan alla puutarhassa? Sano minulle totuus, taikka mene torpasta pois.»

Mikko, joka luuli Kallen kaikki kertoneen, koska patruuna tiesi avaimesta, tunnusti heti eräänä päivänä tavanneensa Kallen puutarhassa, ja että hän oli luvannut illalla, kun kaikki olivat nukkuneet, antaa hänelle avaimen. »Sitte hän käski minun pistää sen pensaan alle, josta hän aikoi sen ottaa takaisin aamulla porttia lukitaksensa. Maissi leikitsi sannassa meidän keskustellessamme, emmekä huomanneet häntä, ennenkuin se oli myöhäistä, mutta Kalle lupasi tytölle omenoita, jos vain pitäisi suunsa kiinni.»

»Hm, siinä näkijä kuin tekijä», sanoi patruuna.

»No missä oli Valpas, kun ei haukkunut?» kysyi Kylvö.

»Se makasi Kallen kanssa», vastasi Mikko.

»Voi, tuommoista lapsi raukkaa!» sanoi Kylvö, »vasta kaksitoistavuotias ja kuitenkin jo noin pitkälle joutunut pahuuden tiellä.»

Pelonalaisella äänellä sanoi nyt Mikko: »Antakaa, patruuna hyvä, anteeksi tämä kerta. En ikänä enää varasta. Omenat ovat perunakuopassa, en ole uskaltanut niitä vielä myydä. Maksaa tahdon, mitä vaaditte, jos vain annatte anteeksi.»

»Ole nyt vaivainen vaiti ja pidä omasi sekä anna muitten omaisuuden olla rauhassa! Sillä ehdolla saat jäädä torppaan, ja olkoon rangaistuksesi, että itse tuot omenat kartanoon, mutta keskipäivällä, niin on se muillekin varoitukseksi.»

Mikko paran täytyi tähän myöntyä.

Patruuna Palmu meni nyt kotiin puutarhurin kanssa. Kartanoon tultuansa hän käski Kallen luokseen ja sanoi: »Tunnin päästä tuo Matin-Mikko takaisin omenat, jotka yhdessä varastitte. Sinun täytyy ne rattailta kantaa sisälle ja sitte saat mennä pois talostani.»

Kalle vaaleni ja vastasi: »Vai niin. Mikko vaivainen on siis kaikki tunnustanut.»

»Lapsi, lapsi!» sanoi patruuna. »Missä sinä päiväsi päätät tuommoisella luonnolla?» Sitte hän lisäsi: »Mutta tuollapa tulee Mikko kuormansa kanssa, jota sinun täytyy mennä purkamaan.»

Kalle meni, vaikka oli vaalea häpeästä ja vihasta. Pian oli heidän rangaistustyönsä tehty, ja patruuna sanoi Kallelle: »Nyt saat mennä pois, mutta muista, että jos et itseäsi paranna, päätät päiväsi kahleet kaulassa.»

Juuri patruunan puhuessa juoksivat Manni ja Tyyne Kallen sivuitse. Kalle katsoi tuimasti Manniin sanoen: »Tuo paha penikka minulle tämän teki.» Sitte hän meni pois muille hyvästi sanomatta, paitsi pikku Maissille, jonka hän kohtasi portilla. Hän taputti tytön keltakiharaita, lausuen: »Hyvästi Maissi, nyt Kalle menee pois.» Tämä lapsi oli ainoa, jota hän rakkaudella kohteli, eikä hän sen vuoksi nytkään huomannut, että hänen pahat tekonsa Maissin kautta tulivat ilmi, vaan piti Mannin siihen syypäänä.

Kallen mentyä sanoi patruunessa miehellensä: »Ikävältä tuntuu noin turmeltua lasta nähdessä, kuin tuo Kalle on. Olisin suonut hänen jäävän vielä tänne, ehkä hän olisi parantunut; nyt hänestä tietenkään tulee pahantekijä. Tuo raukka ei muista isäänsä eikä äitiänsä, he kuolivat jo hänen pienenä ollessansa; sitte on hän vain kulkenut tuulen tuomana, tietämättä minne meni, ja yksi on ärjäissyt hänelle yhtä, toinen toista.»

»Onpa hän ollut täällä Kylvöllä jo kaksi vuotta ja aina vain on yhtä uppiniskainen. Pahat tavat isossa väkijoukossa pahenevat eivätkä parane. Hän olisi ollut täällä vallan pahenukseksi. Mutta Mannista minä aion pitää huolen; hän on viisas lapsi. Olen päättänyt ottaa hänet omaksi kasvatikseni. Hän saa oppia lukemaan Tyynen kanssa, kunnes joutuu niin vanhaksi, että hän otetaan kouluun. Mitäs siitä sanot?»

»Varsin hyvin se käy päinsä», vastasi patruunassa. »Manni sopii veljeksi Tyynelle, hän on tytärtämme puolitoista vuotta vanhempi. Katso», lisäsi hän vielä, »kuinka onnellisena ja surutonna pikku Manni tuolla leikkiä laskee Tyynen ja Maissin kanssa, tietämättä, että hänen elämänsä koskeva tärkeä päätös on tehty.»

NELJÄS LUKU.

Hämeenlinnasta Poriin päin kulkevan valtatie vieressä Ronkan synkällä kankaalla istui eräänä kevätaamuna keski-ikäinen vaimo ja poika, joka oli noin neljäntoista vuoden vanha. Poika oli erinomaisen kaunis. Hänen keltaiset kiharansa ja suloiset sinisilmänsä olivat erittäin ihanat. Kun tarkemmin katseli vaimoa, niin huomasi, että hänkin kerran oli kukoistanut ihanimpana kukkana, mutta maailman myrskyistä liika varhain surkastunut. Hänen silmänsä loiste oli vielä kaunis, kun hän ihastuksella katsellen vieressä istuvaa poikaa sanoi: »Oi rakas poikani, ei ole enää pitkä matka Eurajoen kartanoon. Ei aurinko toista kertaa laske, ennenkuin olet nähnyt veljesi.»

»Voi äiti, lähtekäämme nyt jo pian, että joudumme eteenpäin.»

»Älä kiirehdi! Olen kovin väsyksissä ja tahdon ensin lukea Mannin kirjeen», vastasi Leena, sillä se oli hän.

Leena palasi nyt Junnon kanssa Helsingistä kotiseuduille. Helsingissä hän oli tullut hyvin toimeen pyykinpesijänä ja sillä saanut kokoon sen, minkä he elatukseksensa tarvitsivat. Vielä oli hänellä säästössäkään niin paljon rahaa, että saattoi ruveta kulkemaan tätä pitkä matkaa. Nyt oli kahdeksan vuotta kulunut siitä, kun Leena erosi Mannista. Useasti hän oli kirjeitä saanut, mutta ne eivät estäneet häntä kaipauksella muistelemasta poikaansa, jonka tähden hän nyt olikin lähtenyt matkalle, saadaksensa syliinsä sulkea oman rakkaan lapsensa. Hän oli jo joutunut matkansa loppupuolelle, mutta oli väsyksissä, eikä jaksanut mennä edemmäksi levähtämättä. Tässä nyt istuessaan hän otti Mannin kirjeen povestansa ja luki:

»Äiti rakas!

Ettepä usko, kuinka tulin iloiseksi saatuaani teiltä kirjeen, josta näin, että olette olleet tervennä ja

tulette hyvin toimeen. Hupaista oli myöskin kuulla Junnon saaneen oppia kirjoittamaan.

Voi äiti, jos vielä saisin äidin sekä Junnon nähdä, sittepä vasta iloinen olisin. Setä ja Täti Palmu ovat niin hyviä minulle, juuri kuin olisin heidän oma poikansa, ja Tyyne on oikein hyvä sisar, mutta sentäänkin aina toivon hartaasti näkeväni äitini ja Junnon.

Onko Junno jo hyvin pitkä? Minä olen kasvanut niin pitkäksi, että äiti ei tuntisi minua, ja tietääkö äiti, että myös Maissi jo on tullut hyvin pitkäksi. Hänellä on kauniit keltakiharaiset hiukset, juuri semmoiset, kuin minä vielä muistan Junnolla olleen. Aina välimmiten Maissi vieläkin saa tulla Tyynen kumppaniksi, kun ei vain vieraita ole. Ei hän enää saa opiskella meidän kanssamme niinkuin ennen, sillä Täti ei pidä sitä sopivana, kun Tyyne on tullut isommaksi, mutta aina Enoni tykönä ollessani minä opetan Maissille, mitä itse olen oppinut. Ei äiti usko, kuinka Maissi on kiltti.

Tulevana syksynä opettaja menee meiltä pois ja silloin toivon pääseväni ylimmälle luokalle kouluun. Sitte luen niin, että pääsen virkamieheksi ja saan äidin sekä Junnon tyköni, ja silloin pitää äidin saaman kaikki, mitä äiti tahtoo. Voi, jospa se aika pian kuluisi!

Äiti voi hyvin ja tervehtää Junnoa äidin omalta

Mannilta.»

Luettuansa kirjeen lausui Leena: »Jumalan kiitos! Lapseni sydän näkyy olevan yhtä hellä ja viaton kuin ennen.»

»Kuinka iloiseksi Manni mahtanee tulla, kun tulemme kartanoon hänen sitä aavistamattansa», sanoi Junno, mutta samassa katsahti hän taivasta kohti ja huudahti äidillensä: »Voi kuinka taivas menee pilveen!»

»Niin näkyy», vastasi Leena, »varmaankin tulee myrskyilma. Nyt meidän täytyy kiiruhtaa, että joutuisimme kestikievariin ennen sadetta. Sieltä otamme kyytihevosen, sillä minä olen säästänyt rahani niin, että nyt loppupuolella tietä, kun olemme väsyksissä, saamme kyydillä kulkea edes muutaman penikuorman. Minun täytyy juuri katsoa, mitä minulla vielä on kukkarossani.» Samassa hän kaatoi rahat kämmenellensä aikoen niitä laskea, mutta Junno sanoi:

»Tulkaa nyt pian, äiti, täällä on kovin ikävä. Kuulkaa, miten harakat nauravat ja korpit huutavat.» Mutta ennenkuin Leena joutui pistämään rahojansa kukkaraan, tuli kaksi miestä Porin puolelta ajaen aika kyytiä. Nähtyänsä Leenan ja Junnon pidätti ajaja hevosesensa. Hän näytti olevan noin kahdenkymmenen vuoden ikäinen, ja hänen vilkkaat silmänsä kääntyivät vuorottain Junnoon ja rahakukkaraan, jota Leena ei vielä ehtinyt tallentaa. Hypäten alas rattailta hän sanoi:

»Hoh, hoh! Etpä sinäkään tuolla kauniilla ja ulkokullatulla muodollasi kauan säilynyt kartanossa. Joko sinunkin teki mielesi kielletyn puun hedelmää?»

»Mitäs puhut, mies?» kysyi Junno. »Minä en ymmärrä mitä tarkoitat, enkä tiedä, oletko viisas vai hullu.»

»Oletpa oppinut teeskentelemään, vai etkö muista enää, miten Kalle kartanosta ajettiin? Kyllä minä opetan muistamaan», sanoi Kalle, sillä se oli hän. Kalle luuli Junnossa näkevänsä Mannin, sillä veljekset olivat hyvin yhdennäköiset, ja aikoi lyödä poikaa, mutta samassa aurinko pilkoitti pilvien välistä laskien säteensä Junnon keltaisille kiharoille, ja rosvon käsi vaipui alas. Muisto pienestä keltahiuksisesta tytöstä, joka Eurajoen kartanossa kurkoitti hänelle kätösensä hyvästijätöksi, pidätti hänen kätensä, ja hän mutisi itseksensä: »Kumma, on juuri kuin Maissin kiharat. Muistin pojalla olleen mustat hiukset.» Sitte hän kääntyi Leenaan, sanoen: »Anna tänne, akka, kukkarosi, niin saat rauhassa mennä tuon penikan kanssa.»

»Rosvo, voitko ottaa köyhältä vaimolta hänen viimeiset rahansa?» lausui Leena. »Etkö muista äitiäsi? Eikö tuntuisi kovalta, jos häneltä otettaisiin hänen suurella vaivalla kootut, viimeiset rahansa?»

»Äiti! Hah, hah, hah, siitä en mitään tiedä. Joutuun, akka, anna tänne rahat, taikka minä opetan sinua saarnaamaan.»

Leena otti kukkaron käteensä vielä epäillen, antaisiko sen rosvolle vai eikö, mutta samassa Kalle sieppasi sen Leenan kädestä, hyppäsi rattaille ja ajoi huimaisten hevostansa kiiruusti pois.

Leena oli niin pelästyksissä, että oikein vapisi, mutta koetti kuitenkin poikansa kanssa eteenpäin pyrkiä. Junnon silmät iskivät tulta. Hän puristi heikkoa nyrkkiänsä, sanoen: »Äiti, kun minun nyrkkini kerran vahvistuu, niin koetan hakea tuota rosvoa, ja silloin on hän tunteva, olenko voimia vailla.»

»Lapsi, aina sinä olet kiivas! Koeta poistaa koston pyyntö sydämmestäsi, semmoinen halu ei meitä

auta, sillä se on syntinen. Jätä kosto Jumalan haltuun, hän tietää, milloin hän kostaa ja milloin anteeksi antaa. Sinä olet helläsydäminen ja hyvä lapsi, mutta pelkään, Junnoseni, että kiivautesi on sinut kerran turmioon vievä.»

»Kyllä koetan, äiti hyvä, vihaani hillitä, mutta jos hän tulisi eteeni pian taas, en usko että voisini. Tuommainen peto, joka vielä oli tuntevinansa minut!»

»Minä arvelen, että hän tarkoitti Mannia, koska kuulin hänen mutisevan itseksensä: 'Kumma! On juuri kuin Maissin kiharat, vaikka minä muistin hänellä olleen mustat hiukset.' Kartanossa varmaankin saamme paremman tiedon tuosta miehestä, mutta — koskapa sinne tulemme? Nyt ei ole rahaa, että saisimme kyytihevosen. Kerjäten täytyy meidän hakea ruokamme, väsyksissä olen myös, aivan uupumaisillani, ja ilma näkyy tulevan aina pahemmaksi.»

»Niin tulee. Katsokaa, äiti, tuolla jo sataa.» Samassa ennätti heidät kova raesade, joka vähän ajan päästä muuttui vedeksi. Läpimärkinä he joutuivat viimein kankaalta pois, ja Leena sanoi:

»Tuolla näkyy kartano, pyrkikäämme sinne. Herrasväet ovat useasti hyviä auttamaan köyhiä. Ehkä saamme siellä levähtää ja vaatteitamme kuivata.» Kiiruhtaen kulkivat he nyt eteenpäin siksi, kunnes tuli vastaan eräs mies, jolta Leena kysyi:

»Mikä on tuon kartanon nimi?»

»Se on Pöyhkeälä», vastasi mies, »ja siellä asuu eversti Pöyhkönen.» Vastauksen saatuaan Leena läksi taas eteenpäin ja joutui vihdoinkin kartanoon. Hän meni kyökkiin, kertoi siellä onnettomuutensa ja sanoi olevansa läpimärkinä sekä niin väsyksissä, että ei jaksanut mennä eteenpäin. Yksi piiiosta meni sisälle ja tuli samassa takaisin. Everstinna itse seurasi häntä ja sanoi, kääntyen Leenaan:

»Ei ole meillä yösijaa teille. Menkää tuonne kylään, se ei ole kaukana.»

»Eikö olisi mitään ruoan apua meille, hyvä everstinna?» kysyi Leena. »Meiltä kaikki varastettiin tuolla kankaalla, niin että nyt täytyy elää ihmisten armolla siksi, kuin tulemme matkamme päähän.»

»Yhdellä on yhdenlainen juttu, toisella toinen, se on vallan tavallista tuommoisilla», mutisi everstinna, »mutta anna hänelle, Mari, toki leipäpalanen. Minä en ikänä saata kieltää, vaan aina noille köyhille tulee jotakin annetuksi.» Leena otti leipäpalan surullisella, vaan kiitollisella mielellä vastaan, mutta Junnon silmät näyttivät synkiltä, ja heidän tultuansa ulos, sanoi hän katsellen Pöyhkeälän komeaa huoneriviä: »Hoh, hoh, tuolla rikkaassa komeassa talossa ei ollut köyhille mitään leposijaa, ja äitini sanoi, että herrasväki on köyhille hyvä. Mutta tulkaa, äiti, mennään pienimpään mökkiin tuolla kylässä, niin siellä varmaankin saamme yösijan, sillä he tietävät paremmin, kuinka tarpeellinen lepo on meille.»

»Junnoni, sinä olet vähän vielä nähnyt. Tällä kertaa on kyllä niin kuin sanot, mutta paljon löytyy niitäkin, jotka auttavat köyhiä, vaikka valitettavasti vielä on niitäkin paljon, jotka eivät ollenkaan tunne köyhäin ihmisten elämää eivätkä sen vuoksi myöskään tunne heidän puutoksiansa. Vaan muista, lapsi, sanaani: älä vihaa rikkaita äläkä köyhiä, molemmissa on jaloja ihmisiä, niinkuin molemmissa on huonojakin. Mutta tuossapa on mökki. Voi, jospa pääsisimme sinne, minun tulee jo vilu näissä märissä vaatteissa.»

Mökin ovessa tuli akka heitä vastaan, ja Leena pyysi häneltä yösijaa, kertoen samalla, miten heidän oli kankaalla käynyt, sekä että heillä ei ollut mitään, millä yösijan maksaisivat.

»Voi hyvänen aika, kuinka olette märät! Tulkaa sisälle», sanoi akka. »Onpa minulla täällä risuja, tehdään valkea, että saatte vaatteitanne kuivata. Minä annan vaatetta, mitä täältä löytyy.» Sitte hän laittoi heille maitokeitosta, haki kylästä olkia vuoteeksi ja käski heidän mennä lepäämään. »Olkaa täällä vain huomennakin vielä», sanoi akka. »Tuo kaunis poika, joka näkyy olevan hyvin väsyksissä, tarvitsee kyllä levähtää yhden päivän. Minua on käsketty Pöyhkeälän puutarhaan työhön huomenna, niin kylläpä teille on täällä tilaa, vaikka mökkini on ahdaskin.»

»Täällä on varsin hyvä, Jumala siunatkoon hyvää antajaa monenkertaisesti!» sanoi Leena ja laski vuoteelle raskaan päänsä. Muutama hetki kului vielä, ja kaikki mökissä makasivat syyssä unessa. Mutta kauan ei Leena nukkunut, ennenkuin taas heräsi. Hänen oli kovin vilu, vaikka mökki oli lämmin. Hitaasti kului yö, joka tunti oli Leenalle pitkä, mutta hän ei tahtonut herättää Junnoa, joka makasi suruttomana makeassa unessa. Aamu tuli vihdoinkin, ja nyt oli Leenan palava. Hänen päätänsä ja koko ruumistansa poltti. Ja Junno raukka, hän istui vuoteen ääressä itkien.

Mökin akka, jota tavallisesti kutsuttiin Mökki-Priitaksi, läksi Pöyhkeälään työhön ja lupasi illalla tulla matkustavaisia katsomaan. Ilta tuli ja vielä toinen, mutta Leena huononi vain, vaikka Priitakin haki lääkityksiä, mitä maalla parahinta on.

»Nyt saat hyvän ryydyn järnestestamenttia», sanoi Priita muutamana päivänä, kun taas oli eräältä emännältä saanut noita »hyviä lääkityksiä.» »Jos ei se auta, niin ei mikään auta», vakuutti hän vielä, mutta Leenan polte aina vain yltyi.

Priita oli taas poissa Pöyhkeälässä eräänä päivänä, jolloin Leena oli kovin huono. Leena houraili ja sanoi tulevansa terveeksi, jos vain saisi maitoa juoda. Junno, joka luuli äitinsä olevan tajuissansa, läksi maitoa hakemaan Pöyhkeälästä. Emännöitsijä, joka Junnon tullessa oli kyökissä, vastasi: »Emme nyt voi sinulle maitoa antaa.»

»Mutta äitini ei tule terveeksi muutoin.»

»Etkö kuule? En voi nyt antaa maitoa, tuossa on sinulle leivänpala, mene nyt pois.»

»Ei, ei, teidän pitää antaa, äitini muutoin kuolee. Teillä on suuri talo, teillä on kyllä maitoa, antakaa pian!»

»Menetkö kohta täältä, kelvoton!» ärjäsi emännöitsijä.

Junno aikoi jo toivotonna lähteä pois, mutta näki samassa pöydällä korttelinmitan, jossa oli maitoa. Siepaten mitan käteensä ja hypäten ovesta ulos hän sanoi: »Tuon vien vain äidilleni», mutta piika juoksi hänen jälkeensä. Juuri kuin Junno oli portissa menemäisillensä, tuli eversti Pöyhkönen häntä vastaan ja kuuli piian huutavan: »Poika varasti maitokorttelin.»

Everstillä oli piiska kädessä, ja sillä hän huimasi poikaa käteen, niin että kortteli putosi maahan. »Tällä kertaa pääset näin vähällä, mutta älä vain toiste tule varastamaan», sanoi eversti ja meni oikoisena taaksensa katselematta komeaan kartanoonsa, tuntematta, että tuon köyhän pojan sydän oli särkymäisillensä.

Junno kiirehti kipeän äitinsä luo. Leena näkyi pojan sisälle tullessa lepäävän rauhassa. Junno katseli äitinsä levollista muotoa, ja hänenkin aaltoileva sydämensä tyyntyi. Hän rupesi mietiskelemään, oliko oikein, että hän väkisin tahtoi ottaa maitokorttelin kartanosta. »Ei se ollut oikein, olisin varastanut», ajatteli Junno. »Niin juuri varaskin tekee: mitä ei hän muuten saa, sen hän ottaa väkisin. Ja kuinka olisin sitte äidilleni voinut antaa varastettua juomaa? Ei, ei. En ikinä enää tahdo niin tehdä!» Junnon näin mietiskellessä heräsi hänen äitinsä unen horroksista ja sanoi: »Poikaseni, jos kerran näet veljesi, niin sano hänelle nukkuvan äitinsä viimeinen tervehdys ja viimeinen neuvo: ettei hän ikinä unohtaisi Jumalan sanaa ja että hän kaikella muotoa oppisi tuntemaan köyhää kansaa. Jos hän joskus maailmassa saa alusväkeä, niin pitäköön huolta niistä, niinkuin isä lapsistansa. Oi Junnoseni, minun sydänpäpyseni! Jää hyvästi! Tuolla, tuolla ylhäällä näen kerran kaksoisveljekset yhdistettyinä.»

»Täältä lähden iloll' rauhassa,
ehk' kuolen, elän sinussa!»

Nämät olivat Leenan viimeiset sanat. Hänen silmänsä vaipuivat kiinni, ja hän nukkui kuin uneen, jättäen poikansa orvoksi itkemään.

VIIDES LUKU.

Aurinko loisti lämpimästi kesäkuun 22. päivänä. Nästin kankaalla valtatiellä, joka Turusta Raumalle päin kulkee, näemme kyytihevosen, joka vaahtoisena kesän helteessä eteenpäin juoksee. Rattailla istuu nuorukainen, joka näkyy olevan noin seitsemän- taikka kahdeksantoistavuotinen. Hän on sorea ja kaunis kuin kankahalla kasvanut honka. Hänen mustat hiuksensa ovat kauniissa kiharoissa, ja mustat silmänsä säihkyvät, kun hän vähän malttamattomasti sanoo kyytipojalle: »Oih, eikö tuo Laitilan aukeus jo tule? Kuinka kauan tätä kangasta kestää?»

»Ei tämä pitkä ole», vastasi kyytimies huolettomasti.

Tämän vastauksen saatuansa nuorukainen alkoi lauleskella:

Suomi sulo, sorja, kaunis!
Oi, kun totta sanoo saan:
Suomi on mun kotimaan'!

Laulu kuului somalta kyytimiehen korviin, ja heittäen silmäyksen nuorukaiseen, joka oli laulanut, näki hän, että muutama kyynel hänen mustista silmistänsä vieri kädessä oleville kanerville, ja kysyi: »Mitäpä herra noilla kukkasilla tekee?»

»Vien ne kotiini. Valkoiset kanervat ovat harvinaiset, ja muutoinkin ovat kaikki kanervat minulle rakkaita. Ne muistuttavat minua ensimmäisen lapsuuteni kodista, sillä niitä kasvaa paljon Salon torpan ympärillä.»

»Onko herra torpan poika?»

»Olen. Mutta nyt minä olen kasvattipoikana patruuna Palmulla Eurajoella. Isäni kuoli jo aikoja sitte, häntä tuskin muistan enää, ja äitini meni veljeni kanssa Helsinkiin. Nyt on jo kolme vuotta siitä, kuin olen heistä tietoa saanut. Vaikka olen kirjoittanut, ei ole vastausta tullut. Nykyään kävin pääkaupungissamme, mutta en sieltäkään muuta tietoa saanut, kuin että hän oli pois muuttanut, mihinkä lienee mennyt.»

»Eikö herra nyt tule Turusta?» kysyi kyytimies.

»Tulen», vastasi nuori matkustaja, »mutta minä tulin ensin höyrylaivalla Helsingistä Turkuun.»

»Vai niin», sanoi kyytimies.

Vaipuen ajatuksiinsa katseli nuorukainen taas kanerviansa siksi, että kyytimies huudahti: »Jo näkyy Laitilan kirkontorni!»

Nuorukainen, jonka lukija jo arvanee Manniksi, katsoi ylös ja näki Laitilan kylän edesssä. Omenapuut, joita täällä kylässä on melkein joka mökin edustalla, olivat nyt täydessä kukoistuksessansa ja levittivät lemuansa. Joka talon pihassa huuhdottiin pöytiä ja lavitsoita; kaikki piti olla puhdasta kesän juhlaaksi, juhannukseksi. Manni ajoi kestikievarin pihaan, hyppäsi rattailta ja meni tupaan huutamaan kyytimiehiä, jotka istuivat siellä huolettomina, lakit päässä ja lakinnauhassa sekä valmuja että keltakukkia. Mannin huutaessa kyytihevosta joutuivat kaikki miehet liikkeelle. Pian oli hevonen valjastettu, ja Manni läksi eteenpäin iloisella mielellä. Hän oli lukiosta päästyään käynyt Helsingissä ylioppilastutkintoansa suorittamassa ja sitte ollut muutaman viikon erään hyvän ystävänsä luona, mutta jo mieli hehkui kotiin päin. Hevonen ei juossut niin pian, kuin Manni olisi tahtonut. Hän jätti ohjokset kyytipojan haltuun ja alkoi katsella ympärillensä olevaa maailmaa, joka juuri oli täydessä kesän ihanuudessa. Tuolla hän näki tuomen vaahtasevan, täällä taas pihlajan täydessä kukassa. Leivonen viserteli kiitosvirsiänsä ilmassa, ja peipponen lauloi sulosäveleitään metsässä. Hän näki sekä kartanon että mökin lasten leikittelevän ulkona, kaikki iloisina ja onnellisina.

Vaan jättäkäämme Manni hänen matkallensa ja käykäämme Eurajoen kartanon asukkaita katsomassa.

Patruuna sekä patruunessa ovat vanhentuneet, ja pikku Tyyne, joka nyt on nähnyt 17 kesää, on kasvanut soreaksi neidoksi. Hänen käytöksensä on uljas, se täyttää kaikki, mitä korkeasukuiselta vaaditaan. Tänä päivänä näemme hänen useasti käyvän edestakaisin eräässä kamarissa, johon ovi vie eteishuoneesta. Mitäpä hänellä siellä on toimitettavaa? Välistä on joku ryppy oikaistavana valkoisessa päällyspeitossa, väliin taas eivät ikkunaverhojen laskokset ole oikein hyvin onnistuneet, täytyy niitäkin paremmin järjestää. »Voih», sanoi hän itseksensä, »tuolla kirjahyllyllä on vielä tomua, jota Lotta neitsyt ei ole pois pyyhkinyt.» Kaikesta hän ottaa tarkan vaarin, mitä tuohon kamariin kuuluu, sillä se on hänen kasvattiveljensä huone, ja tänä iltana hän odottaa Mannia kotiin.

Hän katseli kamaria, ja kaikki oli nyt hyvässä järjestyksessä, ainoastaan kukkamaljakot puuttuivat pöydältä. »Kylvön Maissi ne parahiten laittaa», ajatteli hän ja läksi nyt puutarhurin luo, jolta hän kysyi: »Missä on Maissi?»

»Tyttö istuu ompelemassa joen rannalla», vastasi Kylvö.

Tyyne meni rannalle. Siellä istui Maissi suuren lehevän vaahteran suojassa ommellen. Hänellä oli siniset pumpuliset vaatteet, ja pitkät keltaiset hiukset kiertyivät kauniissa kiharoissa hänen valkoiselle kaulallensa. Tyyne katseli häntä vähän aikaa ihastuksella, sillä Maissi oli hänen mielestensä kaunein neito, mitä hän oli nähnyt. Tyyne ei tietänyt, että hän itse oli yhtä kaunis, vaikka vallan toista laatua sekä luonteen että muodon puolesta. Maissi oli hempeä ja hento kuin ruoko, joka vaatii turvaa, mihin nojautuisi, mutta Tyynen ylevässä muodossa huomasi heti sen lujan luonteen, joka maailman myrskyissäkin voi seisoa maallisetta turvatta, Lieneekö juuri ollut tämä erilaisuus, joka heidät ystäviksi teki, vaikka Tyyne oli korkeasukuinen ja Maissi ainoastaan puutarhurin tytär. Kentiesi oli vielä toinenkin syy: olihan Maissi kasvattiveljen orpana.

Katseltuaan Maissia Tyyne sanoi: »Varmaankin sinun on hupainen olla tuolla kedolla ompelemassa, mutta tule nyt sentään auttamaan minua että saisin oikein somasti sidotuita kukkia näihin kukkamaljakkoihin. Sitte on Mannin kamarissa kaikki valmiina siksi, kuin hän tulee.» Vieno rusko nousi Maissin poskille, mutta pian se katosi taas. Hän meni Tyynen kanssa ja poimi ihanimmat kukat puutarhasta. Sitte hän sovitteli ne kukka-astiaan, vaan tänä päivänä eivät kukat tahtoneet oikein somasti siihen soveltua. Maissi vain käänteli ja väänteli niitä. Noh tulivatpa toki vihdoon kuntoon ja Mannin pöydälle. Tyyne katseli akkunasta, toivoen näkevänsä kaivatun veljensä tulon, mutta häntä ei vielä kuulunut. Patruuna, joka kamarinsa auki olevasta ovesta näki, miten hartaasti Tyyne odotteli veljeänsä, sanoi hymyellen vaimollensa: »Jos Tyynen ystävyys kasvattiveljeänsä kohtaan kasvaa noin vuodesta vuoteen, niin muuttuu se kerran täydeksi rakkaudeksi, eikä se olisikaan hulluinta, sillä Manni on kelpo poika ja toivon hänestä tulevan oivan papin.»

»Pelkään hänen jo liika paljon pitävän veljestänsä», vastasi patruunessa. »Mannin sydän on aivan vapaa, tieto ja oppi ovat koko hänen maailmansa ja niin pitää olemankin, mutta kerran hän varmaankin näkee kukan, jonka hän omaksensa tahtois, eikä kukkanen kentiesi olekkaan Tyyne.»

»Semmoista en minä ajattelekaan. Tyyne on kaunis, saa myös hyvät myötäjäiset, ja ystävät he ovat olleet lapsuudesta. Jos Manni, niinkuin toivon, mieheksi tulee, ja Tyynen sydän silloin vielä on vapaa, niin siunaan molemmat lapsikseni, eikä Manni silloin saa vähintä onnea osaksensa!»

»Ystävänä», lausui patruunessa, »rakkaus vaatii rakkautta, muusta ei se lukua laske. Älkäämme päättäkö heidän onnestansa eikä tulevista ajoistansa, ne eivät ole meidän kädessämme.»

Tyyne, joka turhaan veljensä kamarissa oli kauan katsonut maantielle päin, nähdäksensä Mannin tuloa, päätti nyt, koska ei kaivattua kuulunut, mennä Maissin kanssa vähän matkaa maantielle häntä vastaanottamaan. Ilta oli joutunut, auringon helle oli leppoisempi, ja ihaellen nauttivat tytöt kesäillan ihanuutta. Mutta samassa kuului ratasten jyrinä. Rattaat lähenivät — ja totta todellakin! — siinä nyt istui Manni viipottaen neitosille lakkiansa, jossa oli pieni kultalyry. Siitäpä näkyi, että hän oli suorittanut ylioppilastutkintonsa.

»No nytpä olet ylioppilas!» huusi Tyyne. »Voi kuinka olemme sinua odottaneet! Pelkäsin jo, että olisit jäänyt pois meidän juhannusilostamme.»

»En suinkaan. Kukapa sitten olisi kanssanne kukkasriukua laittanut? Mutta älkäämme täällä viipykö, tulkaa rattaille, niin riennämme kotiin, setä ja täti jo varmaankin minua odottavat.» Manni ajoi aika vauhtia kartanon pihaan.

Patruuna ja patruunessa ottivat kasvattipoikansa vastaan niin hartaasti, kuin jos hän olisi ollut heidän oma lapsensa, mutta Manni täyttikin kaikki heidän toiveensa. Ylioppilastutkintonsakin hän oli nyt kunnialla suorittanut, josta kasvattivanhempain oli syytä iloita.

Kun Manni oli kaikki pääkaupungin uutiset jutellut, mitä patruuna oli utelias kuulemaan, puhui hän surullisella äänellä: »Äidistäni ja veljestäni en muuta tietoa saanut, kuin että he ovat muuttaneet pois Helsingistä. Missä nyt lienevät?» Kyynleet tulivat hänen silmiinsä, mutta hän ei tahtonut niitä näyttää, vaan läksi viemään kapineitansa kamariinsa. Nähdessänsä siellä kukkasia pöydällänsä hän sanoi: »Tyyne ja Maissi varmaankin ovat nuo ihanat kukat tänne tuoneet. Oi miten hupaista taas on olla täällä kotona! Mutta mihinkä joutuivat kanervaiseni, jotka muassani toin?»

»Tässä ne ovat», vastasi Maissi. »Ne putosivat pihalle rattailta hypätessäsi.»

Manni otti kukat, ja hänen silmänsä lepäsivät ihastuksella hetken tytön kasvoilla. Sitten hän pani kanervat maljakkoon, sanoen: »Menkäämme puutarhaan; tällaisena kauniina kesäaikana kaikki elolliset olennot nauttivat kesän ihanuutta.»

Vastapäätä Mannin kamaria toisella puolen eteishuonetta olivat patruunan huoneet. Ovet olivat auki, ja Manni huusi: »Setä ja täti! Tulkaa nyt kanssamme ulos, teillekin ulkoilma varmaan tekee hyvää.»

»Kyllä tulemme, poikani», vastasi patruunessa, ja he menivät kaikki ulos puutarhaan, jossa vanha Kylvö ahkerasti leikkeli nuoria puunvesoja.

»Hyvää iltaa, eno, kuinka voitte?» lausui Manni. Kylvö katsoi ylös työstänsä ja huomattuaan Mannin lakissa lyyryn hän vastasi vähän tavallista syvempään kumarrettuansa: »Hyvin vain, mutta näenpä, että työsi on menestynyt, koska olet ylioppilas. Hm, kyllä jo ansaitsisit minulta herran nimen, mutta se nimitys kävisi vähän kankeaksi, kun olen tottunut vaimoni sisaren poikaa aina sinuttelemaan. Saat sen vuoksi tyytyä vanhaan nimitykseen.»

»Sehän nimitys, enoni, onkin paras», sanoi Manni.

Vähän aikaa puistossa käveltyänsä menivät patruuna sekä patruunessa sisälle, mutta nuoret jäivät vielä puutarhaan. He istuivat keinulavitsalle joen rannalle. Metsästä kuului paimentorvien ääni, ja käki kukkui yksitoikkoista kukuntaansa. »Oi kuinka kaunis on kesä!» sanoi Manni. »Kaikille on se hupainen aika. Kotimat kallani minä näin tänään lapsia mökkien edustalla paitasillaan, nauttimassa päivän lämpimyyttä. He leikittelivät posliini- ja saviastiain palasilla. Kartanon lapsia näin kartanojen edustalla hienoissa vaatteissa leikitellen somilla leikkikalullaan. Kaikki iloitsivat kesän kauneudesta, mutta kuitenkin oli heidän ilollansa erotus. Kuulkaahan! Mökin lapsi pudotti kivelle rikkeimen astian palan, ja se meni kahtia; hän nauroi ja sanoi taputellen ilosta pieniä käsiänsä: 'Nyt on minulla kaksi palaa.' Kartanon lapsi pudotti myös leikkikalunsa, pienen tarjottimen, jolla oli hienoja posliinikuppeja. Hän aikoi juuri tarjota kumppanillensa niistä, vaan kompastui, ja nytpä hänen somat kuppinsa menivät rikki, eivätkä palat häntä enää voineet huvittaa, vaan hän meni itkien pois. Silloin minä ajattelin: ken vähään tyytyy, on onnellinen.»

Kauan he olisivat kentiesi vielä jutelleet puutarhassa, mutta Kylvö tuli sanomaan, että patruunessa tahtoi tytärtänsä ja Mannia sisälle. He menivät heti, ja Maissi läksi isänsä kanssa puutarhurin vähäiseen asuntoon.

Toisena päivänä oli kartanon nuorilla paljon tointa kukkasriu'sta, jonka piti valmistuman illaksi, mutta nyt se olikin valmistumaisillaan, ja Manni sanoi: »Hupaista olisi, jos kartanon alustalaiset kutsuttaisiin tänne riu'un ympäri tanssimaan, ja jos he sitte saisivat illallisen täällä pihalla.» Samassa tuli patruuna katsomaan kukkasriukua, ja Manni lasi kätensä hänen olallensa, sanoen: »Setä hyvä, lupasitte antaa minulle ylioppilaaksi päästyäni jonkun mieleiseni lahjan, kun teiltä sitä pyytäisin, ja nytpä tiedän mitä hartahimmin haluaisin.»

»No, jos voin pyyntösi täyttää, niin saat, mitä tahdot», vastasi patruuna. Manni pyysi, että alustalaiset pääsisivät kartanoon tanssimaan kukkasriu'un ympärille ja että saisivat illallisen.

Patruuna hymyili, sanoen: »Sinäpä pyydät muille lahjaa, mutta mene vaan toimittamaan, että kaikki kutsutaan, joille sanan saat. Minä lupaan sinulle, että joka juhannusilta, niin kauan kuin elän, pitää ruokapöydät oleman valmistettuna alustalaisilleni.»

Ilta tuli, ja Manni oli onnellinen, kun näki köyhän kansan iloitsevan. Hän oli tyytyväisempi levolle menessään, kuin jos olisi jonkun kiiltävän ja kalliin lahjan saanut.

KUODES LUKU.

»Kesä kaunis, ihana kesä, kuinka olet lyhyt!», ajatteli Maissi katsellessaan avoimen akkunaa ääressä, miten puutarhassa jo siellä täällä näkyi kellastuneita lehtiä. Kauan hän istui siinä ajatuksissansa, mutta isänsä kysymys: »Maissi, mitä siellä nyt uneksit?» herätti hänet haaveistansa, ja hän vastasi: »Ajattelin vain katsellessani noita kellastuneita puita, että tämä kesä oli erin lyhyt. Jo muutaman päivän päästä Mannikin lähtee pois.»

»Hm, kyllä vuodenajat pian kuluvat, kun murheetonna ja terveenä olla saa», sanoi Kylvö ja meni laulun nuottia hyräillen kamariinsa, ajatellen itseksensä: »Tämä ei kelpaa. Ei kelpaa, että täällä työtä teen. Kyyhkyseni sydän on vaarassa, pienestä kipinästä saattaa tulla ilmi valkea. Kyllä olen huomannut, miten kukkani punastuu joka kerta, kun Manni lähestyy — mutta toiselle kukalle on se aurinko luotu loistamaan. — Hm, nyt on se päätös varma minussa, että lähden täältä Pöyhkeälään.» Nyt hän huusi: »Maissi, muistatko, että eversti Pöyhkönen sanomalehdissä ilmoitti tahtovansa puutarhuria. Eilen sain everstiltä kirjeen, jossa hän sanoo kuulleensa minua mainittavan taitavaksi puutarhuriksi. Hän on luvannut minulle suuren palkan, semmoisen, jota ei meidän patruunan kannata antaa tästä puutarhasta, ja minä olen nyt päättänyt muuttaa Pöyhkeälään.»

»Voi, isäni, täältä on kovin ikävä lähteä pois.»

»Kyllä onkin, mutta, lapseni, ei ole meillä suuria varoja, niin että voisimme hylätä isomman palkan.»

Maissi ei puhunut enää mitään, vaan silitteli surullisena kissaa, joka makasi akkunalla päivän paisteessa. Mutta vilahdukselta katsottuaan ulospäin punastui hän — samassa kuului jalan ääni porstuasta, ja Manni astui sisälle.

»Noh, mistä sinä tulet pitkissä saappaissa ja sauva kädessä?» kysyi Kylvö.

»Olen ollut metsätöripissa katselemassa ja kuulemassa, miten toimeen tulevat.»

»Vai niin», sanoi Kylvö. »Kyllä on hyvä, että patruuna saa tiedon heidän elämästään. Koko aluskunta tuleekin paljoka paremmin toimeen nyt, kuin kymmenen vuotta takaperin, ja siitäpä on tullut kartanollekin hyötyä. Torpparien juhdat ovat hyvässä voimassa, ja niin tulevat kartanonkin maat paremmin viljellyiksi.»

»Kuinka Salon torpassa voitiin?» kysyi Maissi.

»Varsin hyvin. Menneenä vuonna, jolloin oli huono vuodentulo, ei setä ottanut mitään veroa heiltä. Nyt tänä vuonna he maksoivat veronsa ja vähän menneenvuotistakin. Mutta vetäen suuren ristin velkapaperille, sanoi setä: Pyyhitään nyt pois vanha velka, kyllä hyvin tarvitsette mitä veron maksettuanne torppaan jää.»

»Hm, kumma, miten hän on muuttunut sitte kuin äitisi täältä läksi.»

»Niin, eno, ihminen ei pysykään paikoillansa, ja setäni, hän menee aina eteenpäin. Hyvä vain, ken osaisi käydä hänen jälkiänsä.»

»Hyvä on patruuna minullekin ollut», sanoi Maissi. »Kuinka paljo maailman ihanuudesta olisikaan jäänyt minulta tuntematta, jos ei hän olisi antanut minun opiskella Tyynen kanssa. Ajattellessani kaikkea hyvää, jota olen saanut nauttia, tuntuu täältä lähteminen kovin ikävältä.»

»Mihinkä sinä lähtisit?»

»Olen päättänyt ruveta puutarhuriksi eversti Pöyhköselle», vastasi Kylvö. »Kyllähän minä asiasta jo puhuin patruunalle, mutta silloin ei päätökseni vielä ollut oikein varma.»

»Sepä oli ikävä sanoma. Tyne varmaankin on Maissia paljon kaipaava; mutta nyt olen täällä ollut jo kauan, täytyy mennä laittamaan kapineitani kuntoon, sillä huomenna minun on Helsinkiin lähteminen. Hyvästi nyt vähäksi ajaksi.»

Manni meni. Maissi katseli vähän aikaa hänen jälkeensä ja lausui sitte lämpimästi: »Tuo Manni on oikein onnen lapsi. Kaikki häntä siunaavat ja sanovat, että torpan pojan kanssa tuli onni ja siunaus kartanoon ja sen alueelle.»

Kylvö ei puhunut mitään, vaan meni vastausta kirjoittamaan eversti Pöyhköselle.

Toisena päivänä oli Manni jo aikaiselta valmis lähtemään. Patrunessa oli varustanut hänet hyvällä eväspussilla, ja kartanon hevonen, joka oli vievä Mannin ensi kestikievariin, kaapi malttamattomasti maata, niin että tomu tuoksui. Manni oli täydessä matkapuvussa, rinnalla matkalaukku, jonka Tyne oli ommellut. Ainoastaan nuo ikävät hyvästijättösanat olivat vielä sanomatta, mutta vihdoinkin tulivat nekin sanotuksi. Tyynen mustista silmistä vierähti kyynelitä, hän kaipausti sanomattomasti kasvattiveljeänsä, mutta he lupasivat kirjoittaa toisilleen, ja se oli kumminkin vähentävä kaipausta. Manni juoksi vielä hyvästi sanomassa enollensa ja Maissille. »Kun tulen jouluksi kotiin», sanoi hän, »poikkeen Pöyhkeälään teitä katsomaan.» Maissi hymyili. Niin hento kuin hän olikin, omisti hän kyllin voimaa pidättääkseen kyynelensä. Hetken kuluttua oli Manni jo lähtenyt näkyvistä.

Patruuna istui taas keinutuolissansa, puhaltuen savupilviä, patruunassa kutoi sukkaa, ja Tyne luki ääneensä Castrénin matkamuuistelmia.

Puutarhassa Kylvö sitoi nuoria vesoja keppeihin kiinni, jotta olisivat turvassa syksyn tuulilta, mutta joen rannalla istui Maissi laulellen:

»Sua muistan syksysäällä rajutuulen raivotessa, puista lehtein lentäessä, muistan, koska kuutamolla kuvauupi taivo kirkas jäisen järven iljanteissa; milloin mua muistat — milloin?»

Sua muistan kaikin ai'oin, päivän puoleen pyrkiessä sekä maille kulkiessa. Muistan täällä, muistan tuolla tähtitarhan tuolla puolla; — milloin mua muistat — milloin?»

Pöyhkeälän puutarhassa oli nuorukainen, joka otsansa hiessä kaivoi multaa lapiollansa; hänen ympärillään maassa oli joukko istutettavia puita. Nuorukaisen posket, jotka tavallisesti olivat kalpeat, punottivat nyt, ja hänen keltaiset hiuksensa hohtivat kuin kulta. Eversti Pöyhkönen tuli käytävää pitkin oikoisena ja yhtä ylpeän ja vaativan muotoisena kuin tavallisesti. Hän katseli nuorukaista, ilmeensä kävi vähän lempeämmäksi, ja hän sanoi: »Noh, työsi näkyy joutuvan eteenpäin, mutta nyt sinun täytyy mennä kyytiin, sillä tänä päivänä on minun vuoroni lähettää mies ja hevonen hollikyttiin.»

»Voi, mutta nämät kalliit ja kauniit puut lakastuvat ja menevät varmaankin hukkaan, jos jäävät istuttamatta», vastasi nuorukainen. Vaan katsottuansa ylös hän pelästyi nähdessään everstin otsassa kaksi syvää ryppyä, jotka eivät hyvää merkinneet, ja hän heitti kohta lapionsa pois, sanoen: »Kyllä olen valmis, herra eversti.» Nuorukainen oli paraan keinon keksinyt, sillä everstin viha lauhtui heti, kun hän huomasi itseänsä pidettävän tarpeellisessa arvossa. Siitä ei hän lukua pitänyt, tapahtuiko se pelosta vai rakkaudesta, vaan sanoi:

»Tuo vastaus olisi sinun heti pitänyt tietämän antaa, kun olet jo monta vuotta talossa ollut, ja muista toiste, kun itse sinulle käskyni annan, että olet valmis sanaakaan sanomatta sitä täyttämään.»

Nuurukainen meni kiireesti hevosta asettamaan ja ajoi kestikievariin. Sinne tultuansa hän vei hevosen talliin ja antoi sille heinätukon. Sitte hän istui pihalla olevalle pölkylle eikä keskustellut muitten kyytimiesten kanssa, vaan alkoi mietiskellä itseksensä: »En tahtoisi olla rikas», ajatteli hän, »sillä paljon he saavat kärsiä, aina heidän ylpeytensä loukkaantuu. En myöskään tahtoisi olla vallan köyhä, köyhähän on useasti rikkaan orja. Paras onni on sillä, jolla on oma pesä, niinkuin linnuilla metsässä, ja jokapäiväinen leipä.» Kauan ei nuorukainen istunut, ennenkuin porokellon ääni herätti hänet mietteistä, ja samassa ajoi ylioppilas pihaan. Se oli Manni, joka nyt matkusti Helsinkiin.

»Tuokaa hevonen», huusi Manni, vaan samassa hän näki nuorukaisen, joka istui pölkylällä. Manni säikähti vähäsen, sillä nuorukainen oli kovin Maissin näköinen, posket vaan olivat kalpeammat. Nuorukainen katseli myös Mannia tarkasti, sydämensä sykki kummasti; hän oli mielestänsä nähnyt tuon herran ennen, mutta missä? Hän oli outo ja kuitenkin tuttu. Nuorukaisella oli oma peilikuvansa edessänsä, hiukset vain olivat erilaiset. Hän olisi katsellut Mannia kentiesi vielä kauan, mutta kestikievari sanoi hänelle: »Pane Pöyhkeälän hevonen kyytiin, niillä toisilla hevosilla on jo ajettu paljo.» Hevonen oli pian valjastettu, ja kyytimies ajoi kestikievarista.

Manni kysyi nuorukaiselta, oliko hän Pöyhkeälästä. »Olen», vastasi hän. »Minä olin vielä lapsi, kun tulini kerjäten tänne. Äitini kuoli tuolla kylässä eräässä mökissä, ja mökin asukas, joka oli kristitty ihminen, toimitti hänet hautaan. Minut hän toimitti Pöyhkeälän puutarhaan työtä tekemään, ja sepä olikin kyllä hyvä minulle, jolla ei ollut niinkään paljoa kuin taivaan linnuilla.»

»Mitä sillä tarkoitat, että sanoit 'kristitty ihminen'? Eihän meillä pakanoita olekkaan.»

»Paljo on niitä vielä, jotka sydämessään ovat pakanoita. Semmoiset ovat nuo ylpeät rikkaat, jotka köyhälle sairaalle, joka yösijaa pyytää, ärjäsevät: 'Mene pois, ei minulla ole sinulle huonetta.'»

»Sinä puhut kovia sanoja rikkaista. Muutamista ne ehkä sopivat, mutta älä kaikkia tuomitse. Minä tiedän sinulle antaa toisenlaisen esimerkin, sillä minä olin köyhä poika, kun tulini äitini ja veljeni kanssa kerjäten isoon kartanoon, ja sinne tultuani pääsin kasvattipojaksi. Eivätkä isä ja äiti voi parempia olla, kuin patruuna ja patruunessa Palmu ovat minulle olleet.»

»Onko herra Eurajoelta?»

»Olen», vastasi Manni, mutta hän ei huomannut, kuinka kyytimies vapisi, ennenkuin näki ohjasten putoavan hänen kädestänsä. Silloin hän sanoi: »Mikä sinua vaivaa?»

Nuurukainen ei vastausta antanut, vaan kysyi: »Herra, näettekö mökkiä tuolla vainiolla? Katsokaa sitä tarkoin. Siellä kuoli äitini siunaten rikkaita ja köyhiä, siunaten minua ja kaksoisveljeäni!»

»Nuorukainen!» huusi Manni. »Kuka olet? Junno? Maissin kuva! Kun en tuota heti arvannut! Olen löytänyt veljeni, — mutta äiti, sinä olet poissa!»

Kaksoisveljekset olivat nyt mökin kohdalla. He hyppäsivät rattailta ja menivät mökkiin.

»Priita», lausui Junno, »veljeni tahtoo nähdä mökin, jossa äitini kuoli, ja sen hyvän vaimon, joka vähillä varoillansa koetti hänen viimeisiä hetkiänsä huojentaa.»

»Hyvänen aika! Onko tämä ylioppilas Leenan poika?» kysyi Priita kummastellen, mutta veljekset syleilivät toisiansa itkien sekä ilon että murheen kyneleitä.

Junno kertoi nyt Mannille elämänsä äitinsä kuolemaan asti ja sanoi lopuksi: »Äitini viimeinen tervehdys sinulle oli, että aina muistaisit Jumalan sanan ja pitäisit huolta köyhästä kansasta.»

»Sen tahdon tehdä», vastasi Manni vakavasti.

Kauan eivät veljekset mökissä joutaneet viipyä, vaan läksivät taas matkalle. Ronkan kankaalla Junno näytti Mannille paikan, missä äitinsä kanssa istui, kun rosvo heidät ryösti.

»Voi, jospa äitini ei olisi matkalle lähtenyt, niin olisi hän kenties vielä elossa», sanoi Manni. »Mutta»,

lisäsi hän, »miksi et sinä äitini kuoltua tullut Eurajoelle, kun tiesit, missä minun kotini oli?»

»Minä sain työtä ja ruokaa Pöyhkeälässä ja olin lapsi, — ei ollut silloin hyvä lähteä yksin kerjäten viiden penikulman pitkää matkaa. Tultuani vanhemmaksi pelkäsin veljeni tuolla suuressa kartanossa tulleen ylpeäksi ja ajattelin: 'kentiesi ei hän minua enää tuntisikaan.' Luulin rikkaitten tehneen sydämmesi ylpeäksi. Mielestäni ei minulla ollut muuta rakastettavaa maailmassa, paitsi äitini hauta ja vanha Priita tuolla mökissä.»

»Junno, älä kannan nurjaa mieltä rikkaita vastaan. Etkö nyt näe, miten olet luulossasi erehtynyt?»

»Kyllä koetan mieleni muuttaa», vastasi Junno.

Pian täytyi veljesten erota toisistansa, sillä he tulivat jo Lauttakylään, josta Junnon oli takaisin palajaminen. Vähän aikaa he vielä istuivat kestikievarin vierashuoneessa juttelemassa, jolloin Manni kertoi Kylvöstä ja Maissista, että Kylvö syksyllä oli tuleva Pöyhkeälään puutarhuriksi. Sitte veljekset sanoivat hartaat jäähyväiset toisillensa ja läksivät taas kumpikin eri haarallensa koettelemaan tuntemattomia elämänvaiheitansa.

SEITSEMÄS LUKU.

Eräänä syysiltana istui Porin kaupungissa muutamassa krouvissa neljä miestä. Heillä oli olutpulloja ja laseja pöydällä. Yksi heistä, joka näkyi isännän virkaa tekevän, sanoi: »Juokaamme nyt läksiäisiäni! Toiste, kun tulen pariinne, olen Pöyhkeälän everstin palvelija, ja silloin juomme kentiesi everstin parasta viiniä yhdessä.»

»Niin, Kalle on hyvä kaappaamaan itsellensä», virkkoi yksi tovereista.

»Kyllä onkin», vakuutti toinen. »Muistan, kun kerran olimme yhdessä A—n asioilla K—n pitäjässä, silloin kaappasi hän myös itsellensä matkustavaiselta rahakukkaron niin näpsästi, että ei tarvinnut yhtään näpähdystä antaa akalle, jolta kukkaron otti. Kauppamiehen asiat hän toimitti hyvin ja sai rehellisen miehen kiitokset.»

»Paljon viisaus tekee», lausui kolmas. »Muistan minäkin sitä, kun Kalle tuli Eurajoen kartanosta tänne. Hän kulki edestakaisin kaupungissa kerjäten, siksi että ensin pääsi juoksupojaksi erääseen ravintolaan, ja nyt hän on jo herransa talossa ollut parhaana passarina suurissa kesteissä.»

»Saatpa nähdä, että vielä itsekin tulen herraksi», sanoi Kalle.

»Eteenpäin, eteenpäinhän sitä aina täytyy mennä.»

»Ohoh! Älä pöyhistele, vaikka tuletkin eversti Pöyhkösen palvelijaksi», sanoi taas kolmas kumppani. »Entä jos joutuisit vielä pahaan pulaan. Kuinka sitte herraksi tulemisen kävisi?»

»Kuka minun pahaan pulaan veisi? Sinäkö? Katso vain itse eteesi!» ja nyt rupesivat kaikki ärjäsemään tuolle, joka oli Kallelle vastaan puhunut, niin että hän näki parhaaksi pötkiä tiehensä. Toiset jäivät vielä tyhjentämään olutpullojansa.

* * * * *

Pöyhkeälän puutarhaan oli rakennettu vähäinen huonerivi, johon Kylvö nyt oli saanut asuntonsa. Kokemäenjoki virtaili sen vieressä, vaan virran hiljainen kohina hämmentyi tuuleen, joka vinkuen raivosi puitten lehdettömissä oksissa. Kylvön huoneessa paloi kirkas tuli pesässä ja levitti lämpimän valonsa kamariin. Pesän edessä makasivat kissa ja valkoinen villakoira hyvässä sovussa lämmitellen kylkiänsä, mutta Kylvö ja Maissi istuivat kuunnellen Junnoa, joka kertoili heille elämänvaiheitansa.

»Paljon olet poika raukka nuorella iälläsi saanut kärsiä. Kuulimme jo kyllä yhtä ja toista Eurajoen kartanossa Mannin kirjeestä, jonka patruuna Helsingistä sai, mutta siitä ei kaikesta niin selvää saanut, kuin nyt sinun omasta suustasi. Hyvä vain, että sydämmesi on säilynyt puhtaana kaikissa vastoinkäymisissä, vaikka olit vielä oppimaton lapsi, kun orvoksi jäit.»

»Enoni, minä olin jo neljäntoista vuoden vanha poika. Olin siihen asti Helsingissä saanut oppia eräältä herralta, ja minulla oli äiti, joka Jumalan sanasta ne viisaat neuvot otti, jotka hän minulle antoi, eivätkä hyvän äidin opetukset ikänä unohdu. Monta kertaa, kun olen vääryyttä saanut kärsiä, on kova viha raivonnut sydämmessäni lähimmäisiäni kohtaan, ja heille olisin suonut mitä pahinta, mutta silloin on

suloisena sävelenä kaikunut äitini varoitus: 'Poikani, muista, ettet vihaa kann sydämessäsi, vaan anna anteeksi, sillä viha on synti', — ja sydämessäni riehuvat aallot ovat tyyntyneet, olen sortamiset unohtanut.»

»Mutta nyt, Junno, saat olla isäni luona, saat aina olla hänen apunansa puutarhassa», sanoi Maissi. Junno hymyili ja katseli Maissia ikäänkuin jotain korkeampaa olentoa, sillä neito, vaikka juuri puhjennut kukoistava kukka, oli hänen rakkaan äitivainajansa näköinen.

Valo pesässä oli heidän jutellessaan jo loppunut, ja Maissi sytytti tulen kynttilään. Juuri hänen sitä sytyttäessään aukeni ovi, ja hyviin vaatteisiin puettu mies astui sisälle.

»Hyvää iltaa!» sanoi mies. »Missä saisin kohdata everstiä?»

»Kyllä hän on tuolla kartanossa; mutta kuka olette?» kysyi Kylvö.

»Nimeni on Kaarlo Näpsä; olen tuleva everstin palvelijaksi.»

»Junno, mene näyttämään Näpsälle, missä eversti asuu!»

Kalle säpsähti vähän, nähdessään Junnon, jonka hän nyt vasta huomasi. Tultuaan ulos hän sanoi itseksensä: »Manni!»

»Tunnetteko veljeäni, koska hänen nimeänsä mainitsitte?»

»Veljeänne? En, mutta eikö teitä juuri nimitetty Manniksi?»

»Ei. Se on veljeni nimi, minä olen Junno.»

»Hm, kuulin väärin. Teillä on veli?»

»On. Hän on Eurajoella patruuna Palmun kasvattipoikana.»

»Kutka olivat nuo tuolla sisällä?»

»Puutarhuri Kylvö tyttärinensä.»

»Ah! Pieni Maissi onkin jo neiti.»

»Tunnetteko häntä?»

»En, en suinkaan, mutta hän on näette, hyvin ihana, ja niistä aina paljo puhutaan. Minäkin jo vuosia sitten olen kuullut puhuttavan puutarhuri Kylvön pienestä ihanasta tytöstä, mutta nyt on hän jo, näen minä, herrassäätynen neiti.»

»Tuossa on everstin huone», sanoi Junno, ja meni, jättäen Näpsän, takaisin kamariinsa, joka oli Kylvön huonerivissä. Maailma tuntui Junnosta ylen suloiselta nyt, jolloin hän aina sai, kun hänellä vain oli aikaa, mennä Kylvön tykö juttelemaan. Tuulen vinkunakin kuului vain soitannon säveleiltä. Hän oli onnellinen, ja sydämensä katkerat tunteet olivat kaikki poissa. Hänellä oli seinässä viulu, jota joutohetkinänsä soitti; nyt hän otti sen ja alkoi soittaa kaunista polskaa. Hän ei huomannut, että Maissi tuli sisälle. Neito seisahti vähän kuuntelemaan, mutta sanoi sitte:

»Junno, tänne tulee matkustavaisia, koska kello kuuluu; he ovat varmaankin kartanon vieraita, jotka ovat ajaneet erehdyksessä tänne puutarhaa pitkin. Mene nyt näyttämään heille oikeaa tietä.» Junno meni, mutta matkustavaiset olivat jo portaitten edessä, ja heleä ääni reestä kuului sanovan: »Äitini, nyt loppui tie. Ei suinkaan tuo ole Pöyhkeälän kartano?»

»Tämä on puutarhurin asunto, olette ajaneet vähäisen väärään, mutta käännetään tässä», sanoi Junno. Ottaen ohjat käteensä hän istui kuskipenkille ja ajoi kartanon pihaan; sitte hän läksi jälleen pois, mutta matkustavaiset menivät sisälle. Everstinna tuli itse katsomaan, kutka vieraat olivat, ja sanoi nähtyänsä heidät:

»Ah! Milja Pohjantähti! Sepä oli oikein erinomaisen hupaista, että kerran tänne tulit — ja pikku Salli, kuinka hän on kasvanut!»

Salli, joka oli saanut vaatteet päältänsä, syleili everstinnaa iloisesti lausuen: »Täti, pikkuinen tulee isoksi, kymmenvuotias on tullut kuudentoistavuotiaaksi.»

»Niin, sinä olit kymmenvuotias, kun viimeksi sinut näin. Pian ne vuodet kuluvat. Mutta astukaamme nyt sisälle»; ja aukaistuaan oven vei everstinna vieraat komeaan saliinsa, jossa eversti kohteliaasti tervehdittyänsä kehoitti heitä istumaan pehmeään sohvaan. Vähän aikaa juteltuaan niitä ja näitä pääkaupungista jäsen läheisyydestä (paronitar Pohjantähti asui lähellä Helsinkiä) menivät vieraat

everstinnan kutsusta iltaselle. Illallispöydällä oli monenlaisia herkkuja tarjona ja tee kiehui kiiltävässä teekyökissä. Iltaselta päästyä paronitar meni pian levolle, sillä hän oli väsynyt matkastansa.

Aamulla vietiin vieraille seltterivettä juotavaksi, ja kello puoli kymmenen, kun everstinna oli valmiiksi puettu, kokoontuivat kaikki saliin kahvipöydän ympärille, toivottaen hyvää huomenta toisillean.

»Oi kuinka hupaista on, kun kerran saa jutella vertaistensa kanssa!» sanoi everstinna. »Täällä maalla täytyy olla vallan sekalaisessa seurassa. Tänä päivänä aion pyytää tänne vieraita, mutta pelkään, että teidän tulee kovin ikävä, sillä saatatteko ajatella — täällä ei ole yhtään vapaasukuista. Mutta minä en kutsu heitä kahville, niinkuin täällä maalla tapana on, vaan pyydän heitä tulemaan teelle, niin ei aika käy kuitenkaan kovin pitkäksi.»

Paronitar lausui hymyillen: »Varmaankin vain puhut pilapuheita. Minä luulen ajan varsin hupaisesti kuluvan tuttaviesi seurassa.»

»Voi äiti, minun sininen hameeni ei ole valmis», sanoi Salli, »olisin halusta tahtonut sen uudistaa, mutta kuinka joudun sen valmiiksi ompelemaan illaksi?»

»Kyllä minä neuvon tiedän», virkkoi everstinna. »Meidän puutarhurillamme on tytär, joka on hyvä ompelemaan. Käsketään häntä tänne sinun avuksesi.»

»Sepä, täti kultani, olisi hyvä», vastasi Salli, ja everstinna lähetti käskemään Maissia.

Tuokion ajan kuluttua Maissi tuli sisälle. Hän oli mustissa vaatteissa, joissa hänen ihonsa näytti vielä tavallista valkeammalta, ja pitkät keltaiset kiharat putoilivat hänen hartioillensa; hän näytti ylen somalta ja siistiltä. Vierasten silmissä oli kummastus hyvin selvä. He eivät odottaneet ompelijassa näkevänsä tuommoista kaunotarta, ja kun everstinna sanoi Maissille: »Tahtoisimme teitä vähän auttamaan neiti Pohjantähteä ompelemisessa», niin lausui Salli: »Antakaa anteeksi, neiti Kylvö, että teitä vaivaan, vaikka olemme ventovieraat toisillemme; sitä en suinkaan olisi rohjennut tehdä tätini käskyttä.»

»No, tuopa ei ole mikään arveluttava asia, halusta teille vähäisen avun teen», vastasi Maissi. Pian olivat tytöt täydessä työssä ja Salli oli vallan ihastunut Maissiin. Hän kysyi, missä Maissi oli koulussa ollut, ja kuultuansa, että hän oli opiskellut patruuna Palmun tyttären kanssa, sekä että Maissin orpana, joka oli ylioppilas, myös oli hänelle paljon oppia antanut, kysyi hän vielä: »Mikä orpananne nimi on?»

»Manni Salo», vastasi Maissi.

»Salo! Vai on hän teidän orpananne! Nikku Saari, joka on meidän rovastin poika, on paljon puhunut Salosta. He ovat olleet lukiokumppanit, ja nyt ovat yliopistossa taas yhdessä.» Ei monta hetkeä kulunut, ennenkuin Sallin vaatteet olivat valmiit, mutta sillä aikaa tulivat neitokset hyviksi tuttaviksi.

Maissi ei joutunut viipymään enää Sallin luona, vaan sanoi hyvästi ja meni pois.

Iltapuolella, kun Salli oli vieraita varten pukeutunut yllensä, sanoi hän everstinnalle: »Täti, eikö Maissi tule tänne?»

»Sallitko hänen tulla seuraasi?» kysyi everstinna.

»Miksi en? Oikein halusta toivoisin hänen pian tulevan tänne.»

»Mutta mitä sanot sinä, Milja?» kysyi everstinna.

»Soisin kernaasti, että tyttäreni saisi olla tuon suloisen ja hempeän tytön seurassa», vastasi paronitar.

»Jos niin on, lähetän häntä käskemään.»

»Minä juoksen itse hänen tykönsä», sanoi Salli.

»Noh Salli! Kuinka se sopisi, että vapaasukuinen neito kävisi kutsumassa puutarhurin tyttärtä», sanoi eversti Pöyhkönen.

»Miksi ei?» kysyi Salli naurahtaen. »Luuletteko, setä, vapaasukuisuuteni joutuva Maissille ja minun muuttuvan puutarhurin tytöksi? Älkää pelätkö! Emme elä enää satujen ajassa, jolloin pahat noidat tuommoisia ihmeitä tekivät.» Tämän sanottuansa hän juoksi, naurahtaen itseksensä noille ylpeille ihmisille, puutarhurin asuntoon. Hän kuuli kaunista soittoa ja meni sinne, mistä soitto kuului. Aukaistuaan Kylvön oven hän näki ensiksi Junnon, joka istui viulu kädessä; valo kynttilästä lankesi hänen keltaisille kiharoillensa. Salli katseli kummastuen hänen kauniita huolenalaisia kasvojansa, mutta sitte hän kääntyi Maissiin, sanoen: »Neiti Kylvö, tulkaa kanssani everstille. Sinne tulee vieraita tänä iltana, ja ne ovat kaikki minulle tuntemattomia. Olisi hyvin hupaista, jos saisin illan viettä

seurassanne.»

»Kiitoksia, kyllä tulen halusta», vastasi Maissi. Hän puki nyt vain toiset vaatteet yllensä, ja sitte neidot läksivät iloisina kartanoon. Näpsä seiso pihalla, liikkumatta katsellen Maissia, mutta tyttöjen ohitse mennessä hän sanoi itseksensä: »Muotonsa on yhtä suloinen nyt, kuin hänen lapsena ollessaan, vaikka minulle ei hän enää ikänä kurkota käsiänsä. Mutta», — lisäsi hän vielä, ja suunsa vääntyi pahaan hymyyn, »sinua neitoseni ei kukaan saa niin kauan, kuin tämä käsi on vapaana.» Sen sanottuansa hän aikoi lähteä pois, mutta käsi laskeutui hänen olallensa; se oli Junnon. Hän oli tullut ulos ja kuullut Näpsän puheen. Kalle pelästyi, jotta oli varsin hämmennyksiin joutumallansa, vaan samassa hän keksi hyvän keinon ja sanoi nyt huolettomasti: »Mitä tahdot, Junno?»

»Tahdon kysyä: kuka oikeastaan olet? Mielestäni olen ennen nähnyt sinut. Miksi uhkasit äsken noin kamalasti? Kuinka sinä tunnet Maissin?»

»Mitäs nyt horiset? Olenhan eversti Pöyhkösen palvelija enkä Maissi neidestä ole mitään puhunut. Ajattelin vain erästä porilaista sulotarta, jota hänen lapsuudestaan olen armastellut. Hän ei minusta enää huoli, mutta ajattelin itsekseni, että, häntä ei muittenkaan pidä saaman.» Nyt hän läksi kartanon huoneisiin palvelijan virkaa täyttämään, mutta hänen sydämeensä nousi viha Junnoa kohtaan, ja hän ajatteli: »Kun ei vain toinen veli nyt taas minua pahaan pulaan veisi. Täytyy hänet laittaa tieltä pois.»

Junno meni vähäiseen kamariinsa veistelemään kirjahyllyä, jota hän kerran oli kuullut Maissin itsellensä toivovan. Eilen vielä tuntui maailma Junnosta suloiselta, mutta tänä päivänä hän oli surullinen. Nyt, kun tuon ison kartanon seinät erottivat hänet Maissista, tunsikin hän paremmin, että hän ei ollut orpanansa vertainen.

KAHDEKSAS LUKU.

Talvi oli kulunut, aurinko paistoi taas lämpimästi. Puissa lehdet olivat puhkeamaisillansa, sillä toukokuu oli loppupuolella. Pajukerttu viserteli puun oksalla kesän tulosta. Sen kuuli Maissikin, joka istui kamarissansa kangaspuitten penkillä. Sukkula lepäsi hänen kädessään, ja hän katseli puutarhaan, jossa isänsä Junnon kanssa teki työtä. Maissin ajatukset lensivät kauas — aina Helsinkiin; sitte muisteli hän paronitarta ja Sallia, sekä miten hyviä he olivat olleet hänelle. Paronitar oli viipynyt monta viikkoa Pöyhkeälässä, ja Maissi oli koko ajan saanut olla Sallin kumppanina; olivatpa vielä luvanneet ottaa Maissin luoksensa jolloinkin. Mutta heräten muistoistansa hän näki Junnon, joka hienoista meriruovoista väenteli aitauksia kukkasille, ja Maissi ajatteli: »Junno raukka, hän elää aivan muitten ilosta. Kun hän isälleni taikka minulle voi tehdä jotakin miellyttävää, silloin on hän oikein onnellinen.» Sukkula putosi Maissin kädestä, hän otti sen ylös ja alkoi taas kiiruusti kutoa, sillä kankaan hän tahtoi valmiiksi sekä kangaspuut huoneesta pois siksi, kun Manni Helsingistä tulisi. Pikaisesti sukkula riensi edestakaisin, ja taajempaan sykki Maissin sydän hänen ajatellessaan Mannin tuloa. Kankaan kutominen ei estänyt hänen ajatuksiensa lentämästä, mihin hartahimmin pyrkivät. Hän muisti nyt varsin selvästi, mitä Manni oli hänelle puhunut, ja tahtoi niitä puheita tarkastella. Manni oli sanonut, että viimeinen joulu Eurajoen kartanossa ei enää ollut niin hupainen kuin ennen, sillä kaikki he olivat kaivanneet Maissia, — »*kaikki*» — niin hän sanoi. Sanoipa vielä kaipauksella muistaneensa niitä hetkiä, jolloin kävi enonsa tykönä orpanaa opettamassa. Näin ajatteli Maissi, mutta nyt hän tuli häirityksi, sillä everstinnan neitsyt oli häntä pyytämässä peittoa ompelemaan everstinnalle. Maissi lupasi tulla, mutta vähän hän oli mielipahoillansa, kun täytyi jättää kangaspuut; mielestään ei hänen kuitenkaan sopinut kieltääkään. Hän siis jätti kutomisensa ja meni ulos puutarhaan, jossa Junno aina vielä väenteli aitauksiansa. Näpsä seiso katselemassa Junnon työtä. Maissista näytti orpanansa työ aivan somalta, jonka vuoksi hän sanoikin Junnolle: »Kaikki sinulta hyvin onnistuu. En olisi uskonut sinun noin somia aitauksia kuvailukseni mukaan osaavan valmistaa, kun et niitä itse ole nähnyt.»

Junno vastasi ainoastaan tyytyväisellä katsannolla, ja Maissi meni kartanoon huomaamatta Kallen pilkallista hymyä ja kateellista muotoa.

Maissin sisälle tultua pyysi everstinna häntä tulemaan vinttikamariin kanssansa. Täällä oli hänellä kehykset, joissa peitto oli ommeltava. Everstinna näytti Maissille, missä pumpulit, vuori ja päällinen olivat. Sen tehtyään hän meni pois, jättäen Maissin yksin työtänsä tekemään. Päivä joutui pian, ja Maissi päätti levätä yön kartanon vinttikamarissa, jotta hän sitte voisi aikaisin taas ryhtyä työhönsä.

Maissi vaipui illalla makeaan uneen, niinkuin se ainakin, joka ahkeralla työllä on päivänsä hyvin päättänyt. Mutta kauan ei hän nukkunut, ennenkuin uneksi, että hän oli maannut puolipäivään asti,

aurinko paistoi korkealla taivaalla, ja everstinna ja koko talon väki huusivat: »Maissi, nouse peittoa ompelemaan!» Tähän huutoon hän heräsi unestansa ja näki kammottavan valon. Koko huone oli ikäänkuin valkean sisällä, ja väkijoukko huusi pihalla. Siinä huudot, joita hän kuuli unissansa ja jotka hänet herättivät. Maissi näki heti tulen olevan irti. Hän heitti vaatetta yllensä ja kiiruhti ulos. Vähän matkaa vintille hän meni, mutta palasi, nähtyään portaitten sivulla riehuvan valkean, takaisin kamariin, hakkasi akkunat rikki ja huusi apua. Samassa näki hänet Junno, joka vaetetettuna Kylvön nahkaiseen sadepukuun koetti voimiensa takaa valkeaa sammuttaa. Huomattuaan Maissin hän huusi:

»Minä tulen!» ja Junno teki, mitä ei kukaan muista olisi uskaltanut tehdä. Hän riensi Maissin apuun, vaikka valkea riehui hänen ympärillensä. Portailla eversti otti häneen kiinni sanoen tuskallisesti:

»Tule pian auttamaan! Kultani ja hopeani on vaarassa.»

»Eversti, ihmisen henki on vaarassa. Maissi tuolla vinttikamarissa on vaarassa.»

»Mieletön! Sinne et enää voi mennä, se on myöhäistä. Tule, sanon minä!» huusi eversti ankarasti.

»Pois tieltä!» kiljasi Junno, »mene itse pelastamaan jumaloitasi», ja riensi kuin lennossa portaita myöden vinttikamariin. Maissi oli niin pelästyksissä, että ei saanut sanaa suustansa, vaan vaipui kurottaen käsiänsä Junnolle, tainnoksiin. Kiiruusti sieppasi Junno ison huivin, joka oli istuimella, kastoi sen kamarissa olevaan vesiastiaan ja kääri sen Maissin kasvojen ympärille. Tämän kaiken hän teki muutamassa silmänräpäyksessä. Sitte hän riensi taas kalliin taakkansa kanssa nopeasti alas ja oli sanomattoman iloinen, kun tunsu kartanon seinät takanansa ja maan jalkainsa alla. Mutta aika olikin jo täpärrällä, sillä Maissin vaatteisiin oli valkea syttynyt. Sen Junno nyt pian sammutti ja vei sitte Maissin Kylvön huoneeseen, johon isä tuli lastansa virvoittamaan. Ukon silmistä virtaili kyyneleet, kun näki rakkaan lapsensa jälleen aukaisevan silmänsä.

»Isäni, missä on Junno?» oli Maissin ensimmäinen kysymys, »että saisin kiittää häntä, joka henkeni pelasti. Oi,» sanoi hän orpanansa nähdessään, »iäti olen sinulle kiitollisuuden velassa.» Velka oli suoritettu, sillä Junno oli ylen iloinen Maissin kiitoksesta. Maissin tähden olisi hän halulla uskaltanut mitä vaarallisinta. Junno, kun nyt tiesi orpanansa olevan vaaratta, riensi taas ulos valkeaa sammuttamaan, mutta siellä ei enää mitään ollut tehtävänä, sillä rämähtäen vaipui koko Pöyhkeälän huonerivi yhteen kokoon. Junnon katsellessa tuota komeaa kartanoa, joka suurena kekäleläjänä makasi hänen edessänsä, tuli Näpsä huohottaen hänen tykönsä sanoen: »Hoh, hoh, kuinka olen väsynyt!»

»Noh, missä olet juossut?»

»Minä? En ole missään juossut, mutta kantanut olen, niin että olen varsin väsyksissä.»

»Näin mielestäni sinun tulevan kylästä päin.»

»En suinkaan. Täällä olen pyörinyt vain. Kovin surkeaa on nähdä», lisäsi hän, »tuommoisen kartanon noin pian muuttuvan tuhaksi.»

»Niinpä käy, noin mitättömäksi täytyi Pöyhkeälän kartanonkin mennä. Sen sisällä oli kultaa ja hopeaa kyllin, mutta ei köyhälle kattoa», sanoi Junno.

Hän oli tuskin ennättänyt sanansa sanoa, ennenkuin eversti, joka oli Junnon puhuessa paikalle tullut, huimasi häntä korvalle karjaisten:

»Mitä uskallat sanoa, mieletön?»

»Mitä nähnyt olen», vastasi Junno ja lisäsi vielä: »Herra eversti! Toisen kerran löitte minua, vaan harvoin kaksi kolmannelta.» Sitte hän meni pois taaksensa katselematta. Eversti ei puhunut mitään, vaan puri huuliensa vihasta.

* * * * *

Pöyhkeälän kartanossa oli tuli päässyt irti erästä vaatehuoneesta, jossa neitsyet olivat illalla käyneet palavin kynttilöin. Eversti huomasi valkean ja kiiruhti kamariinsa ottamaan kultaansa ja hopeaansa. Kalleimmat tavarat olivat pienessä lukitussa arkussa. Hän aukaisi kaappinsa, jossa niitä säilytettiin, mutta nyt hän muisti, että väki oli herätettävä, sillä yksin ei hän mitään aikaan saanut, ja riensi makuuhuoneeseensa vetämään soittokellon nuorasta. Hän juoksi ympäri huutaen: »Valkea on irti!» — mutta tulen valo oli jo herättänyt koko talon väen; he olivat jo täydessä työssä. Eversti pyrki takaisin kamariinsa, mutta valkea riehui jo sielläkin. Nyt hän riensi tuskissansa ulos. Silloin hän näki Junnon ja tahtoi häntä pelastamaan tavaroitansa, mutta Junno ei niistä huolinut, niinkuin näimme, vaan riensi pelastamaan kalliimpaa tavaraa — ihmisen henkeä.

Sillä aikaa oli Kalle ollut hyvin *näpsä* kaappaamaan everstin kalliita tavaroita, mutta everstinkö hyötyä varten — se on eri asia.

Kun Näpsä näki valkean olevan irti, päätti hän heti rientää everstin kamariin, jossa tiesi kalleimpien tavarain olevan kätkettynä. Hän päätti murtaa kaapin oven, sillä olipa hän kaluja vaarasta pelastamassa, jos olisi joku sisälle tullut. Vaan jos niin onnistuisi, ettei tulisi kukaan, silloin olivat kalut hänen, ja hän oli tuleva rikkaaksi, kukatiesi mikä onni häntä vielä odotti. Näpsällä olikin onni pahassa aikeessansa, sillä hän tuli everstin kamariin, juuri kun eversti oli sieltä mennyt; kaapin ovi oli, niinkuin tiedämme, auki. Näpsä sieppasi vähäisen arkun sieltä ja riensi sitä kätkemään kamariinsa. Sitte hän meni taas valkean apuun ja joutui sinne juuri silloin, kun Junno oli jättänyt everstin vallan toivottomaksi. Huomattuaan Näpsän sanoi eversti: »Tuo Junno kelvoton ei minua totellut, mutta Näpsä, mene sinä pelastamaan minun kultani ja hopeani, niin saat hyvän maksun.»

Näpsä katseli vähän pelolla valkean liekkiä, vaan meni kuitenkin, sillä pelkuri hän ei ollut. Pian hän tuli takaisin, kätensä olivat vähän palaneetkin, mutta hän toi everstille, joka oli häntä odottamassa, kaikki muut kalliit tavarat paitsi arkun. — »Sitä ei siellä ollut», vakuutti Näpsä. Eversti näki, että Kalle hänelle antoi kaikki, mitä huoneesta toi, — mutta mihinkä oli arkku joutunut? — Juuri heidän tätä ajattellessansa tuli Junno, Maissi sylissä. Näpsä näki, mikä autuus loisti Junnon silmistä, kun oli onnellisesti saanut orpanansa pelastetuksi, ja kateus hänen sydämessänsä synnytti sinne ilkeän päätöksen. Hän sanoi everstille: »Täällä ei enää ole mitään tekemistä. Sallitteko, että nyt menen käsiäni voitelemaan?»

»Mene vain», oli everstin vastaus. Kalle kiiruhti kamariinsa, lukitsi ovensa ja aukaisi tiirikalla arkun lukon. Sieltä hän otti nyt, mitä parahinta oli, kätki ne ja riensi yön hämärässä Junnon kamariin arkku muassansa. Kalle pujahutti arkun hänen piironkinsa laatikkoon, väänsi sen lukkoon, pudotti avaimet piirongin taakse ja läksi taas kamariinsa; sieltä hän otti omat varastetut kalunsa ja riensi kylään erään pahassa huudossa, olevan kahvinmyyjän luo. Akka oli jo ennaltaan Näpsän tuttava; monta pussillista hän oli Kallen kädestä ottanut vastaan. Tälle Kalle nyt jätti tavaransa talteen ja riensi taas Pöyhkeälään. Siltä matkalta hän tuli Junnon luo, ja silloin eversti heidän keskustelunsa kuuli, antaen Junnolle korvapuustin.

Junnon mentyä pois sanoi Näpsä everstille: »Onko herra eversti mitään ajatellut arkusta? Kentiesi on joku käynyt huoneessa sitä pelastamassa ennen minua —»

»Mitä tarkoitat? Puhu selvästi.»

»Hm — luulisin parhaaksi, että eversti antaisi nyt kiiruusti hakea joka komeron omassa talossa, esimerkiksi tuolla puutarhurin huoneissa. Olen kauan pahaa aavistanut, vaikka — en tahdo mitään enää sanoa, mutta — raha paljon auttaa. Sillä kentiesi pääsee herraksikin, herrana ehkä saa siistin neidonkin omaksensa, olletikkin kun hän on orpana.»

»Ahaa, nyt ymmärrän. Nyt on selvä, miksi Junno riensi Maissin apuun.»

Eversti läksi väkensä luokse, sanoen: »Yksi arkku täynnä kalliita tavaroita on kadonnut. Nyt pitää joka hengen talteet haettaman alkaen puutarhuristani vähimpään käskyläiseeni asti; silloin ei ketään ole solvaistu.»

Kaikki olivat päätökseen tyytyväiset, ja nyt alkoi hakeminen puutarhurin huoneessa. Sitte mentiin hänen apulaisensa kamariin, mutta Junno ei löytänyt avaimiansa. Eversti ja Näpsä vaihtelivat silmäyksiä. »Tuopa näyttää pahalta», virkkoi eversti.

»Se paha on pian nähty», sanoi Junno, jonka kuuma veri alkoi kiehua. Hän otti kirveen ja hakkasi piironkinsa laatikkoa, jotta se rämähtäen rikkui; ja mitä hän näki? — arkku oli laatikossa. Kirves putosi hänen kädestänsä, hän kalpeni ja lausui: »Mistä olen vihamiehen saanut, joka tuon kurjan työn on tehnyt? Kenen sydän on ollut niin musta, että ei säälinyt viatonta?»

»Älä teeskentele!» huusi eversti.

Kylvö meni Junnon luo, sanoen: »Poikani, älä epäile, viattomuus tulee ennen taikka myöhemmin ilmi. Mutta katsokaa! Rasia on tiirikalla aukaistu, onko siinä kaikki tallella?» Nyt vasta eversti huomasi, että kaikki kalleimmat tavarat olivat poissa, ja hän kysyi Junnolta, missä ne olivat.

»Varmaankin siellä», vastasi Junno, »mihin varas on ne pannut. Vaan hän on luultavasti liika viisas ilmoittamaan itseänsä.»

Eversti huimasi Junnoa kepillänsä, karjaisten: »Kyllä sinut vielä saan totta puhumaan.»

»Harvoin kaksi kolmannelta, sanoin äskettäin; nyt on eversti kolmannen kerran minua lyönyt, vaan kerran vielä saatte tietää sen syyttömästi tehneenne.»

»Näpsä, joudu tuomaan tänne kruununmiehiä», käski eversti.

Näpsä läksi, mutta hänen sydämmensä oli levoton. Ensi kerran hän tunsu tunnessansa kovan vaivan. Paha aavistus täytti hänen sydämmensä. »Kumma», ajatteli hän itseksensä, »miten kamalaa on nähdä viattoman kärsivän pahoista töistäni. Hm, en ole vielä täysi peto. Mutta nytpä johtuu mieleeni sopiva seikka. Minun täytyy koettaa vapahtaa Junno vankeudesta. Hän lähtee karkuun ulkomaille ja on sillä tavoin tieltäni poissa. Ihmiset ovat silloin vielä varmemmat siitä, että hän on varastanut, ja jättävät asian siksesä.» Näin ajatellen hän ajoi eteenpäin.

Pöyhkeälässä istui Junno surullisena. Hän kysyi orpanaltansa: »Luuletko, Maissi, minua syylliseksi?» Kuultuansa, että Maissi ei ollenkaan sitä uskonut, oli hän tyytyväisempi, mutta nyt kalpeni hän taas, sillä kruununmiehet astuivat sisälle. Saatuansa selvän tiedon rikoksesta miehet Junno raukan panivat rautoihin ja veivät pois.

Syvän murheen jätti Junno jälkeensä puutarhurin asuntoon. Yksi ainoa päivä oli nämät suuret muutokset Pöyhkeälässä tehnyt. Eversti ja everstinna asuivat nyt vain väen huonerivissä yhdessä salissa, jossa tavallisesti talvella pidettiin kukkasia. Heidän oli aikomus viipyä Pöyhkeälässä muutama päivä, jotta saisivat kaikki tavaransa järjestykseen, mutta päättivät sitte muuttaa Porin kaupunkiin asumaan siksi, kuin uusi rakennus tehtäisiin Pöyhkeälään.

YHDEKSÄS LUKU.

Kalpeana Junno istui vankeudessaansa. Näpsä oli ollut häntä saattamassa, mutta hänen oli nyt pois lähteminen. Hän meni vielä vain hyvästi jättämään Junnoa. »Älä nyt ole ylen surullinen, Junno raukka», sanoi hän, »ehkä kyllä kaikki hyvin selviää», ja lisäsi vielä, antaen kättä Junnolle: »Sinulle soisin mitä parahinta.» Niin sanoessaan hän pudotti Junnon käteen vähäisen käärön, jota ei kukaan huomannut, sillä vanki istui pimeässä loukossa. Näpsä läksi pois, ja Junno pisti käärön taskuunsa. Hän istui loukossansa ajatellen: »Mitähän tuossa lienee?» Junno odotti, kunnes kaikki huoneesta olivat menneet pois. Silloin hän otti käärön ja aukaisi sen. Viila putosi hänen käteensä; paperi, johon se oli käärittynä, oli kirje Näpsältä. Hän sanoi aina pitäneensä kovin paljon Junnosta ja pyysi nyt ystävyiden nimessä Junnoa viilalla kahleita rikkomaan, jotta sitte voisi lähteä karkuun ulkomaille. Junno heitti kirjeen kädestänsä sanoen itseksensä: »Minä lähtisin kuin pahantekijä, kuin varas, karkuun — sitä en tee — en!» — mutta taas hän otti kirjeen ja alkoi lukea: »Minä tiedän, että karkaaminen ei sinua haluta, ylevä sydämmesi sotii sitä vastaan; mutta ajattele, että jos käy niin, kuin nyt on luultava, saat raippavitsoja ja joudutpa vielä konttaamaan kirkon lattialle; et ole silloinkaan ihmisten silmissä syytön. Ajattele myös, mitä veljesi ja orpanasi saavat kärsiä. Sen ison kiven taakse, joka on tästä vähän matkan päässä, jätän kukkaron, jossa on vähäisen rahaa sinulle matkallesi. Vielä kerran sanon: parempi on lähteä kuin tänne jäädä ihmisten syljettäväksi.»

»Saattaa niin olla. Voi kuinka pahoin tein, kun jo vähän uskoin Näpsän päähän tuon ilkeän työn, ja hän toivoo ainoastaan hyvää minulle», ajatteli Junno ja ryhtyi nyt täyttää voimaansa viilaamaan. Samassa tuli vanginvartija sisälle tuoden Junnolle ruokaa, vaan Junno sanoi: »Ei minun ole nälkä, olen vain kovin väsynyt», ja alkoi nojautuen seinää vastaan katkerasti itkeä. Vanginvartijan tuli häntä sääli, ja hän lausui: »Jätän sinut nyt rauhaan, ehkä saat nukkua vähän.»

Vartijan mentyä rupesi Junno taas viilaamaan. Raudat eivät olleetkaan vahvat, ja Junno näki, että hän piankin olisi vapaa kahleistansa, mutta — mikä vapaus oli tämä? Hänen oli jättäminen kaikki, mitä maailmassa rakasti, isän ja äidin hauta, veli, setä sekä orpansa — ja katkerinta kaikesta — hänen täytyi jättää kotimaansa. »Isä ja äiti unohtuu», ajatteli hän, »aika vie murheen muassansa, jättäen suloisen muiston sydämmeen. Ystävä saattaa unohtaa ystävänsä, sulho lemmittynsä, vaan syntymämaa ei ikinä unohdu niin, ettei sitä aina kovin kaipaisi.» Näin ajatellessaan oli Junno jo viilannut kahleensa poikki. Hiljaa hän otti ne päältänsä ja katsoi ulos akkunasta, vaan siellä ei ketään näkynyt. Helposti hän nyt irroitti akkunan puolikkaan ja hiipi sitte hiljaa ulos. Hän katsoi vielä ympärillensä, olisiko hänellä mitään vaaraa, mutta ei ketään näkynyt, ei liikahdusta kuulunut, kaikki ihmiset makasivat sydänyön makeassa unessa. Nyt hän pakeni niin nopeasti kuin suinkin ennätti, siksi että joutui sinne, mihin Näpsä oli luvannut kukkaron jättää. Sitte hän riensi taas eteenpäin, kunnes Parmasta Merstolaan palaava kyytipaikka hänet saavutti. Tältä hän pyysi päästäksensä rattaille. Siihen kyytimies kernaasti suostui, olletikkin koska Junno lupasi hyvät juomar rahat antaa. Pian he joutuivat Merstolaan, josta Junno otti kyytihevosen ja ajoi sieltä aika vauhtia pois. Jo kello kolmen aikaan hän oli Porin kaupungissa. Siellä hän näki joen rannalla veneitä ja miehiä. Hän pyysi nyt eräältä mieheltä, joka oli juuri Reposaareen lähtemäisillänsä, päästä hänen kanssansa sinne. Tähän mies suostui. Heillä oli myötätuuli, joten he pian purjehtivat tämän matkan. Kello kuuden aikana he olivat jo Reposaaressa. Tultuaan sinne Junno maksoi miehelle, mitä hän vaati, ja istui sitte rannalla olevalle kiville. Hän katseli

meren aaltoja, jotka ikäänkuin syleilivät rantaa, ja huudahti: »Oi maa, suloinen Suomi, minä tahtoisin, jos taitaisin, sua syleillä niin, kuin nuo aallot syleilevät meren rantaa; vaan minulla ei ole maata, ei kotoa», ja hän alkoi laulaa:

»Lepääpä lintunenkin omassa pesässään, vaan mull' ei maailmassa oo kotoa missäkään.»

Hänen laulaessansa kulki eräs pulska merimies sivuitse. Mies löi häntä olalle, sanoen: »Mitä sinä täällä sureskelet? Eivätkö sinun kultaiset kiharasi ole miellyttäneet morsiantasi? Entäpä tätä! Ota aalto lemmikiksi ja laiva kodiksesi. Ei nuoren miehen sovi aikaansa viettää suremisella. Täällä on englantilainen laiva, johon olen hyyrin ottanut, siellä tarvittaisiin vielä yksi mies. Tule veikkoseni! Siellä saat hyvän palkan.»

»Vaikka vain», vastasi Junno. »Oppimaton olen siihen työhön, mutta eiköhän tuohonkin opi.»

»Tulet totta todellakin! Sepä olisi hupaista! Nyt ei minun tarvitse olla ainoana Suomen miehenä englantilaisessa laivassa. Tuleppa nyt, niin vien sinut katteinin tykö, hän on tuolla ravintolassa.» Junno meni kumppaninsa kanssa. Merimies puhui nyt katteinille Junnon mielivän merelle, ja katteini otti halulla tuon sorean ja kauniin pojan merimieheksi.

Junno otti hyyrin laivaan, kirjoitti pienen kirjeen enollensa ja pyysi ravintolan neitsyttä toimittamaan sen Porin postikonttoriin; ja ennenkuin päivä joutui puolelle, oli hän jo kaukana kotirannoiltaan meren kuohuvilla aalloilla.

* * * * *

Kun Näpsä oli tullut kotiin Junnoa saattamasta, meni hän rauhattomana levolle. Hän ei saanut unta silmiinsä, vaan odotti levottomasti aamun tuloa, sillä silloinpa toivoi hän saavansa tiedon, oliko Junno karannut. Yö tuntui Näpsästä pitkältä, mutta aamu tuli toki vihdoin, niinkuin myös tieto vangin karkaamisesta. Jo aikaisin aamulla saapui vanginvartija vaahtoisella hevosella Pöyhkeälään tuoden sanoman Junnon karkuun menemisestä. Hän sanoi käyneensä viiden aikaan vankia katsomassa, mutta, »kovinpa hämmästyin», lausui hän, »kun ainoastaan poikki viilatut kahleet olivat jäljellä ja vanki tipotiessään. Arvelimme parhaaksi häntä ajaa takaa Poriin päin, ehkä hän ei vielä ole kauas joutunut.»

»Tuiki turhaa on häntä hakea», vastasi eversti. »Hän kulkee metsiä ja saloja, ei hänen jälkiänsä niin löydetä, mutta paras on heti lähteä vallesmannin tykö ja käskeä hänen antaa kuulutuksia kirkkoihin, että otettaisiin vanki kiinni. Mies, jolla on semmoinen muoto kuin Junnolla, on pian tunnettu.»

Vanginvartija päätti tehdä, niinkuin eversti käski, ja riensi sitte matkoihinsa.

Kylvö ja Maissi olivat kovin suruissansa kuultuaan Junnon karanneen. Heidän mielestensä Junno nyt näytti enemmän syylliseltä.

»Voi Manni raukka», lausui Maissi, »jonka täytyy saada näin surullisia uutisia, kun hän meille tulee.» Hänen tätä juuri sanoessansa ajoi Manni pihaan. Kylvö ja Maissi menivät häntä vastaan.

»Voi mitä täällä on tapahtunut!» sanoi Manni. »Jumalan kiitos, että näen teidän vaaratta pääsneen tulipalosta.»

»Kyllä sopiikin Jumalalle olla kiitollinen», vastasi Maissi, »ja lähinnä häntä saamme kiittää Junnoa, joka henkensä kaupalla pelasti minut.» Ja nyt kertoi Maissi koko vaaransa Mannille, »mutta Junno raukkaa», lisäsi hän, »on kova onni kohdannut.»

»Mitä sanot? Onko valkea hänelle vahinkoa tehnyt? Missä hän on?» kysyi Manni kiivaasti.

»Junno on polkemassa teitä tuntemattomia», vastasi Kylvö ja kertoi nyt, miten Junno oli joutunut kovaan onnettomuuteen.

»Junno on karannut», valitti Manni. »Sitä en olisi uskonut. Ken puhdassydämmisenä tahtois karkuun mennä?» Hänen tätä lausueksaan tuli Näpsä, tuoden Kylvölle kirjettä, joka juuri oli tullut everstin postilaukussa. Kylvö aukaisi kuoren, ja mikä kumma! Kirje oli Junnolta ja kuului näin:

»Eno hyvä!

Haikealla mielellä ja raskaalla sydämmellä käyn nyt teille tietoa antamaan, että olen lähtenyt pois vankeudesta, sillä koska näin, kuinka mahdotonta minulle olisi ollut pääseminen noista ilkeistä syytöksistä, päätin karkaamisella itseni vapauttaa, koska en tahtonut jäädä ihmisten syljettäväksi. Kuinka se laatuun kävi, en nyt jouda pitemmältä kertomaan, tahdon vain sanoa, että turhaa olisi minua

hakea, sillä tämän kirjeen saadessanne olen jo kaukana meren aaltoja purjehtimassa englantilaisella laivalla. Takaisin en palaja, ennenkuin viattomuuteni on ilmi tullut, — vaan tapahtuuko se ikinä? Kuulenko enää kotimaani honkien huminata ja paimentorvien kaunista ääntä? — Mutta aika joutuu. Sanokaa hartahimmat tervehdykset Mannille sekä Maissille ja älkää minua pahoin tuomitko, pyytää

Junno.»

»Veli parka!» lausui Manni, kun kirje oli luettu. »Aina sinua kovat onnet kohtaavat. Viaton hän on, siitä olen vakuutettu ja sen hänelle tahtoisin kirjoittaa, mutta se olisi turhaa. Missäpä kirjeeni hänen saavuttaisi?»

Kylvö vei nyt Junnon kirjeen everstille, joka oli kovin harmissaan siitä, että vanki oli laivaan päässyt.

Manni ei tällä kertaa kauan viipynyt Pöyhkeälässä, sillä hänen mielensä kävi siellä haikeaksi. Jo päivän päästä läksi hän taas matkalle Eurajoen kartanoon päin.

KYMMENES LUKU.

Vuodet vierivät edellensä. Nyt oli jo neljä vuotta kulunut siitä, kuin Junno läksi ulkomaille, ja kerran vain oli häneltä kirje tullut. Siinä oli hän sanonut kaiken hänelle hyvin menestyvän ja nykyään pääsneensä perämieheksi. »Katteini on minua pitänyt kuin omaa poikaansa», kirjoitti hän, »vaan kotimaankaipaukseni on niin suuri, että voimani ja terveyteni ovat riutuneet.» —

Pöyhkeälässä oli jo taas kaikki entisellään, paitsi että Näpsä oli muuttanut Porin kaupunkiin. Eversti ja everstinna asuivat uudessa komeassa huonerivissänsä. Kylvö veisteli asunnossansa kukkahasioita ja keppejä kesäksi, ja Maissi, puutarhurin kaunein kukka, istui sykkivin sydämin ommellen kamarissansa. Välimmiten hän katsahti toiselle puolen huonetta, jossa Manni kirjoitti pöydän ääressä.

Manni oli suorittanut kandidaattitutkintonsa ja aikoi joulun jälkeen taas lähteä Helsinkiin lukemaan papiksi. Nyt hän oli kotimatalla, mutta oli taas tavallisuuden mukaan poikennut Pöyhkeälään. Hän tahtoi viipyä Kylvöllä muutaman päivän ja päätti saarnata pyhänä kirkossa. Nyt hän kirjoitti saarnaansa, joka kohta olikin valmis. Työnsä päätettyään Manni pyysi Maissia tulemaan kanssansa äitinsä haudalle. Mielellänsä Maissi lähti hänen kanssansa. Vakavina kulkivat molemmat, kunnes tulivat haudalle. Täällä alkoivat kyneleet vieriä Maissin poskille, ja Manni lausui syvästi huoaten: »Junno raukka, missä hän lienee?»

»Häntä muistin minäkin juuri», sanoi Maissi ja lisäsi vielä: »Voi kuinka surkeaa, kun hänen täytyy syyttömästi kärsiä noin paljo.» Samassa he kuulivat yskähdyksen ja nyt näkivät myös akan, joka loi lunta lapiollansa.

»Tuo on Kahvi-Maija», sanoi Maissi. »Hän on hyvin ilkeännäköinen, ei hän ikinä katso suoraan ihmistä silmiin.»

Akka tuli heitä lähemmäksi, ikäänkuin olisi hänellä ollut jotain sanottavaa, mutta sanat muuttuivat aina yskäksi. Vihdoin, kun hän taas tuli heitä kohti ja jälleen kääntyi takaisin, meni Manni hänen luoksensa, kysyen: »Onko teillä minulle tai orpanalleni mitään asiaa?»

Kahvi-Maija yskähti ja vastasi: »Aioin vain kysyä, onko hauta, jonka vieressä seisotte, Pöyhkeälän Junnon äidin hauta?»

»On», vastasi Manni, »mutta miksi täällä tietä luotte?»

»Lukkari on minun palkannut tätä tekemään», vastasi Kahvi-Maija.

Manni ei sen enempää puhunut akalle, vaan läksi taas pois orpanansa kanssa Pöyhkeälään.

Kylvö istui ja luki kynttilän valossa, kun Manni ja Maissi kotiin tulivat. Tyttärensä sisälle tultua hän sanoi: »Maissi, laita iltanen pöydälle, sillä Mannin täytyy päästä aikaisin levolle, niin jaksaa hän huomenna saarnata, että kirkon seinät kajahtavat.» Pian kului ilta, ja kun kello oli yhdeksän, niin puutarhurin asunnossa jo kaikki makasivat syvässä unessa.

Pyhääamuna kirkonkellojen soidessa kulki kansa kirkolle; kaikki pyrkivät sinne, vaikka ehkä kyllä erinkaltaisella mielellä. Kahvi-Maija näkyi myös joukossa, hän, joka tavallisesti myyskenteli kahvia kirkonajatkin.

Mannin saarnatessa oli väki kirkossa hiljaa, ainoastaan joku yskähdys kuului silloin tällöin. Manni puhui joulun tulosta, kuinka kaikki maallisesti valmistautuivat sitä ottamaan vastaan. Hän pyysi kaikkia myös hengellisesti valmistamaan itseänsä Vapahtajan tuloksi. »Puhdistakaa sydämmenne», puhui hän, »niin hyvin nuoret kuin vanhat. Ja sinä synnin velalla rasitettu ihminen, puhdista sinäkin sydämesi, ennenkuin menet kynttilääsi sytyttämään! Sinä, joka olet unohtanut Vapahtajasi, muista, että kerran sinäkin nöyränä omistit hänen, kun ensi kerran notkistit polvesi alttarin juurelle. Joudu tunnustamaan syntivelkasi, vielä on armon aikaa. Puhdista sydämesi, sytytä kynttiläsi ja ole valmis ottamaan Vapahtajaasi vastaan.»

Kun kirkonmenot olivat loppuneet, meni kansa tyytyväisenä kotiin; heillä oli ollut hyvä pappi. Manni oli onnellinen, hän oli saanut saarnata sydämmensä kyllyydestä, ja hän uneksi nyt tulevaisuudesta, kuinka hän kerran olisi kansan opettaja. Silloin olisi hänellä myös oma koti, vähäinen pappila, ja kukapa olisi sen vähäisen kodin sydän? — Näin ajatellessansa hän loi silmänsä Maissiin. Hetkisen vain kohtelivat heidän silmäyksensä toisiansa, ja he aavistivat molemmat, mitä ei suu vielä uskaltanut puhua. Kentiesi Manni vielä kauan olisi uneksinut, jollei akka, joka juuri tuli sisälle, olisi häntä häirinnyt. Se oli Kahvi-Maija. Hän pyysi Mannia kahdenkesken puhutella. Manni meni hänen kanssansa Maissin kamariin. Sinne tultuansa sanoi Maija: »Herra maisteri! Minä tahdon tulla syntivelkaani tunnustamaan; jo kauan on se rasittanut omaatuntoani. Monesti olen aikonut tunnustaa pahat tekoni, mutta olen pelännyt maallista häpeää. Eilenkin, kun näin teidät kirkkotarhassa, aioin tunnustukseni tehdä, mutta en rohjennut. Kuulkaa nyt: Veljenne on syytön. Näpsä tuon ilkeän työn teki, josta Junnoa syytettiin. Hän laski arkun veljenne piirongin laatikkoon, ja ne kalliit tavarat, jotka olivat arkusta poissa, tallensi hän minun tyköni, mutta nyt on jo osa rahaksi vaihetettu.»

»Miksi hän tahtoi Junnon päähän varkautensa?» kysyi Manni.

»Pääsyy ehkä oli, että hän sillä tavoin luuli paremmin pääsevänsä kaikesta huomiosta, mutta hänellä oli toinenkin syy. Hän luuli veljenne kautta tulevan ilmi, kuka hän oikeastaan oli. Hän pelkäsi Junnon tuntevan, että Näpsä ja rosvo, joka äitinne ryösti, oli sama mies; ja tiedättekö: Kalle, joka Eurajoen kartanosta ajettiin pois varkauden tähden, on tämä sama Näpsä.»

»Siinä on kylläksi yhdelle ihmiselle ansioluettelo», lausui Manni. »Mutta teidän täytyy nyt mennä nimismiehelle kertomaan tämä asia. Varastetun kalun tallentajalla on sama edesvastuu kuin varastajallakin, mutta älkää pelätkö, tämä maallinen rangaistus ei kauan kestä. Rientäkää vakavilla askelilla eteenpäin, niinkuin olette alkanut. Silloin saatte kalliin tavaran omaksenne, semmoisen, jota turhaan muuten hakisitte, nimittäin omantunnon rauhan.»

Akka lupasi sen tehdä ja läksi pois.

Kun Manni taas tuli Kylvön ja Maissin luo, oli hän kovin kalpea, niin että Maissikin heti sen huomasi ja kysyi: »Voitko pahoin?»

»Enpä oikein hyvinkään», vastasi Manni, »vaikka minulla on iloitsemisen syytä», ja nyt kertoi hän Kahvi-Maijan ilmoituksen.

Pari päivää tämän jälkeen tuli nimismieheltä tieto Pöyhkeälään sekä Näpsän että Kahvi-Maijan kiinni panemisesta; tätä tietoa oli Manni juuri odottanut, mutta sen nyt saatuansa ei ollut hänellä enää aikaa viipyä Kylvöllä, vaan hän sanoi sydämmelliset jäähyväiset ja matkusti pois Pöyhkeälästä.

* * * * *

Eurajoen kartanossa olivat jo joulukynttilät sytytetyt, mutta Mannia ei vielä kuulunut. Patruuna kulki huoneesta huoneeseen. Hän oli levoton ja sanoi: »Eihän poikamme vain liene kipeänä, kun ei jo tule kotiin. Oudolta tuo näyttää, mutta odotetaan kumminkin vielä, ennenkuin alamme juhlamme.»

Työne katseli myös akkunasta ulos ääneti: aavistus nousi hänen sydämeensä. Hän meni kamariinsa, ja katkerat kyynleet vuotivat hänen silmistänsä. Patrunessa, joka tuli hakemaan tytärtänsä, löysi hänet näin itkevänä ja lausui lempeällä äänellensä, laskien pehmeän kätensä Tyynen olalle: »Lapseni, sinulla on ollut vähäinen vastoinkäyminen; minä arvaan, mistä murheesi tuli. Olisit toivonut Mannin kiiruummin rientävän tykösi.» Työne nojasi kauniin päänsä äitinsä rintaa vastaan, sanoen:

»Minä aavistan, missä hän on viipynyt; onhan se vallan luonnollista, sillä Maissi on ylen ihana ja hempeä. Mutta, äitini, minä itken, se huojentaa sydäntäni.»

»Itke, lapseni, mutta muista, että monta toivetta meiltä elämässämme haihtuu kuin saippuakellot ilmaan, ja meidän tulee kuitenkin jalosti pyrkiä eteenpäin. Hänen näin puhuessansa kuului porokellon ääni. »Nyt hän tulee», huusi Työne, »ja silmäni ovat punaiset itkusta. Minun täytyy pestä ne, ettei hän

mitään huomaa.» Näin sanottuansa hän meni pyyhkimään silmiänsä raikkaalla vedellä, ja patruunassa riensi Mannia ottamaan vastaan.

Manni oli jo patruunan kanssa salissa, kun patruunassa tuli häntä tervehtimään, sanoen: »No terve tultuasi! Kauan olet antanut meidän odottaa. Luulin jo saavamme viettää joulujuhlamme ilman sinua.»

»Kyllä vähällä pitikin», vastasi Manni ja kertoi nyt, miten oli saanut tiedon Junnon viattomuudesta, sekä viipyneensä Pöyhkeälässä siksi, kuin sai kuulla Näpsän kiinni pannuksi. Tyyne tuli myös tervehtimään Mannia, ja kuultuansa, miksi kasvattiveljensä oli viipynyt, oli hän taas tyytyväinen ja saattoi iloisella mielellä viettää joulujuhlaansa.

Kolmantena joulupäivänä oli kutsut maanviljelijä paroni S—n luona. Tämä paroni oli nuori rehellisenluonteinen mies; hänen käytöksensä oli jalo ja miellyttävä. Hänellä oli kartano, jonka viljavat maat olivat kuuluisat; emäntä vain puuttui vielä kartanosta. Nyt kuiskattiin joka haaralta, että paroni oh mieltynyt Tyyneen, ja että kemut olivat aivan Tyyneen tähden.

Ilta tuli, jolloin oli lähteminen paroni S—lle. Patruuna Palmu ja patruunassa ajoivat toisella hevosella, Manni Tyyneen kanssa toisella. Kuu paistoi kirkaana, tuhansia tähtiä tuikkaili taivaalla, ja härmäiset puut seisovivat somina valkoisessa viitassansa. Tyyne katseli luonnon kauneutta, ja kaikki oli hänen mielestensä ylen ihanata. Hän oli niin onnellinen, kun istui Mannin sivulla, että olisi toivonut matkan kestävän hyvin kauan, mutta nytpä he olivat jo matkansa päässä, sillä tuossapa oli S—n kartano. Manni auttoi Tyyneä pois reestä, ja sitte he läksivät sisälle. Saatuansa päällysvaatteet yltänsä he menivät saliin, jossa paroni otti heidät vastaan. Hän saattoi patruunassaan sohvaan istumaan, ja Tyyne meni muitten naisten joukkoon, loistaen parvessa ylinnä. Hänellä oli valkoiset vaatteet ja mustissa hiuksissansa purppurainen nauha, jossa kiiltävät helmet kimaltelivat. Tässä puvussa hän näytti ylen sorealta ja kauniilta.

Paroni S. kulki huoneissansa kohteliaasti puhutellen kaikkia vieraitansa, mutta hänen silmänsä katsahivat useasti yhdelle suunnalle — sinne missä Tyyne istui.

Palvelijat kävivät edestakaisin salissa tarjoten virvokkeita, ja kun ensimmäiset herkut olivat nautitut, kuului viulujen soitto. Nuoret herrat kokoontuivat vähitellen salin keskelle, ja vetäen hansikkaat paremmin käteensä he katsoivat neitosten parista itsellensä sopivan kumppanin, jota sitte menivät pyytämään kanssansa tanssiin.

Paroni meni nyt suoraan lattian toiselle puolelle, sinne missä Tyyne istui, ja samassa pyörähti tuo sokea pari keveästi ympäri salin, ja toiset seurasivat heidän esimerkkiänsä. Toisen kerran näemme taas Tyyneen pyörähtelevän lattialla, vaan nyt Mannin kanssa. Hän näyttää onnelliselta, nyt olisi hän tanssinut vaikka kuinka kauan.

Rouva P. ja rouva T., jotka aina paljon tiesivät maailman asioita, puhuivat juuri keskenänsä näistä kahdesta. »Näetkö», kysyi rouva P., »kuinka ihastuneelta Tyyne näyttää? Saapa nähdä että 'kotokissa hiiren vie'. Sanoppa minua valehtelijaksi, jollei tuo kaunis maisteri Salo saa häntä vielä omaksensa ja patruunan koko rikkautta myötäjaisiksi; paroni saa rukkaset, että häilähtää vain.»

»Äläpä sano», virkkoi rouva T—, »Tyyne on vartunut vain paronin kosintaa eikä ole muista huolinutkaan. Minun tyttäreni kuuli juuri pappilan Sannilta, että Palmun emännöitsijä-mamselli oli puhunut hänelle Tyyneen sanoneen, että hän ei ikinä ota muuta kuin vapaasäätyn miehen; ja saatpa nähdä, että tuota pikaa saamme häät.»

Niin kuiskailivat rouvat, mutta Manni seisoi kynnyksellä, nojaten oveen. Hän katseli Tyyneä ja ajatteli: »Tosiaan hän on kaunis, niinkuin ruusu, joka kukkasten joukossa kauneimpana loistaa, mutta — hempeämpi ruusua on kuitenkin kaino lemменkukka puron rannalla, ja hempeämpi Tyyneä on Maissi tuolla Kokemäenjoen rannalla.» Patruuna herätti Mannin hänen ajatuksistansa, sanoen: »Lähtekäämme nyt jo kotiin, ilta on joutunut.» Mutta samassa tuli paroni ja pyysi heitä viipymään vähäisen, sillä viimeinen katrilli oli vielä tanssittava. Nyt hän viitto viulunsoittajille, että alkaisivat soittaa, ja seisoi kohta, Tyyne sivullansa, katrillia alkamassa. Sillä ajalla, kuin toinen puoli katrillin tanssijoista pyörähteli lattialla, istui paroni jutellen Tyyneen kanssa, kunnes oli heidän vuoronsa mennä tanssimaan. Mitä he juttelivat, sitä ei kukaan kuullut, eivät nuo kaikkietävät rouvatkaan, mutta tavallisuutta pikemmin katrilli loppui. Paroni näytti vakavalta, eikä toivo enää loistanut hänen silmistänsä, niinkuin tanssin alussa.

Paronin vieraat sanoivat jäähyväiset ja läksivät kukin pois. Kotiin tultuansa sanoi Manni Tyyneelle: »Minä pelkään paronin saaneen sinulta rukkaset, sillä hän oli varsin muuttunut viimeisen katrillin tanssittuansa. Hän on jalo mies, oikein sinun vertaisesi, Tyyne; olisin suonut sinut hänelle.»

»Minä en häntä rakasta enkä sen vuoksi tahdo häntä ottaa», vastasi Tyyne.

»Et suinkaan ilman rakkautta, mutta en ymmärrä, miksi et häntä rakastaisi. Hän on korkeasukuinen, kaunis ja kaikin tavoin ylevä mies. Jokaisen neidon pitäisi tämänlaiseen mieheen rakastuman, jos vain sydämensä vielä on vapaa.»

Tyyne punastui ensin, vaan pian katosivat ruusut hänen poskiltansa. »Manni olisi suonut minut paronille, ilman että se hänen sydäntänsä vähääkään olisi haitannut; Manni ei minua rakasta», ajatteli hän ja sanoi nyt: »Manni, älkäämme enää puhuko paronista, sillä minulle on se ikävää.»

Samassa tuli patruuna sisälle saliin, jossa Manni ja Tyyne istuivat. Hän hymyili nähdessänsä heidän ystävällisesti juttelevan keskenänsä ja meni mitään sanomatta huoneen lävitse. Mutta Tyyne toivotti Mannille hyvää yötä ja läksi isänsä jälkeen.

»Tyttöni», sanoi patruuna, »kuulin äidiltäsi, että olet hylännyt paronin. No, noh, älä punastu, en minä tuosta huoli. Seuraa sinä omaa mieltäsi. Torpan poika saattaa olla yhtä hyvä kuin vapaasukuinenkin, sillä ainoastaan tieto ja taito ja sydämen ylevyys miehen jalostuttavat.»

Tyyne ei puhunut mitään, hän vain taputteli isäänsä ja läksi sitte kamariinsa ajatellen: »Isäni on aina vain siinä uskossa, että Manni rakastaa minua, enkä minä henno ilmoittaa hänelle tämän toivon olevan turhaa —»

Tyyneen mentyä jäi Manni vielä hetkeksi istumaan saliin. Hän sanoi itseksensä: »Olisiko mahdollista, että Tyynelle olen veljeä rakkaampi? Kuinka kumma, etten ole sitä ennen huomannut! Voi toki, että niin täytyy olla.» Hän meni kamariinsa, ja yö joutui puolelle, ennenkuin uni tuli vapahtamaan häntä noista sotaisista ajatuksista, jotka eivät selvälle saaneet, oliko hän kiitollisuudesta velvollinen rakkautensa uhraamaan.

YHDESTOISTA LUKU.

Toista vuotta on kulunut siitä, kun Manni tuli kandidaatiksi. Hän oli nyt suorittanut viimeisen tutkintonsa yliopistossa ja kulki iloisena Mikonkadun varrella olevaa asuntoansa kohti, vaan tässä hän tapasi kumppaninsa Nikku Saaren, joka sanoi: »Veikkoni, oletko pian valmis matkustamaan Helsingistä? Minä aion heti lähteä.»

»En joudu vielä tänä päivänä», vastasi Manni, »sillä minun on kirjoittaminen veljelleni. Jo viime kesänä kirjoitin hänelle, että hän on syyttömäksi julistettu, vaan häntä ei kuitenkaan ole kuulunut. Nykyään sain häneltä kirjeen, jossa hän sanoo, ettei ole täältä mitään tietoja hänelle tullut. Nyt olen päättänyt päällekirjoituksen panna hänen katteininsa rouvalle Englantiin, ehkä kirje silloin löytää omistajansa. Vaan tuleppa nyt sisälle asuntooni, niin saamme jutella.» Ystävät menivät, ja Nikku sanoi sisälle tultuansa Mannille:

»Sinun täytyy tulla meille, ennenkuin jätät Helsingin. Muista, että olemme olleet kumppanit ja hyvät ystävät aina siitä kuin lukioon tulimme, ja nyt olemme vielä yhdessä suorittaneet viimeisen tutkintomme yliopistossa. Mutta täältä lähdettyämme

»Harvoin yhtehen yhymme, saamme toinen toisihimme näillä raukoilla rajoilla, poloisilla Pohjan mailla.»

»Kiitos, Nikku, eihän kotisi ole täältä Helsingistä kaukana, ja halusta tulen, vaikka olisi matka pitempikin.»

»Vielä on toinenkin asia, jonka tähden sinun nyt erittäinkin täytyy meille tulla, sillä parin päivän päästä vietetään minun kihlajaiseni.»

»Sinun? Miksi et siitä ennen ole kertonut?»

»Sen vuoksi, että vasta toissapäivänä sain varman tiedon siitä. Katsoppas, yhden askeleen olen sinua edemmäksi joutunut, vaan kun sinä tulet meille ja näet kaikki kaunottaret pitäjässämme, niin kentiesi ei sinunkaan sydämesi syki aina yhtä yksitoikkoisesti.»

»En huoli niistä enempätä kuin tämän kaupunginkaan neitosista.»

»Varo vain! Minä näin kotonani käydessäni niin ihanan neitosen, että heti olisin häneen mielistynyt, jos vain minulla vielä olisi sydämeni tallella ollut, mutta se oli jo mennyt matkoihinsa.»

»Pitkiä puheita pidät, mutta et muista sanoa morsiamesi nimeä.»

»Sitä et saakaan tietää, ennenkuin tulet kihlajaisiin. Mutta nyt, näemmä, ihmiset jo rientävät asemalle; kohta juna lähtee. Hyvästi nyt, veikkoni, ja terve tultua sitte kotiini!»

Nikku meni, ja Manni rupesi kirjoittamaan Junnolle. Sitte oli hänellä vielä yhtä ja toista tehtävänä Helsingissä, mutta toisena päivänä hän läksi Nikun kotiin, jossa hänet otettiin sydämmellisesti vastaan.

Rovasti pyysi heti Mannia kutsumaan itseänsä sedäksi ja ruustinna tädiksi. Manni tunsu itsensä niin tutuksi täällä, kuin jos olisi kotonansa ollut, ja rovastin kanssa hän oli pian vilkkaassa puheessa. Mutta Nikku keskeytti heidät, sanoen: »Tule, Manni, katsomaan kotoani ulkopuoleltakin.» Tähän oli Manni heti valmis, ja nyt ystävät menivät ulos.

Pappila oli kauniin järven rannalla, ja toisella puolen salmea pilkoitti koivikossa valkoiseksi maalattu talo. Osottaen sormellansa tätä taloa kohti sanoi Nikku Mannille: »Katso, tuossa valkoisessa talossa on minun onneni. Siellä Niemelässä asuu Salli Pohjantähti.»

»Salli Pohjantähti! Sen nimen olen kuullut jolloinkin. Hupaista olisi häntä nähdä.»

»Huomenna jo näet hänet», sanoi Nikku. »Toista hänen vertaistansa ei löydykkään, jos ei juuri hänen ystävänsä, tuo ihana neito, josta Helsingissä sinulle puhuin.»

Manni ja Nikku kävelivät ulkona jutellen ja nauttien kesäilman kauneutta, kunnes tultiin kutsumaan heitä illalliselle; vaan illalla, kun olivat hyvää yötä toivottaneet rovastille ja ruustinnalle, kesti heillä vielä juttua aina puoliyöhön asti.

Aamulla heidän herättyään paistoi aurinko jo korkealla taivaalla. Nikku iloitsi siitä, että päivä oli kirkas, sillä: »Niemelässä», sanoi hän, »on vähän huoneita, mutta kauniilla ilmalla sopii vierasten istua ulkonakin Niemelän kauniissa puistossa.»

Nikku läksi aamupäivällä Niemelään, mutta Manni meni sinne rovastin ja ruustinnan kanssa kuuden aikaan iltapuolella. He läksivät veneellä ja pian olivatkin vähäisen lahden poikki soutaneet. Rannalla oli Nikku heitä vastassa. Hän sanoi Niemelässä olevan jo paljon vieraita, ja Mannille hän kuiskasi: »Varo vain sydäntäsi! Pelkään, ettei ole rahtuakaan sinulla tallella, kun jätät Niemelän.»

»En olekaan vaarassa, siitä vaikka vetoa pitäisin», vastasi Manni.

»Noh pidetäänpä vain», sanoi Nikku, »ja päätetään, että minä, jos voitan, saan häissäni lukea vihkisanat, vaan jos toisin käy, tulet sinä Sallin ja minun häihini meitä vihkimään. Eikö niin?»

»Olkoon vain niin», vastasi Manni hymyillen.

He menivät nyt sisälle, ja Nikku saattoi Mannin paronittaren luo, esitellen hänet. Sitte hän vei ystävänsä morsiamensa tykö ja sanoi: »Tässä, Salli, näet parhaan ystäväni.»

»Minä olen jo kauan tuntenut teidät», lausui Salli. »Aivan sellaiseksi, kuin olette, olen mielessäni kuvaillut teitä, sillä sulhoni on niin eloisesti kertonut teistä minulle.» Sallin puhussa aukeni ovi, ja neitonen tuli salin viereisestä kamarista sisälle. Salli katsoi hymyillen sulhoonsa ja sanoi sitte Mannille: »Katsokaa, maisteri, vähäisen ympärillenne! Näettekö seurassamme täällä yhtään tuttavaa?»

Manni loi silmänsä ympäri salia ja huudahti hiljaa: »Maissi!» ja meni tervehtimään orpanatansa, joka punastuen tuli häntä vastaan. Maissi oli ihanampi kuin koskaan ennen. Hänellä oli valkoiset vaatteet, ja kiehkura sinisistä lemmikeistä oli sidottu hänen hiuksiinsa, mutta hänen keltaiset kiharansa riippuivat tavallisuuden mukaan kiiltävinä ja pehmeinä hänen olallensa.

Manni puhui kauan orpanansa kanssa, ja kun hän vihdoin jälleen palasi ystävänsä luokse, kuiskasi Nikku hänelle: »Kumpi meistä vedon voittaa?» Manni hymyili vain eikä vastannut mitään.

Illan ajalla hajosi enin osa nuorisosta puutarhaan. Useimmat olivat piirisillä ruohostossa. Manni ja Maissikin pyörähtelivät mukana, mutta vähän aikaa tanssittuansa he menivät Nikun ja Sallin kanssa keinulavitsalle. Sulho ja morsian eivät saaneet kauan istua, sillä yksi ja toinen tuli heitä hakemaan piiritanssiin, ja pian olivat Manni ja Maissi yksin lavitsalla. Manni sanoi nyt: »Tämä päivä on ollut erittäin hupainen minulle, sillä minä olen nähnyt parhaan ystäväni onnen ja vieläpä sain nähdä sinutkin; sitä en olisi aavistanutkaan. Sano, Maissi, miksi punastuit täällä ensin nähdessäsi minut? Oliko se ilosta?»

»Mitä kysytään? Enkö olisi ollut iloinen nähdessäni orpanani, ja erittäin nyt, kun olin aivan vieraassa seurassa.»

»Ymmärsinkö väärin punastumisesi, Maissi? Sano, ainoastaan sukulaisuudenko vuoksi sinä iloiseksi

tulit minua nähdessäsi?»

Maissi ei ennättänyt vastata, sillä Nikku tuli juosten Mannin tykö ja toi hänelle kirjeen, jonka päällekirjoituksen alle oli kirjoitettu: »Tärkeätä.» Manni aukaisi kirjeen, luki ja sanoi sitte: »Kirje on Eurajoelta, tädiltäni. Setäni on sairastunut, ja tätini sanoo kirjeesssänsä, että kiiruhtaisin kotiin, sillä setäni kentiesi ei enää kauan elä, ja hän tahtois ennen kuolemaansa tavata minua.»

»Täytyykö sinun nyt heti jättää meidät?» kysyi Nikku.

»Täytyy kyllä, vaikka hupaista olisi ollut täällä vielä viipyä, jollen olisi näitä sanomia saanut.» Manni ojensi nyt hyvästijätöksi Maissille kätensä kysyen:

»Viivytkö kauan täällä?»

»En», vastasi Maissi, »minä olen jo pian aikonut lähteä kotiin.»

»Kun vain kotoani pääsen», kuiskasi Manni, »tulen Pöyhkeälään, jos nyt tahdot antaa minulle yhden muistokukan kiehkurastasi.» Maissi taittoi kukkasen ja antoi sen orpanallensa. Manni tallensi sen ja kiiruhti jäähyväisiä sanomaan.

Nikku saattoi Mannin pappilaan ja palasi sieltä takaisin Niemelään, mutta Manni ajoi täyttä laukkaa Eurajoelle päin. Hän ajoi yöt ja päivät, kunnes joutui Eurajoen kartanoon. Ensi kerran hän tuli kotiinsa, niin ettei kukaan ollut häntä vastassa. Hän tuli eteishuoneeseen, otti vaatteet päältänsä ja aukaisi sitte varovasti salin oven. Siellä istui Tyne itkien, nojaten kaunista päätänsä käsiänsä vastaan. Nähtyänsä Mannin hän lausui: »Ah, Manni! Olipa onni, että tulit. Isäni on sinua odottanut malttamattomuudella. Hän elää vielä, mutta ei jaks enää puhuakkaan oikein selvästi, ja tohtori sanoo, että isä sairastaa viimeistä tautiansa.»

»Menkäämme häntä katsomaan», sanoi Manni.

He menivät sairaan huoneeseen. Patruuna hengitti raskaasti vuoteellansa, silmänsä olivat kiinni; hän ei nähnyt, että Manni tuli huoneeseen, mutta Manni kuuli, kuinka hän hiljaa sanoi itseksensä: »Aika rientää loppuun. Voi jospa Manni tulisi!»

Manni lähestyi hänen vuodettansa sanoen: »Setäni, tässä olen.»

Patruuna aukaisi silmänsä, ja vieno hymy näkyi hänen huulillansa. Hän otti Mannin käsiin kiinni, lausuen: »Vieläpä saan nähdä rakkaan muotosi. Minun poikani! Sinä olet aina — — minulle — iloa tehnyt.» Sitte hän sanoi vielä: »Tyne, rakas lapseni, tule tänne», ja tarttuen tyttärensä käteen kiinni hän puhui: »Lapseni, te olette olleet rakkaat kasvinkumppanit, ja olkaa tästedes turvana toisillenne elämänne loppuun asti.» Hän ei enää nähnyt, että joka veripisara oli poissa Mannin poskilta, hän ei tuntenut, kuinka Tyynen käsi vapisi, vaan lausui lempeästi katsellen heitä: »Jumala teille antakoon siunauksensa!» — Sitte hän sanoi jäähyväiset puolisollensa ja, nukkui kuin uneen.

Suuresti kaivattiin patruunaa kartanon alueella, vaan vielä enemmän itse kartanossa; mutta Mannilla ja Tyynellä oli paitsi kaipausta vielä toinenkin murhe, joka rasitti heitä, ja tämän murheen tuotti heille patruunan viimeinen pyyntö. He tiesivät nyt hänen hartaimman toivonsa olleen, että he olisivat rakastaneet toisiansa, ja tämä hänen viimeinen toivonsa oli pyhänä pidettävä. Ensimmäiset päivät kuluivat kuitenkin, vaikka hitaastikin, kaikenlaisessa touhussa, siksi kuin hautajaiset olivat ohitse, mutta sitte oli sekä Mannin että Tyynen ikävämpi. He kaipailivat sanomattomasti patruunaa, mutta eivät kumpikaan puhuneet kaipauksestansa; he olivat vieraammat toisillensa kuin koskaan ennen. Tämä tuntui Tyynestä katkeralta, ja hän ajatteli itseksensä: »Vielä vähän aikaa koetan taistella sydämmeni kanssa, mutta sitte täytyy muutoksen tapahtua.» Niin ajatteli Mannikin, mutta hän ei ymmärtänyt, mitä tehdä. Hän oli mielestensä velvollinen täyttämään kasvatti-isänsä viimeisen toivon, ja se tuntui kovin raskaalta.

Hän istui eräänä iltana joen rannalla tätä miettien ja päätti kirjoittaa Maissille syyn, miksi hän ei Pöyhkeälään tullut, vaikka lupasi. — Laulurastaan moniääninen viserteleminen kuului metsästä, ja Manni kuunteli sitä ajatellen itseksensä: »Sinä, lintunen, olet onnellinen, kun saat vapaana metsässä lauleskella. Voi, kun raukesi toivoni tyhjään! Nyt vasta tunnen, kuinka kallis vapaus on.»

Hänen näin ajattellessansa laskeutui pehmeä valkoinen käsi hänen olallensa, ja Tyynen lempeä ääni sanoi: »Veljeni, kasvinkumppanini, etkö tahdo uskoa minulle murhettasi? Puhu suoraan sydämmesi ajatukset niinkuin ennen — vaan ei — älä puhu, minä tahdon ne sinulle sanoa. — Kuule! Lintunen häkissä kaipaa vapautta; veljeni sitä kaipaa — vaan niin ei pidä oleman. Lennä, lennä lintusena tuon hempeän kukan luokse, joka kasvaa Kokemäenjoen rannalla, ja vie se pesääsi. Ota Maissi omaksesi, ja minä tahdon hääpäivänä myrtin sitoa hänen päähänsä. Etkö silloin ole onnellinen?»

»Tyyne! Toisin oli isämme tahto.»

»Hän tahtoi ainoastaan perustaa onnemme, ja näin hänen tarkoituksensa parhaiten tulee täytetyksi. Kun sinä lähdet pois täältä, koetan astua jälkiäsi niin, että pidän huolta köyhistä alustalaisistani. Sinulta voitan täyden veljellisen rakkauden, ja silloin olen onnellinen!»

»Tyyne, sinä tunsit minut paremmin kuin luulin, mutta nyt vasta minä tunnen oikein *jalon sisareni*.»

Tyyne riensi pois rannalta. Hän meni äitinsä luokse ja kertoi vapisevalla äänellä, mitä hän Mannin kanssa oli päättänyt. Patrunessa lausui: »Tyttäreni, sitä sinulta odotin; nyt olet minun oma ylevä Tyyneni.» Mutta Tyynen voimat olivat loppuneet, ja hän meni kamariinsa katkerasti itkemään.

Manni ei enää kauan viipynyt Eurajoen kartanossa, sillä hänen oli lähteminen Turkuun papintutkintoansa suorittamaan. Hän päätti kuitenkin ensin lähteä Pöyhkeälään.

* * * * *

Pöyhkeälässä Maissi istui kamarissaan katsellen kädessään olevaa kuivettunutta lemmikkikiehkuraa. Isänsä huusi häntä, mutta Maissi ei kuullut muuta kuin varpusten livertelemisen katon räystäältä. Silloin Kylvö huusi toisen kerran: »Maissi, kuuletko?»

»Mitä, isäni, tahdotte?» kysyi Maissi.

»Että menisit sitelemään kukkasia keppeihin.»

Maissi meni heti, mutta Kylvö mutisi itseksensä: »Hm — tyttöni pää on vallan pyörällä, ei hän kuule ja tuskin hän enää näkeekään. Hm, kelpo poika tuo Manni, mutta mitä hän täällä Maissia käy kurkistelemassa.» Näin ajatteli Kylvö, vaan Maissi kulki puutarhassa sidellen kukkasia ja ajatteli sitoessansa: »Missä viipty Manni? Hän lupasi pian tulla, mutta nyt on jo viikkojakin kulunut, ja näinpä laulaa suuri runoilijamme:

»Lempivää mi pidättävi paula? Sorsana hän soutaa järven poikki, yli vuorten kotkan
siivin kiitää, palajaa jo ennen puolta päivää, kun vast' yöksi tiettiin tulevaksi.»

Juuri hänen näin ajattellessansa kuului jalan ääni, ja Manni seiso i hänen vieressänsä, sanoen: »Kauemmin viivyn, kuin luulin, sillä setäni nukkui viimeiseen uneensa, ja sentähden sain monta estettä, joista toiste tahdon jutella; mutta niin pian kuin pääsin, tulin, sillä sydämmeni vaati minua tänne. Maissi! Siitä asti, kuin ymmärsin, mitä rakkaus on, ymmärsin myös, että *sinä* olet sydämmeni lemmitty, ja nyt pyydän varman vastauksen siitä, mitä tuo kaino muistokukka ainoastaan antoi minun aavistaa!»

Mitä Maissi kuiskaten vastasi, sen kuuli Manni ja oli onnellinen. Lintu, joka istui oksalla, kuuli myös kuiskeen ja lauloi sen kullallensa.

KAHDESTOISTA LUKU.

Vuosi oli kulunut siitä, kun viimein näimme Maissin, ja nyt hän istuu Tyynen kanssa Eurajoen rannalla ystävällisesti jutellen, juuri siinä, missä Manni vuosi takaperin sai Tyyneltä sydämmensä vapauden. Tyyne on pyytänyt äidiltänsä, että Maissin häät pidettäisiin Eurajoen kartanossa, johon hänen äitinsä myös on suostunut.

Manni on nyt pappina. Hän on saanut erään kappalaisviran, mutta on vielä Eurajoen rovastin apulaisena. Hän on vuokrannut itsellensä kirkon läheltä huoneet, joissa hän nyt asuu siksi, kunnes saa kappalaisvirkansa ottaa vastaan.

Kylvö on taas Eurajoen kartanossa ja asuu siellä entisessä asunnossansa. Hän ikävöitsi aina tätä entistä kotiansa. Nyt erittäinkin, kun Maissi oli naimisiin joutuva, ei hän enää viihtynyt olemaan Pöyhkeälässä.

Tyyne ja Maissi istuivat rannalla, niinkuin jo mainitsimme, mutta samassa heidän keskustelunsa keskeytti iloinen ääni, joka huudahti: »Hyvää päivää, nuori morsian!»

Maissi katsoi sivullensa ja lausui iloisesti: »Salli Pohjantähti!»

»Salli Saari tästä puoleen», oikaisi Salli, sillä hänen häänsä olivat äskettäin olleet. Manni oli vihkisanat luenut ystävällensä ja Sallille, mutta Maissi ei joutanut tulla häihin. Hänellä oli ollut paljo laitettavaa itsellensä, sillä huomenna jo oli hänen häpäivänsä.

Paljo ei ollut vieraita pyydetty Maissin häihin, mutta Nikku Saari, Mannin paras ystävä, oli kuitenkin rouvinensa kutsuttu. Hän oli myöskin vihkivä Mannin ja Maissin.

Tyyne meni nyt Sallin ja Maissin kanssa sisälle. Täällä olivat patruunessa sekä Manni ja Nikku heitä vastassa. Patruunessa pyysi heitä kaikkia saliin istumaan, ja pian he olivat vilkkaassa puheessa. Nikku kysyi Mannilta, oliko hän kuullut Junnosta mitään.

»En ole», vastasi Manni. »Minä pelkään, että veljeni ei enää elossa ole, koska ei hänestä mitään kuulu. Nyt on jo kuusi vuotta kulunut, sitte kuin hän läksi ulkomaille, ja kolmatta vuotta siitä, kun hänelle kirjoitin hänen viattomaksi julistamisestansa.»

»Entä Näpsä? Missä hän nyt on?» kysyi Nikku.

»Näpsä on aina vain vanhaa työtänsä harjoittanut. Viimeiseksi on hän täällä Eurajoella varastanut, josta hän nyt huomenna on rangaistuksensa kärsivä ja viedään sitte pois vankeuteen.»

»Junnoa minun oikein tulee sääli», lausui Salli. »Muistan aina, kuinka ihanalta ja lempeältä hän näytti, kun hän eräänä iltana istui Maissin kotona soittaen viuluansa.»

Heidän niitä ja näitä jutellessaan kului ilta. Yö joutui, ja häpäivän aamu koitti kirkkaana. Kaikki näyttivät tänään ylen onnellisilta. Tyyne yhdisti kauniita myrtinoksia Maissille kruunuksi, ja iltapuolella hän satoi sen Maissin päähän. Tyyne näytti tavallista kalpeammalta morsianta pukiessaan, mutta kuitenkin loistivat hänen silmänsä tyytyväisyydestä, sillä hän oli kovan taistelun voittanut, ehkä kovemman kuin moni tappotanterella. Hän oli taistellut oman itsensä kanssa ja kauniin voiton saanut.

Morsiuspari oli kirkossa vihittävä, ja valmiiksi valjastetut hevoset kaapivat pihalla malttamattomuudella maata, odottaessansa hääjoukkoa, jota niitten oli kirkkoon vieminen.

Maissi oli nyt valmiiksi puettu. Hän näytti hyvin ihanalta valkoisissa vaatteissansa. Tyyne vei hänet Mannin luo, sanoen: »Veljeni, nyt olen pukenut morsiamesi, niinkuin lupasin. Olkaa aina onnelliset!» Sitte läksi vähäinen hääjoukko kirkolle.

* * * * *

Reposaaren satamassa oli vastikään ulkomailta tullut englantilainen laiva. Laivan perämies sanoi sydämmelliset jäähyväiset katteinillensa sekä merimiehille. Toinen otti nyt hänen sijansa, ja perämies astui laivasta maalle. Hän istui rannalla olevalle kivelle, ajatellen itseksensä: »Kuusi vuotta on kulunut siitä, kuin viimein tällä kivellä istuin. Silloin oli vielä ruumiini raitis, mutta sydämmeni kipeä. Nyt olen surkastunut, ja voimani ovat riutuneet, mutta sydämmeni on terve, sillä minulla on taas *vapaus ja kotimaa*. Oi onnea sanomatonta!»

Sitte hän nousi istualta ja meni vähäiseen höyrylaivaan, joka juuri oli lähtevä Porin kaupunkiin. Kolme kertaa kuului vihellys, ja laiva läksi suhisten Poriin päin. Pikaisesti kului matka, mutta Junnosta (sillä hän se oli) tuntui se pitkältä, kun hän halasi kiireesti päästä kotiseuduillensa.

Tultuansa Porin rantaan hän riensi kestikievariin, otti sieltä kyytihevosen ja ajoi aika vauhtia Eurajoelle päin. Jouduttuansa Luvian ja Irjanteen väliseen metsään antoi hän hevotensa kävellä. Paimenet, jotka kulkivat tien vieressä, soittivat torviensa, ja Junno tahtoi heitä kuunnella; hänen mieleensä muistui muinaiset ajat, lapsuuden suruttomat päivät. Hän kuuli myös metsän humun, kirkkaat kyneleet virtailivat hänen silmistänsä, ja hän huudahti: »Oi suloinen Suomi, mun syntymämaani! Vielä kerran sain kuulla metsäsi sointuisaa huminata.» Nyt hän huimasi hevotensa ja ajoi taas edellensä. Irjanteen kestikievarissa hän vain muutti hevosen ja ajoi sitte eteenpäin aina lakkaamatta siksi, että joutui Eurajoen pappilan tienhaaran ohitse. Täällä hän näki joukon väkeä kokoontuvan kirkolle. Eräs akka, joka kulki maantiellä, näkyi myös sinne pyrkivän, ja Junno pidätti hevotensa kysyen akalta: »Miksi tänä päivänä ihmisiä kirkolle rientää?»

»Siellä vihitään meidän nuori pappimme, maisteri Salo, ja puutarhuri Kylvön ihana neiti.»

»Vai niin», vastasi Junno ja ajoi myös kirkolle, ajatellen sydämmessänsä: »Maissi on veljeni oma. Mannia on aina onnetar suosiellut. Yhtä köyhinä läksimme ulos maailmaan, mutta hymyillen on hän saanut kulkea eteenpäin, kun minulla ainoastaan katkerat kyneleet ovat huojennuksena olleet matkallani. En tahdo kuitenkaan hänen onneansa kadehtia — en, pois se! Hän on ylevä, ja siunaus seuraa häntä. Hän on täyttävä äitimme toivon, sillä varmaankin hän pitää huolta köyhästä

kansastamme.»

Junno oli mietiskellessään joutunut kirkolle. Hän hyppäsi nyt rattailta alas, käski kyytimiehen odottaa ja läksi kirkkoon, jossa hän sekaantui väkijoukkoon. Siellä oli morsiuspari polvillansa alttarin juurella. He olivat ylen onnelliset ja unohtivat kaikki ympärillensä. Rakkautensa olivat he nyt valalla vahvistaneet Kaikkivaltiaan edessä, jolta juuri siunausta anoivat. Manni ja Maissi eivät aavistaneet, että väkijoukossa oli mies, joka kalpeana ja särjetyin sydämmin rukoili heille Jumalalta onnea ja siunausta.

Morsiuspari meni nyt pois kirkosta, ja väkijoukko seurasi heitä, vaan heidän kirkosta tullessaan vietiin vanki kruunun kyydillä hääjoukon sivutse. Vanginkuljettaja seisatti hevosensa, ja vanki katsoi morsiusparia hetkisen vain, sitte painoi hän päänsä alas, mutta morsiuspari ei häntä huomannut, he näkivät ainoastaan toisensa ja ajoivat saattueen seurassa pois; vaan väkijoukko seisattui katsomaan vankia, kysyen, kuka hän oli.

Vanki nousi seisomaan rattaille, sanoen: »Kysytte, kuka olen. Minä olen Pöyhkeälän entinen palvelija, joka itselleni tahdoin rahaa koota millä tavalla hyvänsä, saadakseni tyydyttää turhamielisyyteni himoja. Katsokaa nyt, minkäkaltaiseen tilaan pahat teot ihmisen saattavat. Älkää, nuorukaiset, seuratko jälkiäni, sillä pahoja tekojanne saatte katua, jos ei ennen, niin kumminkin silloin, kun iäksi jätätte hyvästi kaikki viheriäiset nurmet, järvet, metsät ja sinertävän taivaan, silloin, kun vankihuoneen pimeät, kolkot seinät teidät iäiseksi sulkevat syliinsä.» Ja valittaen hän lausui vielä: »Oi, jospa kerran olisin saanut anteeksi anoa siltä, jonka täytyi minun tähteni paeta kotimaastansa.»

Junno, joka vankia nähdessään heti oli tuntenut Näpsän, tuli nyt hänen luoksensa, sanoen: »Toivosi on täytetty, tässä olen. Minulla on nyt vapaus ja kotimaa sekä omantunnon rauha; ne ovat ne kolme kallista tavaraa, jotka saattavat omistajallensa onnen, ja kuinka saattaisi onnellinen vihaa kantaa onnetonta ihmistä kohtaan. Ole vain rauhassa minun puolestani, ja muista anteeksi anoa *Häneltä*, joka pahat teot kostaa, mutta joka myöskin katuvaiselle anteeksi antaa.» Sen sanottuaan hän meni pois vangin tyköä, hyppäsi rattaille ja ajoi taas Eurajoen kartanoa kohti. Vanginkuljettaja ajoi myöskin pois, mutta heidän jälkiänsä jäi kansa kummastellen katselemaan. Heitä ihmetytti, että Junno noin sattumalta joutui tulemaan kaukaisilta mailta juuri silloin, kun vanki sydämmestänsä halusi häneltä anteeksi anoa, ja he sanoivat keskenänsä: »Totta tässäkin on ollut Kaikkitietävän viisaus johdattajana.»

Junno ajoi verkalleen; mielensä oli kovin liikutettu. Hän tuumaili itseksensä, mitenkä hänen parhaiten kävisi ilmoittaa itsensä omaisillensa, ja oli nyt sopivan keinon keksinyt. Vähän matkaa kartanosta, erään torpan kohdalla, hän pidätti hevosensa ja lähetti kyytimiehen torppaan kysymään, saisiko hän jättää kapineensa sinne päiväksi, sillä hänen oli aikomus lähteä tästä jalkaisin häätaloon.

Torpan emäntä myöntyi hänen pyyntöönsä, ja Junno vei omaisuutensa torppaan, maksoi kyytimiehensä ja läksi sitte viulu kädessänsä kartanoa kohti. Tultuansa häätaloon hän näki paljon vieraita portailla; niitten joukossa oli myös Salli. Junno tunsu hänet heti, mutta Salli ei Junnoa tuntenut. Kuusi vuotta oli hänen muotonsa varsin muuttanut; pitkä parta erittäinkin teki hänet tuntemattomaksi. Junno katsoi Salliin, sanoen: »Olisiko mahdollista, että saisin astua sisälle soittamaan morsiusparin kunniaksi?»

Salli meni sisälle ja tuli vähän päästä taas takaisin, tuoden vastauksen, että viuluniekka saa mennä sisälle.

Junno meni saliin. Hän oli matkoillansa paljon edistynyt soitannossa, ja oivallisesti soivat nyt valssin vilkkaat säveleet; mutta salissa ei kukaan tanssinut, vaan kaikki olivat hiljaa kuuntelemassa ihanaa soitantoa. Nyt tulivat myös Manni ja Maissi sisälle. He olivat onnellisina kuulleet soiton, istuessansa salin viereisessä huoneessa, ja nyt he tahtoivat myös nähdä soittajan. Junno ei enää säveltä saanut viulustansa, sillä hänen kätensä alkoi vapista. Hän katsoi alaspäin ja oli viuluansa virittävinään, mutta alkoi sitte soittaa erästä polskaa, jonka hän itse oli sepittänyt, ja joka aina ennen oli Maissia miellyttänyt. Polskan säveleet kuuluivat salissa, mutta samassa katosivat myös ruusut morsiamen poskilta. Hän katsoi vielä kerran tarkasti soittajaan ja huudahti: »Junno! Niin eivät muut soita. Junno on tullut!»

»Kaksoisveljeni!» lausui ihastuksella Manni. »Totta todellakin olet kotiin tullut! Kummapa oli, etten heti sinua tuntenut, mutta sen teki tuo pitkä partasi.»

»Ja kuusi raskasta vuotta, jotka eivät myöskään ole kulkeneet jälkiä jättämättä», lausui Junno ja syleili nyt syvästi liikutettuna omaisiansa. Sitte hän istui kertomaan heille, miten Näpsän kirje oli vaikuttanut hänessä karkaamis päätöksen ja kuinka hänen onnistui päästä englantilaiseen laivaan, jonka katteini häntä sitte aina suosieli. »Minulla olisi pitänyt olla kylläkin hyvä oltava», sanoi hän, »mutta suomalaiselle on turve, jossa hän on kasvanut, rakas, ja sitä minäkin kaipailin. En kuitenkaan saattanut kotimaahani tulla, sillä vasta vuosi takaperin sain Mannin kirjeen, jossa hän ilmoitti vapauteni, ja silloin olin niin kaukana, että nyt vasta, vuoden kuluttua, tänne olen ennättänyt.»

»Etkö ole viimeistä kirjettäni saanut, jossa kihlauksestani kirjoitin?» kysyi Manni.

»En. Siitä en mitään tiennyt», vastasi Junno, »vallan sattumalta jouduin nyt häihinne. Minä olin myös kirkossa väkijoukossa, kun teidät vihittiin. Kirkosta tultuani näin Näpsän, joka vietiin vankeuteen.»

»Kumma», sanoi Kylvö, »että samana päivänä kohtasit ne, jotka ovat sinulle rakkaimmat, ja sen, joka kavaluudellansa on tehnyt itsensä vihamieheksesi.»

»Enoni, minä en hänessä nähnyt vihamiestä, vaan onnettoman ihmisen, joka iäiseksi suljetaan pois maamme ihanuutta nauttimasta, ja minun tuli häntä sääli.»

»Se oli oikein, veljeni», sanoi Manni. »Nyt toivon, että kovat kärsimisesi ovat loppuneet. Minulla on oma koti ja sen pitää myöskin oleman sinun kotisi; siellä saamme yhdessä elää, sillä en usko, että enää merelle mielit.»

»En suinkaan», vastasi Junno.

Hääpäivä oli loppunut, ja Manni lausui sydämmelliset kiitokset kasvattiäidillensä sekä Tyynelle. Vieraat sanoivat jäähyväiset ja läksivät pois. Nikku ei myöskään joutanut viipyä, sillä hän oli luvannut olla Sallin kanssa päivän Pöyhkeälässä, ja pyhäksi täytyi hänen ehtiä kotiinsa.

Viimeiseksi sanoivat myös Manni ja Maissi sekä Junno hartaat jäähyväiset ja menivät onnellisina omaan kotiinsa.

* * * * *

Soreana kulkee Tyne Eurajoen kartanossa. Hänen poskiensa hehkuvat ruusut ovat vaalehtuneet, vaan hänen silmistänsä loistaa ylevyys niinkuin ennen, ja hellällä huolella hän täyttää äitinsä pienimmätkin toivot, eivätkä köyhät häneltä turhaan apua ano.

Tyytyväisenä asuu Junno Mannin ja Maissin kodissa. Eräänä kauniina kesäiltana, jolloin Manni istui veljensä kamarissa jutellen muinaisista ja nykyisistä ajoista, sanoi Junno: »Minulla on nyt kaikki mitä tarvitsen. Tavaraa on minulla tarpeeksi, minulla on koti, jossa saan olla teidän kanssanne — teidän, jotka minulle olette rakkaimmat olleet, sitte kuin äitini kuoli; sillä, veljeni — sinä et yksin Maissia lempinyt, minäkin häntä rakastin, vaan niinkuin kasvi rakastaa päivän valoa, jota ilman se lakastuu, surkastuu ja kuolee pois. Niin, veljeni, on minunkin laitani: minä olin onnellinen niin kauan, kuin sain elää hänen lähellänsä, mutta nyt olen riutunut, ja kesän viimeisen kukan lakastuessa olen jo poissa, ja kun puut pudottavat viimeiset kellastuneet lehtensä, putoavat ne haudalleni. Vaan kaksoisveljeni, sinä joka olet paremman onnen osan täällä maailmassa saanut, sinä et suinkaan pahastu, jos pyydän, että Maissilta sen vähän hoidon saan, minkä vielä tarvitsen.»

»Junnoseni, sen sinulle halusta suon. Mitä ikinä voimme tehdä iloksesi, sen halulla teemme.»

»Minulla on kaikki, mitä haluan, kun saan nukkua omaisteni, rakastettuini suojassa ja saan hautani kotimaassani.»

Mökki-Priitalle Junno lähetti tuhannen markkaa päällekirjoituksella:

»Vähäinen kiitollisuuden todistus Leenan pojalta.»

»Hyvän aika tuota Junnoa!» sanoi Priita saadessansa lahjan. »Enhän minä mitään hyvää tehnyt. Kuinka olisin saattanut olla heitä auttamatta siinä kurjassa tilassa, jossa olivat.»

* * * * *

Onnellisena vietti Junno veljensä ja Maissin seurassa kesän lämpimät ihanat päivät, vaan syksyn tultua kävi hänen ennustuksensa toteen, sillä syyskuun viimeisenä päivänä hän makasi lakastuneena vuoteella. Maissi hoiti häntä. Aurinko oli laskemaisillansa, ja Junno pyysi Maissia aukaisemaan akkunan. Sitte hän sanoi: »Kuulkaa syntymämaani honkain huminata ja paimentorvien ääntä. Kuulkaa, jo lehdet putoavat. Minä menen pois, ennenkuin tähdet syttyvät taivahalla — Isäni! Äitini! Siskoseni! Jo tulen» — — — —

* * * * *

Nuori honkanen humisee nyt Junnon haudalla; sen ovat Manni ja Maissi siihen istuttaneet, sillä Junno oli niin eläissänsä määrännyt. He ottivat sen Salosta, kaksoisveljesten ensimmäisestä kodista.

MUISTOJA NAANTALISTA

eli

VANHAN TÄDIN KERTOMUS.

ENSIMMÄINEN LUKU.

Minä olin kuuden vuoden vanha tyttö, kun tulin isättömäksi, ja kuudesta sisaruksesta ainoa, joka ei ymmärtänyt, kuinka turvattomiksi jäimme. Useasti kyllä näin äitini ja sisarteni itkusilmissä tuumailevan keskenänsä, mutta kun kysyin: »Mitä itket, äiti kulta?» silloin hän hymyili vastaani, enkä minä jäänyt miettimään, oliko tuo hymyileminen surunsekaista, vaan menin nukkeni kanssa juttelemaan ja olin taas tyytyväinen.

Isäni, joka oli vähäisen seurakunnan kappalainen, ei jättänyt mitään perintöä meille, mutta eipä hän jättänyt velkaakaan, ja kun armovuodet olivat menneet, ja meidän täytyi pappilasta muuttaa, oli äitini saanut toimeen meille uuden vähäisen kodin, joten saimme asua oman katon alla.

Vaikka äidilleni ei jäänyt maallista tavarata, oli hän kuitenkin rikas, sillä hänellä oli vahva luottamus Jumalaan, hyvä terveys ja tyytyväinen sydän. Sisareni hän opetti tekemään raskaimpiakin töitä, joten kaikki tulivat hyvin toimeen, sillä heidän apuansa usein tarvittiin varakkaammissa taloissa. Mutta minua, joka olin nuorin ja kehnoin, säästettiin aina, ja totta olinkin kahdentoista vuoden vanhana niin heikko ja pieni, että olisi voinut luulla minua kahdeksanvuotiseksi. Useasti äitini sanoi: »Mitenkä sinä, Elsaseni, maailmassa toimeen tulet, kun olet noin heikko ja pieni?» mutta kun enoni, joka usein meillä oleskeli, sen kuuli, sanoi hän: »Älä murehdi! Elsa ja minä olemme hyvät ystävät; kun hän vähän vielä on kasvanut äidin silmäin alla, pääsee hän minun kasvatikseni. Kyllä minä takaan, että Elsasta saan hyvän vanhain päivieni hoitajan. Eikö niin, Elsa?»

Minä hyväilin enoani oikein herttaisesti ja lupasin aina olla hänelle kuuliainen, mutta äitini sanoi: »Älä vielä, veliseni, puhu vanhoista päivistäsi; ei ole pitkiä aikoja kulunut siitä, kun mieheksi tulit. Kyllä sinä vielä naimisiin joudut. Jollet yhtä saanut, niin on toinen ja kolmas jäljellä.»

»Ei, sisareni, niin ei ole minun laitani», vakuutti eno, »unelmani raukesivat kuin unelmat — mutta älkäämme ikänä niistä puhuko. Minun virkani ja taloni antavat minulle työtä, ja Elsan saan kumppanikseni; silloin toivon, että aikani kyllä kuluu. Vanhoista muistoista ei puhuta, sillä kipeältä tuntuu, kun haavaan koskee.»

Minä ymmärsin nyt, että enollani oli joku salaisuus, josta hän ei sallinut puhuttavan, ja kun minä kerran lapsen tavallisella uteliaisuudella kysyin äidiltäni: »Mitä muistoja ne ovat, joista ei eno anna puhua?» vastasi äiti: »Älä sinä niistä huoli, ole aina vaan hyvä ja kuuliainen enollesi äläkä koskaan kysele noista vanhoista muistoista, sillä silloin hänelle murhetta tuottaisit.»

Tästäpä vastauksesta minä sain paljon tuumaamista. Joka ilta maata pantuani, kun enoani olin siunannut, tuumailin kauan aikaa, mitä kaikkea tuo mahtoi olla, josta äiti ja eno tiesivät, mutta josta ei minulle sopinut puhua. Toivoin vain joutuvani niin vanhaksi, että saisin tietää salaisuuden. Vuodet kuluivat, mutta samassa laimistui uteliaisuutenikin. Minä tulin enoni tykö, ja äitini oli kovin iloinen siitä, että oli saanut minut enoni turviin. Enoni olikin hyvä minulle, ja aikani kului oikein hupaisesti hänen luonaan, vaikka meillä hyvin harvoin oli vieraita, ja vielä harvemmin olimme vieraisissa.

Enollani oli kaunis puutarha, jossa hän itse teki työtä ahkeraan, sillä hän piti paljon kaikista kasveista, ja siinä puutarhassa minäkin yhdessä hänen kanssaan aina olin työssä. Kesällä kävelimme joka päivä enoni mailla ja talvisaikana olimme hevosella ajelemassa, sillä enoni tahtoi kaikin tavoin voimiani vahvistaa. Hän oli lääkäri ja tiesi, mikä terveyttäni paraiten hyödytti.

Minä olin ollut neljä vuotta enoni luona ja olin kuusitoistavuotias, kun hän eräänä päivänä tuli minun tyköni, sanoen: »Kuules, Elsa! Kylpeminen olisi sinulle hyvin hyödyllistä, ja minä olen nyt päättänyt viedä sinut Naantaliin kylpemään, koska minunkin täytyy mennä Turkuun. Kirjoita nyt sisarillesi, että tulevat tänne, niin saavat yhdessä sinun kanssasi valmistaa sinulle, mitä kylpymatkallesi tarvitset.»

Tämä olikin mielestäni varsin hupaista, koska usein olin toivonut pääseväni Naantaliin, josta olin kuullut paljon puhuttavan. Sisareni tulivat minua auttamaan, joten piankin valmistuin lähtemään, ja

parin viikon kuluttua olimme matkalla.

Päivän kuljettuamme omalla hevosella, jouduimme jo matkamme päähän. Mutta minäpä hämmästyin nähdessäni tuon »Armonlaakson», tuon kuuluisan Naantalien kaupungin, sillä silmissäni se näytti enemmän jonkun suurehkon kirkonkylän kuin kaupungin näköiseltä.

Me ajoimme leskirouva P:n taloon. Tämä rouva oli enoni tuttu, ja eno oli jo ennen pyytännyt saada jättää minut hänen turviinsa. Rouva P. otti meidät ystävällisesti vastaan, ja minä sain pienen siistin kamarin asuakseni.

Enoni ei joutunut kauan viipymään Naantalissa, vaan kun minä olin saanut kaikki kapineeni paikoilleensa, tuli hän minua hyvästi jättämään, sanoen:

»Nyt, Elsa, jäät ensi kerran omaisistasi; sinä tulet nyt enemmän olemaan omassa vallassasi kuin tähän asti. Täällä on monenlaisia ihmisiä, paljon näet ehkä turhuuttakin, mutta varo, ettei sinun mieli tee kaikkea, mitä silmäsi näkee», ja syvästi huoaten sanoi hän vielä: »Turhuus on vienyt monen nuoren onnettomuuteen.»

Näin puhuttuaan enoni läksi pois, ja minä jäin huoneeseeni. Ikävä oli minun nyt yksin jäätyäni, ja ilma tuntui raskaalta ja tukehuttavalta, jonka vuoksi minä aukaisin akkunan ja annoin iltatuulen virkistyttää itseäni. Tuokion aikaa istuttuani näin kaksi hevosta pyrkivän eteenpäin, vetäen raskaita vaunuja perässään; ne lähenivät ja poikkesivat pihaan. »Nuot matkustavaiset varmaankin ovat kaukaa», ajattelin minä, sillä kapsäkki oli kovin tomuinen ja samati vaunutkin. Minä tuumailin juuri, keitä nämät vieraat mahtoivat olla, kun rouva P. tuli kutsumaan minua iltaselle ja ilmoitti saaneensa enemmän vieraita, nimittäin paronitar S:n ja hänen veljensäpojan. Olin kovin väsynyt, jonka vuoksi ei minun tehnyt mieli iltaselle mennä; minä sentähden vain kiitin emäntääni kutsusta, sanoen, ettei minua haluttanut ruoka. Emäntäni mentyä panin maata ja olin pian unen helmoissa.

Aamulla herättyäni paistoi aurinko jo korkealla taivaalla, ja minä luulin kellon olevan paljonkin, mutta se oli vasta kuusi. Pikaisesti puin päälleni ja menin ulos kävelemään, sillä aamu oli lämmin ja kaunis. Minä kuljin katua pitkin, mutta samassa näin polun, joka vei korkealle mäelle, ja nyt päätin mennä sinne, koska arvasin sieltä olevan lavean näköalan.

Vähän aikaa olin kiivennyt ylöspäin, kun näin pieniä lapsia, jotka riipivät katajia. Näiltä lapsilta kysyin: »Mikä tämän vuoren nimi on, ja mihinkä tämä tie menee?»

»Vuoren nimi on Kuparikallio», vastasivat lapset »ja tämä tie vie salmen rantaan, joka on täältä vähän matkan päässä; lautalla pääsee salmen yli Luonnonmaan saarelle.»

Tämän kuultuani kiipesin taas aina ylös vuoren kukkulalle, josta olikin hyvin kaunis näköala, sillä täältä näkyi meri saarinensa, vuoria, kukkuloita ja alhaalla laaksossa Naantalien pieni kaupunki. Hetkisen tässä oltuani päätin mennä salmelle asti. Polku vei vähäisen männistön läpi. Lintuset lauloivat männistöissä, ja minä niitä kuunnellessani kuljin niin ajatuksissani, etten huomannutkaan olevani matkani päässä, ennenkuin näin kaksi naista edessäni; he istuivat jyrkän äyrään syrjällä. Nähtävästi nämätkin olivat tulleet tänne ihailemaan luonnon kauneutta, sillä he istuivat siinä aivan vaiti katsellen merta, joka olikin hyvin ihana, sillä se oli varsin tyyni. Kaukana näkyi veneitä purjehtivan; niissä oli merensaarelaisia, jotka palasivat Turusta kauppa tekemästä, ja juuri edessämme oli salmi, joka erotti ihanan Luonnonmaan saaren mannermaasta.

Toinen näistä luonnon ihailijoista oli vanha harmaapäinen nainen, mutta toinen oli vielä nuori. Hänen muodostaan saattoi arvata, että hän jo oli jättänyt elämänsä keväimen, sillä hän näytti olevan kolmenkymmenen vuoden paikkeilla, mutta hän oli vielä viehättävän kaunis. Hänen ihonsa oli hohtavan valkoinen, eikä yhtään punaa rusottanut hänen poskillaan; hänen hiuksensa olivat mustat ja kiiltävät, ja hänen suuret mustat silmänsä katselivat ikäänkuin uneksien aavaan luontoon. Hänen sokea vartalonsa oli puettu mustiin vaatteisiin, jonka vuoksi hänen valkoinen ihonsa vielä paremmin silmiin pisti. Minä istahdin kivelle kappaleen matkaa heistä, mutta kaunis näköala ei enää yksistään vetänyt huomiotani puoleensa, sillä aina enentyvällä uteliaisuudella katselin naista ja hänen vanhaa kumppaniansa. Hetken päästä nousi vanhus istualta, sanoen nuoremmalle:

»Hilja, tule nyt jo pois, meitä ehkä odotetaan eineelle.»

He menivät nyt molemmat, ja jouduttuansa sille kohdalle, jossa istuin, he vasta huomasivat minut. Sanaakaan sanomatta he menivät eteenpäin, mutta minä jäin vielä hetken ajaksi katselemaan heidän jälkiänsä; sitte menin minäkin pois, koska ajattelin, että emäntäni jo varmaankin kaipasi minua.

Kotia tultuani tapasin heti emäntäni, joka kutsui minua eineelle. Minä menin, ja sisälle tultuani hämmästyin suuresti, kun näin samat naiset, jotka tapasin salmen äyräällä. Rouva P. esitteli meidät

toisillemme, sanoen: »Neiti Lehtonen, neiti Tuovi ja paronitar S.» Mutta vanha neiti tuli heti minun luokseni, ystävällisesti lausuen:

»Minä olen aina tottunut tädin nimeen, ja koska me nyt täällä syömme yhdessä jokapäiväistä leipäämme, niin soisin, että neiti Lehtonenkin minua tädiksi mainitsisi.» Minä olin varsin kiitollinen, ja pian vanha täti ja minä tulimme hyväksi tutuiksi. Paronitar ei monta sanaa kanssani vaihtanut, mutta hänen veljensä poika, pikku Tommi, jutteli sensijaan varsin halusta kanssani. Minä olin nyt joka päivä tädin ja paronittaren seurassa, ja aina enemmän miellytti minua paronittaren lempeä, suloinen olento. Enimmiten hän jutteli pikku Tommin kanssa, ja heidän puheistaan kuulin, että hän aina koetti lapsen sydämmeeseen isänmaallisia tunteita istuttaa. Harvoin hänen huulillansa hymyilyä näin, mutta kerran kuitenkin hänen mustat silmänsä loistivat ilosta, kun hän tädillensä sanoi: »Katsokaa, kuinka Tommi nytkin on minun poikavainajani näköinen».

Paronitar oli leski, ja hänellä oli ollut pieni poika, joka hänen suureksi murheeksensa kuoli parin vuoden vanhana; tätä lastansa hän muisti kaipauksella vieläkin.

TOINEN LUKU.

Naantalin kylpylaitos on soma rakennus, ja sen sivulle on tehty kaunis sali, jonka seinät ovat melkein pelkkinä akkunoina. Salin edustalla on ihan meren rannassa katettu käytävä, jossa kylpijät tavallisesti oleskelevat nauttien virvoittavaa meri-ilmaa. Täällä istuin minäkin eräänä päivänä nurkassani, katsellen ihmisjoukkoa, joka käytävällä enentyi enentymistään. Siellä tapasivat monet nuoruuden ystävät toisensa vanhoina harmaapäinä. Monen oli muoto niinkuin luonnekin muuttunut vuosien kuluessa.

Minä näin pöyhkeän rouvan kulkevan edestakaisin käytävällä, ja eräs toinen istui katsellen häntä. Tämä toinen sanoi vieressä olevalle kumppanillensa: »Tuo pöyhkeä rouva L. oli nuoruuteni aikana minun ystäväni, mutta nyt, vaikka hän tietää kuka olen, ei hän ole minua tuntevinaan, koska en ole yhtä rikas kuin hän.»

Tämä oli minusta varsin kummaa, ja mieleni kävi oikein katkeraksi. Mutta sitte näin taas erään vapaasukuisen korkea-arvoisen virkamiehen tulevan rantaan päin; hän oli varsin harmaapäinen, mutta hänen korkea vartalonsa oli vielä sorea ja muotonsa kaikkiaan jalo. Tultuansa käytävälle hän katseli vähän ympärillensä ja läheni sitte vanhanpuolista pappismiestä, sanoen:

»No, totta! Jollei silmäni petä, olet veli A., vanha koulukumppanini. No nyt 'lyökäämme käsi kätehen, sormet sormien lomahan'» — ja vanhukset juttelivat entisistä ajoista, katsellen toisiansa silmillä, joissa vielä nuoruudenystävyyden tuli paloi. Tästä näöstä tulin taas paremmalle mielelle.

Vähän aikaa vielä nurkassani istuttuani näin paronitar S:n, vanhan tädin ja Tommin tulevan käytävälle. Kaikkein silmät seurasivat paronitarta, mutta ikäänkuin ei hän olisi sitä huomannutkaan, kulki hän ihmisten ohitse. Monen kuulin myös kuiskailevan, että paronitar oli ylpeä, mutta minä tiesin heidän väärin luulevan.

Paronitar istui Tommin viereen lavitsalle, mutta nähtyänsä minut, tuli hän heti ystävällisesti tervehtien luokseni. Vähän ajan päästä hän meni kylpemään, ja nytpä tuli moni niistä, jotka eivät ennen minua huomanneetkaan, kyselemään, milloin paronitar oli tuttavakseni tullut. Hyvin havaitsin arvonni siitä enentyneen, että paronitar oli kanssani puhunut, mutta pian he jättivät minut, sillä nyt tuli rantaan veneitä, joissa kylpijät pääsivät purjehtimaan.

Oli päätetty lähteä Luonnonmaan saarelle, jossa oli aikomus pitää kahvipidot. Sinne nyt meni koko kylpyseura, ja soittajia oli myös muassa. Minä en saattanut seurata muita huvimatikalle, sillä en voinut hyvin. Tuuli toi soiton sävelet korviini, ja minä surulla ajattelin sitä iloa, josta minun täytyi olla poissa.

Ikävissäni menin saliin ja aioin ruveta pianoa soittamaan, mutta samassa kuulin jalan astunnan, ja täti tuli luokseni. Hän sanoi minulle:

»Kuulin soiton tuolta mereltä, ja onpa kumma, miten soitto minusssa aina vaikuttaa omituisia tunteita; sitä kuunnelleessani taistelevat ilo ja ikävyys sydämmessäni.»

»Minun on myöskin kovin ikävä», vastasin minä, »sillä halusta olisin muiden joukossa saarelle lähtenyt, mutta pääni on kipeä, ja pelkäsin, että kukatiesi se siellä olisi vielä kipeämmäksi tullut.»

»Minun nuori ystäväni, kentiesi on sinulle joksikin hyväksi, että pois jäit, koska nyt juuri kipeäksi

tulit», sanoi täti ja lisäsi vielä: »Sisareniytär menee erään sairaan luo, mutta jos sinua huvittaa vanhan seura, kutsuisin sinua kanssani salmen rannalle. Minä otan kahvipannun mukaani, kukatiesi kahvi ja ulkoilma piankin saattavat pääsi terveeksi.»

Minä kiitin ja seurasin vanhusta. Paronitar tuli myös kylpemästä, ja me läksimme yhdessä. Tiellä tapasimme pojan, joka myi piparkakkuja. Paronitar taputti lasta, sanoen: »Kuinka äitisi voi?»

»Hän on paljon parempi ollut nyt sitte kuin te, rouva hyvä, lääkkeitä toitte», vastasi lapsi, »mutta hän ei vielä jaksa leipoa.»

Kotiin tultuamme paronitar läksi sairaan luo, mutta täti ja minä latoilimme kahvipannun, kupit ja leivät koppaseen, ja minä juoksin vielä ostamaan piparkakkuja, koska päätin puolestani ottaa niitä mukaani. Mutta tultuani leipojan luo, oikein hämmästyin nähdessäni, miten paronitar täällä laittoi piparkakkutaikinaa, enkä voinut olla huudahtamatta: »Paronitar!» Hän vähän hymyili, sanoen:

»Niin, täytyyhän meidän auttaa toisiamme. Tämä heikko vaimo varmaankin tulisi huonommaksi, jos hän, joka nyt on juuri vähän paremmaksi päässyt, taas rupeisi itseänsä rasittamaan.»

Minä katselin ihastuksella paronitarta ja ajattelin: »Kuinka vähän ihmiset ulkomuodosta tuntevat toisiansa! *Häntä* sanovat ylpeäksi, mutta kenessä on vähemmän ylpeyttä kuin hänessä!»

Kakut ostettuani läksin kotiin, ja lähdin sitte tädin ja pikku Tommin kanssa salmen rannalle. Tultuamme sinne, laittoi emäntäni valkean kahvipannun alle, ja minä jäin katselemaan merta sekä kuuntelemaan metsän hiljaista humua, mutta tästä ei mieleni iloiseksi tullut; minä olin yhä vain alakuloinen. Siinä katsellessani näin veneen merellä. Se purjehti aivan läheltä rantaa, ja minä tunsin, että ne, jotka veneessä istuivat, olivat ylhäisimpiä kylpyvieraita ja niitä, jotka tavallisesti pitäytyivät muitten seurasta erillään, ikäänkuin olisivat olleet eri kansalaisia. Näitten puhe ja nauru kuului kukkulalle, jolla me istuimme, ja minä kun olin ikävissäni, oikein kadehtien kuuntelin heidän nauruansa ja sanoin niin, kuin en ennen enkä sen jälkeen olisi sanonut: »Voi kuinka onnelliset nuo rikkaat ja ylhäiset ovat.»

Täti katsoi minuun, lausuen: »Elsa, luuletko sinäkin niin? Ei, ei, lapseni, sinä olet väärässä, mutta ylhäiset osaavat paremmin elää näyttelijän elämää, kuin me tavalliset ihmiset. Heillä on särky sormessa ja kuitenkin hymy huulilla, heillä saattaa olla karvas sydän, mutta makea kieli, siinä on koko erotus. Minä olen vanha ja olen paljon nähnyt; minä tahdon kokemuksistani kertoa sinulle vähäisen kertomuksen.»

»Oi, sepä on hupaista», sanoin minä enkä nyt enää ikävästä mitään tiennyt, vaan istuin tätiä kuuntelemaan. Tuli leimusi kalliolla, kahvipannu porisi, ja täti alkoi kertomuksensa.

KOLMAS LUKU.

Vanhan Tädin Kertomus.

Parikymmentä vuotta takaperin asui Naantalin kaupungissa erään talon ylikerrassa herrasmiehen leski sisarensa ja kahden lapsensa kanssa. Leski oli kovin köyhä. Hän leipoi noita kiitettyjä Naantalin piparkakkuja, mutta eivätpä ne käyneet kaupaksi paitsi kesällä.

Silloin, kun kylpijöitä ja vedenjuojia oli kaupungissa, täytyi lesken koota talvivaransakin, mutta niukalla tahtoivat varat talvella olla, vaikka kylpijät kesällä tavallisesti ostivat lesken piparkakkuja enemmän kuin muiden leipojain. Lesken lapset olivat aina kakkuja myymässä, ja ken vain näki nämä ihanat lapset, ei saattanut olla heiltä ostamatta. He olivat kuin kaksi kasvavaa lehteä yhdellä oksalla, niin ihanat ja yhdennäköiset. Kukkiin en tahdo heitä verrata, sillä heidän ihonsa oli kalpea, köyhyys ei kylvänyt ruusuja heidän poskillensa; mutta ken kerran katsoi näitten lasten silmiin, hän tahtoi vielä toisenkin kerran niitä nähdä.

Minä muistan erään kesän, jona kaupunkiin kokoontui tavallista enemmän vieraita. Niitä tuli silloin Viipurista, Helsingistä ja aina Pohjan periltä. Helsingistä oli paljon ylhäisiäkin, ja nyt oli saaliin aika Naantalilaisilla; kaikki he toivoivat hyvää kesätuloa.

Köyhä leski ja hänen sisarensa ylikerrassa leipoivat piparkakkujansa, ja lapset pukivat yllensä puhtaat vaatteet, sillä heidän oli meneminen piparkakkuja myymään. Niilo, vanhempi lapsi, oli silloin

neljäntoistavuotinen, mutta Hilja ainoastaan kymmenvuotias.

Niilo kävi Turun koulua, josta hänellä aina oli hyvät todistukset. Hän olikin kaikin tavoin ahkera. Kun hänellä lukemisesta oli vain vähänkin loma-aikaa, kävi hän erään porvarin talossa pesäpuita hakkaamassa. Tämä porvari lahjoitti hänelle myöskin aina välimmiten kynttilöitä, joten Niilo sai kynttiläinkin valossa lukea. Näin hän muitten avulla pyrki eteenpäin, mutta ruoka tahtoi kuitenkin olla niukalla, vaikka äitikin koetti antaa, mitä työllään irti sai. Kotona ollessaan Niilo kävi piparkakkuja myymässä, vaikka kyllä moni hänen iässään oleva poika olisi tätä häpeänä pitänyt. Mutta Niilon äiti oli aina sanonut: »Kaikki työ tuottaa arvoa tekijällensä; kunkin pitää tehdä työtä sen mukaan, kuin hän jaksaa ja ymmärtää, silloin Jumala kyllä siunauksensa antaa», ja äitinsä sanoihin Niilo luotti, sillä hän rakasti kovin äitiään.

Tyytyväisenä hän meni nytkin Hiljan kanssa myymään piparkakkuja. He menivät Viluluotoon asti, joka on kaupungista vähän enemmän kuin venäjänvirstan päässä. Siellä on kaunis huonerakennus, jossa on sali, kamari ja kyökki; kamarissa on lähde ja sen ympärillä soma aitaus. Tästä lähteestä silloin juotiin terveystettä. Vahtipalvelija ammensi vettä lasihin, ja ottaaksensa näitä vastaan kurkottivat ylpeät röökkinät hienoja sormenpäitään. Nämät vedenjuojat aamuisin enimmiten ostelivat piparkakkuja, ja senpä vuoksi Niilo ja Hiljakin sinne riensivät.

Lämmin oli kesäinen aamu, kastehelmet kimaltelivat puissa ja ruohossa. Kissankäpäliä nurmikolla kukoistivat, ja Hilja olisi halusta viipynyt kukkia poimimassa, mutta Niilo joudutti häntä pois. Pian he tulivatkin Viluluotoon. Täällä oli kaunis keto, johon käytäviä ja lehtimajoja oli tehty vedenjuojien huviksi.

Paljo oli nyt herroja, rouvia ja neitosa kuljeskelemassa käytävillä. He näkivät Niilon ja Hiljan tulevan ja huusivat heitä lähemmäksi. Lapset lähenivät, ja pian vähentyivät kakut koppasista. Niilolla ei enää ollut mitään kopassa, mutta Hiljalla oli vielä vähäisen. Hän istui nyt käytävällä olevalle lavitsalle odottamaan, että hänenkin piparkakkunsa tulisivat ostetuiksi. Kissankäpäliä oli hänellä vielä kädessä ja hän sitoili niistä kiehkuraa, mutta tätä tehdessään hän katseli aina välimmiten neitosten somaa vaatetusta, ajatellen: »Mistä nuot tehtyjä lienevätkään, kun ne noin loistavia ovat?» Hänen näin ajattellessaan tuli eräs somasti vaatetettu neito hänen luoksensa, kysyen:

»Sanoppa, kaunis lapseni, mitä tuosta kiehkurasta tahdot?»

Hilja ei vastannut mitään; hän ei kuullut mitä kysyttiin, sillä hän katseli vaan neitosen vaatetusta, joka hohti niin siniseltä kuin kesäinen taivas. Hän kurkoitti kättänsä, hypistääksensä edes vähän tuota kaunista hametta. Neito huomasi lapsen ihastuksen ja hymyili alentuvasti, mutta kysyi sitte toisen kerran: »Sano nyt, kaunis tyttöseni, myytkö tuon kiehkuran minulle?»

Hilja antoi kiehkuran, ja neiti pudotti muutaman pennin lapsen käteen, mutta kiehkuran hän laski päähänsä ja meni sitte hyppien pois kumppaniensa luoksi, joille hän sanoi:

»Tulkaa katsomaan tuota kaunista tyttöä, joka piparkakkuja myy; minä ostin häneltä tämän kukkakiehkuran, saadakseni häntä katsella vähän aikaa.»

»Mennään», he huusivat kaikin, ja nyt Hilja näki, miten monta neitoa tuli hänen luoksensa. Kaikki he tahtoivat ostaa hänen kakkujansa, ja sillä aikaa, kuin Hilja koppansa tyhjensi, tarkastelivat häntä nämät ylhäiset neitokset ja kuiskailivat toisillensa:

»Ah, tuopa vasta on ihana lapsi.»

Hilja ei kuullut, mitä neidot ajattelemattomuudessaan kuiskailivat, ja sepä oli onni, sillä pian on turhuuden siemen kylvetty viattomaankin sydämeen.

Lapset olivat nyt saaneet koppansa tyhjiksi ja läksivät kotiin, mutta toisena päivänä he menivät taas ja palasivat jälleen, tuoden tyhjät kopat takaisin. Näin oli jo enemmän kuin puoli kesää kulunut, kun eräänä päivänä Niilo ja Hilja menivät tänne salmen rannalle poimimaan kukkia männistöstä. Herrasväki osti halusta metsän kukkia. Vanamot olivat hyvän tuoksunsa vuoksi heille erittäinkin mieluisia, ja näitä lapset nyt poimivat männistöstä. Hiljalla oli jo niitä koko joukko, ja hän meni istumaan tänne kalliolle, suoriaksensa kukkia pienille kimpuille. Sen tehtyensä hän satoi vielä itsellensä kiehkuran, laski sen päähänsä, niinkuin hän oli nähnyt vieraan neitosen tekevän kissankäpäliäkiehkuralla, ja otti sitte kukkakimppunsa polvillensa. Meren aallot loiskivat hiljaa vuoren kylkiä vastaan, ja Hiljan suuret mustat silmät katselivat niitä, mutta hänen toiveensa ja ajatuksensa lensivät kauas tulevaisuuteen. Samassa tuli hänen veljensä, huutaen:

»Hilja, mitäs siellä teet? Istut kökötät kuin vanha kanto metsässä.»

»Niin, minä ajattelin vain sitä, että noilla rikkailla mahtaa olla hyvin hupainen oltava. Ne ostavat

piparkakkuja niin paljon kuin tahtovat, kun me saamme äidiltämme ainoastaan yhden kumpikin, ja senkin niistä, jotka ovat enimmin rutistuneet taikka palaneet. Ja noilla ylhäisillä on niin kauniita vaatteitakin, että, että! — Voi kuinka hupaista mahtaneekaan olla semmoisissa vaatteissa!»

»En uskokkaan yhtään, että rikkailla on hupaisempi olo kuin meillä. Kun minä talvella puunhakkuusta olen maksun saanut ja sillä itselleni ruokaa ostanut, silloin maistuu ruokani niin hyvältä, etteivät piparkakut suinkaan paremmilta maistuisi, ja sitte voin taas iloisena lukea. Ja kun äitiämme saamme auttaa, eikö meidän aina ole silloin ollut hupainen oltava — niin hupainen, ettei rikkailla ole niin paljon iloa. Jos he jotain apua tarvitsevat, ottavat he vain palkkaihmissä töitensä tekemään, ja kun työt ovat valmistuneet, antavat he maksun, eikä se heille iloa tuota. Minä en ymmärrä, että niillä saattaa mitään suurta iloa olla.»

»Mutta niillä on niin kauniit vaatteet, juuri kuin kukkasilla.»

»Niin, tytöt toivovat aina kaikkea, mikä silmiin pistää», mutisi Niilo, »mutta äiti sanoo, että se on onnellisin, joka tyytyy siihen, mitä hänellä on. Tule nyt kotiin, että saamme sitte mennä kukkasia myymään.»

Hilja meni veljensä kanssa, mutta kun he kotiin tulivat, sanoi leski, että hän tarvitsi Niiloa halkaisemaan vähän puita uuniin, jonka vuoksi Hiljan oli yksin lähteminen.

Hilja meni yksin, ja tultuansa Viluluotoon hän kulki kukkakimput kädesssä edestakaisin käytäviä pitkin. Ei ketään nyt näkynyt lehdikoissa, sillä vieraat olivat kaikki koristamassa tanssisalia kukkakiehkuroilla, koska illalla oli aikomus pitää tanssit. Hilja olisi halusta mennyt sisälle, mutta ei uskaltanut, vaan istui siimeeseen puun juurelle. Siinä lapsi katseli, miten sääskiparvi tanssi, ja perhosiä, jotka lentelivät kukasta kukkaan. Mehiläiset surisivat, ja pikku Hiljan silmät vaipuivat kiinni. Näin unen helmoissa näki hänet kenraalinna Simssi, joka muutamain ystäväinsä seurassa tuli kävelemään käytävää pitkin, ja kenraalinna huudahti:

»Ah katsokaa, tuohon on pikkunen kukkakauppias nukkunut nurmikolle. Tietämättä kauneudestaan on hän itse kukkinsa joukossa ihanin. Tämä suloinen lapsi minua miellyttää, ja minä olen jo kauan tuumaillut, että jos hänen äitinsä sallii, otan minä lapsen kasvatikseni.»

Kenraalinna puhuessa Hilja heräsi, ja lempeästi katsellen häntä sanoi kenraalinna: »Lapseni, anna nyt minulle nuot vanamot, niin saat taas vähäisen rahaa. Eikö sinun mielestäsi ole hupaista saada rahaa?»

»On, sillä äitini ja tätini saavat sitte taas ostaa puita, maitoa ja kaikenlaista, mitä he tarvitsevat.»

»Mutta jos sinä itse saisit ne rahat, eikä kotona niitä tarvittaisi, mitä niillä sitte tekisit?»

»Antaisin ne veljelleni, ettei hänen tarvitsisi nälissään olla, kun hän koulua käy.»

Kenraalinna silmissä vesihelmet kimaltelivat, ja hän sanoi: »Oikein tekisit, lapseni. Mutta etkö sinä kauniita vaatteita tahtoisit?»

»Tahtoisin», vastasi Hilja loistavin silmin. »Jos olisi meillä kaikilla semmoiset vaatteet kuin rikkailla, sepä olisi hupaista!»

Kenraalinna hymyili lapselle, lausuen: »Mene nyt kotiisi ja ilmoita äidillesi, että kenraalinna Simssi tulee huomenna hänen tykönsä.»

Hilja niiasi ja meni aavistamatta, mitä asiaa kenraalinnalla hänen äidillensä olisi.

NELJÄS LUKU.

Ylikerrassa asuva leski oli aikaisin aamulla kypsentänyt piparkakkunsa, täti oli siivonnut huoneen, ja lapset olivat saaneet paremmat vaatteet yllensä, sillä kenraalinnaa odotettiin. Leski istui akkunan ääressä sukkaa kutoen ja tuumasi juuri, mitä asiaa kenraalinnalla saattaisi olla, kun samassa kuului silkkihameen suhina ullakon portailta. Kenraalinna astui sisälle, ja leski pyysi häntä istumaan.

Istuttuaan lausui kenraalinna: »Minä olen kuullut teidän, rouva hyvä, olevan niin köyhissä varoissa, että teidän on työläs kasvattaa lapsianne. Useat kerrat tänä kesänä olen heitä katsellut ja puhutellut ja minä olen heihin hyvin mieltynyt; senpä vuoksi olen tuumannut, että halusta ottaisinkin teidän pikku

Hiljanne kasvatikseni, jos ei teillä eikä lapsella mitään olisi asiaa vastaan. Suokaa anteeksi, että tätä teille ehdottelen; minä arvaan, että sen kummallisena pidätte.»

»Ansaitsematon hyvyys ventovierailta on kyllä kummallista», sanoi leski kyynelsilmin ja lisäsi vielä: »Vaikka meidän Hiljaa kyllä ikävä tulee, ymmärrän kuitenkin sen hänelle onneksi olevan, että hän kodista pois pääsee, sillä mitäpä hänellä täällä on muuta kuin köyhyyttä. Hilja, tuleppa lapseni tänne. Tahtoisitko seurata tätä hyvää vierasta ja mennä hänen kasvatiksensa?»

Hilja ei mitään puhunut, vaan rupesi itkemään. Mutta Niilo huudahti: »Hilja otettaisiin meiltä! Ei, äiti, ollaan vain kaikki yhdessä. Minä hakkaan puita ja luen öisin, silloin ei äidin tarvitse minusta paljonkaan murhetta pitää.»

»Mutta äidilläsi olisi kuitenkin helpompi oltava», lausui kenraalinna, »jos hänen ainoastaan sinusta tarvitsisi huolta pitää. Kukatiesi minäkin sitte saattaisin äitiäsi joskus auttaa sinun kasvattamisessasi, ja kun sinä pääset ylioppilaaksi, tapaavat sisaresi Helsingissä.»

Kenraalinna puhuessa olivat Hiljan kyyneleet laanneet vierimästä, ja hän sanoi vakavasti:

»Minä tahdon mennä kenraalinna kasvatiksi. Äidilläni ja veljelläni on silloin parempi oltava. Veljeni ei enää tarvitsisi nälkäisenä kouluun mennä, ja äiti saa itse syödä parhaat palansa, jotka hän nyt aina on minulle säästänyt.»

Niilo ei ollut oikein tyytyväinen, mutta Hilja, kun kerran ymmärsi, että hänen poislähtemisensä oli kaikille hyödyksi, pysyi vain järkähtämättä päätöksessään.

Niin, päätös oli tehty, ja leski kiitti kenraalinnaa, joka oli niin hyvä, että otti kasvatiksensa hänen lapsensa. Mutta kenraalinna vastasi:

»Minulla ei ole ketään omaista, joka minua hellii, kun vanhaksi tulen, ja toivon, että Hilja minua rakkaudellansa silloin palkitsee, kun minä hänen apuansa tarvitsen.» Sitte hän sanoi, että muutaman päivän päästä olisi hänen jo lähteminen, ja lupasi siksi toimittaa lapselle tarpeellisimmat vaatteet. Näin asiansa toimeen saatuansa jätti kenraalinna hyvästi ja läksi pois.

Suru ja ilo taistelivat ylikerran asukkaissa, sillä ikävältä tuntui Hiljan pois muuttaminen. Mutta he toivoivat, että lapsi ylhäisessä kodissaan tulisi onnellisemmaksi kuin köyhän äitinsä luona, ja tämä toivo tuotti levon heidän sydämillensä.

Pian olivat ne muutamat päivät päättyneet, jotka kenraalinna vielä vietti Naantalissa; hänen oli nyt lähteminen pois. Hilja sai kenraalinna uudet vaatteet ja oli illoissaan, kun sai niihin pukeutua. Mutta kun hyvästijättäminen tuli, silloin hänen kyyneleensä virtana vuotivat. Tädistä eroaminen oli ikävin. Hilja rakasti tätiänsä melkein vielä enemmän kuin äitiänsä, sillä aina pienestä lapsesta asti hän oli ollut tätinsä hoidossa. Mutta ensimmäinen vihellys kuului laivasta, joka oli Turkuun menevä, ja kenraalinna joudutti Hiljaa tulemaan. He menivät nyt kaikin rantaan. Kiiruusti kannettiin kapineet laivaan, ja viimein meni sinne myös kenraalinna taluttaen Hiljaa kädestä. Ken Hiljan näki silloin, kun laiva hänet erotti kotirannasta, ei se ikänä hänen muotoansa unhota. Siinä hän seiso laivan kannella. Raitis tuuli heilutteli hänen mustia kiharoitaan, mutta se ei saanut ruusuja hänen kalpeille poskillensa. Lapsen syvämieliset mustat silmät katselivat hänen rakkaita omaisiansa, joiden kanssa hän oli kärsinyt silloin, kun leivänpala puuttui, ja iloinnut, kun saalis oli runsampi.

Soittajat, jotka Naantalissa olivat olleet tanssissa soittamassa ja nyt palasivat Turkuun, alkoivat marssia soittaa. Laiva vihelsi viimeisen kerran ja läksi sitte matkallensa.

* * * * *

Helsingin kaupungissa, lähellä Kaisaniemen puistoa, oli komeassa rakennuksessa Hiljan nykyinen koti. Täällä hän istui pienessä kamarissansa, jonka kiiltävissä huonekaluissa hän näki kuvansa, jos vaikka minne päin katseli. Mutta kaikki nämä loistavat kapineet, jotka häntä ensi päivinä olivat ihastuttaneet — ne olivat nyt unohduksissa, sillä hänen ajatuksensa lensivät kauas hänen entiseen, köyhään kotiinsa. Hän kaipailee nyt kaikkia omaisiansa. Heitä muistellensa hän avasi vähäisen piirongin laatikon ja otti sieltä kaikenlaisia makeisia, jotka olivat hänen säästämiänsä. Ne hän jakeli kolmeen osaan. Samassa kenraalinna tuli sisälle, ja Hilja sanoi:

»Täti, katsokaa, minä olen säästänyt kaikki makeiseni ja tahtoisin ne lähettää kotiin Naantaliin. Pikkuisen olen niistä kaikista maistanut, mutta eihän se mitään tee?»

Kenraalinna koetti pidättää hymyilyänsä ja vastasi: »Ei suinkaan. Sinä olet kiltti lapsi, kun muistat omaisiasi, mutta syö sentään toiste makeisesi, sillä täältä on vaikea saada niitä Naantaliin asti. Mutta nyt menee pian höyrylaiva Turkuun, ja minä lähetän äidillesi yhtä ja toista; silloin sopii myös lähettää

nämät sinun säästämäsi, jotka varmaankin heille tuottavat paljon iloa. Mutta joudu nyt, lapseni, maata, että huomenna jaksat kouluun mennä oikein virkkuna.»

Kenraalinna jätti hyvästi pikku kasvattinsa ja meni pois. Pian oli lapsi unen helmoissa.

Kun toisen päivän aamu koitti, heräsi Hilja ja nousi heti vuoteeltaan, sillä hän ajatteli kouluun menemistensä, ja tämäpä oli niin hupaista, ettei hän enää voinut nukkua. Hän puki vaatteet yllensä ja meni sitte kenraalinnalle hyvää huomenta sanomaan. Hitaasti kuluiivat tunnit, mutta ne kuluiivat kuitenkin, ja Hiljalle tuli kouluunmenon aika.

Leppoisesti paistoi syksyinen aurinko, kun Hilja ensi kerran läksi kouluun. Kenraalinnan kanssa hän oli jo ennen käynyt opettajattaren luona, ja tämän muoto oli niin hyvä ja lempeä, että Hilja nyt häntä muistaessansa ilomielin riensi eteenpäin. Hänen astuessaan portaita ylös, sykki sydämensä sentään tavallista pikaisemmin. Hän aukaisi oven ja meni sisälle. Koulussa oli jo paljon lapsia koossa, mutta opettajatar ei vielä ollut siellä. Hilja katseli ujusti ympärillensä, mutta samassa loistivat hänen silmänsä ilosta, kun hän näitten vieraitten lasten joukossa näki erään tytön, joka kesällä Naantalissa oli hänen kanssaan leikitellyt. Tämä tyttö oli ylhäisestä kodista, ja hänen nimensä oli Anna K—. Hilja noikkasi iloissaan Annalle, mutta Anna purskahti nauruun ja kuiskaili sitte kumppaniensa kanssa. Hilja katseli kummastellen Annaa; hän ei ymmärtänyt, miksi ei Anna heti tullut häntä tervehtimään, ja kysyi viattomasti: »Eikö Anna minua tunne?»

»Tunnen», vastasi Anna, ja hänen huulensa vetäytyivät pilkalliseen hymyyn, »olethan sinä piparkakunmyyjä Naantalista. Onko sinulla nyt kyllä paljon piparkakkuja?» Hän nauroi taas ja kuiskaili kumppaneillensa, mutta Hilja katseli pitkään Annaa ja ymmärsi nyt, että Anna häntä pilkkasi ja halveksi.

Ihmisen elämässä on väliin tapauksia, jotka, vaikka ulkonaisesti ovat varsin vähäpätöisiä, kuitenkin vaikuttavat voimallisesti luonteeseen, koko elinajaksi. Niitä tapauksia oli tämäkin.

Hilja tunsu Annan puheesta piston, joka tunki syvään hänen viattomaan sydämeensä. Hänen suuret ihanat silmänsä, jotka äsken loistivat lapsellisesta ilosta, olivat nyt kyyneleitä täynnä, mutta hän koki estää kyyneleitänsä vierimästä. Eräs pieni valkotukkainen tyttö, Alma Tuomi nimeltä, katsoi nuhtelevin silmin Annaa ja meni sitte ystävällisesti tervehtimään Hiljaa. Hän kysyi mistä Hilja oli, ja Hilja, joka Alman ystävällisestä kohtelusta tuli rohkeammaksi, kertoi, että hän Naantalista oli kotoisin, että hänellä siellä oli äiti, veli ja täti, ja että ne olivat kovin köyhät, jonka vuoksi kenraalinna Simssi nyt oli ottanut hänet kasvatiksansa. Alma kysyi, mikä Hiljan nimi oli, ja sanoi sen kuultuansa: »Minun nimeni on Alma.» Sitte jutteli hän myös, että äitinsä oli kauppaneiehenleski, jolla oli iso talo, mutta että hän vuokrasi useimmat huoneet ylioppilaille. Näin olivat nämät kaksi tyttöä nyt tutustuneet, ja siitä alkoi ystävyys, joka ei ikänä sammunut. Hilja katseli tuota sinisilmäistä Almaa ikäänkuin jotakin korkeampaa olentoa, joka tuli häntä ystävyydellensä lohduttamaan, juuri kun hän luuli, että kaikki hänet hylkäsivät.

Alma meni nyt muitten kumppaniensa luo ja kertoi, että Hilja oli rikkaan kenraalinna Simssin kasvattitytär. Mutta opettajatar tuli sisälle, ja kaikki puheet jäivät toistaiseksi.

Opettajatar alkoi nyt virren: »Sun haltuus rakas Isäni» j. n. e., johon lapset yhtyivät heikoilla äänillänsä. Hiljan ääni kaikui kauniisti, sillä tämä virsi oli hänelle vanhastaan tuttu, sen hän oli monta kertaa kotona omaistensa kanssa veisannut. Kun virsi oli loppunut, piti opettajatar rukouksen ja määräsi sitte kullekin lapselle läksyn; sen jälkeen he saivat lähteä kotiinsa.

Kun Hilja meni kotiinpäin, juoksi Alma hänen perässään, huutaen: »Hilja, Hilja, odotas, minä tulen kanssasi, minun kotini on sielläpäin kuin sinunkin kotisi.»

Hilja odotti siksi, että Alma hänet saavutti; sitte tytöt menivät yhdessä ja päättivät, että he myös yhdessä kouluun palaisivat.

Kun Hilja tuli kotiin, ei hän enää muistanut kertoa, mitä koulussa oli tapahtunut, vaan meni iloisena läksyensä kenraalinnalle näyttämään. Mutta illalla, kun hän istui yksin kamarissaan eikä nähnyt lukea enää, silloin muisti hän taas, miten Anna oli tehnyt, ja hänen mielensä kävi surulliseksi. Kuu laski hopeisen valonsa kamarin akkunalle, josta Hilja katseli Kaisaniemen puistoon, miten siellä puista lehdet putoilivat ja miten tuuli niitä lennätteli sinne, tänne. Hilja parka! Hän oli itse kuin lehti, jonka tuuli oli temmannut outoihin oloihin. Hiljan tässä näin katsellessa, tuli kenraalinna sisälle. Hän huomasi heti, että lapsi oli surullinen, ja kysyi:

»Mikä Hiljaani vaivaa, onko sinun ikävä?»

Hilja purskahti itkuun ja kertoi sitte, miten Anna K— oli käyttäytynyt häntä kohtaan.

Kenraalinna tuli vakavaksi. Hän näkyi miettivän jotakin ja lausui ikäänkuin itseksensä: »Taisinpa

tyhmästi tehdä, kun hänet kouluun panin.» Sitte hän sanoi Hiljalle: »Minä puhun opettajalle, ettei sinun enää tarvitse mennä kouluun. Minä otan sinulle jonkun kelvollisen opettajan tänne kotiin.»

Nyt koetti kenraalinna lohdutella Hiljaa, kehoittaen häntä unhottamaan koko asian, ja sanoi: »Vaikka Anna käyttäytyi tyhmästi, saithan sinä Alman sen sijaan ystäväksesi. Alman pitää usein pääsemän sinun tykösi, ja minä luulen, että Annakin vielä joskus halustakin tahtoisii olla ystäväsi, ja silloin hän varmaankin katuu, ettei hän sinua tänään niin kohdellut kuin Alma.»

Hiljan suru haihtui vähitellen, eikä illalla, kun hän maata pani, yksikään ikävä muisto enää estänyt häntä unen helmoihin vaipumasta.

VIIDES LUKU.

Kirkkaasti paistoi aurinko toukokuun ensi päivänä. Puut Kaisaniemen puistossa viheriöitsivät jo, ja linnut visertelivät iloiten kesän tulosta. Ihmisiä kulki joukottain puiston käytäviä pitkin. Mutta eivätpä he tänään kuunnelleet leivosta, joka ilmassa liverteli, eikä myöskään pajukertun suloista viserrystä. Ei, tänään oli ihmisjoukko kokoontunut kuuntelemaan Suomen ylioppilaitten neliäänistä laulua. Kauniisti kaikuiivat nuorukaisten äänet, ja ihastuksella kansa kuunteli, sillä Suomen ylioppilaat ovat kaikkien suosimat, ja heitä kansa odottaa toteuttamaan meidän tulevaisuutemme toiveita.

Puistossa kuljeskeli nuoria ja vanhoja, rikkaita ja köyhiä; joukko joukon perästä lähenei laulajia ja meni heidän ohitsensa. Jo taas näkyi käytävällä vähäinen joukko, rouva ja kaksi tyttöä. He lähenivät ja menivät istumaan erääseen lehtimajaan. Ylioppilaat katselivat heitä ihastuksella ja alkoivat sitte laulun:

»Näki poika ruususen, ruusun kankahalla.»

Kuuntelijat lehtimajassa olivat kenraalinna Simssi, hänen kasvattityttärensä ja Alma Tuomi. Hilja oli nyt kuusi vuotta ollut Helsingissä. Tällä aikaa hän oli kerran käynyt äitinsä luona, sillä vuosi takaperin kenraalinna kävi Naantalissa kylpemässä ja Hilja hänen seurassansa. Sinä kesänä Hiljan äiti oli onnellinen, kun näki tyttärensä viattomana ja kukoistavana ja kuuli Niilon ensi kerran saarnaavan. Täti oli myöskin iloissaan, nähdessänsä Hiljan, sillä Hilja oli aina ollut hänen lemmikkinsä; ja kun kenraalinna sanoi tarvitsevansa taloudellensa hoitajaa ja pyysi tätiä tähän tehtävään, oli hän heti valmis tulemaan, eikä siihen ollut palkka paraana kehoituksena, vaan se, että hän silloin sai olla Hiljan lähellä.

Täti seurasi kenraalinnaa ja Hiljaa Helsinkiin. Siellä hän hoiti kenraalinnan taloutta ja sai oman huoneen, jossa hän oli erotettuna maailman touhusta.

Hilja oli nyt kuudentoistavuotinen neito, ja toukokuun ensi päivä oli hänen syntymäpäivänsä. Onnellisena hän istui lehtimajassa kenraalinnan ja Alman vieressä, kuunnellen laulajia, joitten joukossa hänen veljensäkin oli. Niilo oli pari vuotta ollut ylioppilaana ja asui Alman kodissa.

Alman ja Hiljan ystävyys oli vuodesta vuoteen kasvanut ja juurtunut, ja useasti heidät nähtiin yhdessä, vaikka Alma kävi koulussa ja Hiljalla oli kotiopettaja. Tässä he istuivat nytkin lehtimajassa yhdessä, kuunnellen nuorukaisten laulua. Vähän ajan kuluttua lisääntyi heidän seuransa, sillä Niilo tuli toisen ylioppilaan kanssa heidän luoksensa. Tämä toinen oli Hiljan opettaja, Paavo nimeltä. Hänen muotonsa oli miellyttävä, vaikka hän ei ollut kaunis, niinkuin Niilo; mutta vartalonsa oli sokea, olentonsa miehuullinen, ja hänen silmänsä olivat vakavat ja älykkäät. Seitsemäntoistavuotisena hän oli tullut ylioppilaaksi ja pääsi silloin Hiljan opettajaksi. Se olikin hänen onnensa, sillä hän oli köyhä poika. Hiljan opettajana oli hänellä kenraalinnan tykönä koti, ja samalla hän saattoi itsekin opittavansa oppia, koska kenraalinna lukukaudenajat asui Helsingissä.

Paavo oli nyt jo vapaa opettajanvirastansa, sillä Hilja ei enää opetusta tarvinnut. Mutta kenraalinna oli pyytänyt häntä viipymään siksi, kuin Hiljan syntymäpäivä oli ohitse. Paavo teki sen mielellään. Hän viipyi, sillä oppilaansa lähellä hän oli onnellisin. Hilja piti myös paljon Paavosta, ja ilosta loistivat hänen mustat silmänsä, kun hän Paavon ja Niilon tullessa meni heitä tervehtimään, sanoen:

»Varmaankin Paavo siitä saan kiittää, että ylioppilaita aamulla oli laulamassa minun syntymäpäiväni kunniaksi, eikö niin?»

»En voi yksistäni sitä ansiokseni ottaa», vastasi Paavo, »vaikka minä sitä ensiksi kumppaneilleni ehdottelin. Meitä oli pieni joukko soutelemassa eilen illalla, ja vähän aikaa merellä oltuamme menimme maalle eräälle saarelle. Ilta oli tyven ja ihana. Me istuimme rannalla siksi, että kello oli lähes yksitoista.

Sitte menimme saarella olevaan torppaan; siellä söimme iltaista. Kun kotiin läksimme, oli kello jo kaksitoista. Minä muistutin kumppaneitani, että oli syntymäpäiväsi, ja nyt päätimme kaikin herättää sinut laululla. Ensin läksimme Niilon luo, ja saatuamme vielä muutamia hyviä ääniä lisäksi, tulimme kello kahden aikana laulamaan.»

»Toimita, Paavo, että he kaikki, jotka olivat laulamassa, saavat kutsumuksen meille Hiljan syntymäpäivän illaksi», sanoi kenraalinna.

»Aivan kernaasti sen teen», vastasi Paavo.

Kenraalinnalla ei enää ollut aikaa viipyä Kaisaniemessä, jonka vuoksi hän päätti lähteä kotiin. Mutta neitosten ei suinkaan tehnyt mieli kotiin mennä, sillä heidän vieressään olevat nuorukaiset, viheriöitsevä puisto ja ylioppilasten laulu olivat kaikki sopivia miellyttämään kuusitoistavuotisia neitospia, jotka juuri olivat elämänsä keväimessä. Vähän vastahakoisesti he sentähden lähtivät, mutta illaksi oli kutsuttu paljon vieraita, sillä kenraalinna tahtoi isoisesti viettää kasvattityttärensä syntymäpäivää, ja senpä vuoksi heidänkin oli meneminen, koska heillä vielä illaksi oli kyllin tekemistä.

Paavo ja Niilo seurasivat neitospia vähän matkaa, mutta palasivat sitte takaisin kumppaniensa luo.

Kotiin tultuaan Hilja näki pöydällensä kauniisti sidotun kirjan, jonka nimi oli: »Rukouksia ja Kristillisiä mietteitä vuoden kunakin päivänä. Kun hän sen aukaisi, putosi siitä paperi, johon oli kirjoitettu: »Muista aina, mitä lapsena opit, että Jumalan pelko on kaiken viisauden alku — ja rakasta isänmaatasi, sillä Suomen lasten rakkaus on meidän köyhän maamme ainoa rikkaus.»

Hilja katseli paperia, muutama kyynele vierähti siihen, ja hän sanoi itseksensä: »Paavo! Paavon antamat ovat nämä muistot.» Hän riensi vanhan tätinsä kamariin lahjojansa näyttämään. Tati katseli niitä lausuen:

»Sinä olet saanut hyvän lahjan, sillä se ei ole katoavainen; hyvällä kirjalla ja hyvällä neuvolla on aina arvonsa.»

Hilja meni sitte myös kenraalinnalle näyttämään, mitä oli saanut, ja kenraalinna katseli kirjaa sanoen: »Varsin kaunis lahja, oikein somasti sidottu kirja.» Sitte hän nousi istualta ja meni vaatehuoneeseensa, otti sieltä uudet valkoiset hohtovaatteet, jotka hän oli antanut valmistaa Hiljalle, toi piironkinsa laatikosta uuden kultakellon vitjoinensa ja antoi ne kaikki Hiljalle, lausuen: »Tyttäreni, nämät tahdon sinulle antaa syntymäpäivälahjaksi, ja tänä iltana pitää sinun ne uudistaman.»

Hilja kiitti ja syleili kenraalinnaa, mutta vielä eivät kenraalinnan komeat lahjat saaneet häntä halveksimaan Paavon antamaa lahjaa, sillä tähän asti oli Paavon kasvatus enemmän vaikuttanut Hiljaan kuin hänen kasvattiäitinsä.

Kenraalinna oli hyvänluontoinen ihminen. Hän ei ollut ylpeä, mutta turhamainen; koreutta ja kauneutta hän rakasti ylellisesti. Tämän tunsu Paavo, ja hänen sydämensä vavahti, kun hän ajatteli, että Hilja, tämä puhdas, hohtava helmi, oli tykkänään tuleva kenraalinnan johdettavaksi juuri nyt, kun hän alkoi oloansa maailman näyttökentällä. Paavo rakasti Hiljaa, mutta ei tahtonut rakkauttansa ilmoittaa, sillä Hilja oli liian nuori, ja Paavolla myöskin vielä oli laava oppimäärä suoritettavana, ennenkuin hän voi saavuttaa päämaalinsa, sillä hän pyrki lääketieteen tohtoriksi.

Paavo oli jalo nuorukainen. Hän rakasti isänmaatansa enemmän kuin mitään muuta maailmassa ja vaati, että se neito, johon hän sitoutuisi, olisi sellainen, joka tiesi elämällensä olevan paremman tarkoituksen, kuin tanssisalien muotinukenä oleminen; hän vaati, että sen neidon sydämessä asuisi palava isänmaanrakkaus. Hiljan sydämeen oli hän koettanut tätä rakkautta sytyttää ja olikin onnistunut; mutta oliko tämä sytyke sammuva maailman touhussa — siihen sai tulevaisuus vastata.

KUODES LUKU.

Ilta-aurinko laski viimeiset säteensä kenraalinna Simssin loistavaan vierassaliin, jossa Hilja kulki edestakaisin odottaen vieraitten tuloa. Kenraalinna tuli sisälle, silmänsä tarkastelivat kasvattitytärtä, ja tyytyväinen hymy lepäsi hänen huulillansa, kun hän katseli tätä ihanaa neitosta. Hilja oli pukeutunut uusiin valkoisiin vaatteisiinsa, ja hänen mustiin hiuksiinsa, jotka kiharoina putoilivat hänen lumivalkealle kaulallensa, oli oikealle puolen pistetty valkoinen ruusu; tässä puvussaan hän oli viehättävän suloinen.

»Tänään, minun tyttäreni», sanoi kenraalinna, »pitää sinun olla kohtelias kaikkia vieraita kohtaan; et saa enemmän olla Alman kuin muitten nuorten parissa.»

»Voi jospa minä vain muistaisin ja osaisin!» vastasi Hilja naurahtaen. »Pahoin pelkään, että eksyn Paavon, Alman ja Niilon seuraan.» Enempää ei Hilja joutanut puhumaan, sillä vieraat jo rupesivat tulemaan. Kynttilät kruunuissa sytytettiin, ja kenraalinnan komeaan saliin enentyi enentymistään vieraita, joista toinen joukko oli puvussaansa toistansa loistavampi. Nuoria herroja samosi myöskin sisälle. He tulivat Hiljalle onnea toivottamaan, kumarrellen ja lausuen yhtä ja toista mitätöntä lorua; vähän oli kumminkin kaikkein huulilla hunajaa.

Paavo, joka seisoi Niilon vieressä vähän matkaa noista onnentoivottajista, kuunteli heitä pahoilla mielin ja kuiskasi Niilolle: »Minua inhottaa noitten makeat kielet; jos hän tuommoisia päiväkaudet kuuntelee tästälähin, niin ken takaa, ettei hänkin vielä tule niitten monien naisten kaltaiseksi, jotka kasvavat suuressa seuraelämässä, ja joiden onni katoa silloin, kun heidän poskiensa ruusut lakastuvat.»

»Ei, Paavo», sanoi Niilo, »sitä en voi uskoa; paremmin on sinun hyvä kylvösi juurtunut hänen sydämeensä, niin on minun toivoni.»

Paavo pudisti päätään, mutta samassa Hilja tuli hänen luoksensa sanoen:

»Noh, miksi noin alakuloisena?»

Lempeästi katsellen Hiljaa Paavo lausui: »Kun Hilja on hyviä siemeniä kylvänyt taimilavaan ja näkee kanalauman sotkevan niitä sokin sokin ja rapsivan riipin raapin, silloin varmaankin olet pahoilla mielin ja pelkää, että paljo noita hyviä siemeniä joutuu hukkaan.»

Hilja katseli vakavasti Paavoa ja vastasi:

»Älä pelkää, Paavo, siemenet ovat syvään kylvetyt, ei niitä kanat pois rapsi.» Muuta hän ei joutanut sanoa, sillä samassa tuli naisväkeä tervehtimään eräs nuori paroni, ja kenraalinna esitteli hänet nyt Hiljalle. Paroni tervehti kohteliaasti Hiljaa, mutta meni sitte rouvien kanssa juttelemaan.

Hilja sanoi Paavolle: »Tottapa paronilla oli enemmän ymmärrystä kuin noilla muilla vierailta, koska hän ei mitään mitätöntä puhunut.» Tähän ei Paavo vastannut, ja Hilja meni pois neitosten joukkoon.

Anna K—, joka ennen koulussa Hiljaa oli halveksuen kohdellut, koetti nyt päästä hänen ystäväksensä, mutta Hiljan sydän oli kylmä tälle ystävyydelle, vaikka Anna koetti livertää, miten paraiten saattoi.

Anna oli kaunis neito, mutta myöskin suuri keikailija, ja sen kautta hän menetti paraan osan kauneustansa. Mutta hän oli rikas ja ylhäisimpien vanhempain lapsia, ja niitä oli monta, jotka sentähden pyörivät hänen ympärillensä. Näin on tapa isoisten seurassa, mutta vaivainen hän, joka tällöisen ystävyden esineeksi joutuu.

Anna istui Hiljan vieressä; hänen silmänsä lensivät ympäri salia, ja hän sanoi Hiljalle: »Ah, tuo veljesi vasta on kaunis, hän on ilmetty kuvasi.»

Hilja ei siihen mitään vastannut, vaan läksi toisten neitosten pariin. Hänen mentyänsä tuli nuori paroni Annan kanssa juttelemaan, mutta salaa hänen silmänsä seurasivat Hiljaa, vaikka ei hän ollut häntä näkevinään. Sitte hän meni taas rouvia puhuttelemaan. Tämä paroni oli kaikkein ylhäisten rouvien mielikki, sillä hänellä oli aina heille jotain sanomista, ja hän osasi juuri niin sattuvasti sanojansa sovitella, että ne sopivat jokaisen luonteen mukaan. Neitosia hän puhutteli harvoin, vaikka hänen silmänsä heitä kyllä tarkastelivat; mutta neitosten suurin ihastus tanssisalissa oli paronin kanssa jutteleminen ja tanssiminen, sillä koska tämä ei usein tapahtunut, tuotti se heille sitä suuremman kunnian, ja tanssisalissa on kunnianhimo pian syttynyt kaunotarten sydämiin. Onnellinen hän, joka sieltä lähtee ennen, kuin se on tukehuttanut hänen sydämensä jaloimmat tunteet!

Anna oli puhunut paronin kanssa, ja siitä oli hänellä koko illaksi ylpeilemistä; mutta hänen onnensa oli vielä suuremmaksi kohoava.

Paroni istui jutellen Annan äidin kanssa, ja tämä sanoi: »Paroni hyvä, kuinka saatatte olla noin kylmäsydäminen, että tuskin huomaattekaan tässä seurassa olevaa nuorta kaunotarta? En ole eläessäni nähnyt niin ihastuttavaa naista kuin kenraalinnan kasvattitytär on. Minä olen kuullut, että kenraalinna on tehnyt testamenttinsa ja ottanut hänet perilliseksensä.»

Jos joku ihmismuodon tuntija nyt olisi tutkinut paronin kasvoja, olisi hän varmaankin hänen silmissään huomannut kummallisen loisteen, jonka hän olisi selittänyt näin: »Tässä on minulla jotakin voitettavana.» Hetkisen vain näkyi tämä loiste paronin silmissä, ja hymyillen hän vastasi rouvalle:

»Oh, täällä on monta kaunotarta, mutta aikani on aina paremmin kulunut rouvien seurassa kuin

neitosten parissa. Ehkä sentään», hän lisäsi, kunsoittoneikat taas tulivat saliin ja alkoivat soittaa, »täytyy vähän neitostenkin seuraan mennä.»

Paroni astui nyt lattian poikki, ja pian pyörähti hän Hiljan kanssa tanssissa. Mutta katrillin hän tanssi Annan kanssa, ja Anna oli niin onnellinen, ettei ollenkaan huomannut, miten paronin silmät seurasivat Hiljaa. Tanssi näkyi tänä iltana erinomaisesti huvittavan paronia, sillä hänet nähtiin joka tanssissa, ja kun neitokset ihmettelivät, mikä hänessä tämän muutoksen oli vaikuttanut, silloin Anna hymyili, ajatellen itseksensä: »Eipä paroni turhanpäiten minun kanssani ensi katrillia tanssinut.»

Syntymäpäivä kului hupaisesti, ja kaikki olivat tyytyväiset. Paavokin oli kovin ilomielinen, sillä vielä hän sai nähdä Hiljan viatonna, suloisena — semmoisena, jona hän toivoi Suomen neidon olevan, — ja hän kuiskasi Niilolle: »Niilo, katso sisartasi, kuinka hän on hempeä, vaatimaton, ja kuitenkin noita loistavia neitoksia paljon kauniimpi.»

»Niin», vastasi Niilo, »sepä juuri onkin hänen suurin kauneutensa, ettei hän vielä itse pidä siitä mitään. Anna K— olisi kyllä ihana, mutta hän on keikailija, ja hänen muotoonsa kyltyy, sillä itse hän on kauneutensa suurin ihailija. Katso, miten hän nytkin paronin edessä teeskentelee.»

Paroni istui taas Annan vieressä, sillä hän oli illan loppupuolella paljon tanssinut ja puhunut Hiljan kanssa ja pelkäsi, että rouvat kukatiesi sen olisivat huomanneet ja tehneet tämän johdosta päätelmiä tulevista ajoista. Viedäksensä tätejä harhateille hän oli taas mennyt Annan kanssa juttelemaan. Mutta heidän puheensa ei kauan saanut kestää, sillä rouvat ilmoittivat lähdön ajan olevan käsissä.

Tyytyväisinä iltaansa vieraat läksivät pois, mutta tyytyväisin kaikista oli kenraalinna, sillä hän oh huomannut, että paroni oli ihailut Hiljaa. Kenraalinna parka! Hän ei tietänyt, mikä tämän ihailun oli vaikuttanut; sen tuo tanssisalien oloihin oppinut keikari kyllä ymmärsi salata.

Vieraitten mentyä kenraalinna tuli Hiljan luo. Hän silitti tytön pehmeitä kiharoita, lausuen:

»No, tyttäreni, eikö tämä ollut hupainen ilta?»

»Olipa kyllä. En saattanut ajatellakkaan, että näin hupaista olisi ollut niin suuressa seurassa kuin meillä nyt oli. Paavokin oli ilomielisempi kuin ennen.»

»Mitä nuoresta paronista pidit? Hän oli sinulle hyvin kohtelias.»

»Sitä en minä ollenkaan huomannut.»

Kenraalinna hymyili vain ja sanoi sitte: »Mene nyt jo maata, kyllä sinä olet tanssistakin väsynyt.»

Hilja meni, mutta pistäytyi kuitenkin ensin vanhan tädin kamariin ja luki siellä iltarukouksensa kirjasta, jonka hän oli saanut Paavolta. Muutama hetki tämän jälkeen olivat kenraalinna Simssin loistoisat huoneet aivan pimeät, ja kaikki lepäsivät unen helmoissa. Silloin kulki eräs nuorukainen kiirein askelin siitä sivuitse; hetkisen katseltuaan kenraalinnan kaunista taloa, sanoi hän itseksensä: »Onpa tuossa koko suuri omaisuus — totta tosiaan, minunpa pitää hänet saaman!» Sitte hän meni taas eteenpäin, kunnes joutui erääseen ravintolaan. Siellä istui hän pöydän ääreen muutamien kumppanien pariin, jotka huusivat: »Olipa hyvä, että paroni tuli.»

Pian kortit lentelivät edestakaisin pöydällä, ja niihin kiinnitettyinä olivat kortinlyöjien silmät sekä mielet. Näin kului heidän aikansa ravintolassa siksi kuin toisen päivän aurinko koitti, mutta — tällainen näky inhottaa, ja sen vuoksi on paras jättää heidät ravintolaan.

SEITSEMÄS LUKU.

Paavo oli suorittanut kandidaattitutkintonsa ja oli seuraavana päivänä valmis lähtemään Helsingistä. Aamulla noustuansa hän aukaisi akkunansa, josta raitis ilma tulvi sisälle. Hän tunsu itsensä virkistyneeksi ilmasta ja yön levosta, mutta huokasi kuitenkin, sillä tänään oli hänen muuttaminen pois, eikä hän sitte enää koko kesänä saisi nähdä Hiljaa, koska hänen oli lähteminen kauas Helsingistä sukulaisiensa luo. Kenraalinnan oli myöskin aikomus lähteä Hiljan kanssa maakartanoonsa, joka oli muutaman virstan päässä Helsingistä.

Paavo seisoi akkunan ääressä katsellen Kaisaniemen puistoa, kun palvelustyttö tuli kutsumaan häntä eineelle, ja hän meni. Kenraalinna oli jo ruokasalissa, ja hetken päästä tuli myöskin Hilja sisälle,

kauniina kuin juuri puhjennut ruusu. Hyvää huomenta sanottuaan toisillensa he rupesivat aterialle. Vaiti he istuivat pöydän ääressä, mutta kenraalinna katkaisi vihdoin äänettömyyden, lausuen Paavolle: »Paljon me varmaankin mentyänne kaipaamme teitä, koska jo lähtöänne ajatellessakin ikävältä tuntuu.»

Kenraalinna kiitti Paavoja kaikesta työstä ja vaivasta, jonka hän oli nähnyt Hiljan tähden niiden kuuden vuoden kuluessa, jona hän oli ollut heillä. Hilja ei saattanut mitään sanoa, mutta ikäänkuin kastehelmi kukan lehdellä välkkyvä keväisenä aamuna, niin välkkyi pari kiitollisuuden kyynelhelmeä Hiljan pitkissä silmäripsissä, ja niiden merkityksen Paavo kyllä ymmärsi.

Eineeltä päästyänsä Paavo sanoi: »Katso, Hilja, miten ilma on ihana ja raitis; tuleppa vielä kerran kanssani kävelemään.»

»Varsin halusta», vastasi Hilja, ja kenraalinna lupasi pitää kahvipannun kuumana siksi kuin he kotiin palaisivat.

Hilja puki vain päällysnutun yllensä ja meni sitte Paavon kanssa Kaisaniemen puistoon. Aurinko laski kultaisen hohteen puitten latvoille, joissa tuhansittain lintuja lauleli, ja nurmikolla kukoisti jo siellä täällä muutamia orvokkeja sekä vilukukkia. Koko luonto oli viehättävän ihana, ja Paavo lausui:

»Hilja, kuule lintusten laulua, ne ovat jo tulleet ihailemaan maataamme. Vaikka meidän talvemme on kylmä, niin etteivät ne silloin voi täällä pysyä; ne kuitenkin kevään tullessa rientävät tänne. Oi jospa ihmisetkin kaikki rakastaisivat tätä köyhää äitiänsä! Mutta valitettavasti monet ja kukatiesi useimmatkin enemmän muistavat omaa yksityistä hyötyänsä, kuin tämän äitinsä ja hänen perheensä yhteistä parasta.»

»Saattaa olla niin», vastasi Hilja, »mutta mielestäni ei kenenkään olisi mahdollista olla tätä maata rakastamatta, joka vain on katsellut sitä sen kesäisessä loistossa.»

»Ja sanoihisi minä lisää vielä», sanoi Paavo: »Ken vain on nähnyt sen kurjuudessaan, nälkävuosina, hänen sydämensä varmaankin olisi kivistä, jollei hän voimiensa takaa koettaisi tehdä työtä maansa hyödyksi.»

»Mutta mitäpä me naiset saatamme isänmaamme hyväksi tehdä? Kaikella rakkaudellamme emme voi juuri mitään saada aikaan.»

»Sanomattoman paljon voitte tehdä. Sitä kaikkea en nyt saata luetella, tahdon vain esimerkiksi mainita yhden asian. Sinä varmaankin huomasit, miten siinä seurassa, joka vietti syntymäpäivääsi, melkein kaikki olivat ylen turhamaisissa vaatteissa; tämmöistä ei meidän maamme kannata. Jos olisi säästetty kaikki ne rahat, jotka oli maksettu siitä, mitä heidän vaatetuksessansa oli ylellisyyttä, olisi niitä karttunut koko joukko — ja tämä oli ainoastaan vähäinen seura. Arvaatpa sitte, miten paljo tavaraa karttuisi tulevien tarpeitten varaksi, jos maamme kaikki turhamaiset naiset sitä ylellisyyteen vähemmän tuhlausivat.»

»Mutta minä luulen», vastasi Hilja, »että miehet tuhlaavat enemmän kuin naiset.»

»Se ei vähennä naisten vikaa. Minä en tahtonutkaan teitä meihin verrata, sillä aikomukseni olikin vain mainita yksi tapa niistä monista, joilla saatatte isänmaatanne hyödyttää, ja mainittu seura tuotti tämän esimerkin mieleeni. Asia kukatiesi ei mielestäsi ole suuriarvoinen, mutta minä tiedän, että moni turhamainen nainen on tehnyt kelvollisen miehen onnettomaksi tuhlariksi, kun sitä vastoin oiva nainen on saanut tuhlaajan säästäväksi, kelvolliseksi mieheksi.» Naurahtaen lisäsi Paavo vielä: »Näin suuri on teidän voimanne, ja senvuoksi onkin tärkeä asia, että tätä voimaanne hyvin käytätte.»

»Paavo hyvä, turhamaisuutta tahdon ja luulen kyllä saattavani välttää, mutta eihän tämä hyödytä muita kuin itseäni ja niitä, joiden pariin joudun.»

»Yksi siemen, joka hyvään maahan kylvetään, kasvaa ja kantaa runsaita hedelmiä, jopa niinkin runsaita, että niitä vuosien kuluttua on kyllin koko maassamme; ja varma on, että yhdenkin ihmisen jalo esimerkki paljon hyvää matkaan saattaa, ja sitä enemmän, mitä laveampi vaikutusala hänellä on.»

Tarkasti Hilja kuunteli Paavon puhetta, sillä hän tiesi tämän olevan viimeisen kerran, jona Paavo näin opettaen häntä puhutteli. Hänen sydämensä sykki tavallista taajempaan, ja kun Paavo vaiken, lausui hän innostuneena: »Paavo, minä ymmärrän sanasi, tiedän ne tosiksi ja koetan tehdä työtä tämän maani hyväksi siinä vähässä, mitä minun työalakseni on maailmassa suotu. — Mutta menkäämme nyt jo kotiin, sillä meitä jo varmaankin odotetaan.»

Kiirehtien he nyt läksivät kotiin. Siellä kenraalinna heitä jo oli kaipaillut ja oli saliin valmistanut kahvipöydän, jonka ääreen he nyt kaikin istuivat; vanha tätikin oli joukossa. Mutta ei kenelläkään ollut paljo sanomista, olipa ikäänkuin kaikilla olisi ollut jotakin tärkeätä tuumattavana. Kun kahvi oli juotu,

meni Paavo kamariinsa, kokosi vähät kapineensa ja palasi tämän tehtyensä jäähyväisiensä sanomaan. Silloin kenraalinna antoi hänelle muistoksi kultakellon, jonka Paavo kiitollisella ja liikutetulla sydämmellä otti vastaan. Katkeralta tuntui Paavosta hyvästijättäminen, sillä kuutena vuotena oli hänellä ollut koti kenraalinnan luona, ja kun hän Hiljalle hyvästi sanoi, silloin nousi hänen silmiinsä pari kyyneltä, joita ei hän voinut pidättää.

Hilja katseli akkunasta ja näki vielä vilahdukselta Paavon, kun hän kaupungista ajoi. Mutta pian ei enää näkynyt mitään, ja silloin Hilja sanoi huoaten: »Paavo on poissa! Oi miten ikävältä ja tyhjältä kotini nyt tuntuu!»

KAHDEKSAS LUKU.

Tammipakkanen paukkueli ulkona, mutta kenraalinna Simssin salissa paloi valkea pesässä ja levitti lämpimän loisteensa koko huoneeseen. Suuren seinäpeilin edessä olevalla pöydällä paloi kaksi kynttilää, ja pöydän vieressä seisoi Hilja. Hän koetteli uutta vaaleansinistä silkkipukua, jonka ompelija juuri äsken oli valmiiksi saanut. Lähes neljä vuotta oli kulunut siitä, kun Hilja täytti kuudennentoista vuotensa. Silloin hän oli vielä ikäänkuin juuri puhjennut kukka, tietämättä kauneudestaan. Mutta ken nyt olisi nähnyt Hiljan, kun hän peilin edessä tarkasteli uutta pukuansa ja näki miten sopivasti se soveltui hänen soreaan vartaloonsa, hän varmaankin olisi huomannut, että Hilja mielihyvällä viipyi peilin edessä. Vuosien kuluessa hän oli tullut tanssisalien loistavaksi kaunottareksi, ja se oli hänessä vaikutuksen tehnyt, sillä Hilja loisti halusta. Hän katseli kallista pukuansa, joka valkoisilla silkkipitseillä oli koristettu, ja ajatteli:

»Tämä on tosiaankin kaunis puku. Paroni sanoi minulle: 'Anna on aina somemmissa vaatteissa kuin te, ja kuitenkin voitatte kauneudessa hänet. Kerran tahtoisin nähdä teidätkin oikein somissa vaatteissa; kuinka viehättävä silloin olisittekaan!' Nytpä minulla on oikein soma puku.» Näin ajatellessaan Hilja, ikäänkuin peläten, että joku hänen ajatuksensa kuulisi, katsoi taaksensa ja näki — Paavon. Paavo oli juuri tullut sisälle.

»Ah!» huudahti neito, »minä koetin uusia vaatteitani enkä muistanut, että ovi oli auki.»

»Tuskin sinua tunnen tuossa puvussa», sanoi Paavo. »Sepä kahiseekin ikäänkuin lumi köyhän lapsen rikkeinten jalkineitten alla, kun hän tammipakkasessa kulkee —»

Paavon sanat tunkeusivat Hiljan sydämmeen, hänen omaatuntoansa pisti vähän, mutta Paavolle hän lausui hymyilevin huulin: »Noh, eikö tämä ole kaunis, oikein soma puku, ja eiköhän se minuakin kaunistaa?»

»Hilja! Sinä olet ihana, sen sanon ensi kerran sinulle, mutta samassa täytyy minun myöskin sanoa, että paljon suloisempi olisit halvemmassa ja vähemmän turhamaisessa puvussa.»

»Oih tuota vanhaa veisua! Istu nyt, Paavo hyvä, minä menen toisia vaatteita pukemaan ylleni.»

Hilja meni, ja Paavo jäi yksin. Vähän ajan perästä tuli Hilja sisälle tavallisessa siistissä puvussa. Samassa kuului kadulta lapsen itkevä ääni, joka huusi: »Voi äiti, minun on vilu! On niin kovasti vilu!»

Paavo katsoi vakavin silmin Hiljaan, lausuen: »Hilja, sinun kasvattiäitisi on rikas, ja sinä saat häneltä, mitä ikinä tahdot. Oletko muistanut pyytää köyhille apua, ja oletko käynyt heitä auttamassa?»

»Tätini on apua lähettänyt monelle köyhälle, ja olen minäkin joskus ollut heitä katsomassa, vaan nyt en kuitenkaan muutamaan aikaan, — minä en ole juuri joutunutkaan, — — mutta, Paavo, siitä asti kuin lääkäriksi tulit, olet sinä aina minua moittinut, välistä yhdestä, välistä toisesta syystä. Kyllä minä sen huomaan, että sinä nytkin olet pahoillasi siitä, etten itse ole joutunut menemään köyhäin tykö.»

»Hilja! Jos olisitkin tammipakkasessa käynyt köyhyyden ja kurjuuden majoissa, olisit varmaankin jättänyt tuon kalliin silkkipuvun ostamatta. Minä tiedän, että sydämmessäsi vielä löytyy jaloja tunteita, mutta ne ovat joutuneet vähän harhatielle. Hilja, rakas Hilja, älä pahastu, vaikka näin puhun.»

Hilja oli tuntenut vähäisen piston omassatunnossaan ja tunsu sen nyt vielä paremmin, mutta hän oli harmissaan ja sanoi Paavolle: »Jos minä tahdon niin pukeutua kuin muutkin, enhän minä siitä pahene — mutta tottapa et sinä enää pidä minusta mitään, koska aina olen silmissäsi moitteenalainen.»

Lempeästi katsellen Hiljaa lausui Paavo: »Hilja, sinun paras ystäväsi tahtoo sinulle neuvonsa antaa

nyt, niinkuin silloinkin, kun olit lapsi. Jollen olisi ystäväsi, en suinkaan tulisi sinua nuhtelemaan.»

»Eipä se ystävyydeltä näytä», arveli Hilja. »Kyllä minulla on toisenlaisia ystäviä. Paroni on aina hyvä minulle, ja kun hän joskus vähän tahtoo parantaa käytöstäni, tekee hän sen aina sillä tavalla, ettei sitä moitteeksi saata sanoa, ja paroni on kyllä yhtä ymmärtäväinen mies kuin joku muukin. Hän on ylhäisten sukujen lapsia ja varmaankin oikein jalo mies, sillä kaikki, sekä vanhat että nuoret, häntä kiittävät.»

Paavo oli vaiti hetken aikaa, mutta lausui sitte vähän vapisevalla äänellä: »En tahdo sinua moitteellani enää vaivata. Jää siis tuon paremman, jalon ystäväsi haltuun. Hilja, jää hyvästi!»

Paavo meni, ja Hilja jäi lattian keskelle seisomaan; hänen sydämensä tykytti levottomasti. Ikäänkuin myrskyisessä meressä aallot aaltoja ajelevat, niin riehuivat tunteet Hiljan sydämessä. Hän aikoi mennä pyytämään Paavolta anteeksi, mutta seiso i kuitenkin paikallansa. Hän kuuli, miten Paavo eteishuoneessa otti päällysnutun yllensä, ja aikoi huutaa häntä takaisin, vaan ei huutanutkaan. Paavo läksi pois, mutta aina vieläkin seiso i Hilja paikallansa. Vihdoin hän meni hitaasti kamariinsa. Hän tuns i kovaa tuskaa. Poskensa hehkuivat ikäänkuin kuumeessa olevan sairaan, ja hän painoi ne pakkasesta kylmettyneeseen akkunaan ja rupesi sitte itkemään. Hänen sydämensä pehmeni, ja hän ajatteli itseksensä: »Paavo on kumminkin paras ystäväni; miksi pahoitin hänen mielensä? Toiste en sitä tee, mutta — miksi hän aina minua nuhtelee, juuri kuin olisin lapsi vielä!»

Hiljan näin ajatellessa tuli kotiin kenraalinna, joka oli ollut erään tuttavan luona. Hilja meni häntä vastaan ja kertoi, että Paavo oli ollut heillä.

»Noh, joko hän nyt ennätti mennä pois; miksi hänellä noin kiire oli?» kysyi kenraalinna.

»Meillä oli vähän riitaa», vastasi Hilja. »Minä sain uudet vaatteeni kotiin ompelijalta ja koettelin niitä juuri kun Paavo tuli. Ne olivat hänen mielestänsä liian turhamaiset, jonka vuoksi hän moitti minua niin, että minun täytyi vähän puolustaa itseäni. Sentähden ei hän täällä viitsinyt olla, mutta enpä minä olisi sentään niin tahtonut hänen mieltänsä pahoittaa. Oikein on paha ollakseni.»

»Mitä vielä, älä tuosta huoli; kyllä hän pian leppyy ja tulee muutaman päivän päästä varmaankin jo taas tänne.» Mutta tässä luulossaan kenraalinna pettyi, sillä Paavo ei kuulunut. Päivät ja viikot kuluivat, mutta aina vieläkin hän pysyi poissa.

Eräänä päivänä Hilja istui ommellen kamarissaan. Hitaasti joutui työ, sillä vähän päästä lepäsi neula, ja Hilja oli syvissä mietteissä. Vihdoin hän nousi istualta, sanoen itseksensä: »Alman luo minä menen, hän varmaankin tietää, miksi Paavo ei enää tule.» Hilja pukeutui kiiruusti päällysvaatteisiinsa ja läksi sitte Alman luo.

Alma tuli loistavin silmin Hiljaa ovesta vastaan, sanoen: »Oi Hilja, olipa hyvä, että tulit. Minä olen sinua kovasti kaipaillut ja pelkäsin, että olit minut jo unhottanut, kun näin harvoin tulet luokseni. Minä päätin myöskin olla tykösi tulematta, — mutta tänään olisin kuitenkin lähtenyt sinulle uutisia kertomaan. Tiedätkö, Hilja, — Niilo ja minä olemme kihloissa!»

»Olipa se iloinen sanoma! Odottamaton se ei kuitenkaan ollut, sillä jo kauan olen huomannut, että toisianne olette rakastaneet.»

He puhelivat yhtä ja toista kihlauksen johdosta, kunnes Hilja äkkiä kysyi:

»Tietääkö Paavo teidän kihloissa olevan?»

»Tietää, hän oli äsken täällä.»

»Meillä ei Paavo ole ollut moneen aikaan. Minä pahoitin hänen mielensä, mutta en minä sitä olisi tahtonut tehdä enkä luullut hänen noin kovasti pahastuvan.» — Hilja kertoi nyt ystävällensä, mistä Paavo oli suuttunut, ja Alma vastasi:

»Kyllä hän vielä leppyy, mutta sinun täytyykin häneltä pyytää anteeksi, sillä sinussa syy oli. Oi Hilja, varo, ettet kadota hänen ystävyttänsä eli rakkauttansa, sillä se on totinen. Usein olen mielipahalla näinä viimeisinä aikoina nähnyt sinut kävelemässä paronin seurassa ja —»

Hilja keskeytti Alman puheen, vastaten: »Älä usko paronin minusta huolivan. Mutta jos hän sen tekisi, eihän sitä voisi sanoa muuksi kuin onneksi, sillä hänpä on maamme jaloimpain sukujen lapsia ja on varmaan itsekin jalo, koska häntä kaikki kiittävät. Jos näin mahtavan miehen vaimoksi tulisin, kykenisin hänen avullaan kukatiesi moniak iin jaloja pyrinnoitä edistämään.»

»Oh Hilja, tuo puhe kyllä kuuluu kauniilta, mutta vieläkin varoitan sinua: älä liiaksi ihaile paronin hienoa käytöstä! Sillä hän on kaikki tädit miellyttänyt, ja kovasti pelkään, että hän vielä sinutkin kietoo. Hilja, varo, ettet vasta silloin, kuin jo on myöhäistä, huomaa, että lapsuuden rakkaus on sydämessäsi

kätkettynä!»

»Älä pelkää. Mitäs minä Paavosta huolisin, eikä hänkään minusta mitään pidä. Hän ei ikänä ole sanonut minua rakastavansa.»

»Älä sano, Hilja, ettet sitä tiedä. Sinä näet kyllä, kun hän vikojasi ojentaa, miten hän sen rakkaudesta tekee, mutta sinä olet nyt närkästynyt Paavoon sen vuoksi, että jo olet tottunut noihin hunajahuulisten tanssikeikarien puheisiin.»

Hilja naurahti surullisesti ja sanoi: »Paavolla on sinussa hyvä puhemies, mutta jätetään tämä asia nyt, sillä minun täytyy jo lähteä kotiin.»

YHDEKSÄS LUKU.

Oli toukokuun alkupuoli, ja meri aaltoili taas vapaana jääpeitteestään. Huoneitten seinuksilla näkyi jo muutamia nokkosruohon ja koiranputken alkuja, ja leivonen ilmassa viserteli, ilmoittaen että kevät oli tullut. Ihmisiä kuljeskeli edestakaisin kaupungin kaduilla, ja Hilja oli myöskin ulkoilmaa nauttimassa muutamain ystäväinsä seurassa, mutta riensi nyt kotiin, koska päivä oli jo puolessa, ja Hiljalla oli vielä yhtä ja toista valmistettavana illaksi, sillä hän oli kutsuttu pitoihin Anna K—n vanhempien luo.

Illalla Hilja meni kamariinsa, aukaisi vaatekaappinsa ja tuumasi, mikä puku hänelle nyt olisi sopivin. Hän valitsi kauan aikaa, sillä näistä vaatteista oli toinen toistansa somempi, ja otti sitte sen vaaleansinisen silkipuvun, jota hän silloin sovitteli yllensä, kun Paavo niin äkkiarvaamatta sisälle tuli; se oli vielä uudistamatta. Pikaisesti hän pukeutui ja satoi mustiin kiharoihinsa valkoisen kukkakiehkuran.

Kenraalinnan täytyi olla kotona, sillä hän ei voinut hyvin, ja Hiljan oli sen vuoksi yksin meneminen. Hän oli juuri valmis lähtemään ja aikoi mennä hyvästi sanomaan tädillensä, kun eteishuoneesta kuului kellon helisyttäminen. Hän meni nyt itse ovea aukaisemaan, ja Paavo tuli sisälle. Hilja punastui ja hämmästytti, niin että tuskin saattoi hyvää päivää sanoa. Hän häpesi Paavoja, sillä nytpä tuo onneton silkipuku taas oli hänen yllään. Paavo loi heti silmänsä Hiljan vaatetukseen. Hilja huomasi sen ja luuli nuhteita saavansa, mutta siinä hän erehtyi, sillä Paavo sanoi vain:

»Sinä olet näemmä pitoihin menossa, mutta en pyydäkään sinua viivyttää, sillä minä tahdoin vain tulla hyvästi sanomaan, koska ylihuomenna aion lähteä ulkomaille.»

»Ulkomaille!» huudahti Hilja.

»Niin, minä lähden vuodeksi ja kukatiesi pariksikin.»

»No tule toki kamariini hetkiseksi», sanoi Hilja. »Enhän ollenkaan osannut tätä ajatella. Ja miksi näin kauan olet meiltä poissa ollut?»

Vakavasti katsellen Hiljaa, lausui Paavo: »Minulla on ollut, niin paljon työtä, etten olisi helposti joutunutkaan, enkä luullut, että sinä minua kaipaisit; senpä vuoksi oli mielestäni paras pysyä työssäni.» Tämän sanottuaan katseli hän muutamia kirjoja, jotka olivat vähäisellä kirjahyllyllä, ja hänen käteensä sattui tulemaan se kirja, jonka hän oli Hiljalle syntymäpäivälahjaksi antanut. Kirjan kannella oli vähän tomua, jonka Paavo pyyhkäisi pois. Tätä tehdessään katseli hän taas Hiljaan, mutta ei puhunut mitään. Hilja punastui, sillä hän tiesi, että kirja oli monta aikaa ollut viljelemättä. Hän oli maailman touhussa sen unhotannut ja luuli nyt tästä nuhteen näkevänsä Paavon silmissä, vaikkei se kuulunutkaan sanoissa, sillä lempeät olivat Paavon sanat, kun hän kirjasen pois laski, lausuen:

»Hilja, älä pahastu, vaikka sinua joskus olen moittinut, sillä sen vuoksi, että sinä olet minulle — että olen sinun ystäväsi, senpä tähden sen tein.»

Paavo aikoi sanoa: sen vuoksi, että sinä olet minulle rakas; mutta hän pidätti sanansa, sillä hän tahtoi vielä nähdä, oliko Hiljalla ne ominaisuudet, joita hän vaati sillä olevan, jonka omaksensa pyytäisi.

Hilja ojensi kätensä Paavolle, sanoen: »Ystävyytesi on minulle kallisarvoinen, ja minä tiedän kyllä, että sitä paljonkin kaipaam sinun poissa ollessasi.»

Vähän aikaa oli Paavo ääneti, hänen sydämessään liikkui sotaisia ajatuksia, mutta vihdoin hän lausui: »Nyt täytyy minun jo mennä pois, että sinäkin pääset, kuhun aiot. Sano kenraalinnalle paljon

terveysiä, koska en häntä nyt voi tavata — ja hyvästi, Hilja, muista minua!» Tämän lausuttuaan hän riensi pois, ikäänkuin hän olisi pelännyt enemmän sanovansa.

Hilja oli nyt yksin. Hänen sydämessään tuntui tyhjiys ja ikävyys. Hän kulki lattian poikki, katsahtaen samassa sivulle päin, ja näki peilissä kuvansa; silloin seisahtui hän, sanoen itseksensä: »Oh, tuota turhamaista naista! Eipä Paavokaan sinua rakasta; jos hän sen tekisi, olisi hän rakkautensa varmaankin nyt ilmoittanut, kun hän pois läksi, — ystävänänsä hän vain minua pitää. Noh, samaten olkoon hän vain *ystävä* minulle! Kuinka saattaisi Paavo minusta mitään pitää — olenko minä kalliin Suomen vaatimaton hempeä neito? En, en. Pois nuo turhat koristukset!» Hilja meni ja riisui kiiruusti pois kalliit vaatteensa, pukeutui sitte valkoisiin hohtovaatteisiin ja oli nyt valmis lähtemään. Ensin hän meni kuitenkin kenraalinnaa katsomaan ja sanomaan Paavon jäähyväisiä.

Mielihyvällä kenraalinna katseli Hiljaa ja toivotti hänelle hupaista iltaa. Hilja sanoi hyvästi ja läksi pois.

Hänen sydämessään vallitsivat nyt hänen hyvät hengettärensä, mutta maailman kohinassa semmoiset pian pois karkoitetaan. —

Hilja tuli nyt Anna K—n loistavaan kotiin, jossa jo tanssittiin paraikaa. Hän riisui päällysvaatteet yltänsä ja kuuli silloin eteishuoneen viereisestä kamarista, miten eräs neito sanoi Anna K—lle: »Oletko huomannut, kuinka paroni on ollut vakava tänäpäivänä? Onkohan kumminkin totta, mitä puhutaan, että hän on rakastunut Hiljaan? Hän on monelta kysynyt, tietävätkö, miksi ei Hilja ole täällä.»

»Paroni? Hän on kohtelias kaikille, mutta älä luulekkaan, että hän piparkakunleipojan tyttärestä huolii. Kyllä paroni saa muitakin. — Hilja on koko nätti tyttö mutta —» enempiä ei Hilja kuullut, sillä häntä inhotti olla kuuntelijana, jonka vuoksi hän kiirehti tanssisaliin. Annan äiti siellä otti hänet vastaan, ja kohta riensi Annakin häntä simahuulin tervehtimään.

Katrillin sävel alkoi soida. Soreana, loistavana meni paroni lattian poikki Hiljan luokse ja pyysi häntä kanssaan katrilliin. »Miksi näin myöhään tulitte?» hän kysyi. »Me olemme kaikki teitä kaivanneet.»

»Minun entinen opettajani oli minulle hyvästi jättämässä, ja sepä minua viivytti», vastasi Hilja. »Hän lähtee ylihuomenna ulkomaille.»

»Ah Paavo, tuo suomikiikoinen ylenintoinen kirjatoukka» —

»Että suomalainen myös on suomenmielinen, siinä ei ole mitään moitittavaa. Jos toisin olisi, sitä vasta sopisi moittia.»

»Ahaa, oppilas on oppia ottanut», ajatteli paroni, »noh annetaanpa myötätuulen puhaltua» — ja nyt vastasi hän Hiljalle: »Sepä juuri on minunkin ajatukseni. Ei Paavossa ole moitittavaa, enkä tiedä kuinka sanani kuuluivat, mutta minä olen häntä aina pitänyt suuressa arvossa juuri senvuoksi, että hänen sydämessänsä asuu palava isänmaanrakkaus. Tämä asia on meitä juuri tutustuttanutkin toisiimme. Mutta vähän ylenintoinen hän on ja aina kirjoissaan ikäänkuin toukka. No, sehän on kaikki kiitettävää, sillä kyllä tuo liallinen intoisuus vielä jäähtyy, ja ellei sitä edes jollakulla olisi, eipä eteenpäin jouduttaisikaan.»

Näin koetti paroni Hiljan mielen mukaan puhua ja onnistuikin. Kun tanssi oli loppunut, istui paroni vielä juttelemaan Hiljan kanssa, ja ensi kerran koetti nyt Hilja puheellansa paronia huvittaa, sillä hän näki, että Annan silmät heitä seurasivat, ja Hiljan mieleen muistui se hetki, jona hän pienenä tyttösenä kouluun tuli, ja Anna häntä halveksien kohteli. Hän muisti myös ne sanat, jotka hän äsken oli sattumalta kuullut Annan lausuvan, ja ajatteli: »Entä jos leipojan tyttö paronin voittaa.»

Kauan ei Hilja kuitenkaan yksin saanut paronin kanssa jutella, sillä Anna lähestyi heitä. Hänellä oli nyt yhtä ja toista sanottavaa Hiljalle, ja samassa hän sai paroninkin kanssa puhetta alkuun. Silloin Hilja jätti heidät ja meni juttelemaan muutamien neitosten kanssa, jotka eivät olleet ylhäistä säätyä, mutta jotka muuten olivat suloiset ja sivistyneet. Vähän aikaa hän oli näitten kanssa puhellut, kun Anna, jonka paroni juuri oli yksin jättänyt, tuli Hiljan luokse ja vei hänet muista vähän erilleen sanoen:

»Tule, ystäväni, tuonne ylipuolelle salia, siellähän istuvat kaikki vapaasukuiset, ja niiden joukkoon minä sinutkin luen, koska olet kenraalinna kasvatti; ja ystäväni, kun vapaasukuisten parissa olet, silloin sinua suuremmassa arvossa pidetään.»

»Minun arvoni seuraa minua, kuhunka menen ja kussa olen. Minä en tahdo teidän siipeinne varjoa, eikä minun tarvitse teiltä loistoa itselleni lainata.»

»Ohhoh, sinun sanoistasi saattaisi luulla, että olisi yhdentekevä, mimmoisten ihmisten seurassa olisit.»

»Niinpä onkin, sillä varmaan ei teidän paremmin kuin meidänkään seuraan oteta mitään epäkunniallisia ihmisiä», vastasi Hilja.

»Ei suinkaan. Kuinka se olisi mahdollista?» sanoi Anna.

»Niin minäkin luulen», virkkoi Hilja, »ja kun vain kunniallisten ja sivistyneitten ihmisten seurassa olen, on mielestäni yhdentekevä, ovatko he vapaasukuisia vai ei.»

»Mutta vapaasukuiset ovat kuitenkin suuremmassa arvossa pidettävät», sanoi Anna ja korotti päätään.

»Ei yhtään», vastasi Hilja. »Suuremmassa kunniaassa pidettävät ovat ne, jotka sielunsa ominaisuuksien puolesta ovat jaloimmat, sillä he ovat saaneet vapaasukuisuutensa itse Jumalalta ja ovat vapaat kaikista ulkonaisista turhuuksista ja vähäpätöisyyksistä.»

»Hilja hyvä», lausui Anna, »minäpä ymmärrän nyt kyllä, että sinä, joka olet köyhän, alhaisen äidin lapsi, tahdot tuolla puheellasi kunnioittaa äitiäsi, joka varmaankin on ylevä ja rehellinen ihminen, ja että niin teet, se onkin oikein kaunista. Senpä vuoksi en minäkään tahdo sinua vastustaa, vaikka minun puolellani kyllä on oikeus.» Näin lausuttuaan hän meni pois, eikä Hilja ennättänyt enää mitään vastata, mutta hänen sydämessään sotivat hyvät ja pahat hengettäret. Annan ylpeys oli saattanut Hiljankin ylpeyden liikkeelle, ja vaaralliseen aikaan, sillä Annan mentyä tuli paroni taas Hiljan luokse, ja Hilja ajatteli:

»Vaikka en Annan enkä hänen ylhäisten ystävänsä siipein varjossa ole, hakee paroni kuitenkin seuraani. Hän on varmaan ylevä sekä nimensä että luonteensa puolesta.» Hilja parka! Hän ei ollut ihmistuntija — ja mikä vielä pahempi — hän ei tuntenut itseänsä, ja nyt se olisi ollut kyllä tarpeellista, sillä paroni ei kauan istunut Hiljan sivulla, ennenkuin hän Hiljalle ilmoitti rakkautensa ja pyysi häntä omaksensa. Tätä pyyntöä olisivat tanssisalin kaikki kaunottaret kadehtineet Hiljalta, sillä niin yleensä oli tämä loistava, kaunis paroni heidän lemmikkinsä. Senpä paronikin kyllä arvasi, ja kun Hilja ei tahtonut heti vastausta antaa, hämmästyivät hän vähän, sillä sitä hän ei odottanut.

Hilja meni vähän aikaisemmin kotiin kuin muut vieraat, sillä nytpä hänellä oli tärkeä asia tuumattavana ja päätettävänä. Hyvästijättäessään hän sanoi sen vuoksi aikaisemmin lähtevänsä, että kenraalinna oli kipeä, mutta paronille hän kuiskasi: »Parin päivän päästä tahdon lähettää teille vastauksen.»

Kun Hilja tuli kotiin, oli kenraalinna vielä valveilla, ja Hilja meni hänen kamariinsa. Kenraalinna oli nyt vähän terveempi ja sanoi:

»Noh, pianpa tulit kotiin. Ei sinun, rakas Hiljaseni, noin olisi tarvinnut kiiruhtaa, sillä ei minulla täällä mitään hätää ollut. Minä voin nyt koko hyvin, ja vanha täti minua kyllä olisi hoitanut, jos pahoinkin olisin voinut.»

»Täti hyvä, tulin minä teidänkin vuoksenne, mutta tulimpa toisenkin asian vuoksi. — Täti, paroni on minua omaksensa pyytänyt.»

»Hilja, mitä sanot? Oi, sitä olen kauan toivonut! Minun tyttäreni, sinä tuotat minulle paljon iloa. Että paronin, tämän uljaan miehen, saan kasvattityttäreni puolisoiksi, sepä tuottaa minullekin kunniaa.»

»Mutta täti — en tiedä varmaan rakastanko häntä. Tanssisalissakin, jossa hänestä aina enemmän kuin muutoin olen pitänyt, tuli kuitenkin mieleeni, että minä kukatiesi en häntä rakastakkaan. Minä sanoin sen vuoksi, että vasta parin päivän päästä annan hänelle varman vastauksen.»

»Oi Hiljaseni, sinä olet kyllä niinkuin muutkin häntä ihailut, mutta hän on niin ylhäinen, että sinä, joka aina olet ollut nöyrä ja vaatimaton luonnostasi, tuskin olet ajatellut, että hän sinua omaksensa pyytäisi. Vaan kun tämä nyt kuitenkin on tapahtunut, ja muutos on elämällesi tuleva, olet sinä vähän levoton.»

»Levoton! Niin olenkin, toden sanoitte. Sydämeni on sangen rauhaton, sillä, täti — minun mielessäni on nyt toinen kuva, enkä tiedä rakastanko sitä vai ystävyyskö vuoksi häntä vain muistan. Tämä toinen on Paavo.»

»Paavo on kelpo mies, mutta mitä hän on paronin rinnalla! Että häntä muistat, ei ihmettäkään ole, sillä hän on aina ollut ystäväsi, mutta älä sekoita rakkautta ja ystävyyttä. Mene nyt ja nuku rauhassa; minä toivon, että jo huomenna annat paronille vastauksen.»

Hilja meni, mutta unta ei hän saanut koko yönä, hän vain väenteli ja käänteli itseänsä. Kun aamu tuli ja vanha täti heräsi, meni Hilja hänenkin kanssaan puhumaan, sillä hän ajatteli saavansa huojennusta sydämmellensä. Mutta vanha täti sanoi ainoastaan: »Hilja rakas, tutki tarkoin sydäntäsi, ennenkuin on

myöhäistä, äläkä vain anna ylpeyden rakkauttasi voittaa.»

Hilja ei tullut lohdutetuksi. Alman luoksi olisi hän vielä voinut mennä, mutta kyllä hän Alman mielen jo edeltäpäin tiesi. Päivä kului, ja Hilja ajatteli: »Entä jos en paronista huolisikaan», mutta silloin oli paronin kuva niin loistavana ja kauniina hänen muistossaan, että hän taas ajatteli: »Tämä olisi kiittämätöntä kasvatusäitiänikin kohtaan.» Samassa hän katsoi kadulle ja näki Annan, joka meni muutamain ylhäisten naisten seurassa kenraalinnan talon sivuitse. Anna nyökähytti vähän päätään Hiljalle ohitse mennessään, ja Hilja katsoi hänen jälkeensä, sanoen itseksensä:

»Hoh, ole vain ylpeä, ei se minua haittaa — kohta olen ylhäisempi sinua. Mutta silloin näytänkin, etten ulkonaiselle ylhäisyydelle mitään arvoa anna.» Näin ajateltuaan meni hän vastausta paronille kirjoittamaan; ja muutaman päivän päästä tiesivät kenraalinnan kaikki tuttavat, että paroni ja Hilja olivat kihloissa. Ylpeys oli saanut voiton.

KYMMENES LUKU.

Lähes vuosi oli jo kulunut siitä, kun Hilja paronille kihlattiin, ja nyt oli hän kolme kuukautta ollut naimisissa. Kenraalinna oli pitänyt loistavat häät, ja morsian oli niin ihana, että tuskin kukaan oli hänen kaltaistaan nähnyt. Pitoja pidettiin nuoren parin kunniaksi, sillä heidän tuttavansa koettivat toinen toistansa loistavammalla tavalla kestittää paronia ja hänen rouvaansa. Vieraita tuli ja vieraisiin mentiin, ja ompelijat saivat valmistaa komeita pukuja, sillä paroni vaati, että Hiljan piti uljaissa vaatteissa oleman.

Hilja eli nyt ainaisessa tohussa. Jollei hän kemuissa ollut, ajeli hän paronin kanssa komeassa reessä, jota veti kaksi kiiltävää, mustaa hevosta. Niin he ajoivat eräänäkin päivänä, kun heitä vastaan tuli köyhä mieron tietä kulkeva vaimo, lapsi sylissä; hän veti kelkkaa, jossa istui vielä kaksi lasta huonoihin repaleihin käärittynä. Hilja, joka reessä istui päästä päähän puettuna kahisevaan silkkiin, katseli surkutellen näitä kerjäläisiä, ja kun ne olivat menneet ohitse, sanoi hän paronille: »Oi, Herman, näitkö noita vaivaisia? Oikein on paha ollakseni, kun ajattelen, kuinka paljon turhuutta meillä jo ainoastaan tässä reessä on, eikä noilla pienillä raukoilla ole lämpimiä repaleitakaan.»

»Niinpä on tässä maailmassa lahjat epätasaisesti jaettu», vastasi paroni.

»Mutta ylellisyyttä on meidän kuitenkin velvollisuus välttää. Tämä minun kallis vaatetukseni nyt oikein minua rasittaa.»

»Sinun opettajasi ylenintoisuus on, luulen, sinuun vähän tarttunut, mutta minä toivon sen kyllä vähitellen katoavan.»

Hilja ei puhunut mitään, mutta hänen mielensä kävi levottomaksi. Hyvä siemen iti sydämessä, maailman rikkaruoho ei saanut sitä varsin tukahutetuksi.

Kotiin tultuaan hän meni kamariinsa. Ensi kerran tuntui hänestä hänen olonsa tässä kodissa ikävältä, sillä nyt olisi hän tarvinnut ystävän, joka olisi voinut antaa hänen sydämmellensä lohdutusta ja hänen mielellensä johdatusta, mutta sitä ei hänellä ollut. Hilja ymmärsi nyt, että paroni, jonka olisi pitänyt olla hänen paras maallinen ystävänsä, pitäisi häntä haaveksivana, lapsellisena naisena, jos hän hänelle puhuisi sydämmensä vaivasta. Tässä neuvon puutteessa Hilja otti muutamia kirjoja käteensä, ja niitten joukossa oli myöskin Paavon antama rukouskirja. Hilja aukaisi sen, ja siitä putosi paperi, jossa oli Paavon kirjoittamat sanat: »Muista, mitä lapsena opit, että Jumalan pelko on kaiken viisauden alku, ja rakasta köyhää isänmaatasi, sillä Suomen lasten rakkaus on meidän köyhän maamme ainoa rikkaus.» Tämän luettuansa rupesi Hilja ensin katkerasti itkemään, mutta sanoi sitte itseksensä: »Mitä minä itken? Oi, miksi on minun näin ikävä? Minä tahdon lukea. Oi Jumala, anna minun saada neuvoa sanastasi.» Hilja katseli kirjaansa ja luki:

Mailmallisten joukossa etsit turhaan onneasi, sillä mailman tohussa unohtuupi Jumalasi; ja ken ei muista Herraansa, hän kadottaapi onnensa.

»Niin — maailman tohussa olen unhottanut Jumalani — minä en ole rukouskirjaanikaan lukenut. Oi Jumala, ylpeys on varmaankin sydämmessäni asunut, mutta karkoita se pois ja ota minut taas lapsaksesi.» Hilja käänteli kirjan lehtiä ja luki taas:

Jos unhottaisi rakkaansa äiti joskus poikansa, ei kuitenkaan Jumala sinua koskaan

unhota.

Hilja tunsi näistä sanoista erinomaisen levon ja lohdutuksen sydämessään. Jos ainakin, niin erittäinkin nyt oli tarpeellista, että Hilja turvasi häneen, joka murheessa on paras lohduttaja, sillä samassa tuli kenraalinnan palvelustyttö Hiljan tykö, tuoden sanoman, että kenraalinna oli kovin sairastunut, ja että paronin ja Hiljan pian piti tuleman häntä katsomaan. Tämä oli kova sanoma. Hilja riensi paronille sitä ilmoittamaan ja pyysi häntä kiiruusti tulemaan kenraalinnan luokse. Paroni oli heti valmis.

Hiljan askeleita joudutti hänen rakkautensa kasvattiäitiinsä, ja paronin askeleita joudutti — tavaran pyyntö. »Nytpä varmaankin saan nähdä, mitä hän meille on testamentissaan määrännyt», ajatteli tämä tuhlaajamies.

Kenraalinna voivotteli vuoteellansa, kun paroni ja Hilja tulivat hänen kamariinsa. Hänellä oli kova polte ruumiissansa. Mutta nähtyänsä paronin ja Hiljan hän kurkotti heille kätensä, sanoen:

»Herman hyvä! Minä tiedän, että Hiljalla on hyvä turva, kun sinä olet hänen turvanansa. Sinulla on tavaraa kyllä, mutta minä olen jo aikaa kuitenkin tehnyt testamenttini ja olen teille määrännyt kaiken omaisuuteni. Sen olettekin ansainneet, sillä Hilja on aina tehnyt minulle iloa, enkä ketään niin halusta olisi vävykseni ottanut kuin sinut. Sinä aikana, jona likeisimmässä tuttavuudessa olemme olleet, olet sinä aina osottanut minulle nöyryyttä ja kohteliaisuutta; kiitos sinulle siitä!»

Paroni pyyhkieli kyyneleitä, joita hän pusersi silmiinsä. Tohtorilta, joka myöskin istui huoneessa, hän kysyi:

»Mitä tästä kivusta luulette?»

Tohtori ei puhunut mitään, hän pudisti vain päätään.

Kun yö tuli, valvoivat sekä paroni että Hilja, mutta päivän koittaessa oli kenraalinna nukkunut pois maailman sekä todellisista että petollisista ystävästä.

Kovan murheen tuotti kenraalinnan kuolema Hiljalle, mutta sepä oli kuitenkin onni, että vanha täti nyt oli hänen luonansa, sillä täti toimitti peijaiset ja kaikki mitä Hiljan toimitettavana olisi ollut, niin että Hilja parka pääsi niistä murheista. Hän tunsikin aina suuren lohdutuksen siitä, että täti oli hänen luonaan. Sen vuoksi hän, kun peijaiset olivat ohitse ja kaikki perintöasiat selvällä kannalla, sanoi paronille: »Onpa onni, että täti nyt on meillä.»

»Hm, niin, minun mielestäni sentään olisi sopivampaa, että joku vieras olisi talouttamme hoitamassa, sillä — kun hän on sinun tätisi, muistuttaa se aina — — aina — että sinä olet — että ei kenraalinna ollut sinun äitisi.»

»Herman, mitä sanotkaan? Senhän kyllä kaikki tietävät — enkä tahtoisikaan sitä salata. Minulla on kunniallinen ja rehellinen äiti, joka on yhtä hyvä kuin joku toinenkin. Mutta Herman, saatatko sinä halveksia äitiäni sen vuoksi, että hän on köyhä? Ei, ei, se ei ole mahdollista!»

»Nyt joudun pahaan pulaan», ajatteli paroni, »mutta minä keksin keinon» — ja kääntyen Hiljaan hän lausui suloisimmalla hymyilyllänsä: »Oma Hiljaseni! Kenraalinna oli minulle niin rakas, että aina tahtoisin muistella häntä sinun äitinäsi, eikä se olekkaan ihmettä, sillä hänpä minulle kasvatti suloisen vaimoni. Mutta jos tahdot, että tätisi olisi täällä, menen itse häntä pyytämään jäämään meille.»

»Kiitos, Herman,» lausui Hilja iloisesti, ja paroni meni tädin tykö, jolle hän lausui:

»Minun vaimoni soisi, että te nyt kenraalinnan kuoltua olisitte meillä talouttamme hoitamassa, sillä meidän on nyt tänne muuttaminen, ja minäkin sen soisin, koska teitä kyllä tarvitsemme — mutta sillä ehdolla, että aina muistatte alhaista säätyänne — muistatte olevanne *ainoastaan* taloutemme hoitajana — ymmärrätekö?»

»Kyllä, *aivan hyvin*», vastasi täti, »ja Hiljan vuoksi tahdon jäädä.»

»Ainoastaan hänen vuoksensa», mumisi paroni, »hm — myöskin noilla on heidän ylpeytensä.»

Vanhan tädin seura oli nyt hyvin tarpeellinen Hiljalle, sillä muuten hän olisi useasti saanut olla yksin, varsinkin illoin, koska paronin elämä melkein siitä asti, kuin kenraalinna kuoli, oli varsin muuttunut. Aina hänellä oli asioita kaupungissa toimitettavana, ja niitä eneni enenemistään niin, että hän useinkin tuli kotiin vasta päivän koittaessa. Ja mitä ajatteli tästä Hilja? — Hänen pääaluksensa oli usein kyynelistä kastunut, mutta — aika joutuu joutumistansa surun ja murheenkin päivinä, ja niin viikot vierivät nytkin eteenpäin. Talvi oli jo mennyt ja kaunis kevät tullut. Hilja muutti maakartanoonsa kesäksi, ja täti läksi hänen kanssaan. Koko luonto oli ihanimmillansa, pellot viheriöitsivät ja lahden

rannalla nuori ruovikko aaltoili tuulessa. Kartanon lähellä oli kaunis koivisto, johon oli tehty lehtimaja; tänne asettivat täti ja Hilja kahvipöydän, sillä Hilja odotti paronia kaupungista maalle.

Odottaessaan Hilja otti kirjan käteensä ja rupesi sitä lukemaan, mutta pian painui kirja kiinni, ja hän katseli luontoa, joka viehättävän kauniina oli hänen silmänsä edessä. Käen kukunta kuului meren saaristossa, ja Hiljan mieleen muistui se aika, jolloin hän lapsena Naantalissa oli Niilon seurassa käynyt salmen rannalla kuuntelemassa tuota yksitoikkoista, mutta kuitenkin miellyttävää ääntä. Hän muisti äitiänsä, josta ei hän moneen aikaan ollut mitään tietoja saanut. Juuri hänen tätä ajatellessaan näkyivät maantiellä vaunut, joita paronin mustat hevoset vetivät.

»Herman tulee!» huusi Hilja ja meni tulijaa vastaan ottamaan. Tervehdittyänsä miestänsä Hilja vei hänen lehtimajaan, ja paroni sanoi:

»Olipa oikein hupaista tulla tänne maalle! Täällä on ilma paljon raittiimpi kuin kaupungissa. Mutta jopa olin unohtamaisillani, että minulla on sinulle kirje, joka tänään postissa tuli.»

Hilja otti kirjeen, se oli Niilolta. Hän luki, vaaleni ja sanoi sitte paronille: »Kuules, mitä Niilo kirjoittaa:

'Sisar rakas!

Äitimme on kovin sairas. Minä olen nyt hänen luonaan, mutta hänen hartahin toivonsa on, että myöskin sinä tulisit tänne. Hän hourailee sinusta, ja kun hänellä joskus on selkeitä hetkiä, puhuu hän aina sinusta. Tohtori sanoi, että jos sinä tulisit, saattaisi äiti kentiesi tulla paremmaksi. Tämä on ainoa keino, jota vielä sopisi koettaa. Tule, Hilja hyvä, mutta pian, sillä aika joutuu, joka hetki on tärkeä! Minä olen valvonut yöt päivät, mutta nyt täytyy minun jo täältä lähteä, sillä siellä, missä minulla on virkani, vaaditaan jo läsnäoloani, ja minun on siis sanottava viimeiset jäähyväiseni rakkaalle äidille. Oi Hilja! Nytkin hän huutaa pikku Hiljaansa ja luulee sinun olevan suuressa vaarassa. Tule, tule pian!»

Hiljan luettua kirjeen, huudahti paroni: »Tämä on mahdotonta!»

»Herman, mitä sanot! Miksi olisi tämä mahdotonta? Eikö minun ole velvollisuuteni mennä kuolevaa äitiäni katsomaan, koska hän sitä hartaasti toivoo? Mitä saattaisin halukkaammin tehdä, kuin tämän toivon täyttää?»

»Esimerkiksi noudattaa minun mieltäni — sen pitäisi olla sinulle tärkeämpää, ja minun tahtoni on, että sinä jäät kotiin.»

»Minä tahdon hartaasti täyttää sinun tahtosi kaikessa, joka ei sodi omaatuntoani vastaan, mutta tässä — Herman! Sydämmessäni tunnen, että nyt olen velvollinen tekemään sinua vastaan, koska ei sinulla ole mitään syytä estää lähtöäni.»

»Sinä et syytäni ymmärrä, ja minä tahdon säästää sinua sitä kuulemasta.»

»Minä tahdon sen tietää, sillä muutoin ei minua mikään estä äitini tykö menemästä.»

»Noh, älä pahastu sitte, kun minä nyt sanon, että *minun* vaimoni ei sovi olla piparkakunleipojan hoitajana. Jos olisin tietänyt tahtovasi siksi, silloin et ikänä olisi vaimonani ollut. Kenraalinna, Simssin kasvattitytär on minun vaimoni, vaan ei leipojan tyttö. Kaikki täällä sanoisivat, että paronitar on äitiänsä, leipojaa hoitamassa; ymmärrätkö nyt, että se on varsin sopimatonta.»

Paronin puhuessa oli Hilja tullut kalpeaksi kuin lumi, ja nyt hän lausui: »Oh, te vapaasukuiset! Kovin te olette turhuuden ja ylpeyden kahleissa!» Sitte hän meni sisälle huoneisiinsa eikä enää maininnut mitään koko matkastansa.

Paroni ja täti menivät myöskin sisälle, ja paroni luuli Hiljan nyt rupeavan itkemään ja rukoilemaan häntä. Mutta siinä hän pettyi, sillä Hilja oli varsin vaiti. Hänen mustat silmänsä kiilsivät vain erinomaisen loistavina, ja hän teki kaikki toimituksensa niinkuin ennenkin, vaikka hän oli niin kalpea, että olisi saattanut luulla hänen pyörtyvän. Välistä hän oli syviin ajatuksiin vaipuneena, mutta iltapuolella hän näytti jo varsin tyytyväiseltä.

Paroni katseli tarkastellen Hiljaa. Hän huomasi, että Hiljassa oli muutos tapahtunut, ja ajatteli: »Hän on viisas nainen; kyllä kaikki hyvin käy, kun hän vain vähän tottuu meidän oloihimme.»

Illalla paroni taas läksi kaupunkiin, ja hänen lähdettyänsä tuli vanha täti Hiljan luoksi, sanoen: »Hilja parka, sinä et onnellinen ole.»

»Täti, mitä kylvää, sitä niittää. Ylpeys on minut tähän tilaan saattanut, sen nyt hyvin tunnen, enkä tahdo valittaa, vaan koetan, niin paljon kuin on mahdollista, elämäni nykyiseen tilaan tyytyä.»

Hilja luki illalla rukouksensa tädin huoneessa ja meni, sanottuansa sydämmelliset yöhyväiset, kamariinsa. Aamulla, kun täti heräsi, toi palvelustyttö hänelle pienen kirjeen Hiljalta. Täti aukaisi kirjeen ja luki:

»Oma tätini! Minun sydämmeni vaatii, että menen äitini luo. Kun kirjeen saatte, olen jo kaukana. Kamarini pöydällä on miehelleni kirje, jota pyydän teitä hänelle viemään. Kysykää häneltä, mihinkä hänen mielestään olisi paras sanoa minun lähteneeni. Tätä pyytää teidän murheellinen

Hiljanne.»

Täti puki kiiruusti vaatteet yllensä ja käski asettaa itsellensä hevosen, sillä hänen täytyi lähteä kaupunkiin. Pian hevonen olikin valjaissa. Täti otti Hiljan kirjeen paronille mukaansa ja läksi Helsinkiin.

Paronilla oli ollut vieraita, joiden kanssa hän koko yön oli korttia lyönyt, ja hän oli vasta muutaman tunnin nukkunut, kun kuuli oveensa naputettavan.

»Kuka siellä?» kysyi paroni.

»Vanha täti», vastasi täti. »Minulla on tärkeä asia puhuttavana.»

»Tulkaa sisälle», sanoi paroni, mutta mumisi samalla itseksensä: »Pitäisipä hänen ymmärtämän, ettei minua sovi unestani herättää. Mitäpä asiaa hänellä nyt ollee? Arvattavasti ei juuri mitään, joka mainitsemista ansaitsee.»

Täti tuli sisälle, antoi paronille Hiljan kirjeen ja kertoi sitte, että Hilja yöllä oli lähtenyt Naantaliin. Muuta hän ei joutunut sanomaan, ennenkuin paroni kiljasi:

»Naantaliin! Kuinka uskalsitte antaa hänen sinne lähteä, vaikka minä kielsin?»

»Paroni hyvä, minä en hänen lähdestään mitään tietänyt, ennenkuin aamulla, jolloin tämän kirjeen sain.» Täti jätti nyt kirjeensä paronille, ja paroni luki ensiksi tädin kirjeen ja sitte omansa, joka kuului:

»Herman hyvä!

Sinä kielsit minua lähtemästä äitiäni katsomaan, ja minun oli velvollisuus tehdä sinun mielesi mukaan, koska olen sinuun sidottu, mutta minun on myöskin velvollisuus noudattaa kuolevan äitini viimeistä pyyntöä — ja mitä tehdä — — kuinka saattaisin molemmat velvollisuudet täyttää? Tätä ajattelin koko päivän, kunnes vihdoinkin tulinkin selville. Nyt tiedän, mitä teen. Minä lähdän Naantaliin, mutta siellä ei kukaan saa tietää, että paronitar on äitinsä luona. Yöt päivät olen häntä hoitava, mutta kun joku vieras tulee, kätkeydyn äitini huoneessa olevaan pimeään vaatekomeroon. Tämän tahdon sinun vuoksesi tehdä, ja sano sinä tuttavillesi, että olen lähtenyt Tukholmaan sukulaisiemme luo. Kun äitini minua ei enää tarvitse, lähdenkin sinne, ettet joudu vallan perättömiä puhumaan. Anna, Herman rakas, anteeksi minulle, että vastoin mieltäsi teen, ja minä lupaan, vaikka mitä kärsisin, ettei kukaan saa tietoa siitä, että olen Naantalissa. Mutta — Herman! Herman, ajattele toki, että meidän kaikkien pitäisi pyrkiä yhden Isän lapsiksi.» — — Tähän asti paroni luki tädin kuullen, mutta hänen äänensä rupesi värähtämään, ja hän luki lopun hiljaa. Sitte hän mietti kauan itseksensä ja sanoi vihdoinkin:

»Noh, koska tämä nyt näin on tapahtunut, saahan niin olla, mutta sekä kotiväelle että vieraille on paras sanoa paronittaren lähteneen Tukholmaan — ymmärrättekö?»

»Kyllä», oli tädin vastaus.

»Muuta ei ole minulla nyt sanottavaa», lausui paroni, »te saatte taas lähteä maalle toimituksiinne.» Täti meni, ja paroni jäi yksin. Hän luki nyt vielä Hiljan kirjeen ja sanoi sitte itseksensä: »Hän on yhtä hyväsydäminen kuin hän on kaunis. Hm, kumma, — — entä jos todellakin olisin häneen rakastunut — rakastunut — ha, ha, haa — oikeinpa oiva rakastaja, joka on hänen perinnöstään jo tuhannut monta tuhatta!»

Paroni puki vitkallisesti vaatteet yllensä, otti sitte sanomalehden käteensä ja silmäili sitä, mutta se ei häntä huvittanut. Pitkä oli hänen päivänsä. Vaan illan tultua hän istui tavallisuuden mukaan taas eräässä ravintolassa lyöden korttia, ja niissä oli nyt koko hänen halunsa ja mielensä; ne paremmat tunteet, jotka äsken hämärästi liikkuvat hänen sydämmessään, olivat jo kaikki taas tukehuksissa.

Ukkonen jyristeli, tavan takaa salamoitsi ja vettä satoi, niin että virtana juoksi Naantalın katuja pitkin. Juuri tässä kovassa myrskyilmassa tuli eräs nainen kyydillä ajaen kaupungin tullista sisälle. Hän seisautti hevosensa, astui maahan rattailta ja maksoi kyytimiehensä; sitte hän otti vähäisen matkalaukun ja kantoi sitä toisella kädellään, ja toisessa oli hänellä sateenvarjo, joka oli likomärkä. Niin varustettuna hän poikkesi erääseen taloon ja kiipesi sitte portaita myöden talon ylikertaan. Hän naputti ovea, ja sisältä kuului ääni, joka sanoi:

»Kuka nyt tämmöisessä rankkailmassa liikkeellä on?» Ovi aukeni, ja kun tulija astui sisälle, sanoi hän:

»Hyvää iltaa, vanha Tiina! Ettekö minua tunne?»

»En, vai kuinka? No olette maarin Hilja — paronitar — no Jumalan kiitos! Nythän äitinne saa levon ja lohdutuksen.»

»Onko äitini kovin huono?» kysyi Hilja kiiruusti.

»Huono kyllä», sanoi Tiina, »ja hän on teitä kovasti odottanut, sitte erittäinkin, kuin Niilo maisterin täytyi pois lähteä.»

»Vai on veljeni jo lähtenyt pois! Voi, etten häntä saanut tavata! Tiina hyvä, minä olen kovin märkä, antakaa minulle kuivia vaatteita siksi kuin omani kuivavat, että minä pian saisin mennä äitiäni syleilemään.»

»Aivan halusta», vastasi Tiina ja toi nyt Hiljalle vaatteita, joista muutamat olivat Hiljan äidin, toiset Tiinan omia. Paroni varmaankin olisi pyörtynyt, jos hän olisi nähnyt Hiljan tässä vaatetuksessa.

Tiina oli Hiljan äidin vanha ystävä; hän oli nähnyt Niilon ja Hiljan kasvavan ja piti heitäkin rakkaana. Hän oli nyt jo muutaman vuoden asunut yhdessä lesken kanssa, ja tälle vanhalle luotettavalle ystävälle Hilja nyt sanoi:

»Tiina hyvä, te ette saa kenellekään ilmoittaa, että minä olen täällä. Jos joku vieras tulee, täytyy minun rientää tuohon pimeään vaatekomeroon. Te varmaankin tämän kummana pidätte, ja niinpä se onkin, mutta — älkää kysykö, miksi näin teen, sillä minä en kysymykseenne kuitenkaan vastausta antaisi. Sen vain sanon, että jollen niin tekisi, en myöskään voisi olla täällä.»

»Jos näin on asiain laita, niin kyllä vanha Tiina vaiti osaa olla», vastasi Tiina.

Hilja riensi nyt äitinsä luo, joka makasi levottomassa unessa. Hän näki kivusta riutuneen äitinsä ja vaipui itkien polvillensa hänen vuoteensa ääreen. Samassa leski huudahti:

»Minun Hiljani! Auttakaa, auttakaa! Käärme pistää häntä sydämmeen — juuri sydämmeen sen myrkkyyhammas puree. Voi, kun en pääse apuun!»

Sairas aukaisi silmänsä ja tirkisteli huoneessa olevia. Hän aikoi nousta istualle, mutta voimat puuttuivat, ja hän vaipui takaisin vuoteellensa. Hilja laski kätensä sairaan otsalle, lausuen:

»Äiti, rakas äitini! Tässä on sinun Hiljasi; tunnetko minua vielä?»

»Hilja! Oi kiitos, Jumalani, joka annoit minun vielä tämänkin lapseni nähdä! Jumala siunatkoon sinun ylhäistä ja hyvää miestäsi, joka antoi sinun tulla köyhää äitiäsi katsomaan, ja Jumala häntä palkitkoon. Oi, oikeinpa olen iloinen siitä, että sinut tässä nyt vaaratta näen. Hyi tuota kamalaa untani! Minä näin mielessäni, että käärme sinun sydäntäsi myrkytti.»

»Äiti, sinun lapsesi on ollut vaarassa; ylpeyden ja turhuuden myrkkyy oli sydämmeeni jo tunkenut, mutta silloin muistui mieleeni äitini, hyvä köyhä äitini, joka hyvästijättäissani sanoi: 'Älä ikänä sellaista iloa hae, jossa Jumala unohtuu.' Minä kuulin nämät sanat korvissani, mutta unohdin ne taas, vaan tavan takaa kuulin tämän kuiskeen, ja sydämeni kävi levottomaksi. Oli minulla vielä toinenkin, joka minua neuvoi — hän, joka tuli minun opettajakseni toisessa kodissani. Nyt vihdoinkin on sydämeni saanut levon. Älä enää, äiti, pelkää, että vaaraan joudun; minä tiedän, kusta avun löydän, mutta — minun on kovia täytyntä kokea, ja vaivainen hän, joka niin tekee kuin minä.»

Leski laski laihat käsivartensa Hiljan kaulan ympäri, lausuen: »Lapseni, sinä et ole onnellinen; heittä sydämesi murhe äitisi helmaan, sillä jo piankin se voisi olla myöhäistä. Sydämeni sykkii vielä, mutta kohta se jo kukatiesi on kylmänä.»

Hilja kertoi kaikki murheensa äidilleen ja tunsu suuren huojuksen.

Yöt päivät hän nyt hoiti Tiinan kanssa äitiänsä, ja hänen poskensa tulivat aina kalpeammiksi. Ulkoilmaa nauttimassa ei hän uskaltanut käydä paitsi yöllä, kun kaupungissa ihmiset nukkuivat; mutta silloin hän meni niittypolkua pitkin kirkonmäelle eli Nunnamäelle, joksi sitä myöskin nimitetään.

Eräänä yönä, jona leski oli saanut nukkua ja Tiina valvoi meni Hilja hiipien ovesta ulos ja riensi taas Nunnamäelle. Siellä istahti hän mäen notkolle. Meri oli tyyni kuin peili, ja laulurastaan ääni kuului saaristosta. Vähäinen vene näkyi merellä; siinä souti kaksi poikaa. Vene lähenei rantaa, ja pojat tulivat maalle lähellä sitä paikkaa, missä Hilja istui. Hilja näki heidät, kun he hänen sivutsensa kulkivat, mutta hän ei vähääkään liikahtanut. Pojat katsoivat Hiljaa; hän oli mustissa vaatteissa, ja hänen kasvonsa olivat valkeat kuin lumi; ja peläten tuota kalpeata olentoa he läksivät juoksemaan kotiinsa, minkä vain ennättivät. Kotiin tultuansa kertoivat lapset äidillensä, että he Nunnamäellä olivat nähneet kummituksen. »Jos uskotte taikka ette», sanoi toinen poika, »on toden totta, että me näimme naisen mustaan pukuun puettuna; hänen kasvonsa olivat valkeat kuin haudasta nousseen. Hän istui kökötti kivellä liikahtamatta; mustat silmät vain kummasti kiilustivat.»

Poikien äiti, joka jo tuokion ajan oli maannut, nousi nyt vuoteeltansa, lausuen:

»Minäpä myöskin menen katsomaan, onkohan se siellä vieläkin. Kukaties se on jonkun pyhän nunnan henki, joka ei ole saanut haudassansa lepoa, vaan käyskentelee katsomassa tätä syntistä maailmaa. Täälläpä onkin muutamien vuosien kuluessa kaikki varsin muuttunut; pyhällä mäellä nyt kulkevat pöyhkeät röökkinät ja krikastavat nuorten herrain parissa juuri kuin taitamattomat harakat, eikä yhtään muisteta, mitä vanhaan aikaan opittiin, että kirkon ympärystä on pyhä paikka.»

Tämän lausuttuaan riensi akka Nunnamäelle päin, vaan poikkesi kuitenkin ensin naapuriakan luutista kertomaan ja pyytämään häntä kanssaan, koska yksin lähteminen tuntui vähän kammottavalta.

Jonkun aikaa naapurissa oltuaan meni akka kumppaninsa seurassa kummitusta katsomaan, ja tiellä kertoilivat molemmat, mitä aaveita äiti ja äidinäiti entisaikoina olivat nähneet, ja niitä juttujapa johtuikin muistoon varsin paljo. Jutellessaan akat jo ennättivät Nunnamäelle, mutta turhaan he hakivat sieltä nunnaa, sillä mäellä ei näkynyt enää muuta kuin muutama sinne istutettu nuori puu, joka tuulessa huojui. Tyhjäntoimittajina täytyi akkain kotiinsa jälleen palata. Vaan jopa muutaman päivän perästä taas toisaalta kuului huhuja, että keskiyön aikana oli nähty mustiin puettu nainen Nunnamäellä; ja kun Tiina eräänä päivänä meni kaivolle vettä ammentamaan, tuli hänen luoksensa vanha akka, joka hänellekin kertoi tuon kaupungissa kulkevan jutun ja lisäsi vielä, että eräs ukko, joka ei juttua uskonut, oli sanonut: »Minä menen tulevana yönä vahtiin Nunnamäelle, ja jos nainen on ihminen, niinkuin luulen, niin kyllä minä hänelle aika kyydin annan, koska hän täällä käy ihmisiä pelottelemassa.»

Tiina arvasi heti, että nunna ei ollut kukaan muu kuin Hilja. Hän riensi sen vuoksi vesisankoinensa ylikertaan, ja puhui, tavattuansa Hiljan, mikä huhu kaupungissa oli noussut, sekä varoitti Hiljaa menemästä Nunnamäelle. Varoitus oli kuitenkin tarpeeton, koska Hilja ei olisikaan voinut mennä kotoa pois, sillä jo seuraavana yönä kuolema korjasi hänen rakkaan äitinsä.

Lesken kuoltua Hilja läksi Tukholmaan, eikä kukaan aavistanut, että hän oli äitiänsä ollut hoitamassa. Mutta kauan puhuivat Naantalin akat, että nunna oli istunut Nunnamäellä, koska ei hän saanut ihmisiltä rauhaa haudassansa.

KAHDESTOISTA LUKU.

Syyskuu oli loppupuolella, tuuli vinkueli ja ravisteli kellastuneita lehtiä puitten oksilta maahan, ja sadepisarat rapisivat vasten paronin maakartanon ikkunoita.

Hiljan huoneessa paloi valkea pöydällä olevassa lampussa, ja Hilja istui pöydän ääressä. Hän muisteli äitivainajatansa, joka nyt oli jo vähän kolmatta vuotta ollut maan povessa, ja ajatteli itseksensä: »Äiti käski minun kärsivällisyydellä koettaa saada mieheni mieltä kääntymään pois maailman huonoista menoista, ja tätäpä olenkin koettanut, vaan turhaan — — mutta en tahdo valittaa — onpa minulla kumminkin yksi, joka minua hellii, jolle elämäni on kallisarvoinen.»

Näin ajateltuaan hän meni erääseen kamariin, jossa pieni poika lylleröinen tallusteli. Poika oli muutaman kuukauden toisella vuodella ja asteli juuri ensimmäisiä, horjuvia askeleitansa. »Tuleppa tänne, Tommiseni!» sanoi Hilja, ja poika koetti kiiruhtaa äitinsä luokse. Hilja otti lapsen syliinsä ja rupesi juttelemaan hänen kanssansa, mutta samassa tuli paroni sisälle ja huudahti kiivaasti:

»Merkillistä, että sinä saatat lapselle puhua tuota raakaa suomenkieltä! Eikö siinä ole kyllä, että hänen täytyy sitä koulussa oppia, jos hän elää — — noh, se ei nyt olekaan varsin luonnotonta, sillä kyllähän sitä joskus tarvitsee, — mutta että *sinä* hänelle, pikku *paronille*, saatat puhua semmoista

kieltä, jota joka talonpoika puhuu, se ei sovi. Etkö ymmärrä, että sitä kieltä hän oppii, jota äiti hänelle puhuu.»

Hilja katseli nöyrästi, vaan vakavasti paronia ja lausui: »Herman! Hartaasti olen toivonut hänen suomea oppivan ja sitä varten olen hänelle tätä kieltä puhunut. Sinun sukusi, Herman, on Suomen jaloimpia, sinunhan siis pitäisi oleman etupäässä kaikkia jaloja pyrinöitä edistämässä, ja näistä pyrinöistähän kansalliset ovat suuriarvoisimpia. Miksi siis olet sitä vastaan, että poikamme oppii maamme kieltä? Minä en voi olla hänelle sitä puhumatta, sillä omatuntoni minua siitä soimaisi.»

»Noh, jos puhutkin, älä sitä kuitenkaan minun tai muitten sivistyneitten kuullen puhu», varoitti paroni ja meni pois, paiskaten oven kiinni.

Hilja jäi taas poikansa kanssa yksin huoneeseen. Tuuli vinkueli ulkona, ja Hilja istui alakuloisena miettien elämäänsä. Hän ajatteli itseksensä: »Melkein aina täytyy neidon noudattaa tärkeimmissä asioissa muitten mieltä. Silloin kumminkin, kun hän sydämmensä ystävän valitsee, valitsee hän oman mielensä mukaan. Mutta voi, useinpa hän tässä valitsemisessaan pettyy!»

Pikku Tommi katseli äitiänsä ja äänteli vähäisen, mutta koska Hilja yhä vain istui mietteissään, nykäisi lapsi äitinsä hameesta ja rupesi narisemaan. Tämäpä auttoikin, sillä Hilja otti lapsen syliinsä ja hyväili pientä lemmittyänsä. Hän istahti keinutuoliin ja rupesi pojallensa puhumaan, sanoen: »Istu, kiltti, sylissäni ja kuuntele, kun äiti laulaa:

Oma kiltti poikaseni!
Nuku äitis helmassa,
siinä olet turvassa.

Siinä surutonna olet
niinkuin kukka lehdossa,
pieni lintu pesässä.

Minun sydänpöytäni!
Nuku unta makeaa,
uni voimat vahvistaa.

Mailman kiistatanterella
usein myrskyt raivoaa,
vastatuulet puhaltaa.

Kukatiesi kohtaavat ae
sinuakin, lapseni,
oma pienokaiseni.

Vahvistu, mun poikaseni!
Nuku, sydänpöytäni!
Vielä valvoo äitisi.

Hiljan laulaessa pikku Tommin silmät vaipuivatkin kiinni, ja Hilja katseli mielihyvällä nukkuvaa lastaan. Mutta hetkisen vain sai hän näin rauhassa istua, sillä palvelija tuli sisälle, ilmoittaen, että ulkona oli eräs herra, joka maantiellä oli pimeässä ajanut kivellet kumoon ja loukannut itsensä niin, ettei hän nyt voinut edemmäksi mennä, vaan pyysi päästä paronin kartanoon siksi, että hän vähän toipuisi.

Hilja nousi heti istualta, laske nukkuvan lapsensa kätkeyn ja riensi sitte paronin luo kertomaan, mikä onnettomuus matkustavaiselle oli tullut.

Paroni käski palvelijan kysyä kyytimieheltä, mikä mies matkustavainen oli, ja saatuansa tiedon, että tämä oli tohtori, käski hän heti piian mennä vuodetta hankkimaan tohtorille toiseen vierashuoneeseen.

Vieras tohtori talutettiin nyt sisälle, mutta juuri huoneeseen ehtiessään hän pyörtyi. Palvelijat riensivät apuun, ja tohtori kannettiin hänelle hankittuun vuoteeseen. Hilja toi lääkkeitä, joita ensi hädässä piti käytettävän, mutta lähestyessään sairasta kalpeni hän, hänen kätensä vapisi ja hän huudahti hiljaa: »Oi Jumala! Paavo!»

Paavo oli tullut ulkomailta ja aikoi lähteä erääseen pitäjään, jossa hänen sisarensa asui, mutta silloin sattui matkalla onnettomuus, ja nyt hän oli Hiljan, entisen rakastettunsa, kartanossa.

Kun Hilja tointui hämmästyksestään, toimitti hän heti, että mentiin kaupungista lääkäriä noutamaan, ja pyysi sitte tatiä kylmällä vedellä hautomaan sairaan päätä, mutta riensi itse lapsensa kätkeyn viereen. Siinä hän istui kalpeana, kädet ristissä, lausuen: »Oi Herra minun Vapahtajani, vahvista voimani!»

Paavo virkosi pian, mutta hän oli saanut päähänsä reiän, josta oli paljo verta vuotanut, ja hän oli sen vuoksi kovin väsynyt. Tainnoksistaan herättyänsä hän katseli ympärillensä ja näytti, tädin nähtyänsä, ikäänkuin vähän kummastuneelta, mutta tarttui sitte kipeään päähänsä. Hän näkyi huomaavan, missä oli, ja sanoi heikolla äänellä: »Täti, missä on Hilja?» Vastausta odottamatta hän painoi taas silmänsä kiinni.

Tohtori tuli kaupungista ja meni nyt paronin kanssa Paavon tykö. Hän tarkasteli sairasta ja sanoi sitte: »En luule tässä mitään vaaraa olevan, vaikka sairas luultavasti useita päiviä tulee olemaan vuoteen omana.»

Paroni huusi Hiljaa, sanoen: »Tule kuulemaan, mitä tohtori Paavolle määrää, sillä minulla on asioita kaupunkiin ja aion nyt lähteä sinne tohtorin seurassa.»

Hilja tuli, kuunteli tarkasti tohtorin määräyksiä ja meni ne kuultuansa jälleen pois. Kohta hänen mentyänsä aukaisi Paavo taas silmänsä. Tohtori koetti puhua hänen kanssaan, mutta Paavon puhe oli sekanaista, hän houraili. Tohtori antoi vielä muutamia tärkeitä määräyksiä ja läksi sitte paronin seurassa pois.

Täti istui sairashuoneessa, ja Hilja meni hänen tykönsä, sanoen: »Ehkä teidän tulee väsymys, menkää lepäämään, kyllä minä tulen valvomaan ja otan toisen sisäneitsyen kanssani. Ehkä sitte aamupuoleen taas paremmin jaksatte valvoa.»

Hiljan puhuessa Paavo heräsi; hän katseli huoneeseen ja huudahti iloisesti, havaittuansa Hiljan:

»Hilja!» vaan samassa hän sanoi taas: »Et sinä olekkaan Hilja. Kuinka kehtaat sinä, Pariisin muotinuukke, pitää minun Hiljani silmiä?»

Hilja hiipi Paavon luokse, sanoen: »Etkö minua tunne?» Paavo katseli tuimilla silmäyksillä Hiljaa ja huudahti taas:

»Mene pois, sinä muotinuukke, ja anna minulle minun Hiljani ääni ja silmät.»

Hilja ei voinut olla huoneessa, vaan meni pois siksi, että Paavo taas ennätti vaipua unen horrokseen.

Paronin tahdosta täytyi Hiljan aina käydä komeissa ja viimeisen muodin mukaan valmistetuissa vaatteissa, vaikka ne kyllä olivat hänelle rasituksena.

Pari päivää oli Paavo hyvin huonossa tilassa, mutta sitte hän sai nukkua levolliseen ja virvoittavaan uneen. Hilja ja täti istuivat huoneessa, kun hän unestansa heräsi. Hän katseli kamarissa olevia ja sanoi sitte: »Ah, nyt muistan, miten olen tänne joutunut. Teillä on ollut paljo vaivaa minusta! Kuinka kauan olen täällä ollut?»

»Nyt kolmatta päivää», vastasi täti. »Te olette ollut varsin houreeassa, mutta nyt kyllä voimat jälleen pian entiselleen palajavat.»

»Hilja, missä on Hilja?» kysyi Paavo.

Hilja, joka huoneessa istui vähän syrjempänä, tuli nyt Paavon luoksi, ja Paavo lausui:

»Hilja, oletko minua muistanut poissa ollessani? Oi jos olisit, jos tahtoisit —» Muuta ei Paavo ennättänyt puhua, sillä Hilja, joka seisoi kalpeana ja vapisevana kuin haavanlehti, sai kuitenkin voimia niin paljon, että hän Paavon puheen voi keskeyttää vastauksella:

»Minä sekä paroni, minun mieheni, olemme molemmat muistaneet sinua kiitollisuudella kaikesta siitä, jota minulle opetit.»

Paavo ei enää mitään puhunut. Hänen silmänsä vaipuivat kiinni, ja niin hän makasi pitkät hetket sanaakaan sanomatta.

Viikon päivät oli Paavo paronin kartanossa, mutta matkusti sitte pois, vaikka hänen voimansa vielä olivat jotenkin heikot. Hilja tunsu Paavon lähdettyä ikäänkuin taakan putoavan sydämmeltänsä, ja hän saattoi taas lempeästi hymyten liverrellä pienen poikasensa kanssa.

KOLMASTOISTA LUKU.

Kylmä oli talvinen yö helmikuun keskivälissä. Härmäisinä seisoivat puut Kaisaniemen puistossa. Kuu paistoi kirkkaasti, ja sen valo laskeutui vuoteelle, jossa lepäsi pieni poikanen. Tämä lapsi oli paronin pikku Tommi. Hilja istui vuoteen vieressä itkien, sillä hänen rakas lapsensa oli kipeänä. Koko pitkän yön hän istui lastansa katsellen; mutta kun päivä vähän hämärsi, tuli täti hänen luoksensa, sanoen:

»Mene nyt vähäisen levähtämään. Sinun voimasi loppuvat, kun tässä aina istut; kyllä minä lasta katson, ja jos hänessä joku muutos tapahtuu, kyllä sitte heti sinut herätän.»

Hilja läksi lepäämään, mutta kauan ei hän voinut nukkua. Hän meni taas lapsensa vuoteen äärelle ja lausui tädille:

»Oi täti, jos voisin rukoilla, silloin saisin vähän huojennusta, mutta minä en nyt saata sanoa: 'Tapahtukoon sinun tahtosi' — enkä uskalla toisinkaan rukoilla. Mutta täti, te ette ole heikko äiti niinkuin minä, rukoilkaa minun puolestani!»

Täti teki niinkuin Hilja pyysi; hän rukoili: »Oi Herra, jos ei tämä ole pyhää tahtoasi vastaan, niin anna poikasen elää vanhempainsa iloksi ja turvaksi ja sinulle kunniaksi; vaan, Herra, tapahtukoon sinun tahtosi!»

Pieni Tommi vaikeroitsi koko pitkän päivän, mutta illalla lakkasi vaikeroiminen, ja hänen voimansa näkyivät vähenemistään vähenevän. Paroni tuli sisälle. Hän kysyi, kuinka lapsen laita oli, ja sanoi aikovansa lähteä tuttaviansa luo.

»Herman, älä mene tänä iltana», sanoi Hilja. »Tohtori ei anna meille mitään toivetta lapsen parantumisesta, ja — ja minä pelkään, että tämä on viimeinen ilta, jona lapsemme näemme elossa.»

»Sinä jumaloitset lastasi ja luulet sen vuoksi häntä heikommaksi, kuin hän onkaan. Näethän sen, että lapsi nyt on paljon parempi, hänpä nyt on varsin vaiti.»

»Oi Herman, minä pyydän, minä rukoilen sinua, tämä ainoa ilta vain ole kotona!»

»Oi, älä minua nyt vaivaa; täällähän tulisin teidän seurassanne aivan ämmämäiseksi. Saat nähdä, että lapsella ei ole mitään hätää. Hyvästi nyt.»

Paroni meni ulos. Hän lähestyi ravintolaa, jossa hänen kumppaninsa istuivat. Levottomasti sykki hänen sydämensä, ja hän ajatteli itseksensä: »Entäs jos poikani sentään kuolisi tänä yönä — mutta tuskin — mitäpä hän nyt juuri kuolisi, sillä olihan hän parempi.» Paroni meni edemmäksi ja tuli jo ravintolan portaitten eteen, mutta nyt hän oli vielä levottomampi ja päätti jo palata takaisin; vaan samassa hän katsahti ylöspäin ravintolan akkunoihin ja näki erään kumppaneistansa, joka noikkasi hänelle. Nyt ei hän enää kehdannut takaisin palata, vaan meni ravintolaan kumppaniensa luo. Mutta kortit eivät sinä iltana paronia huvittaneet. Aina välimmiten hän tunsu tunnossaan vaivan, ja huonosti onnistui kortinlyönti.

Tavallista aikaisemmin paroni meni pois ravintolasta, ja hänen levottomuutensa enentyi, kun hän kotiansa läheni. Hän tuli kamariinsa ketään tapaamatta ja riensi sieltä Hiljan huoneeseen. Täällä kohtasi häntä näky, joka sai miehen kalpenemaan.

Vähäisellä vuoteella lepäsi pieni Tommi; kuolon enkeli oli jo suudellut hänen huuliansa. Kuu laski hopeisen valonsa kuolleen lapsen kasvoille. Hilja istui vuoteen ääressä kalpeana kuin vahakuva, ja kyyneleettömät olivat hänen mustat silmänsä.

Paroni läheni Hiljaa, lausuen: »Myöhään taisin tulla. Onko hän jo kuollut?»

»Kuollut!» vastasi Hilja kolkosti, vaan lausui sitte: »Herra antoi, Herra otti, siunattu olkoon Herran nimi.»

Näin lausuttuansa rupesi hän katkerasti itkemään, ja kyyneleet huojensivat hänen surevaa sydäntänsä.

Hilja parka! Häntä kovasti koeteltiin, ja surkea oli häntä nähdä silloin, kuin lapsi laskettiin pieneen, kukkasilla seppelöityyn arkkuunsa.

Paroni piti suuret peijaiset pojallensa, ja kun lapsi hautaan pantiin, näytti hänkin vähän liikutetulta. Mutta Hilja oli niin surullisen ja heikon näköinen, että vieraat sanoivat: »Kyllä hänkin pian haudassa kotinsa saa.»

Näin oli ihmisten tuumat, mutta toisin kävikin. Ainoastaan pari kuukautta tämän jälkeen oli paroni kutsuttu pitoihin, ja sieltä tuotiin Hiljalle sanoma, että hän oli saanut halvauksen. Hän eli vain muutaman hetken sen jälkeen, kuin hän kotiin oli saatettu.

Näin sai Hilja kärsiä katkerimmat murheet, jonka vuoksi hän sanoikin tädillensä: »Lapsena luulin, että ylhäisillä rikkailla ihmisillä ei mitään murhetta olisi. Lapsella on lapsen mieli — sitte olen paljon kokea saanut, ja 'kokenut paljon tietää, mutta vaivainen hän, joka kaikki kokee.'»

Tämmöinen oli Hiljan onni hänen jouduttuansa maailman mahtavien kukkuloille, ja tähän nyt kertomukseni loppukoon. —

* * * * *

Ilta oli tullut tädin kertoellessa, vaan olisin halusta vielä tahtonut kuulla yhtä ja toista, jonka vuoksi häneltä kysyin: »Mihin Hilja paronin kuoltua joutui, ja miten Niilon kävi?»

»Kysymykseesi, Elsaseni, voin kohta vastata», sanoi täti. »Paronin kuoltua meni hänen omaisuudestaan kaikki muu velkoihin, paitsi hänen maakartanonsa, ja siellä elää nyt Hilja, auttaen monta köyhää perhettä. Hänen veljellensä on oma pappila; hän on oiva pappi, ja Alma on hänen onnellinen vaimonsa. Hänen tykönänsä oleskelee Hilja usein.»

»Kiitos kertomuksestanne», sanoi rouva P., »mutta nyt saamme näihin tietoihimme tyytyä, sillä aika on jo mennä kotiin.»

»On kyllä», sanoi täti; »tuollahan toisetkin kylpyvieraat palaavat Luonnonmaan saaresta.»

Me kokoilimme nyt kapineemme koppaseen ja läksimme sitte pois. Kotiin mennessämme muistin onnetonta Hiljaa ja päätin vakavasti, etten suinkaan ikänä naimisiin menisi. Olinhan minä jo seitsemäntoista vuotinen, ja täytyihän sillä iällä päätösten jo lujina pysyä. Tiellä muistin vielä, että minulla on orpana, joka minusta paljon pitää, ja joka on niin suloinen, etten ole toista semmoista nähnyt, — mutta vain orpanan rakkaus meidän välillämme pitää oleman, ei rahtuakaan enempää — niin minä päätin.

Ilta-auringon viimeiset säteet laskivat loisteensa meidän portaillemme, kun kotiin tulimme. Paronitar istui portailla; hänellä oli kädessä iso kukkakimppu, jonka hän antoi Tommille. Tässä me nyt erosimme ja yöhyväiset lausuttuamme menimme kukin huoneeseemme.

NELJÄSTOISTA LUKU.

Kesä oli jo loppupuolella, ja vainioilla näkyi kuhilaita. Meressä rupesi vesi kylmenemään, ja kylpijät ajattelivat kukin kotiin palaamistansa.

Minä istuin vähäisessä kamarissani ja tuumailin myöskin poislähtöäni, ajatellen: »Kenenkähän eno nyt lähettää minua täältä noutamaan.» Juuri tätä ajatellessani tuli paronitar huoneeseeni, sanoen:

»Hyvää päivää, Elsani! Tiedätkö, me olemme nyt päättäneet jo huomenna täältä lähteä, ja illalla menemme salmen rannalle jäähyväisiä sanomaan. Haluttaisiko sinua tulla meidän kanssamme sinne?»

»Haluttaa kyllä», vastasin minä, »kiitoksia vain kutsustanne.»

»Minä menen nyt kylpemään», sanoi paronitar, »sillä kello on jo puoli neljä; hyvästi siis — puoli seitsemältä lähdemme salmen rannalle.»

Paronitar meni, ja minä istuin akkunan ääreen katselemaan ihmisiä, jotka kulkivat kadulla. Aioin juuri lähteä pois, kun näin vaunut ja hevoset, jotka tunsin enoni omiksi; ne tulivat pihaan ja minä riensin vastaan. Nytpä vasta iloiseksi tulin, kun näin enoni hyppäävän vaunuista alas. Minä huusin: »Oi, voi, olipa oikein hupaista, että eno itse tuli minua noutamaan!»

»Hiljaa, hiljaa, Elsa», lausui eno. »Onko sinun ikävä ollut, koska noin ilakoitset minua nähdessäsi?»

»Ei ole ollut juuri ikäväkään, mutta kyllä kotona sentään on hauskempi», vastasin minä.

»No Jumalan kiitos», sanoi eno. »Sinulla on sitte ollut hyötyä kylpyajastasi, sillä muodostasi näen, että olet reipastunut, ja koska koti on paras, huomaan, ettei sydämmesi ole turhuuksiin kiinnitetty.»

»Ei ollenkaan, sillä tiedättekö, eno, minulla on ollut täällä niin hyviä, viisaita ystäviä, etten ole voinut heidän seurassansa turhamaiseksi tulla.»

Emäntäni katkaisi puheeni, sillä hän tuli meitä pyytämään sisälle kahvia juomaan. Me menimme, ja kahvin juotuamme läksi eno talliin hevosiansa katsomaan, mutta minä jäin kapineitani kokoon panemaan, sillä toisena päivänä meidän oli pois lähteminen.

Kun eno taas tuli sisälle, olin jo kapsäkkinen täyteen tupannut ja pyysin nyt enoani tulemaan kanssani kylpyvieraitten seurasaliin. Enoni lupasi tulla, sillä häntä halutti nähdä kylpylaitostakin. Me menimme, ja minä oikein ylpeilin, kun sain kulkea enon rinnalla.

Eno oli nyt kolmenkymmenen seitsemän vuohen vanha, juuri parhaassa miehuuden iässä, ja hänen jalo muotonsa veti heti ihmisten huomion puoleensa. Jouduttuamme käytävälle, joka on kylpyvierasten seurasalin edustalla, kuulin, kuinka ihmiset kuiskailivat: »Kuka on tuo sorea herra, joka Elsan rinnalla kulkee?» mutta tähän eivät vastausta saaneet. Me menimme saliin, ja eno katseli ensin huonetta vähän, mutta istahti sitte erään pöydän viereen ja rupesi pöydällä olevaa sanomalehteä lukemaan. Minä istuin akkunan ääressä olevalle tuolille ja katselin käytävällä kulkevia ihmisiä. Juuri sen akkunan ulkopuolelle, jonka ääressä istuin, oli käytävälle asetettu lavitsa, ja siihen nyt istahti paljo nuoria neitoseja, jotka lipersivät keskenänsä. Hetken perästä tuli paronitar myös käytävälle. Hän oli kylpemästä päästyänsä ollut Tommin kanssa kävelemässä ja meni nyt istumaan samalle lavitsalle kuin neitoksetkin. Tommilla oli kukkakimppu kädessä, ja hän kyseli kukkasten nimiä tädiltänsä. Paronitar sanoi lapselle niiden nimet, ja tavallisuuden mukaan kävi heidän puheensa suomeksi.

Tämä puhe kuului saliin, jossa eno ja minä istuimme. Paronittaren puhuessa eno laski pois sanomalehtensä. Hän istui niin, ettei hänen sopinut nähdä paronitarta eikä Tommia, mutta sanat hän kuuli varsin hyvin. Hän kuuli myös, kuinka eräs neiti C. sanoi: »Tuota suomea en minä ollenkaan osaa puhua.»

Siihen vastasi toinen: »Pitäisipä sinun sitä osaaman; sinähän olet paljon ollut maalla setäsi kartanossa, jossa kaikki palvelusväkikin on suomalaista.»

»Niin», sanoi neiti C, »kyllä sitä olisinkin oppinut, jos olisin tahtonut, ja kyllä sitä niin paljon osaan kuin tahdonkin — niin paljon että juuri toimeen tulen, sillä minä en enempää tahdokkaan tuommoista rumaa kieltä puhua. Ruotsista minä pidän, ja Ruotsissa on minulla vielä paljo sukulaisiakin, enkä tahdo kuulua niihin, jotka puhuvat suomea ja näin unhottavat, että Ruotsista ovat kaiken sivistyksen saaneet.»

Enoni punastui harmista, kuunnellessaan neidin puhetta, ja sanoi: »Jollen olisi täällä niin outo, että minun tarvitsisi itseni esitellä noille raukoille, menisin kyllä heille vastaamaan.»

Toinen oli myöskin, johon tuo puhe vaikutti, ja se oli paronitar. Hänen mustat silmänsä säihkyivät, ja hänen kalpeille poskillensa nousi hohtavat ruusut, enkä unohda, kuinka ihana hän oli, kun hän lausui:

»Tule, Tommi, tänne, minä tahdon kertoa sinulle sadun. Kuuntele tarkasti, lapsi:

Oli ennen kaksi perhettä, joilla oli eri kieli. Toinen näistä perheistä oli sivistynyt, mutta toinen vielä raakalainen. Perheen lapset tulivat kuitenkin tutuiksi keskenänsä, ja raakalaisesta perheestä sai kaksi poikaakin olla oppia saamassa sivistyneessä perheessä. Molemmat pojat lukivat innolla kirjoja, joissa puhuttiin sivistyneen perheen esi-isien suuresta opista ja taidosta, ja kun he itse olivat oppia saaneet, sanoi vanhempi:

'Minä en enää viihdy täällä raakalaisessa kodissani. En, sivistyneitten joukkoon tahdon mennä, siellä sivistyneitten kielellä oppia ottaa ja oppia antaa. Tule, veikkoni, Ja tee samaten!'

'Veli! Hylkäisitkö äitisi?' kysyi nuorempi.

'Äitini on raakalainen', vastasi vanhempi, häneltä en ole oppia saanut enkä hänen kieltänsä tahdo puhua. Niitä tahdon työlläni kunnioittaa, joilta oppia sain.'

'Oi veljeni', lausui nuorempi, 'minä kunnioitan ja ylistän sitä perhettä, jolta sivistystä olen saanut; mutta äitiäni, jonka lapsi olen, ja joka minua lapsena kasvatti, rakastan enemmän kuin mitään muuta maailmassa. Äitini kieltä minä koetan sivistyttää, sillä silloin voin myös sivistyttää veljiäni ja sisariani, rakkaan äitini lapsia. Me, jotka olemme paremman onnen lapset, jotka olemme sivistystä saaneet — me olemme velvolliset sitä perheessämme levittämään, ja kun äitimme lapsista ja heidän jälkeläisistään kasvaa valistuneita, jaloja ihmisiä, silloin tuottavat he myös kunniaa sille perheelle, joka ensimmäisen sivistyksen siemenen meihin kylvi. Niin, veljeni, on ajatukseni, ja näin olen tekevä niin kauan kuin veri suonissani juoksee, ja toivon, että Jumala on työlleni siunauksen antava!'

'Hyvästi, me kuljemme eri tietä', sanoi vanhempi.»

Suomalaisuutta halveksivaan neitiin kääntyen lisäsi paronitar: »Neiti, te joka tässä äsken suomalaisuutta harrastavia moittitte — onko teille selvä, kumpi näistä lapsista teki oikein?»

Neiti punastui ja rupesi kumppaniensa kanssa säpsemään ranskankieltä sekä läksi sitte pois. Paronitar nousi myöskin ja aikoi mennä. Eno, joka tarkasti oli kuunnellut koko ajan, kun paronitar satuansa kertoi, läheni nyt akkunaa, sanoen: »Kuka on se nainen, joka noin suoraan lausui, mitä Suomea rakastavan sydän ajattelee?»

Minä en ennättänyt vielä vastata, ennenkuin eno joutui akkunan tykö ja näki paronittaren, joka juuri meni pois Tommin kanssa. »Hilja», huudahti eno ja istui sitte pöydän ääreen. Minä hämmästyin ja kysyin:

»Tunteeko eno paronittaren?»

»Tunnen», vastasi eno ja nojasi otsaansa kättänsä vastaan, joten käsi jäi ikäänkuin varjostimeksi hänen silmänsä eteen. Me olimme kahden salissa, ja minä kerroin nyt enolleni, miten olin tullut paronittaren ja vanhan tädin tuttavaksi, ja miten arvokkaita, hyviä ihmisiä he olivat. Eno pyyhkieli salaa muutamia kyneleitä silmistänsä, mutta minä näin sen kuitenkin ja ihmettelin, miksi hän noin liikutettu oli. En kysynyt sentään mitään, koska huomasin, että hän koetti minulta sitä salata. Minä mainitsin nyt vain, että paronitarkin aikoi huomenna lähteä, sekä että hän oli kutsunut minua puoli seitsemän ajaksi salmen rannalle.

Eno katsoi kelloansa ja sanoi sitte: »Kello on jo kuusi; ollaan täällä niin kauan, että he ennättävät lähteä, sillä minua haluttaa mennä sinun kanssasi paronittaren vieraaksi. Kyllä minäkin olen tervetullut, koska jo olen hänelle vanhastaan tuttu.»

Kello seitsemän läksimme kotiin, ja silloin olivat täti ja paronitar jo menneet. Me lähdimme perästä, ja kun salmi rupesi näkymään, näimme tädin, paronittaren ja Tommin, jotka istuivat äyräällä kalliolla. Kalliolle oli levitetty puhdas, valkoinen vaate ja sen päälle laskettu teekupit, sokerit sekä leivät, ja kiiltävä teekeittiö seiso i kalliolla suhisten ja poristen.

Paronitar katseli meitä pitkään, kun näki minun herran seurassa tulevan, vaan huudahti, lähemmäksi jouduttuamme, iloisesti: »Paavo», mutta samassa, ikäänkuin hämmästyen omaa ääntänsä, hän punastui ja tuli kainosti enoa tervehtimään.

Enoni sanoi: »Minun teki mieleni tulla sisarenityttären seurassa tänne luoksenne, ja toivon, ettei Hilja eikä täti siitä pahastu.»

»Ei suinkaan», vastasi Hilja. »Tämäpä oli yhtä hupaista kuin odottamatontakin.»

»Nyt tahdon myös kiittää Hiljaa», sanoi eno, »siitä kauniista sadusta, jonka kerroit. Minä olin kylpyvierasten seurasalissa, satua kertoessasi, ja kuuntelin sitä ihastuksella, mutta kun sitte menin katsomaan, kuka puhuja oli, ja näin, että sinä se olit, ajattelin sanojasi, jotka kerran minulle lausuit: 'Älä pelkää, Paavo; siemenet on syvään kylvetty, ei niitä kanat pois rapsi'».

Hilja hymyili, lausuen: »Hyvät ja hyvin kylvetyt siemenet itävät heikkosakin maassa.» Sitte hän meni kuppeihin kaatamaan teetä, jota me kaikin rupesimme juomaan. Juodessani kuiskasin tädille:

»Paavo ja Hilja. Nyt, täti, minä tiedän, kutka Paavo ja Hilja ovat, joista täti kertomuksessansa puhui.» Täti naurahti ja nyökkäsi päätään.

Ilta oli ihana. Kalastajat palasivat Turusta, jonkavuoksi merellä näkyi paljo veneitä purjehtivan. Eno lähestyi Hiljaa, sanoen: »Kumma, että monien vuosien perästä toisemme tapaamme juuri täällä, jossa sinä lapsena olet kasvanut. Muistatko vielä, kuinka sinä tulit iloiseksi, kun minä sinulle vanamoita toin, ja sanoit, että ne ja kanervat olivat sinun lapsuutesi tuttuja. Vanamot ovat jo lakastuneet, mutta kanervilla on nyt juuri hohtavin kukoistusaika. Tule kanssani hakemaan niitä.»

Hilja meni, mutta tuli muutaman hetken kuluttua enoni parissa takaisin, pitäen kädessään koko joukon kanervia. Enolla oli myöskin kukkasia, mutta ne hän antoi Tommille, sanoen: »Vai olet sinä Niilo Tammisen poika! Tulloon sinusta kerran semmoinen mies, kuin isäsi on.»

Enoni oli koko illan kovin iloinen; en muista, että häntä ennen niin iloisena olisin nähnyt. Hän ei ollenkaan kiiruhtanut pois, vaikka meidän piti aamulla aikaisin lähtemän, mutta vanha täti muistutti, että aika oli jo mennä kotiin. Me kokoilimme kaikki kapineet ja läksimme. Enolla ja Hiljalla oli kovin paljo puhumista keskenänsä, mutta he kulkivat meidän edellämme, niin etten kuullut, mitä he puhuivat. Kun olimme tulleet kotiin ja hyvästi sanoneet toisillemme, pyysi eno tätiä ja Hiljaa tulemaan aamukahville meille. He lupasivat tulla, ja nyt menimme kukin asuntoomme.

Koko yön Hiljan elämänvaiheet olivat mielessäni, niin etten tahtonut unta saada, mutta vihdoin kuitenkin nukuin ja heräsin vasta myöhään aamulla, kun eno koputti ovelle, huudahtaen:

»Nouseppa nyt jo, Elsa! Kohta jo vieraamme tulevat.» Minä kiiruhdin vuoteeltani ja puin pikaisesti

vaatteet ylleni. Kun huone oli siivottu, juoksin kutsumaan vieraitamme. He tulivat, ja nyt juotiin kahvia ja puhuttiin niitä ja näitä. Muutaman hetken päästä eno ilmoitti, että hän eilen illalla oli kihlannut Hiljan, nuoruutensa rakastetun. Onnellisilta he nyt näyttivät, mutta kauan eivät saaneet yhdessä olla, sillä lähdönaika oli käsissä, ja hevoset, jotka jo olivat valjaissa, kävivät malttamattomiksi.

Rouva P. sai myöskin tiedon enoni kihlauksesta, ja onnea toivotettuansa hän sanoi iloisesti: »Onpa kumminkin yksi pari taas tänä kesänä Naantalissa joutunut kihloihin.»

Sydämmelliset jäähyväiset sanottuamme toisillemme, lähdimme kukin Naantalista, ja tähän nyt loppui kylpyaikani.

* * * * *

Joulun aikaan olivat enoni ja Hiljan häät; ne eivät suuret olleet. Vuosi on siitä nyt jo kulunut. Heidän onnensa on niin täydellinen, kuin täällä maailmassa saattaa olla, sillä heillä on »yksi mieli, yksi kieli», ja sydämmen hartaudella he tekevät työtä rakkaan isänmaansa hyödyksi, vahvasti toivoen, että Herra heidän työllensä on siunauksen antava.

Minä asun aina vieläkin heidän luonansa, ja nähtyäni, kuinka onnelliset he ovat, olen varsin mieltä muuttanut, niin etten enää naimista pelkää. Jos orpanani tulee tänne jouluksi, ja niinkuin hän jo puoleksi puhui, minua omaksensa pyytää, niin — mitäpä silloin vastaan? Enpä hänelle vain rukkasia anna!

MÄKELÄN LIISU.

1. KOSIJA.

Vähäisellä mäen töyräällä kauniin metsäjärven rannalla oli Mäkelän torppa. Se oli rakennuksiltaan uhkea, sillä siinä oli kaksi tupaa vastakkaisin ja porstuan perässä kamari. Ulkokuoneet olivat myöskin tarpeenmukaiset.

Etelä-Suomen kunnat ja kukkulat viheriöitsivät, ja jopa voikukatkin olivat puhjenneet kedon kaunistukseksi rannan äyräälle, johon Liisu, torpan vanhin tyttö, nyt levitteli pyykittyjä pellavalankojaan. Tuota punaposkista, lempeäsilmäistä tyttöä kaikki rakastivat hänen hyvän luonteensa vuoksi. Liisun vanhemmat olivat varakkaita, vaikka heillä oli ollut kuusi lasta; niistä eli ainoastaan neljä, kaksi poikaa ja kaksi tyttärtä. Mutta palatkaamme Liisuun, joka juuri on saanut lankavyyhtensä kedolle levitetyksi. Mitä hän ajattelee tuossa mielihyvällä katsellessaan lankoja, jotka ahkeralla työllään on kokoon saanut? — Mitä ajattelee tyttö, kun hän valmistaa vaatetta, jota vasta *omassa* kodissaan on pitävä? — Liisu nuot langat oli itseänsä varten kehrännyt, sillä olipa hän jo pari vuotta ollut kartanon Jaakon kihloissa. Tämä palveli nuorta kartanon omistajaa, patruuna Pohjosta. Patruunan lapsuuden aikana oli Jaakko kartanossa juoksupoikana; sittemmin hän kävi muuallakin onneansa koettamassa, mutta kun nuori patruuna vanhempainsa kuoltua tuli tilan omistajaksi, rupesi Jaakko taas kartanossa palvelemaan, ja täällä hän Mäkelän Liisun tuttavuuteen tuli, sillä torppa oli kartanon aluetta. Liisun vanhemmat, varsinkin äiti, eivät tahtoneet Jaakkoa tyttärensä sulhaseksi, koska hän oli vain köyhä renkimies; mutta vihdoin muori kuitenkin, vaikka vastahakoisesti, antoi ruveta kapiointia valmistamaan.

Oli lauantai-iltapuoli, ja Liisun täytyi rientää äyräältä pois ehtoaskareillensa. Hän rupesi pihaa lakaisemaan ja aikoi sen tehtyänsä panna nuoria kuusenoksia portaitten eteen, mutta lihava juottoporsas yhä esteli, se kun juoksi hänen perässään, ravistellen hänen hameensa liepeitä. Liisu torjui porsasta pois, mutta se aina vain seurasi häntä, ja samassa vieras ääni huusi:

»Kas vain! Kylläpä näkyy, että hyvin hoidettu elukka ruokkijansa tuntee.»

Liisu katsahti sinne päin, josta ääni kuului, ja sanoi punastuen: »Ka, Jussilan isäntä!»

»Niin oikein, minä palaan kaupungista, mutta poikkesin tänne katsomaan, kuinka Mäkelässä voidaan.» Hän antoi hevosellensa heiniä, otti niistä tukkosen, pyyhkäisi sillä hien hevosensa selästä ja virkkoi: »Saathan, Liinaharjaseni, tässä vähän huoata.»

»Käykää sisälle», sanoi liisu ja saattoi isäntää tupaan, jossa Mäkelän muori juuri oli lakannut villoja kehräämästä ja paraikaa laski rukkinsa tuvan äärimmäiseen nurkkaan. Vieraan tullessa koira muristen hyppäsi penkin alta, jopa haukahtikin. Kissa pelästyksissään pystytti selkäkarvojansa ja riensi akkunalle. Mutta muori, nähtyänsä vieraan, meni iloisesti vastaan, sanoen:

»No kah! Itse Jussilan isäntä! Terveeksi! Huuti, Valpas, lakkaatko haukkumasta! Mikko siellä, älä akkunasta ulos syökse! Tässä juuri ajattelin: kukahan tänne tulee, koska Mikko ehtimiseen silmiänsä pesee. Istukaa, isäntä hyvä, kohta Matti ja pojatkin metsästä palaavat.»

»Kuinkas täällä naapurissa muori on voinut?» kysyi Jussila.

»Hm, eipä tämä voiminenkaan juuri hyvänpuolista ole, mutta kun lapset jo aikaihmisiksi rupeavat tulemaan, niin saavathan he tehdä, mitä eivät vanhemmat jaksaa. Pojat auttavat isää, ja Liisu kyllä tekee kaikki, mitä vaimoväen työhön kuuluu; eikä Mantakaan enää hukansyöpä ole.»

Jussila vilkaisi mielihyvällä Liisuun, silitteli parempaan kuntoon pääläella olevia harvoja hapsiaan ja pani paitansa kaulusta suurempaan. Hän oli leskimies, ja tuo kukoistava, toimekas tyttö olisi hänen mielestään sopinut rusthollin emännäksi. Nyt hän koetti päästä puheen alkuun Liisun kanssa, mutta muori pakisi niin paljon, ettei ukon aikeista tahtonut mitään syntyä. Jo miehetkin kotiin tulivat, ja muori sanoi:

»Katsos, Liisu, onko kahvipannu takassa vielä kuumana. Tuon kahvin nojalla tässä pystyssä pysyn, se aina vähäsen virkistyttää voimia.»

Liisu meni kahvia kuppeihin kaatamaan ja tarjosi sitten tuota makuisaa nestettä kaikille. Tytön muuten iloinen muoto näytti nyt vähän alakuloiselta. Hän toimiskeli levotonna, ikäänkuin pääskynen, joka myrskyilman uhkaillessa sinne tänne lentelee. Kahvin juotuansa miehet rupesivat tupakkaa polttamaan, ja pian vahvat savupilvet nousivat tuvan kattoon asti.

»Mitenkä nyt Jussilassa voidaan?» kysyi Matti. »Eihän teiltä ole mitään kuulunut. Noh, tämä meidän ja teidän välinen matka ei olekkaan aivan lyhyt, vaikka kuitenkin olette lähin naapurimme.»

»Hm, eipä meillä voiminen niin hyvä juuri ole, kun ei työt eikä toimet käy, kuten pitäisi, — emännän ohjaava käsi olisi ainakin tarpeen.» Sitä sanoessaan hän katsahti taas Liisuun. Senpä nyt muori huomasi ja kiiruhti sanomaan:

»Tiettyhän se on, että semmoisessa rusthollissa emäntä tarvitaan. Kumma kyllä, että kaksi vuotta leskimiehenä oltuanne vielä naimatonna olette, sillä tottahan kumppanin kanssa elämä hauskemmassi kuluu kuin yksin ollessa.»

»Hm, vanhan askeleet ja tuumat eivät ole niin nopeat kuin nuorten. Katsellut olen, ajatuksissani valittuni valinnut, mutta — kentiesi hän ei minusta huolisi, koska hän vielä on varsin nuori ja hehkuvaposkinen.» Näin sanottuaan Jussila loi Liisuun silmäyksen, josta selvään huomasi, ketä hän valitullansa tarkoitti, mutta Liisu puikahti punastuen ovesta ulos, ja muori virkkoi:

»Mikä vanha te vielä olette! Hohho! Ja tottahan sitä huonompaankin rustholliin kelpaisi emännäksi mennä.»

»Kylläpä vain», virkkoi Matti, »jollei sattumus olisi epäsuosiollinen, niin että valittunne jo olisi toisen morsian.»

Nytpä muori hätääntyi; hän nyppäsi miestänsä takin liepeestä, kuiskaten: »Älä millään muotoa, Matti hyvä, mitään puhu; ajatteleppas, kokonainen rustholli!» Tähän ei Matti ennättänyt vastata, sillä Jussila sanoi:

»Kerran tuo kumminkin täytyy selville saada, enkä minä puhemiestä huoli. Sanonpa siis suoraan, mitä jo kauan olen aikonut: minä olen Liisua katsellut siinä toivossa, että hänet saisoin vaimokseni. Kyllähän minulle on kaupattu rikkaampia, mutta eipä ne ole muuten mieleisiäni.»

»Noh, älkää nyt pilkkaa puhuko», virkkoi muori iloissaan.

»Totta puhun enkä mitään pilkkaa», vastasi Jussila. »Minulla on kyllin tavaraa, siitä ei puutetta, mutta kelpo emännän tarvitsen, ja senhän nyt toivoisin saavani Liisusta.»

»No niin, vaikka en ole kaukainen kehuja, niin uskallanpa sanoa, että kyllä kehtaan meidän Liisuamme töittensä ja tapojensa vuoksi pannakkin vaikka rustholliin emännäksi. Köyhä hän on — eipä sentään köyhimpiä, vaan kyllähän torpan tilat tiedetään, ettei niitä suuriin taloihin verrata sovi. Mutta koska ette tavarasta huolikkaan, niin olkoon tuo Liisulle onneksi, ja ottakaa tyttäreemme vaimoksenne.»

»Hei, muoriseni, pian sinä asiasta päätöksen teet», virkkoi nyt Matti, »mutta täytyyhän siinä kuitenkin kysyä tytönkin mieltä.»

»Kyllä minä hänen puolestaan vastaan», pakisi muori. »Tyttö on vähän mielihyvällä katsellut erästä poikanulikkaa, mutta jo alusta asti olen heidän ystävyystään vastustellut, eikä siitä asiasta mitään tule. Anna sinä, Matti, minun ottaa asiat haltuuni, niin kyllä kaikki hyvin käy.»

»Tässä asiassa vastatkoon tyttö itse», väitti Matti ja huusi, tuvan ovea raottaen: »Liisu, tule lapseni tänne!»

Liisu tuli ja asettui isänsä turviin, kuten pelästynyt kyyhky, ja muori lausui: »Kuules nyt, Liisu, kummoinen onni sinulle on suotu, kun itse Jussilan rusthollari tahtoo sinua vaimoksensa.»

»Niin, sinua vartenpa nyt olen tänne tullut», sanoi Jussila. »Jos suostut kauppaan, tuon heti kihlat esille, eivätkä ne tyhjäpäiväiset olekkaan.» Ja nyt sulhasmies aukaisi käärön toisensa perästä. »Tässä silkit, tässä kultavitjat, tässä sormukset, tässä —»

»Älkää vaivatko itseänne suotta», lausui Liisu vakavasti. »Tosin tämä olisi minulle suuri kunnia, semmoinen, jota moni minulta kadehtisi, mutta — pieni on torpan tytön vaatearkku, ei sinne kahden kihlat mahdu.»

»Viedään entiset pois ja lasketaan uudet uhkeammat sijaan», sanoi Jussila.

»Arkkuni lukko on hyvä, kyllä sen takana tallella pysyy, mitä sinne kerran on pantu», vastasi Liisu ja läksi ulos ovesta. Mutta äiti huudahti perään:

»Semmoiset kihlat! Kyllä ne pian pois saadaan. Älä nyt, Liisuseni, onneasi hylkää!» Liisu meni menojaan, ja Matti lausui:

»Olisinhan minäkin, naapuri hyvä, tyttöni teille suonut, mutta tehkoon hän tässä asiassa miten itse tahtoo; se on minun mielestäni paras.»

»Vai on! Tarvitseehan meidän neuvoa lastamme, joka ei itse parastaan ymmärrä. Olkaa vain huoleti, Jussila, kyllä vielä kaikki hyvinpäin kääntyy.»

Jussila jätti kihlat muorin haltuun, sanoen: »Noh, siinä toivossa, että vielä kaikki käypi, kuten sanotte, jätän kihlat tänne toistaiseksi. Puhukaa, Mäkelä hyvä, tekni sananen minun parhaakseni.» Matti lupasi, ja Jussila läksi ulos. Ukko kiipesi kääseihin, löi Liinaharjaa selkään ja ajoi matkoihinsa.

2. KIRKKOMATKA.

Ihmisiä tulvaili pyhäaamuna kirkolle, muutamat heilutellen komeissa kääseissä, toiset kulkein keppinsä nojalla. Kaikki vain pyrkivät samaan suuntaan. Mutta kukapa tuo, joka häkkirattaissa juuri ajoi kaikkein ohitse? Sepä oli Mäkelän muori. Pojat istuivat myöskin rattailta, mutta muori itse ohjia piteli, ja heijoo! nopeasti Musta juoksikin; jo ennätettiin kirkolle. Muori hyppäsi rattailta, sanoen:

»Kustu, anna tuo vaatepakka minulle ja pumpulikäärö myöskin. Katso, ettet pudota lankakeriä etkä munakoppaa — se on käärön sisällä. So, saappa tänne nyt nuo kaikki. Kallu, pidä huolta Mustasta! Minä kiiruhdan pappilaan.»

Pojat tekivät, kuten äiti käski, ja nyt muori kiirehti astumaan kirkon lähellä olevaan pappilaan. Sinne tultuansa hän astui kyökkiin, josta häntä kutsuttiin ruustinnan kamariin. Muori meni kuin menikin, ja terveiset lausuttuansa hän antoi munakopan ruustinnalle, sanoen:

»Toin vähän tuoreita munia ruustinnalle, kun oli tänne muutoinkin asioita.»

Ruustinna kiitti tuliaisista ja käski muoria istumaan.

»Kiitoksia! On sitä istuakkin saanut, rattailta kun tulimme», vastasi muori, mutta istui sentään samassa tarjotulle tuolille ja kysyi: »Ovatko röökinät kotona? Minä otin mukaani peitonaineita ja pyytäisin röökinöitä meidän Liisulle morsiuspeittoa ompelemaan.»

»Kyllä he ovat kotona», vastasi ruustinna ja huusi tyttäriään, joista toinen heti tuli muoria

tervehtimään ja lupasi peiton kauniiksi pistellä. Mutta nähtyään peittovaatteen, joka oli mustapohjaista, punaisilla kukilla hienosti pilkutettua karttuunia, sanoi neito:

»Noh, miksikä tuommoista mustanväristä vaatetta olette Liisun morsiuspeitoksi ostaneet?»

»Onhan ihmisellä usein murhettakin», vastasi muori, »ja silloin on musta hyvä olemassa.»

»Ei peitolla ikänä tarvitse murehtia», väitti neiti.

»Onpa siinä punaisia kukkiakin, joten se sopii ilossa ja surussa. Mutta» — lisäsi hän ikäänkuin itseksensä — »jos Liisu rusthollarin ottaa, laitan hänelle punaisen peiton ja teen tästä itselleni häävaatteet — vaan Jaakolle — hänelle on tämä liiankin hyvää.»

»Kenenkä kanssa tyttärenne naimisiin menee?» kysyi ruustinna, kun huomasi muorin puheesta, ettei siitä oikein varmaa tietoa ollut.

»No niin, ruustinna hyvä, kylläpä tuon pitäisi olla varma asia, koska Jussilan rusthollari tyttärentäni on vaimokseen pyytännyt, mutta tyttö hupsu, joka, vaikka sen itse sanon, on hyvinkin viisas muissa asioissa, on kumminkin nyt tässä niin tyhmä, että tahtoisii ottaa renkinulikan, jolla ei ole ikään mitään muuta kuin vaatteet yllänsä tuommoinen tyttö hupsu, sanon vieläkin — mutta kaikilla vain pitää olla heikot puolensa — niin, niin se on», ja nyt muorin suru nousi korkeimmillensa ja hän purskahti itkemään. Rovasti tuli samassa sisälle, ja meni, nähtyään tunnetun vieraan itkevänä, sääliäisesti häntä tervehtimään ja kysyi:

»Mikähän Mäkelän muorille on tapahtunut?»

Muori kertoi nyt rovastille, mitä jo ennen oli ruustinnalle puhunut, ja lisäsi siihen: »Liisu on rovastin rippilapsia, ja minä tiedän, että rovastin sanat ovat hänelle suuremman arvoiset kuin muitten. Senpä vuoksi pyytäisin, että rovasti neuvoisi häntä luopumaan tuosta entisestä tyhmästä naimistuumastaan, kun hänelle näin selvä onni on tarjona.»

»Tuommoisiin asioihin on vieraan vähän sopimatonta sekaantua», vastasi rovasti. »Paras on, että ne, jotka naimisiin menevät, keskenään liittonsa tekevät. Ainoastaan silloin, kun selvästi näemme lapsemme syöksevän itsensä onnettomuuteen, olemme velvolliset estämään, jos hyvillä neuvoilla sen voimme tehdä.»

»No niin, sitäpä minäkin juuri tarkoitan, että rovasti hyvillä neuvoilla estäisi häntä menemästä kartanon Jaakolle.»

»Onko tämä nuorukainen tunnettu hurjaksi ja huonoksi elämässään?» kysyi rovasti. »Onko hän juomari?»

»He ei, kyllä hän on siivo poika — eihän nyt meidän Liisu hurjasta olisi huolinutkaan — mutta varsin tyhjä nuorukainen; tottahan rusthollin emäntänä paremman onnen saisi.»

»Jos nuorten rakkaus on vakava, niin kyllä Jumalalla on rikkautta, jota hän jakaa kaikille sen mukaan, kuin hän parhaaksi näkee. Ei yksin maalliset tavarat ihmisen sydäntä voi onnelliseksi saattaa, ja älköön siis kukaan vaatiko lastaan naimisiin ilman hänen vapaata tahtoaan, se on minun neuvoni. Mutta nyt, muori hyvä, minun täytyy rientää kirkkoon; jääkää hyvästi ja muistakaa sanani. Vieköö kotiväelle paljon terveisiä!»

»Kiitoksia», vastasi muori; ja ollen vähän nopolla nokin, hän sanoi:

»Luulin minä täältä saavani apua, mutta turhaa, näemmä, se olikin.»

Rovasti läksi virkansa toimiin kirkkoon, mutta muori jäi vaivojansa valittamaan ruustinnalle, joka, ystävällisesti muoria kuunnellen, tarjosi hänelle kahvia sydämen lohdutukseksi.

»Voi hyvänen aika, otanko vielä?» — sanoi muori mielissään, kun kolmatta kuppia tarjottiin.

»Totta kaiketi», vastasi ruustinna, »mitäs liikaa tuo nyt sitten olisi, olettehan pitkän matkan tulleet, kyllä sen verran jaksatte juoda.»

Muori, joka muisti yhtä kyytiä juoneensa seitsemän kuppia, — sehän oli hänen pannunsa mitta, — otti halustakin kolmannen kuppinsa, vastaten:

»No, kyllähän sen jaksan, mutta tämä on nyt jo liikaa hyvyttä, ja röökkinä on kaatanut kupin niin täyteen, että tassikin on puolellaan, vähempikin jo olisi riittänyt. Mutta tässä nyt vain kestitään enkä muista, että jo on kirkkoonkin rientäminen»; ja nyt oli kahvi tuota hätää juotu. Vaan kuppia pois pannessansa huomasi muori tarkalla silmällään, että pappilan nuorella neitosella oli uudet vaatteet yllä, ja tarttuen neidin hameeseen, hän kysyi: »Onko tämä ostovaatetta vai kotokutoista?»

»Kotona se on kudottu», vastasi neiti.

»No olipa hyvä, että osuin näkemään», virkkoi muori, »tuommoista minäkin laitan meidän Liisulle, mutta turkinpunaisen sijaan panen keltaista, sitä painetta saatan itse tehdä nuorista koivunlehdistä. Itselleni panen valkoisen sijaan markansinistä ja raidaksi keltaista; niin teen kuin teenkin.»

»Mutta eihän se ollenkaan tule tällaista», intti neiti.

»Tulee kyllä, käynhän raidoissa perässä», vakuutti muori ja pyysi nyt vähäistä mallitilkkua, jonka saatuaan hän sanoi sydämmelliset jäähyväiset ja läksi kirkolle.

3. HAJAPILVIÄ.

Mäkelässä oli kaikki hiljaista, äänetöntä, sillä olihan kirkonaika. Torpan ukko, viikon töistä väsyneenä, veteli unta sängyssä, ja kodassa tapaamme Liisun keittämässä velliä. Hänen pyöreät kasvonsa hehkuivat valkean loistosta tulipunaisina, ja tuo puna, vaikkei ruusun kaltaista, soveltui kauniisti hänen ahvettuneisiin kasvoihinsa. Mutta tytön silmät eivät nyt, kuten tavallisesti, kirkkaina loistaneet; niitä sumensivat viljavat kyynleet, jotka virtana vierivät hänen poskillensa. Tyttö rukka koetti tavan takaa pyyhkiellä silmiänsä vyöliinallaan, mutta eipä vain kyynel tulva tauonnut. Hän sekoitti sentään ahkeraan velliä, jotta se ei pohjaan palaisi, eikä huomannut, että kotaan astui nuori mies. Tämä kursailematta sieppasi tytön syliinsä, ja nytpä Liisun silmät ilosta loistivat, vaikka kyynelhelmet vielä poskilla kiitelivät. Vähän hämillään hän oli tuosta odottamattomasta syleilystä ja sanoi siis:

»No Jaakko paha, älähän nyt toki noin vallaton ole — mitä, jos nyt vellini pohjaan palaa.»

»Entäpä sitten, en suinkaan minä vellistä välitä, nyt kun sinun luonasi olen — mutta Liisu, mikähän sinun on? Kyyneleitä on poskillasi — mitä sinulle on tapahtunut?»

»Eipä vielä mitään, mutta — — mutta —»

»No mutta, — mitä sitte? Sinä mutkaillet etkä ole suora kuten ennen — mitä tuo nyt tietää?»

»Hyvänen aika, kuinka nyt oletkin kiivas! Enhän minä vielä joutunut muuta kuin puheen alkuun, kun jo puutut sanoihini. Minä aioin vain kertoa, että Jussila kävi täällä eilen, ja äitini tahtoo pakottaa minua menemään hänelle emännäksi, mutta sitä en tee —»

»Entä isäsi, mitä hän sanoo?»

»Hän on minun puolellani.»

»No mitä siis itket? Isälläsi tässä suurempi valta on.»

»Niin, mutta äiti saa tavallisesti kaikki kääntymään oman tahtonsa mukaan.»

»Ja siis sinunkin — no niin — köyhä olen tosiaankin rusthollarin kilpailijaksi — enkä tahdo olla onneasi estämässä, kyllä poistun tieltäsi. — Hyvästi!»

»No mutta Jaakko! Mitä tuo nyt on?»

»Ei sinun tarvitse enää itkeä sitä, ettet rustholliin pääse. Kyllä minä menen matkoihini.»

»Mutta Jaakko, et saa mennä. Sanoinhan, etten ota Jussilaa, ja sitä itken, että siitä nyt syntyy eripuraisuus kotiiimme. — Kun sinä tulet kotivävyksi, katselee äiti sinua aina nurjalla mielellä.»

»Ja kaiken tuon tähden menisit nyt halukkaammin Jussilan emännäksi — kyllä ymmärrän —»

»Jos sen tekisin, kukapa estäisi minua menemästä? Ilolla sekä isäni että äitini siihen suostuisivat. Mutta minua ei kukaan voi pakottaa menemään Jussilan vaimoksi eikä kenenkään muun omaksi kuin *sinun*. Sinun kanssasi olisin onnellinen vaikka metsän korvessakin; ollessani sinun lähelläsi, tuntuisi kaikki työ huokealta, vaikka se kuinkakin raskasta olisi. Jollet usko minun totta puhuvani, niin lähde sitte. Kylläpä minulla on voimia tallentaa rakkauteni jonnekin sydämmeni soppeen, en sitä sinulle tyrkytä; mutta vastedes saat nähdä, että väärin olet minua tuominnut.»

Näin vastaten Liisu käänsi selkensä Jaakolle ja rupesi taas velliä sekoittamaan. Hänen mielensä oli

syvästi loukattu, ja kyyneleet tunkivat hänen silmiinsä, mutta tyttö raukka koetti kaikin voimin estää niitä tulvailemasta.

Jaakko ei mennytkään, vaan viipyi yhä ja sanoi hetken päästä:

»Liisu hyvä, suo minulle anteeksi! Mieleni oli niin toivoton, etten huomannutkaan sanojeni katkeruutta, minä kun ajattelin sitä loistavaa kohtaloa, joka sinulle oli tarjona, — ja itseäni, — minua, jolla ei ole muuta kuin rakkauteni sinuun ja nämät kaksi vahvaa kättä, mutta — niitä en tosiaan ole säästävä. Kaikki mitä voin, tahdon hyväksesi tehdä. Kotivävyksi en myöskään aio, ja tulimpa juuri sinulle kertomaan, miten olen tuumannut ruveta raivaamaan itselleni torppaa. Olen saanut maata patruunalta, joka aina on ollut kovin hyvä minulle.»

»Sehän vasta olisi hupaista! Me tekisimme yhdessä työtä, ja minulla olisi lehmä ja porsas ja lampaita, sinulla hevonen, — ja vähän kaikenlaista, mitä tarvitsemme, saisin kodistani.»

»Oi Liisu, oikeinpa suloista on nähdä sinua noin iloisena! Niinpä olin minäkin tänne tullessani — olihan minulla jo koko rikkaus tuossa aiotussa uutisasunnossa, joka vain mielikuvituksessani häälyi, kosk'ei minulla siilien vielä ollut edes nurkkakiveä. Siksihän tuo sinun puheesi Jussilasta supistutti haaveksitun rikkauteni niin mitättömäksi, että se minusta näytti ainoastaan tuulentupaselta, joka tyhjään raukeaa! Nyt on taas kaikki toisin, nyt tehdään torppa eikä mitään tuulentupaa. Pyydän patruunaa antamaan minulle palveluksestani eron, jotta syksyyn voisoin valmistaa meille asumuksen.»

»Asumuksen, joka on varsin meidän omamme! Sehän on paljon hauskeempaa, kuin jos minun olisi ollut kotiin jääminen.»

»Entäs Jussilaan — eiköhän sentään sinne olisi hupainen mentävä? — häh?»

»No Jaakko, suutunhan minä, jos vain kerrankin tuommoisia puhut.»

»Älähän toki, tahdoin sinua vain vähän kiusata, mutta se oli viimeinen kerta.»

»Niin ehkä, jos lisäät: 'tällä erällä', — mutta vastedes?»

»Vastedes — no niin — sehän on taas sen ajan murhe.»

Näin nämät nuoret olisivat livertäneet kentiesi kuinka kauan, ellei kartanon Vahti, joka Jaakkoa oli seurannut, olisi ruvennut haukkumaan. Vahdin haukunta herätti heidät rakkaista tulevaisuuden unelmista, ja Liisu, joka oli valkean hävittänyt padan alta, jotta ei velli pohjaan palaisi, huudahti nyt:

»Kirkosta tullaan, eikä velli vielä ole valmista; mitäpä äiti sanoo? — Lähde nyt jo pois!»

Jaakko kiireimmiten syleili Liisuansa, ja nyt oli kaikki veitikkamaisuus poissa hänen silmistänsä, kun hän lausui:

»Liisu, pysy vakavana päätöksessäsi — ole minulle uskollinen!»

»Totisesti uskollinen! Siihen saat luottaa!» oli Liisun vastaus.

Jaakko meni, mutta ei vielä kirkkoväki kotiin ennättänytkään, vaikka ratasten jyrinä kuului. Liisu suurusti ruoan ja kohensi sitten valkeaa, jotta velli pikemmin rupeisi kiehumaan, mutta eipä ruoka valmistunut, ennenkuin muori kotaan puikahti. Liisu nyt ei kuitenkaan saanut toria, muori vaan kertoi, miten hyvänä häntä oli pappilassa pidetty, sekä lisäsi sitten:

»Röökkinä lupasi peiton ommella, ja vieläpä punaisenkin laittaa, jos Jussilaan emännäksi menet.»

»Mitä hyvää heillä siitä olisi, että Jussilalle menisin, — miksikä he minulle punaisen peiton antaisivat?»

»No heh ei, sinäkös nyt kummia mietit, minähän aineen antaisin, mutta pappilassa ommeltaisiin.»

»Sen kyllä tekevät, vaikka Jaakollekin menen, kuten menenkin.»

»Siitä asiasta saamme vielä jutella. Eihän tuo niin aivan varmaa lienekkään, — mutta toimita tupaan ruoka, jotta päivälliselle pääsemme.»

Näin sanoen muori läksi kodasta pois, ja Liisu meni myöskin, hänen kun tuli asettaa tuvan ruokapöydälle heidän yksinkertainen päivällisensä.

Muori, joka kirkosta palattuaan tavallisesti päivällistä syödessä tiesi perheellensä jutella paljon

uutisia, oli nyt varsin vaiti, jonka vuoksi isäntäkin kummastellen lausui:

»No, eikö nyt pitäjässä ole mitään tapahtunut, koskei sinulla, muoriseni, ole uutisia?»

»Ikäänkuin olisinkin joku uutisten kerääjä. En minä niistä ikänä ole huolinut, vaikka joskus sattumalta jotain kuulee —»

»Niin, niin, muoriseni, sattumalta tietysti — etkö kuullut mitään sattumalta?»

»En, en mitään.»

»Kuulin minä», sanoi Kustu, »että kartanon Miinan ja Nikkilän Juhon naimiskauppa on mennyt myttyyn, siitä ei tule mitään.»

»No mikähän siihen on syynä?» kysyi Liisu ihmetellen.

»Mikäs muu kuin nuoruus ja hulluus», sanoi muori.

»No, no, akkaseni! Ei kaikki nuoret eroa tahdokkaan tehdä, eikä se aina hulluutta ole, jos erot tehdäänkin.»

»He ei, siinäpä Miina juuri viisaasti menetteli, että eron teki. Juho näet humalapäissään oli joutunut tappeluun ja saa nyt juopuneen sakot ja muut, — mutta niin käypi, kun nuoruuden hulluudessa kiinnittää itsensä tuommoisiin hulivileihin. Mitäs niistä nuorista on tähän aikaan, jolloin sitä viinaa niin viljavasti tulvailee! Sen vain tiedän, että onnellinen se, joka tasaantuneen miehen omaksensa saa — nuoret ne ovat tänään tämmöisiä, huomenna tuommoisia, mutta vanhanpuoleinen hän paikkansa pitää.»

Tämän sanottuaan muori siunasi sekä nousi ruoalta, ja muut kaikki tekivät samoin.

4. VIULU-MIKKO.

Verkalleen kulki Jaakko Mäkelästä kartanoon päin vievää metsäpolkua pitkin. Hän näytti kovin alakuloiselta — lienee tuo ollut ilmankin syy, sillä sehän kävi yhä raskaammaksi. Mustia pilviä kokoontui taivaalle, etäältä kuului hiljainen ukkosen jyrinä, ja yhä yltyi humina tuuheassa kuusimetsässä, mutta Jaakko ei taajempaan astunut, hän oli niin syviin mietteisiin vaipuneena, ettei huomannut uhkaavaa ilmaa, ennenkuin ripeä sateenkuuro hänet ennätti. Jaakko meni kuusikkoon sateen suojaan ja rupesi, siinä seisoessaan, miettimään tulevaista elämäänsä; sehän näytti aivan synkältä. Liisu kyllä oli luvannut olla uskollinen, — mutta olihan tuo suuri rustholli hyvin viettelevä, sepä aivan luonnollista — niin luuli Jaakko. Vaan Liisulle olisi koko maailman rikkaus ollut mitätöntä, ellei hän sitä olisi saanut valittunsa kanssa nauttia.

Sateen suojassa ollessaan kuuli Jaakko rakkikoiran haukunnan ja näki samassa ukon, joka vielä kepeillä askelilla astua kepsutteli märkää niittypolkua pitkin. Ukko kapusi aidan ylitse, ja tultuaan metsään, riensi hänkin saman tuuhean kuusen turviin, missä Jaakko piti suojaa. Ukko oli ihan märkä, sillä hän oli takkinsa kietonut kalleimman tavaransa, viulunsa, ympärille.

»No mihinkä Mikko nyt on menossa tämmöisessä sateessa?» kysyi Jaakko.

»Aion mennä Niemen kylään, mutta poikkesin ensin kartanoon, tavatakseni sinua — sillä tahdonpa tarjota itseäni soittajaksi, jahka häitä pidät. Sinä olet kelpo poika ja Liisu on oiva tyttö, oikein hyväsydäminen — ja niin kaunis — eikö ole? häh? Hänelläpä on niin punaiset posket ja huulet, että hän tosiaankin hohtaa kuin puolukka metsässä.»

»Niinpä kyllä» — vastasi Jaakko ja lisäsi ikäänkuin itseksensä, mutta kuitenkin niin ääntevästi, että Mikko sen kuuli: »Soisinpa hänen vähemmin hohtavan, ettei pistäisi kaikkien vanhojen leskirusthollarien silmiin. En voi enää olla onnellinen.»

»No mitäpä nyt tuumaat — älä vain ole mustasukkainen! Ole sinä huoletti, Viulu-Mikko on paljon nähnyt maailmassa — erottaa kullan hopeasta; tyttö ei myy rakkauttansa rikkauteen, ennen sinä mustasukkaisuudesta jätät hänen. Luota tyttöön! Sen neuvon minä annan, ja sitte tulen varmaan sinun ja Liisun häihin soittamaan tätä rakasta viuluani.» Näin sanoen Mikko painoi viuluansa rintaansa vasten ja lisäsi: »Olin minäkin ennen yhtä rakastunut ja rakastettu kuin sinä, mutta mustasukkaisuuteni turmeli onneni — nyt ei ole minulla enää muuta rakastettavaa kuin tämä — — viuluni.»

»Mistä tiedätte, kuinka rakastettu olen? Varma kuitenkin on, etten ole onnellinen. Aina kun ajattelen tuota vähäistä kotia, joka äskettäin mielessäni kuvasteli ylen herttaisena, muuttuu sydämmeni synkäksi — minä ajattelen, että Liisu tupaani halveksii, hän kun rusthollin emännäksi olisi päässyt. Täällä kuusen alla seisossani tuli mieleeni, että paras ehkä olisi, jos ottaisin kartanon Miinan vaimokseni. Hän on kaunis, iloinen tyttö, eikä suinkaan minun kotiani halpana pitäisi — mutta luulenpa, etten saa Liisua mielestäni — en milloinkaan.»

»Jopa joutavia juttelet — sanoinhan, että sinä mustasukkaisuudesta saatat itsesi onnettomaksi. Miina on tehnyt eron juoposta sulhasestaan ja ottaa kyllä halusta toisen paremman, mutta Liisu sinua rakastaa, ja katso ettet suotta sitä rakkautta hylkää, sillä totinen rakkaus onnen tuo. Ota, poika, vaari vakaasta neuvostani.»

Jaakko oli vaiti vähän aikaa, mutta sanoi sitte: »Kyllä käsitän neuvonne hyväksi ja halusta sitä seuraankin — mutta Mikko, kertokaa elämästänne minulle vähäisen; olen yhtä ja toista kuullut siitä puhuttavan, vaan en koskaan ole oikein selvää saanut elämänvaiheistanne.»

»Hm — noh, vaikka vain — Liisun tähden sen teen, olkoon se sinulle opiksi ja varoitukseksi.

Liisulla oli tati — hän oli morsiameni. Tyttösi on aivan tätinsä näköinen, vaikka Anna-Liisan posket eivät olleet yhtä punaiset, sillä hän ei enää ollut ensimmäisen nuoruutensa kukoistuksessa. Mutta hänen silmänsä, — olisit vain nähnyt, kuinka ihanasti ne loistivat! Kaikki pitivätkin häntä ylen hyvänä, mutta tuostapa tulini minä luulevaiseksi. Kerran eräänä pyhäiltana kävin hänen kodissansa. Viulu oli muassani, minä rupesin soittamaan, sillä Anna-Liisa kuunteli halusta viuluni ääntä. Tuvassa oli koko joukko kylän nuorisoa ja niiden seassa eräs Timo niminen torpanpoika, joka minun mielestäni useammin, kuin tarpeellista oli, katseli Anna-Liisaa. Minä painoin viuluani vasten leukaani, poljin jalkaa ja soitin kuin vimmuttu. Kiihkoni tarttui kuulijoihini, sillä he eivät enää malttaneet istua, vaan rupesivat tanssimaan; ainoastaan Anna-Liisaa ei tanssi huvittanut, ei, vaikka tuo mainittu poikakin häntä tahtoi polskaan, niin istuipa hän sittekin paikoillaan. Tuokos oikein oli minulle mieluista! Mutta iloni ei kauan kestänyt. Timo istui aivan Anna-Liisan viereen ja näytti mieltyneeltä kuten ainakin; mutta Anna-Liisan silmät olivat haaveelliset, hän kuunteli soittoa ja ajatteli minua, niin että tuskin huomasikaan vieressä istuvan pojan puhetta — sen sittemmin ymmärsin aivan hyvin, vaikka silloinen mielentilani toisin selitti noitten silmien suloisuuden. Minä ajattelin: tyhmäpä olen, kun uskon tuota naista, joka, päästäksensä Timon kanssa juttelemaan, jäi tanssista pois. Mielikuvitukseni kiihtyi yhä, mutta minä soitin — soitin niin etten ymmärtänyt lakatakkaan, ennenkuin Anna-Liisa, lempeästi katsoen minuun, tuli luokseni, sanoen: 'Mikko, etkö jo väsy soittamasta?' Siihen vastasin: 'Jospa väsynkin, niin mikäpä sitte?' Hän katsoi kummastuen minuun eikä puhunut sen enempää, vaan meni taas lavitsalle istumaan — mutta nyt minä lakkasin soittamasta ja pyyhkien hien otsastani menin haarikasta olutta juomaan; sitte läksin pois. Ovessa vilkaisin hätimmiten Anna-Liisaan. Hän oli kalpea, ja hänen ihanat silmänsä — oi Jaakko — kiven ne olisivat sulattaneet, mutta eivät minua — niin oli mustasukkaisuus minut valloittanut.

Kuluipa muutamia päiviä — sydämmeni rupesi pehmenemään, ja minä ajattelin: 'Entä jos olisin erehtynyt' — ja läksin kuin läksinkin tyttöni kotiin. Sattuipa niin, että tapasin hänet yksin tuvassa kehräämässä. Tuo suloinen olento tuli heti vastaani, ja tarjoten kättään minulle, lausui hän surunsekaisella äänellä: 'Kyllä tiesin sinun tulevan, sillä olen hartaasti rukoillut Jumalaa sinun sydäntäsi pehmittämään. Sano, rakas Mikko, miksi minulle suutuit? Oi, sinä et usko, kuinka äärettömän paljon surua olet minulle tuottanut!' Minä kerroin mitä jo tiedät, ja hän vakuutti totisesti, ettei hän milloinkaan mieltäisi Timoon, vaan että minä iäti olisin hänelle rakkahin. Minä uskoin hänen sanansa, ja nyt olimme taas onnelliset. Mutta eipä se onni kauan kestänyt. Anna-Liisan sisar oli jo silloin naimisissa ja emäntänä Mäkelässä, kun minä eräänä päivänä kuljin juuri tätä samaa Mäkelään päin vievää polkua pitkin. Minä kiiruhdin eteenpäin — Oi Jaakko! Se oli onneton matka — mutta loppuun, loppuun täytyy kertoa, koska kerran olen alkanut — niin — meninpä tietäni ja näin etäällä edessäni kaksi ihmistä, jotka seisovivat polulla, keskenään jutellen. Minä luulin ne tuntevani, ja varmuudekseni kiiruhdin lähemmäksi, — ne olivat — Timo ja Anna-Liisa. Päätäni pyörrytti, enkä muuta uskonut, kuin että nuo molemmat olivat salaisessa liitossa toistensa kanssa — ja kiiruusti riensin heidän sivuitsensa, mutta samassa myöskin ärjäsin: 'Uskoton! Jää hyvästi — en tahdo olla sinun pilkkanasi!' Sitte riensin Niemen kylään vievälle polulle, enkä korviinikaan ottanut Anna-Liisan rukoilevaa ääntä, kun hän huusi: 'Mikko, oi Mikko, kuule minua, kuule vielä kerran!' mutta minä olin silloin kuuro!

Viikkoja kului — minä en mennyt Anna-Liisaa 'en kuulemaan enkä kurkistamaan' — mutta arvaappas, mikä ilkeä päätös vielä päähäni pälkähti! Minä tunsin erään nuoren tytön, joka paljon kulki kylää ja oli hyvin valmis lyömään nippiä ja näppiä nuorten parissa — kieli oli hänellä myöskin hyvin sukkela, ja nytpä ajattelin: Riikan kanssa rupean seurustelemaan — Anna-Liisan kiusaksi — saapa hän nähdä, etten häntä yhtään kaipaa — en yhtään — häntä en ollenkaan rakasta! Näin luulottelin itseäni — — näin saatoin itseni harhailemaan, etten enää tuntenut oman sydämmeni tunteita. Minä kuljin nyt Riikan seurassa — tansseissa olimme yhdessä ja nuukareina joka häissä, ja minä luulin olevani onnellinen; mutta voi — mitenkä olisin saattanut olla onnellinen Riikan parissa, kun minulla kerran oli ollut

semmoinen morsian kuin Anna-Liisa!

Eräänä pyhänä olin kirkossa, ja siellä istui Anna-Liisa. Hänen poskensa olivat käyneet kalpeata kalpeammiksi, ihonsa oli aivan läpihohtava, ja silmät — niin, semmoisia en ole enemmin enkä sittemmin nähnyt. Hän katsahti minuun kerran, mutta sitä katsetta en unohda, se oli puhtaan omantunnon katsanto, ja siinä kaikki hänen kärsimyksensä kuvastuivat. Minä en suurempaa rangaistusta tarvinnut, saadakseni selvän siitä, että harhatietä kuljin. Riikan seura ei minua enää miellyttänyt, sillä häntä en millään muotoa voinut rakastaa, eikä hän erittäin pahaksensa pannut, vaikka häntä väistin. Anna-Liisa oli nyt yöt päivät mielessäni. Minä oleskelin hänen kotinsa metsissä, mutta hänen luoksensa en uskaltanut mennä. Kerran sain sattumalta tietää, että hänen oli aikomus lähteä Mäkelään. Minä kiiruhdin tälle samalle polulle, ja kuten tuomittu odottaa tuomiotansa, josta hänen elämänsä taikka kuolemansa riippuu, niin odotin minä sitä hetkeä, jona hänet olin tapaava — minä odotin — ja hän tuli. — — — Suo minun levähtää, ennenkuin jatkan.»

Mikko pyyhki otsaansa paitansa hihaan, oli vähän aikaa ääneti ja jatkoi sitte taas:

»Oli kesäinen päivä, semmoinen, jona ei tuulen henkeä tunne, jolloin luonto ikäänkuin kuuntelee sen turvissa asuvien lintusten ääntä. Minä kuulin Anna-Liisan kepeän astunnan ja riensin häntä vastaan. Hän vavahti vähäisen nähdessänsä minut, mutta sanoi sitte: 'Olipa hyvä, että tapasin, sinun täytyy kuunnella mitä sinulle kerron, sen oikeuden itselleni vaadin.'

'Oi Anna-Liisa! Minä sinua kuuntelen sekä nyt että aina vastedeskin', vastasin minä ja tartuin hänen käteensä, mutta hän irroitti itsensä minusta, lausuen: 'Ei; mitään liikanaista, kuuntele vain: Sinä *olit* minulle *niin rakas*, ettei maailmassa ollut minulla *mitään* niin kallista, ja kuitenkin minut uskottomaksi julistit. Silloin, kun täällä metsässä minut tapasit, olin Mäkelään menossa, kuten nytkin. Timo tuli minua vastaan ja aikoi palata kanssani, mutta minä päätin tehdä lopun tuosta seuraamisesta ja sanoin: Timo, minä olen Mikon kihlattu morsian, älä minua seuraa, — samana hetkenä sinä tulit. — Nyt tiedät, kuinka syytön olen ollut, ja niin totta kuin minulla on Luoja, ovat nämät sanani todet.'

'Minä olen jo aikaa sen tuntenut, että olit syytön. Oi rakas Anna-Liisa! Voitko antaa minulle anteeksi? Etpä usko, kuinka minäkin olen kärsinyt! Vaan mitäpä tuosta puhun, omahan oli syyni, minä olin kovin luulevainen ja suutuksissani päätin seurustella Riikan kanssa, jotta sinäkin muka tulisit tuntemaan tuota hirveää tuskaa, jota minä kärsin. Älä usko, että häntä milloinkaan rakastin. Minä en voi sinutta elää; ollaan taas ystävät kuten ennenkin.'

'Ystävät, — niin, ollaan aina ystävät, muuksi en ikänä voi tulla. Oi Mikko, sinua minä pidin arvoisampana kaikkea, mitä maailmassa löytyy. Kun sinua kuuntelin viulua soitellessasi, ajattelin: onpa onni minua seurannut, koska noin ylevän miehen rakkauden olen voittanut. Itse olin mielestäni aivan vähäpätöinen, mutta se juuri oli ihanaa, että vähäpätöisenä sain kulkea mahtavan rinnalla, olihan silloin heikommalla turva ja suoja tiedossa. Mutta nyt — Mikko, Mikko! Elämäni onnen sinä minulta veit! Kun näin sinut tavan takaa Riikan seurassa, silloin kyllä ymmärsin, että hetkessä ei sydämmesi saattanut muuttua. Minä tiesin, että kerran olit takaisin palaava, mutta samassa tunsin myös, että meidän välimme iäksi päiväksi oli muuttunut — sinä olet sama, vaan kuitenkin toinen. Tällä hetkellä, vaikka lähelläni seisot, ja vaikka näen rakkauden loistavan silmistäsi, tuntuu minusta siitä huolimatta, ikäänkuin erämaassa yksin vaeltaisin, sillä sen vahvan puun sijasta, jonka olin tuekseni valinnut, näen nyt ainoastaan horjuvan ruovon.' Suuret kyyneleet vierivät hänen poskillensa, ja hän antoi minulle kätensä jäähyväisiksi.

Oi Jaakko, sinä et ymmärrä, mimmoinen tuskani oli. Minä rukoilin häntä uudestaan omakseni tulemaan, mutta hän vastasi vain: 'Sydämmeni on särkynyt, sitä en enää voi kenellekään antaa. Älä etsi minua, sillä sinua nähdessäni haavojani pahemmin kivittää. Vielä kerran jää hyvästi. Ystävyytteni sinua seuraa. Kun sydämmeni on terve, sitte kutsun sinut luokseni.'

Näin me nyt erkanimme. Minun toivoni kiintyi hänen viimeisiin sanoihinsa; en silloin ymmärtänyt niitten oikeaa merkitystä. Ajat kuluivat, minä en nähnyt Anna-Liisaa — en mennyt häntä etsimään, sillä hänen viimeistä pyyntöänsä minä pidin niin pyhänä, että sitä tahdoin noudattaa, vaikka se kyllä katkeralta tuntui. Kerran kuitenkin, eräänä iltana, kun ikäväni valloitti minut, niin etten tästä rakkaasta viulustanikaan huojennusta saanut, läksin kohti Anna-Liisan kotia. Sinne tultuani hiivin pimeässä hänen akkunansa luokse, saadakseni näkymättömänä häntä katsella. Hän istui kehräämässä ja lauloi — Anna-Liisalla oli kaunis ääni, mutta nyt se soi ylen surulliselta. Sanat kuuluivat näin:

»Oi lumi tuiskuile, tee hauta minulle! Tää sydän polttava jo etsii lepoa.

Kun hautaan lasketaan,
mua, lumi, peitä vaan
ja unhotettua
niin helmaas tallenna.

Oi lumi, jäiseksi sä laita hautani, ett' lemmenliekkini siell' ijäks' sammuisi.»

Näin hän lauloi — mutta minä hiivin taas pois yhtä hiljaa kuin olin tullutkin. Muutamia viikkoja myöhemmin minua kutsuttiin hänen luoksensa. Anna-Liisa makasi kalpeana vuoteellaan; vaan kun häntä lähenin, katsoi hän minuun suloisesti hymyillen ja lausui: 'Tule lähemmäksi! Sinussa näen taas tuon vahvan puun, ja sydämmeni on aivan terve. Minä pääsen nyt pois elämän taisteluista ja sinua muistan — tuolla tähtein tuolla puolla — siellä ei mikään meitä erota!' — —

Niin, hän lähti, tuo hempeä olento — ja minä — minä odotan aikaa, jolloin pääsen hänen luoksensa. Siksi soitan viuluani — ja kun näen nurjuutta nuorten rakastavien välillä, kiiruhdan heti heitä sovittamaan. Nyt ymmärtänet, miten minuun koski, kun näin, ettei sinun ja Liisun, *hänen* sisarensatyttären, väli ollut semmoinen, kuin sen tuli olla.»

»Kiitoksia, Mikko! Kylläpä tämä kertomuksenne on hyvä varoitus minulle, sillä kuka tiesi mikä päähäni pälkähtäisi, kun synkälle mielelle joudun, — niinkuin äskenkin, jolloin minua kovin rasitti, että Jussila kilpailijakseni tuppasi.»

»Ole huoleti vain ja laita tupasi syksyyn valmiiksi! Sitte tanssitaan Mäkelässä semmoinen polska, että vielä muorikin tanssista hikoilee. Mutta nyt hyvästi! Ilma on jo selkenemässä, täytyy rientää pois.»

»Kyllä täytyykin», sanoi Jaakko, ja kumpikin meni eri haarallensa.

5. ISÄNTÄ JA PALVELIJA.

Oli maanantai, kun patruuna Pohjonen istui aukaistun akkunan ääressä, juoden aamukahviansa. Tavan takaa hän laski kupin kädestään; hänen koko mielensä oli niin kiintynyt luontoon, joka ihanuuttaan levitteli hänen silmiensä eteen, että tuo yleensä rakastettu ruskea nestekin joutui unohduksiin. Nuori rouva tuli ja laski kätensä miehensä olalle, sanoen: »Mitä, ystäväni, mietiskelet?»

»Katselen vain luontoa ja ajattelen: olenpa onnen lapsi, koska minulla on suloinen vaimo, herttaiset lapset ja oma kartano näin ihanassa seudussa!»

»Ja onpa sinulla vielä suurin rikkaus: onneensa tyytyväinen sydän! Kyllä nureksiva ihminen aina puutteita löytää, vaikka Luoja hänelle armostansa lahjoja jakaa — mutta ainoastaan hän on rikas, joka kohtaloonsa tyytyy.»

»Kyllä kiittämätön olisinkin, jollen tyytyisi! Tunnenpa itseni niin onnelliseksi tällä haavaa, etten suinkaan hentoisi apua anovalta mitään kieltää, jos vain suinkin hänen toivonsa voisin täyttää.»

»Kumma, että tuommoinen miete juuri johtui mieleesi.»

»Hm — niinpä ne ajatukset lentävät. Mutta arvaappas, mikä nyt päähäni pisti?»

»No mikä?»

»Että lähtisimme katsomaan apilaniittyjä. Ilma on niin kaunis, ettei nyt sovi täällä sisällä loikoilla tällöisenä päivänä.»

»Mutta sinne on pitkä matka —»

»Ei huolita kävellä, vaan pannaan Valko valjaisiin ja lähdetään sitte. Oletko tunnin päästä valmis?»

»Olen kyllä; minä menen kohta katsomaan, että pienokaisilla on mitä tarvitsevat poissa ollessamme, ja sitte puen päälleni.» Näin sanoen rouva kiirehti toimiinsa.

Patruuna soitti kelloa pari kertaa, ja hetken perästä Jaakko tuli sisälle, kysyen mitä patruuna tahtoi.

»Tunnin päästä pitää Valkon olla valjaissa, sillä minä aion lähteä apilaniitylle.»

»Kyllä», vastasi Jaakko, mutta jäi vielä seisomaan ovelle. Hän väänteli ja käänteli lakkiaan, ikäänkuin olisi siitä puheen alkua hakenut. Patruunakin sen huomasi ja kysyi:

»Onko sinulla mitään sanottavaa? Puhu vain suusi puhtaaksi.»

»Kyllä tarvitsisi, mutta pelkään patruunan suuttuvan.»

»Mitä tuo tuommoinen olisi, josta et uskalla puhua isännälle, entiselle leikkitoverillesi?»

»Niin, kyllähän patruuna aina on ollut hyvä minulle, mutta —»

»No, 'mutta' — jätä nyt pois 'mutta' ja puhu asiiasi.»

»Patruuna lupasi Niittymäen minulle torpan maaksi, sitte kun tahtoisin rakentaa kodin itselleni. Nyt minä haluan omaa asuntoa, sillä syksyllä aion naimisiin mennä. Mutta senpä vuoksi pyytäisin, että patruuna, jos suinkin mahdollista olisi, antaisi minulle eron palveluksestani, jotta saisin hankkia tupasen itselleni ja viljelysmaata vähän viljemmältä.»

»Kylläpä kummia pyydätkin, mutta en minä kuitenkaan suutu, sillä sopiihan sinun pyytää, minun kieltää, ja siitä sitte on päästy. Nyt tulee juuri kiirein työaika; mitenkä siis vois sinut pois?»

»Kyllä minä luulen saavani Mäkelän Kustun sijaani, ja häneen patruuna varmaankin tyytyisi, sillä Kustu on hyväntapainen ja sukkela kaikissa töissään; ehkä puheissaan liiankin sukkela ja rohkea.»

»Tuo kuuluu hyvältä; aivan semmoisen pojan minä tahtoisinkin sitte, kun sinua en enää saa pitää. Mutta syksyllähän sinun vasta sopii erota ja tulevana vuonna naida — eikö niin?»

»Ei, sillä onpa niitä minua mahtavampia, jotka tahtovat väkisin viedä morsiameni.»

»Ai! Onko niin? No anna hänen mennä, jos hän vain katsoo ihmisen ulkonaista mahtavutta.»

»Eipä katsokkaan, mutta sitä enemmän hänen äitinsä sitä katsoo, ja senpä vuoksi tahtoisin ottaa tytön pois kaikista noista kiusauksista ja rettelöistä, joita hänellä siellä kotona on. Kyllä Mäkelän muori jo oli päättänyt ottaa minut kotivävyksi, mutta sitte kun Liisua pyydettiin Jussilan emännäksi, ei muori minua enää oikein kärsi, ja siksiäpä tahtoisin, jota pikemmin sitä parempi, oman kodin itsellemme.»

Patruuna käveli miettien lattialla, laski sormensa nenälleen ja sytytteli tuon tuostakin sikariansa, joka ehtimiseen sammui. Vihdoin hän puhkesi puhumaan, lausuen:

»No kukapa saattaisi kieltää tuommoista pyyntöä, josta ihmisen elämän onni riippuu! Jos poika, josta puhuit, on semmoinen, joksi häntä olet kuvaillut, olet vapaa menemään, vaikka tietysti paljon sinua kaipaamaan. Kun asuntoasi rakennat, saat metsästäni ottaa hirsiiä, ja elikä voin sinulle joksikin päiväksi antaa nurkkamiehiäkin. Mutta älä tuota asuntoasi aivan pieneksi laita; vaikka et nyt ensin sisustaisikaan muuta kuin yhden huoneen, ovat ne kuitenkin tulevan ajan varalle rakennettuina.»

»Tuhansia kiitoksia, patruuna hyvä!» sanoi Jaakko, pyyhkäisten äkkiä kätensä nurjalla puolella jotakin silmistänsä.

»Ei kiittämistä mitään. Sinä olet rehellisesti minua palvellut ja ansaitset rehellisen palkan. Mutta lähde nyt hevosta valjastamaan ja toimita tuo poika jonakin päivänä puheilleni.»

»Kyllä minä», vastasi Jaakko ja läksi ulos.

Rouva tuli samassa sisälle valmiiksi puettuna, ja patruuna kertoi hänelle Jaakon tuumat sekä lisäsi:

»Olen varsin kahdella päällä eräästä asiasta. Minä nimittäin tahtoisin antaa Jaakolle muistoksi suuremman rahalahjan, mutta en ole oikein varma, milloin se parhaiten sopisi. Nyt se huojentaisi hänen vaivaansa, kun hän asuntoansa rakentaa, mutta tekee sekin hyvää, että ihminen oppii luottamaan omiin voimiinsa.»

»Anna lahjasi vasta toiste, se on minun neuvoni. Silloin he oikein sen arvon käsittävät, kun vaivalla ja ahkeruudella ovat kodin itsellensä hankkineet.»

»No, hyvinpä meidän tuumamme yhteen sopivat; jätetään siis tämä asia toistaiseksi. — Mutta tuossapa Valko jo on portaitten edessä; lähdetään nyt.»

Näin sanoen sieppasi patruuna lakin päähänsä, ja sitte he läksivät ajamaan apilaniityille.

6. SUORA PUHE AINA PARAS.

Vanha akka kulki keppinsä nojalla Mäkelää kohti. Tultuansa torpan pihalle, katseli hän etsiskellen ympärillensä; mutta kun ei näkynyt muuta elävää olentoa kuin kaakottava kana, astuskeli akka portaita ylös ja laski kaksiperäisen pussin olaitaan porstuan nurkkaan ja meni sitte tupaan, missä Mäkelän muori istui villoja kehräämässä. Akka kumarsi, sanoen:

»Hyvää päivää! Ohho kuinka olenkin väsynyt.»

»Istukaa. Mistä kaukaa Maija tulee?»

»Niemen kylästä. Hohho, hyvältä tämä istuminen tuntuukin väsyneille raajoilleni. Oletteko ihan yksin kotosalla, kosk'ei tuolla ulkonakaan ketään näkynyt?»

»Matti ja pojat ovat ulkotöissään, Liisu ja Manta askaroivat kodassa; meillä oli tässä leipominen aamulla, ja tytöillä on sen vuoksi vähän yhtä ja toista toimitettavana.»

»No minäpä kuulin uutisia Niemen kytässä. Siellä sanottiin, että Liisu tulee Jussilan emännäksi, ja että Jaakko nai kartanon Miinan, joka on tehnyt eron sulhasestaan.»

»Vai niin — paljon tiedättekin. — Kyllä Jaakko Liisusta kiinni pitää, kuten hämähäkki verkostaan, vaikka hän tietää, että Liisulla on Jussilan kihlat.»

Liisu, joka juuri tuli sisälle, kun hänen äitinsä mainitsi Jussilan kihloista, katseli arasti ympärilleen; mutta nähtyään vanhan Maijan, otti hän kädesssä olevista pehmeistä leivistä yhden ja antoi sen Maijalle, sanoen:

»Tässä, Maija, on teille lämmintä leipää.»

»Kiitoksia! Kokonainen leipä! Sinä Liisu olet kelpo tyttö. Ohoo sentään, kuinka hyvän käy hyvin tässä maailmassa, — vaan jota mahtavammaksi ihminen pääsee, sitä enemmän on panettelijoita, varsinkin kun torpan tyttö korotetaan rusthollarin emännäksi. Mutta yhden hyvän neuvon annan, jota sinun on muistossa pitäminen, kun suureen taloon tulet: Anna lahjoja *aina ja runsaasti*, niin kyllä sinua kiitetään.»

»Vai niin; kyllä Maija maailman tuntee — mutta säästäkää nuo neuvonne toiselle, sillä minun majani tulee olemaan pieni uudistorppa, jossa saan monta vuotta kuokkia ja kaivaa, ennenkuin vähäisiäkään lahjoja muille riittää.»

»No mitäs nyt pilkkaa lasket — kyllähän minä tiedän, mitä jo kaikki tietävät, että sinä Jussilan emännäksi menet ja että Jaakko kartanon Miinan nai.»

»Turhia puheita vain», väitti Liisu. »Minä en koskaan ole Jussilan emäntänä —»

»Mene päivällistä toimittamaan, miehet tulevat jo kohta kotiin», sanoi Mäkelän muori, sillä hän hätäntyi, kun Liisu kulkevalle akalle, joka tiesi pitäjän kaikki tapahtuneet ja tapahtumattomat uutiset, noin suoraan vakuutti, ettei hän huolisi Jussilasta — saattaisihan tämä vielä joutua Jussilan korviin.

Liisu meni ulos päivällistä toimittamaan. Hänen mielensä oli kovin raskas, eikä hän tietänyt oikein, mikä häntä vaivasi, — joku uusi, katkerampi tunne kuin entinen. Se ei ollut hänen itsekkään äitinsä vaatimus, — ei, tämä tunne oli niin katkera, että se vei kaikki hänen voimansa — ja kotaan tultuansa hän sanoi Mantalle:

»Vie sinä ruokaa pöytään, päätäni kivistää, minä menen tuonne järven rannalle, siellä on vilpoisempi.»

Sen sanottuaan Liisu riensi kuusistoon ja sieltä kapeata metsäpolkua pitkin järven rannalle. Täällä hän laski kätensä sykkivälle sydämmellensä ja heltäytyi itkemään. »Oi, mikä minua vaivaa?» — sanoi hän itseksensä. Mutta samassa kaikuivat hänen korvissaan Maijan sanat: »Jaakko nai kartanon Miinan» — ja nytpä hän ymmärsi, mikä niin raskaalta tuntui. Turhaa puhetta tämä tietysti oli, mutta kammottavan aaveen kaltaisena nuo sanat yhä olivat hänen mielessään, ja hän sanoi itseksensä: »Voi, onko rakkaus aina tällainen? Juuri kun luulee olevansa onnellisin maan päällä, tulee taas tuskia ja huolia, joita ei ennen aavistanutkaan. Oi kunpa saisin rauhani takaisin! Jos olisi sydämmeni tuon tyynen järven kaltainen!» — ja hän rupesi laulamaan:

Ah ihana on ilta ja metsä vilpoinen, on tyyni järven pinta, jo nukkuu tuulonen.

Vaan sydämmeni, miksi
sä olet rauhatoin?
Kun luontokin on tyyni,
miks' sykit, riehut noin?

Ah, sydämmein on lempi niin saanut sykkimään; oi tulos rauhan henki jo mua viihtämään!

Laulettuaan hän painoi päänsä käsiinsä ja rukoili Jumalalta rauhaa sydämmellensä. Samassa hän tunsu, miten kylmä koiran kuono nuuski hänen poskiansa. Liisu hypähti seisolle, tähän oli kartanon Vahti — siis oli Jaakkokin lähellä — ja lähellä kyllä olikin, sillä tuollapa hän tuli rientäen tyttänsä luokse.

»Oikeinpa Vahti minua ohjasi. Se ei tahtonut mennä Mäkelään, vaan nuuski tätä polkua ja juoksi, hieputtaen häntäänsä, tänne päin. Minä aavistin heti, että sinut täältä löytäisin. Tiedätkö, Liisuseni! Saan kohta ruveta rakentamaan asuntoamme, jos vain Kustu menee sijaisekseni kartanoon. Mutta ethän sinä mitään vastaa — etkä ollenkaan ihastu! Mikä sinua vaivaa?»

»Ei mikään. Tahdoin vain kysyä — Jaakko, pidätkö minua vielä rakkaimpana kaikkea?»

»Tuo nyt on kysymys! Onko se teeskentelemistä vai mitä? En semmoista ole sinussa ennen havainnut.»

»Ei ole se teeskentelemistä, vaan käypä niitä kaikenlaisia huhuja; sanovathan, että sinä olet mieltynyt kartanon Miinaan. En sitä ole uskonut, mutta enpä saanut mieltäni rauhoitetuksikaan, ennenkuin sinulta suoraan kysyin.»

Jaakko muisti nyt, mitä hän oli Viulu-Mikolle puhunut, ja vaikka tuo tuuma oli ollut luulevaisen sydämmen pimeän hetken synnyttämä ja siis tuulen tuoma, tuulen viemä — punastui hän varsin, mutta vastasi kuitenkin vakavasti:

»Minä en yhtäkään tyttöä rakasta, paitsi sinua. En koskaan! Ole vakuutettu siitä.»

»Kyllä», vastasi Liisu, mutta Jaakon punastuminen oli niin kummallinen, ettei tyttö iloiseksi muuttunut. Jaakko myöskin oli alakuloinen, eivätkä jutut nuorten välillä oikein sujuneet. Vihdoin hän kysyi:

»Onko Viulu-Mikko käynyt täällä?»

»Ei», vastasi Liisu.

»Mistä hiidestä ne tuon jutun ovat saaneet, sen on Maija varmaankin kokoon pannut omasta päästään», sanoi Jaakko ja rupesi sitte suoraan kertomaan, mitä hän Mikolle oli puhunut, lisäten: »Nyt sen tiedät, oikean asianlaidan, suutu nyt minulle sitte, jos voit; ymmärräthän sinä, että minä vain, kun pelkäsin sinun kotiani halveksivan, tuskissani jotakin puhuin.»

»Kiitoksia, Jaakko, siitä, että puhuit kaikki suoraan. Punastumisesi jätti mieleeni jonkunlaisen epäilyksen, mutta nyt on välimme taas ihan selvä.»

»No, tyttöseni, mennään nyt kotiin kuulustelemaan, mitä Kustu sanoo.» Ja kiiruhtaen he läksivät Mäkelään, jossa väki juuri aikoi ruveta päivälliselle. Keppi-Maija oli mennyt matkoihinsa, mutta Viulu-Mikko, hyvänsuopa vieras, oli tullut sijaan.

Mäkelän muori katsoi vähän harmistuneena tulijoihin ja tuskin vastasikaan, kun Jaakko hyvää päivää mainitsi. Mutta Jaakko ei ollut tätä huomaavinaanakaan, vaan lausui rohkeasti:

»Minä aion ottaa eron palveluksestani, jotta saisin talveksi varustettua itselleni oman kodin. Patruunan metsästä saan hirsiä, sen mitä tarvitsen, ja lupasipa vielä nurkkamiehiäkin joksikin päivää, mutta sillä ehdolla vain pääsen kartanosta, että laitan sinne toisen sijaisekseni, ja siksi olen ehdotellut Kustua, koska välistä olen kuullut hänen haluavan palvelukseen.»

»No sinne minä menenkin», vastasi Kustu.

»Etpä menekkään. Kyllä täällä kotonakin; on sinulle sijaa — joutaahan Jaakko palvella vuotensa loppuun, kyllä kartanossa leipää tietysti riittää, mutta uudistorpassa sitä tuskin lienee nätimmästä tärkimpään.»

»Jos ensin onkin vähän, niin koetetaan sitä lisätä vuosien kuluessa. Kyllä minä torpan rakennan — ja hyvän rakennankin kuten patruuna neuvoi.»

»Mutta älä meidän Liisua varten, kyllä hänellä on parempi koti katsottuna. Minä en anna tytärtäni pettuleipää syömään.»»

»He — muori — mitäs nyt! Älä noin jyrkästi kiellä», — sanoi Matti mutta muori läksi ulos ovesta eikä tahtonut kuulla mitään. Silloin Viulu-Mikko, talon vanha ystävä, seurasi muorin jälkiä ja tapasi hänet luhdissa.

»Muori hyvä», lausui Mikko, »älä pitkitä nuorten kihlausta. Kihlausten usein käy siten, että 'kun ne pitkistyvät, niin ne mutkistuvat', ja vihdoin tulee mistä kaiketi loppu.»

»Sitä juuri toivon ja vaadinkin.»

»Kuules — muista minun ja Anna-Liisan kärsimisiä! Älä erota rakastavia — se kuolemalla kostetaan. Vaikka en ole aikunut mitään puhua, niin sanonpa Jaakon ja Liisun onneksi, että köyhyyteen ei sinun tarvitse lastasi jättää, kyllä heille on tavarat katsottuna, mutta antaa heidän vain vähällä alkaa. Laske Kustu palvelukseen, se on minun neuvoni.»

Mikko oli iskenyt parhaaseen paikkaan. Muisto Anna-Liisa vainajasta pehmitti muorin sydämen — ja kukatiesi vielä tuo Mikon viimeinenkin viittaus tehokkaasti siihen vaikutti.

»Hm — kummallista», sanoi muori ikäänkuin itseksensä ja lausui sitte Mikolle: »Menkään vain Kustu kartanoon onneansa koettamaan; mutta kerran minun vielä täytyy tyttöäni puhutella, ennenkuin kihlat pois lähetän. Tällä kertaa kuitenkin ei enempää tästä asiasta lausuta, tule nyt päivälliselle.»

Vakaana muori lähti tupaan ja sanoi sinne tultuansa:

»Kustu saa lähteä Jaakon kanssa kartanoon. Jos kelpaat patruunalle, niin otat pestin.»

Liisun katse kirkastui, kuten taivas aamuruskon noustessa, ja kiitollinen silmäys lensi Viulu-Mikkoa kohti, sillä sen hän heti huomasi, että sieltä apu oli tullut.

Enempää ei asiasta puhuttu, ja kohta päivällisen jälkeen Kustu lähti Jaakon kanssa kartanoon, ja Viulu-Mikko meni myöskin pois.

7. RAKKAUS KAIKKI VOITTA.

Patruuna Pohjosen rouva istui kartanon kuistilla, leikkien lastensa kanssa, ja näki samassa Jaakon, joka lähestyi nuoren kumppaninsa seurassa. Lakki kourassa ja syvästi kumartaen Jaakko kysyi:

»Saako patruunaa puhutella?»

»Onni, juokse katsomaan, onko isä valveilla», sanoi rouva. Hetken perästä poika palasi huutaen:

»Isä käski Jaakkoa puheillensa.»

Jaakko läksi saattamaan palvelijaksi pyrkivää Kustua patruunan huoneeseen.

»No, sinä aiot minun palvelijakseni?» kysyi patruuna.

»Niin kyllä, jos kelpaan», vastasi Kustu.

»Osaatko totella? Se on ensimmäinen ehto.»

»Kyllä! Ja vielä vähän muutakin.»

»Vai niin», sanoi patruuna, katsellen mielihyvällä pojan kirkkaita, veitikkamaisia silmiä. »Osaatko niittää? Heinänteko alkaa kohta, ja palvelijani saa myöskin niityllä käydä silloin, kun en häntä kotona tarvitse.»

Hymyillen vastasi Kustu:

»Siihen olen aivan tottunut. Kun niittyä lähenen, vapisee jo heinän korsi, ja kun viikatteellani sivallan — hei! silloin heinä jo maassa makaa.»

»Saatko laitumelta hevosen pian kiinni, vai nahjustatko kauan niitä hakemassa?» kysyi taas patruuna, joka halusta pitkitti puhetta pojan kanssa.

»Hevoset ruokin niin, että viheltäessäni juoksevat luokseni.»

»No, jos nyt olet vähänkin sinne päin, kuin olet sanonut, niin kyllä minulle kelpaat, ja Jaakko on vapaa menemään asuntoansa rakentamaan.»

»Nämät käteni ovat vähän kömpelömäiset *pikent*in käsiksi», virkkoi Kustu vielä; »semmoisiksi ne ovat

tulleet raskaassa työssä, mutta jahka täällä vähän helpommalle pääsen, niin varmaankin hienonevat, että vielä sopivat vaikka *klasee*-hansikkoihin.»

»Pidetään varalla, etteivät pääse liiaksi hienontumaan. Tässä on sinulle nyt 12 markkaa pestiksi; se on määrä, joka minun on tapana antaa. Mutta mitä sitte palkaksi vaadit?»

»Mitä patruuna itse tahtoo antaa, sitte kun näette, mihin kelpaan», vastasi Kustu ihan nöyrästi.

Patruuna taputti poikaa olalle, lausuen:

»No hyvä! Toivon että molemmin puolin tulemme tyytyväisiksi. Nyt, Jaakko, olet, kuten sanoin, vapaa palveluksestani, ja tässä saat koko vuosipalkkasi.»

»Patruuna hyvä, sehän on varsin liikaa.»

»No, no, älä puhu mitään, uutisasukkaalle on se kyllä tarpeen, ja olithan sinä aina ennenmuinoin minulle avulias ja hyvä leikkiveri.»

Jaakko ei mitään vastannut; mutta kun patruuna hänelle hyvästijätöksi antoi kätensä, puristi Jaakko sitä oikein vankasti. Sitte he aikoivat mennä, mutta patruuna sanoi vielä:

»Ennen lähtöäsi täytyy sinun Kustulle neuvoa kaikki, mitä hänen tavallisesti tulee tehdä, jotta hän tietäisi olla mielikseni samoin kuin sinäkin.»

»Aivan kernaastikin», vastasi Jaakko ja läksi sitte ulos nuoren kumppaninsa kanssa.

»Kyllä nyt jo kaikki hyvin käy», sanoi Kustu pihalle päästyään. »Minä olen kovin iloinen siitä, että jollakin tavoin voin edistää meidän Liisun onnea. Sisar parkani vallan kalpenee joka kerta, kun äiti Jussilasta puhuu, ja harmipa olisikin, jos kaunis, hyvä sisareni työnnettäisiin tuolle vanhalle kaljupäälle. Mutta arvaatko sinä, Jaakko, millä Viulu-Mikko äitini mielen sai kääntymään noin äkkipäätä?»

»En, sitä itekin ihmettelin, mutta kyllä kai siitä vielä selko tulee.»

»Kysyä ei uskalla —»

»Ei suinkaan enkä siitä välitäkään, kun tytön vain saan; mutta enpä ole oikein varma, ennenkuin kuulutuksessa ollaan.»

Näin tuumaten Jaakko meni ohjaamaan nuorta toveriaan talon töihin.

* * * * *

Jaakon ja Kustun mentyä Mäkelästä muori istui rukkinsa ääreen ja kehräsi siinä, ikäänkuin jos kaikki olisi käynyt varsin tavallista rataansa. Hänen puhelias kielensä nyt kumminkin oli vaiti, hän näytti miettivältä, eikä kukaan muorin mietteitä tahtonut häiritä. Matti pisti tupakkaa piippuunsa, istahti sängyn laidalle, veti nysästänsä muutaman vahvan savun ja laski sitte huokoolle. Kallu toimieli ulkona, ja Manta meiskasi portaitten vieressä juottoporsaan kanssa, mutta Liisu istui penkillä akkunaa ääressä katsellen ulos kesän vihantaan maailmaan. Ilma näytti kauniilta, raittiilta, mutta Liisun mieli oli haikea. Ukkosen ilman tullessa on luonto tyyni, mutta ilma raskas, ja jotakin sentapaista, jotakin uhkaavaa Liisukin tunsu sydämessään, kun hän ääneti istui äitinsä kanssa tuvassa. Täällä oli tukehuttavaa, vaan ulkona raitista; sinne siis täytyi rientää. Liisu istahti keinulavitsalle tuuhean pihlajapuun suojaan. Hänen lempeät silmänsä katselivat järven tyyntä pintaa, mutta ajatukset lentelivät pois hänen nykyisistä tukaloista oloistaan, kuvaillen mitä suloisimmasti tuota vähäistä uutisasuntoa, jonka hänen sulhonsa aikoi rakentaa. Eipä hän kauan saanut näissä viehättävissä unelmissaan viipyä, ennenkuin äidin kutsuva ääni kuului:

»Liisuseni, tuleppa tänne, olisihan minulla kahdenkesken sinulle vähän puhuttavaa.»

Liisu meni tupaan, syvä huokaus nousi hänen rinnastansa — ja vaiti hän istui kuuntelemaan, mitä jo ennaltaan arvasi äitinsä puhuvan.

»Minä lupasin Jussilan kihlat tallentaa siksi, että sinä ne ottaisit vastaan. Sillä, lapseni», sanoi nyt muori hyvin leppeästi, »olethan sinä viisas tyttö, ja kun oikein maltillisesti asiaa ajattelet, niin ymmärräthän, että vanha paikkansa pitää, ja aina sinulla hänessä on parempi turva kuin tämänaikaisissa nuorukaisissa.»

»Oi äitini, älkää suotta itseänne vaivatko tuommoisella puheella. Ei ole vanhan ilo siellä, missä nuoren, eikä nuoren siellä, kussa vanhan; jos häntä seuraisin, olisin kuin häkissä lintu.»

Muori otti nyt kihlat esille: »Katsoppas näitä kaikkia, mitä sinulle, torpan tyttäreille on tarjona!

Eiköhän toki minun tyttäreni ymmärrä ottaa, mitä vain *kerran* hänelle tarjotaan.»

»Äiti hyvä, kyllä parastani tarkoittatte, mutta — valju on sulho kullasta kyhätty, vaan lämmin sydämmen oma valittu — ja siis kaikki nuot korut ovat minulle arvottomia. Jaakko rakentaa kartanon maalle torpan, siellä saamme yhdessä työtä tehdä, ja kun Jumala työmme siunaa, on meillä siitä iloa paljon enemmän kuin rikkaalla kaikista tavaroistaan.» Nyt lankesi Liisu polvilleen ja lausui, katsoen rukoilevin silmin äitiänsä: »Oi äiti, viekää pois nuo kihlat! Ne minua oikein inhottavat. Älkää rakastako tavaraa enemmän kuin — —»

Liisu ei sanottavaansa saanut loppuun lausutuksi, ennenkuin muori hämmästyksissään huudahti:

»No hyvänen aika, älähän toki komeliantiksi rupea! Tyttö hupsu! Jumalaa rukoillessa polville lasketaan, vaan ei ihmisten eteen. Hyvänen aika tuota lasta! Pidä sitte tuo Jaakkosi, koska se niin hirveän hyvä on.»

»Jumalan kiitos, että vihdoinkin äiti luopuu turhasta toivostaan. Nyt voin iloiten mennä Jaakkoa vastaan, kun hän luokseni tulee! Oi äiti, nyt olette minulle toista vertaa rakkaampi kuin äsken, jolloin luulin teidän enemmän rakastavan rustholliä kuin omaa lastanne!»

»Hm — parastasi minä vain tarkoitin, mutta jätä minut nyt yksin; en voi tässä tällä kertaa enempää jutella. Mene sinä ulos linnuille livertämään iloasi.»

Liisu meni, ja muori jäi miettimään. Vähän aikaa ääneti oltuaan hän rupesi itseksensä puhumaan:

»Kuka noita tämänaikuisia nuoria ymmärtää — laskea polvillensa! Oikein komeliantin temppuja tuommoiset! — Oih, oih! — suutelot vielä — sitte olisi kaikki ihan täydellistä!»

Matti, joka rupesi heräämään raskaasta päivällisunestaan, kuuli muorin puhuvan ja kysyi:

»Mitä sinä nyt, akkaseni, yksin juttelet? Mitä ihmeitä?»

»Minä vain ihmettelen tämänaikuisten nuorten tapoja ja mieliä. Liisulle tässä juuri äsken sanoin, että hän saa ottaa Jaakkonsa, koska se nyt on maailman paras hänen mielestään, ja tyttö kiitti siitä niin, että polvilleen lankesi. Hupsun tapoja — mutta hyvä lapsi hän on. Oikein nöyräksi hänen olen kasvattanut, ja ikävä tuota tyttö raiskaa tulee, se on aivan varma.»

»No nytpä uni makealta maistuu, kun kuulen, että Liisu on päässyt kaikesta tuskastaan. Nyt vasta, akkaseni, oikein viisaasti teit.»

»Vasta nyt? En tiedä ennenkään hullusti tehneeni!»

»He, et, mutta teithän tällä kertaa vielä viisaammin», sanoi Matti kääntyen toiselle kyljellensä, ja hetken päästä hän jo kuului kuorsaavan.

Mutta miten oli Liisun laita, kun hän tuolla ulkona kepeillä askelilla astuskeli metsäpolkua pitkin? Hänen sydämmensä onnesta sykähтели, hän oli mielestään niin vapaa kaikesta huolesta kuin lentävä lintunen, ja rohkeasti hän asteli kartanoon päin, josta hän arveli Jaakon piankin palaavan Kustun kanssa. Kun ei kaivattuja kuulunut, istahti Liisu kivelle heitä odottamaan. Ihmetellen hän siinä katseli keväisen kuusimetsän kauneutta, niin heleän vihreältä ei se ennen hohtanut — ja mikäpä siinä, että linnutkin tänään paljoa iloisemmasti visertelivät — ne oikein kilpailivat toinen toisensa kanssa, ainakin se siltä kuului Liisun korviin. Mutta nytpä jo kajahti Metsässä koiran haukunta; varmaan se oli Vahti, joka jäniksiä ajoi takaa. Olipa niinkin, sillä samassa tuli Jaakko jo näkyviin. Kustu oli jäänyt kartanoon. Kiiruusti riensivät nuoret toinen toisellensa ilosanomaa viemään; ja sinne luonnon helmaan heidät jätämme onnestansa juttelemaan — eikä tämä ole ensimmäinen eikä viimeinen kerta, jolloin luonto yksin saa olla näkemässä kahden rakastavan täydellistä onnea.

8. HÄÄPÄIVÄ.

Kirveen kalske oli jo lakannut kuulumasta Niittymäeltä, jossa Jaakon uutisasunto seiso valmiiksi rakennettuna. Suuri kuokkamaakin jo oli kauniilla orailta. Jaakko oli hikipäässä koko kesän tehnyt työtä torpassansa, ja usein Mäkeläisetkin kaikin olivat hänen apulaisinansa olleet. Kartanoa patruunakin oli, kuten lupasi, antanut muutamaksi päiväksi nurkkamiehiä. Mutta kylläpä näkyikin työn jälkiä. Nyt ei kuitenkaan Niittymäessä työtä tehty, vaikka olikin arkipäivä, sillä tänään Jaakko oli häitänsä

viettämässä.

Mäkelässä tuvan katto ja seinät olivat koristetut katinlieoilla ja pihlajanoksilla, joista punaiset marjat riippuivat. Mutta porstuakamarissa istui Liisu morsiuspuvussa, kauniina kuin kevätukukanen, ja kylläpä Jaakkokin itseensä näyttää kehtasi: hänellä oli sorja vartalo ja oivan, rehellisen miehen kasvot, jotka olivat työssä ahavoittuneet. Viulu-Mikko kulki edes takaisin viulu kädessään ja näytti oikein onnelliselta tänään. Usein hän kurkisti paperiin, jonka hän otti taskustaan, ja hymyili sitte itseksensä. Mäkelän, muori puuhaili, ja muotonsa oli tavallista tyyneempi kun hän kurkisti porstuakamariin, sanoen:

»Mene, Jaakko, katsomaan, joko rovastia näkyy, jotta Mikko tietäisi olla pihalla soittamassa.»

Jaakko meni, ja näki pihalle jouduttuaan rovastin jo lähenevän kääseissään. Mutta tulivatpa sieltä vielä toisetkin kääsit. Jaakko tarkasteli niitä vähän aikaa, vaan juoksi sitte sisälle, iloisesti huutaen:

»Mikko, menkää pian soittamaan, rovasti tulee ja kartanon patruuna myöskin.»

Mikko riensi heti pihalle viuluansa vinguttamaan, ja nyt oli ilo ylinnä Mäkelän halvassa majassa, kun patruuna tuli entisen palvelijansa onneen osaa ottamaan.

Torpan harvalukuiset häävieraat olivat nyt kaikki koossa viheriäiseksi koristetussa häätuvassa. Vanha rovasti meni paikallensa vihkituolin yläpuolelle ja toiset vieraat ympäri huonetta. Morsiusparia vain odotettiin; — mutta jopa se nyt tulikin. Ei ollut Liisu mikään sulotar, mutta kenpä ei mieltymyksellä olisi katsellut tuota raittiinkaunistia morsianta, kun hän sorean sulhonsa rinnalla asettui vihkituolin eteen? Rovasti luki vihkisanat juhlallisesti, ja kun morsiuspari polvillensa laski, levitettiin suuri silkkihuivi teltaksi heidän päänsä ylitse. Tuota silkkihuivia neljä telttapoikaa ja telttatyttöä piti niin korkealla, kuin suinkin saattoivat, sillä jos se olisi koskenut morsiamen kruunuun, ei se hyvää olisi ennustanut.

Vihkimisen jälkeen rovasti puhui ensin muutamia kauniita sanoja nuorelle pariskunnalle, ja sen jälkeen sukulaiset menivät heille onnea toivottamaan. Sitte läksi patruuna morsiusparin luokse ja antoi heille kättä, sanoen:

»Sydämmestäni toivon teille onnea! Ken on uskollinen rakkaudessa, sille kyllä Jumala lainaa rikkautta.» Ja kääntyen sulhasen puoleen hän lausui vielä: »Tässä annan sinulle vähäisen muistolahjan entiseltä leikkitoveriltasi; ehkä se on sinulle hyvänä apuna, kun jatkat työtä uutisasunnossasi. Näinhän voin nyt auttaa sinua, joka ennen aina autoit minua, kun löimme leikkiä toverien kanssa.»

Kaste kimmeltää kevätaamuna ruohostossa ja lehdikoissa, kaunistuen luontoa, kun se on pukeutunut häävasteisiinsa, ja niinpä kaunistivat nuorta pariskuntaa kiitollisuuden kastehelmet, jotka vierivät heidän poskillensa.

Kun Jaakko avasi tuon pienen käärön, jonka patruuna hänelle antoi, ja näki siinä kolme sadan markan seteliä, silloin ei hän saanut suuhunsa sanoja, millä olisi kiitollisuuttaan osottanut; kyyneleet vain vierivät hänen silmistänsä — hänellehän patruunan antama lahja oli jo koko rikkaus! Kuiske kävi tuvassa suusta suuhun, että patruuna oli antanut Jaakolle kolmesataa markkaa, ja siitä kyllä olisi puhetta kestänyt. Mutta muori tuli kutsumaan vieraita päivälliselle, ja nyt kaikki läksivät toiseen tupaan, jossa kukkuralliset ruokavadit olivat asetettuina pitkille pöydille. Näitä tyhjentämään muori hyväntahtoisesti vieraitansa kehoitti, ja siinäpä hän vaivat näki. Muutamia hän veteli käsikynästä, toisia tuuppaeli selkään — aina kehoittaen menemään eteenpäin — eihän kukaan tahtonut ilman noita ystävällisiä tuuppauksia olla ensimmäinen ruokapöydän ääressä. Kylläpä päivälliset kestivätkin, sillä jos muutamista astioista ruoka aleni, niin toisia täysinäisiä tuotiin sijaan.

Päivällisten jälkeen pyysi Viulu-Mikko Mäkelän isäntää ja emäntää sekä nuorta pariskuntaa seuraamaan itseensä porstuan peräkamariin. Täällä hän nyt otti paperin taskustansa, sanoen:

»Tässä on laillisesti vahvistettu kirjoitus, jossa olen määrännyt Jaakon ja Liisun perillisikseni. Te saatte kuoltuani kaiken omaisuuteni, ja sitä on nyt minulla rahaa lainassa kaksi tuhatta ja sata markkaa sekä kotona 25 markkaa 45 penniä ja vielä sitte kaikenlaista irtainta tavaraa vähäisen.»

»Näetkös, muoriseni, hm, siinä käy patruunan puhe toteen: Kyllä Jumala lainaa rikkautta —»

»Kyllä näen, että kaikki käy, kuten on sallittu», vastasi muori. »Kiittäkää, lapset, Mikkoa, joka tulevista päiväistänne on noin runsaasti huolta pitänyt.»

Jaakko ja Liisu puristivat Mikon kättä ja kiittivät vielä hänen antamistansa hyvistä neuvoista.

»Kyllä nyt jo tarpeeksi olette kiittäneet», sanoi Mikko, »tämän tein, jotta muistaisitte minua ja Anna-Liisaani! Mutta menkäämme häätupaan, sillä tietysti siellä jo morsianta kaivataan.»

He läksivät nyt kaikki. Tuvassa sytytettiin paraikaa kynttilöitä, sillä päivällinen oli kestänyt niin

kauan, että jo varsin hämärsi. Kahvia tarjottiin vieraille; mutta kun sitä oli juotu, katsoi patruuna kelloansa ja sanoi sitte:

»Mikko, ottakaa viulunne, niin saanhan polskaa tanssia morsiamen kanssa.»

Mikko otti viulunsa, sovitti sen leukansa alle ja rupesi soittamaan iloista polskaa. Patruuna pyöritti morsianta, ja nyt alkoi iloinen tanssi. Samassa tuli muorikin näkyviin, ja patruuna huudahti:

»No, muori hyvä, tanssitaan nyt oikea ristipolska. Tulkaa vain, ovathan nämä vanhimman lapsenne häät, kyllä vielä jaksatte pyöritellä. Jaakko, tule sinäkin — no niin, nyt meitä on neljä.»

»Hei! Eipä tässä enää viulun ääni yksin riittäkään», sanoi Mikko, »tarvitseehan minun laulaakin.» Ja nyt hän rupesi rallittamaan:

Tuui — tuli tuli tuli tui tuli tulla, tui tui tuuli tui tuli tui. Tui tuli tallaa tuli tuli tulla, tui tui tuuli tui tuli tei. Tuui — j. n. e.

Mikon laulu herätti yleistä mieltymystä, ja kaikki, sekä nuoret että vanhat, iloiten pyörivät lattialla.

Polskan tanssittuaan sanoi patruuna:

»Nyt on minun jo aika lähteä. Kustu, mene valjastamaan hevosta. Sinä pääset takaisin tänne, kun olet saattanut minut kotiin.» Sitte hän lausui Mäkelän väelle: »Hauska on minun ollut täällä teidän parissanne, kun olen nähnyt iloa ja tyytyväisyyttä kaikin puolin. Jääkää hyvästi!» Ja käteltyään heitä hän läksi pois.

Kohta patruunan mentyä rupesi myöskin rovasti lähtöä tekemään. Muoria hyvästi jättäessään hän sanoi:

»No muori, te näytätte nyt tyytyväiseltä; se on oikein! Kyllä sitä olen toivonutkin, sillä Jaakko on kelpo poika.»

»Niin on, rovasti hyvä! Kylläpä minun olisi pitänyt tietämänkin, että meidän Liisu valita ymmärsi, mutta erehtyihän sitä vanhanakin.»

Rovasti hymyili, vastaten: »Oikein sanoitte!» ja sitte hän jätti hyvästi kaikki häävieraat. Mutta myöhään yöllä, kun tähdet jo valaisivat synkkää syystaivasta, kuului vielä Mikon viulun ääni Mäkelän häätuvasta.

9. NIITYMÄEN ASUKKAAT.

Jo kaksi vuotta oli Jaakko Niittymäessä itsellensä kuokkinut ja kaivanut viljelysmaita, ja Liisu oli aina ollut hänen ahkerana työkumppaninansa. Viulu-Mikko asui nyt tämän nuoren perheen luona ja viihtyi hyvin. Ukon päivät kuluivat hupaisesti, kun hän leikki pienen poika-lylleröisen kanssa, joka lattialla konttasi. Välistä hän nosti pikku Jaakon olallensa, välistä taas toussutti häntä polvillansa, ja pienokainen siitä hyvästä pisti kaikki kymmenen sormeansa Mikon vahvaan tukkaan, josta sitte veti voimiensa takaa. Näin Mikko nytkin leikitteli pienen Jaakon kanssa, koska lapsen äiti oli leipomisen toimessa. Oli helluntaiaatto, ja Liisu odotti vieraita pyhiksi, nimittäin Mäkelän väkeä, ja leipoi näitä rakkaita vieraitansa varten rievviä kaakkuja; munajuuston hän myöskin paistoi.

Pian päivä kului Liisun toimiessa, mutta kaikki hän oli saanut hyvin menestymään. Jaakko tuli kotiin metsästä, tuoden muutamia vihtoja kainalossaan, sillä helluntai-lauantaina aina »uusi vihta vihdotaan.»

Liisu seisoi portailta, pienokainen sylissä, ja sanoi: »Olipa hyvä, että toit vihtoja, sillä nyt on sauna valmis.»

Saunasta tultuaan kaikki pukivat puhtaat vaatteet yllensä ja istuivat sitte odottamaan Mäkelän väkeä. Pikku Jaakko, joka kylvystä oli väsynyt, nukkui kätkyessään puhtaana ja punaposkisena. Liisu oli juuri lakannut tuutimasta pienokaistansa ja pani paraikaa nauhalla palmikkoansa kiinni, kun Jaakko sanoi: »Jo Mäkelästä tullaan»; ja nyt he riensivät pihalle. Jaakko riisui hevosen, mutta Liisu otti vastaan, mitä muori ja Manta hänelle lahjoittivat, sillä rattailta nostettiin ehtimiseen pyttyjä ja myttyjä. Vihdoin he kuitenkin kaikin pääsivät tupaan ja asettuivat istumaan. Mikko näytti muorille kätkyessä makaavaa pienokaista, sanoen:

»Katsos, muori, tänne, ethän ole nähnyt lasta sitte ristiäisten! Eivätkö ole pojan posket pulleet ja kauniit, häh?»

»Onpa hän kyllä terveen ja raittiin näköinen», vastasi muori. »Mutta, Liisu hyvä, tuossa on mytynen, johon olen käärinyt sinulle punaisen peiton. Nähdessäni lapsen tuossa, se muistui mieleeni, sillä lupasinhan jo ristiäisissä, että sen sinulle lahjoittaisin. Minä sain sen kotiin juuri vähän ennen kuin tänne läksimme.»

Liisu kiitti sydämmestänsä äitiänsä. Tämä lahja tuotti hänelle paljon iloa, sillä olihan se ikäänkuin todistuksena siitä, että äiti nyt tyytyi vävyynsä. Pantuansa kaikki saadut lahjat paikoilleensa, meni Liisu asettamaan ruokaa pöydälle; ja olipa hänellä oikein valkoista juhlapuuroa, josta ei suinkaan maitoa puuttunut. Illallisen jälkeen Liisu valmisti kaikille vuoteet, ja äidillensä hän pani uuden punaisen peiton. Vähän aikaa vielä juteltiin niitä näitä, mutta sitte Jaakko istui pöydän ääreen, luki raamatusta kappaleen ja sanoi sen tehtyänsä:

»Kyllä nyt jo olemme väsyneet, ja aika siis on levolle mennä.»

Matti vastasi haukotellen:

»Kylläpä olemmekin, mennään vain maata.»

Pian olivat Niittymäessä kaikki unen helmoissa ja ulkona myöskin hiljaista, tyventä; ainoastaan laulurastaan yksinäinen raksutus kuului metsästä.

Helluntaiaamuna Liisu nousi varahin lypsämään, mutta juuri kun hän oli saanut maidon, ruokahuoneeseen ja sihvilän läpi lasketuksi astioihin, tuli muori häntä hakemaan, sanoen:

»Riensin lehmiäsi katsomaan, nähdäkseni ne, ennenkuin metsään menevät, sillä iltapuolella on meidän kotiin lähteminen.»

»Ja minä kun toivoin saavani teitä pitää huomeniltaan asti! Mutta tulkaa nyt katsomaan, niin saatte nähdä, että Punike on yhtä lihava kuin Mäkelästä lähteissään, ja Reipas vahvistuu ja koristuu aina vieläkin. Katsokaa, täällä kopissa on minulla kaksi suurta porsasta.»

Nyt Liisu avasi oven siihen pieneen koppeloon, jossa porsaat makasivat pahnoissa.

»No näetkös hylkyjä, kuinka lihavia! Ovatko ne kartanon lajia?»

»Ovat; Jaakko ne sieltä toi kerran, kun hän kävi Kustua tervehtimässä.»

Liisu painoi taas oven kiinni, ja nyt he menivät katsomaan lehmiä, joita muori mielihyvällä silmäili, sillä tiesipä hän kylläkin arvostella noita lihavia elukoita. Liisu laski lehmät metsään ja meni sitte juottamaan vasikoita, jotka haassa kirmasivat.

»Kylläpä näyttää siltä, kuin kaikki olisi täällä hyvin päin sekä tuvassa että tarhassa», sanoi muori.

»Äiti rakas, minulla on niin hyvä oltava, etten kenenkään kanssa onneani vaihettäisi! Jospa tietäisitte, kuinka hyvä Jaakko on, ja niin ahkera — no saattepa nähdä, kun peltojamme katselette, kuinka paljo niitäkin on tullut lisää. Syksyllä hän kuokki suuren maan, jossa nyt kasvaa kaunista perunaa. Mutta saahan Jaakko itse mennä peltojansa teille näyttämään iltapuolella, ja menkäämme nyt sisälle, sillä minun täytyy toimittaa vähän einettä pöydälle, ennenkuin kirkkoon mennään.»

Kun tupaan tulivat, oli väki jo kaikki liikkeellä, ja Manta puki paraikaa pikku Jaakon ylle uutta nuttua, jonka hän oli pojalle tuonut. Sitte poikaa vietiin sylistä syliin ja kiitettiin uusia vaatteita niin, että pieni Jaakko jo itsekin rupesi tarkastelemaan mekkoansa, arvelen siinä olevan jotakin katsottavaa. Muorin muoto oli tavallista leppeämpi, kun hän otti pojan syliinsä, sanoen:

»Tule lapseni muorin syliin; minä sinua tänään huvittelen, sillä kuka tietää, koska taas saanen sinua nähdä?»

Kirkolle läksivät sitte kaikki muut paitsi Mäkelän Matti ja muori sekä Liisu ja pikku Jaakko, joka hyvin viihtyi muorilla koko kirkonajan.

Kun kirkkoväki tuli kotiin, oli Kustu heidän muassaan. Kello oli jo kolme, ja siis ruvettiin heti päivälliselle.

»Eipä kukaan ole uutisiakaan vielä puhunut», sanoi Kustu, »mutta täytyyhän minun puhua, ennenkuin Keppi-Maija ennättää, sillä kohta hän on täällä; me ajoimme hänen sivutsensa.»

»Mikä uutinen se on?» kysyi muori.

»Jussila ja Mikkolan Miina kuulutettiin tänään.»

Jaakko loi silmänsä Liisuun; hetkisen he katsoivat toisiinsa, mutta sitte Liisu sanoi:

»Sepä hyvä, että Jussila saa äidin lapsillensa.»

»Tuolla Maija jo tulee!» huudahti Kustu.

»Eipä häntä täällä nyt olisi tarvittu», virkkoi muori. Samassa tuli Maija sisälle, ja sanoen hyvää päivää hän istahti penkille levähtämään, mutta Liisu käski häntä pöydän ääreen ruoalle.

Päivällisen jälkeen miehet menivät peltoja katselemaan ja Maija rupesi nyt kertomaan, että Jussila tänään kuulutettiin sekä että jo parin viikon päästä Mikkolassa häitä vietetään.

»Mikkolan emäntä sanoi», virkkoi Maija, »täältä Niittymäestäkin häihin käskettävän. Minä sitä itsekseni oikein ihmettelin, että käskävät.»

»Kutsuvathan halustakin», vastasi muori, »meidän Liisuahan Mikkolan Miina siitä saa kiittää, että hän nyt emännäksi Jussilaan pääsee.»

»No niin, kyllä niin», myönsi Maija. Lieneekö hän tästä puheesta saanut jotakin onkeensa, koska ei hän enää kauan viipynyt Niittymäessä, vaan meni taas pois jatkamaan matkaansa.

»Ettekö, äiti, nyt tahdo tulla peltoja katsomaan?» sanoi Liisu, »kyllä Manta Jaakkoa hoitaa sillä aikaa.»

»Kyllä minä ne jo näin aamulla sen verran, että tiedän teillä täällä olevan kaikkea, mitä tarvitsette, ja nyt katselen halukkaammin lastanne. Kun omani kaikki ovat aikahisena, on tuo pienokainen minulle äärettömän rakas.»

Miehet tulivat nyt sisälle. Liisu oli keittänyt kahvia, ja siis ruvettiin juomaan tuota makuisaa nestettä, joka on niin välttämättömän tarpeellista silloin, kun perheen kesken tahdotaan oikein nauttia kotielämän suloa.

Ovi oli auki, ja ulkoa tuli kesäinen tuoksu sisälle. Pääskynen istui viirin päässä livertäen; kauniin metsäjärven pinta oli aivan tyyni, ja vanhan muorin sydän kävi niin kumman pehmeäksi. Täällä tuntui hänestä kaikki kodikkaalta — tyveneltä — ja hän lausui:

»Niin, nyt menee Jussila naimisiin, mutta en enää ollenkaan ajattele, että siellä sopisi Liisun olla emäntänä. Kyllä patruuna totta puhui, kun häöpäivänä sanoi: 'Olkaatte uskolliset rakkaudessa, kyllä Jumala antaa rikkautta.' Täällä on Liisulla kaikkea, mitä hän tarvitsee, ja Jaakko, sinä olet hyvä, kelpo mies!»

Jaakko meni muorin tykö ja tarttui hänen käteensä, lausuen:

»Kiitoksia, muori, noista sanoistanne, ne vain onnestani puuttuivat. Nyt minusta tuntuu, ikäänkuin rauhan enkeli kulkisi tuvassani.» Liisulle hän lisäsi vielä: »Kyllä tiedän, ettet sinä koskaan Jussilan rikkautta ole kaivannut; kun työstä väsyneinä kotiin tulimme, lauloit vain ja olit tyytyväinen.»

Viulu-Mikko katsoi viuluansa, joka seinässä riippui, ja sanoi:

»Tuossa on viuluni kauan saanut levätä, mutta tämän päivän kunniaksi otetaan se alas»; ja Mikko rupesi soittamaan kaikenlaisia kansanlauluja.

Näin kului ilta pian loppuun Niittymäessä, ja vieraat läksivät pois. Jaakko ja Liisu menivät heitä saattamaan vähän matkaa, ja kun takaisin palasivat, näkyivät laskevan ilta-auringon viimeiset säteet metsän lävitse. Kuusien latvoista kuului hiljainen humina, talvikit levittivät, tuoksuansa metsään, ja tuossa oli heidän *oma* kotinsa, jossa kaikki oli aivan *heidän omaansa*; se viittasi niin ystävällisesti heitä herttaiseen suojaansa. Kun sinne tulivat, sanoi Jaakko:

»Oi Liisu, onpa tämä kotimme sentään hyvin hauska! Laula tuo laulusi, joka ennenkin aina oa minua ilahuttanut, tänään sitä halusta kuuntelisin.» Liisu laului:

Oi kuinka omppi herttainen tää oma koti pienoinen! Ken täällä kultaa kaipaapi, kun parempi on lempesi? En tiedä koko mailmassa mä tavaraa niin kallista.»

Mikko istui penkillä, viulu oli vaipunut hänen polvillensa, ja ikäänkuin ajatuksissaan hän toisti Liisun viimeiset sanat: »En tiedä koko mailmassa mä tavaraa niin kallista!» — Hänen ajatuksensa lensivät

Näin onnellisina elivät Niittymäen asukkaat. Viulu-Mikko, joka aina asui heidän luonansa, näki vielä monta helluntai-aurinkoa nousevan ja laskevan, vaan vihdoin hän sai, kuten toivoi hautansa Anna-Liisan viereen.

Mäkelässä on Manta emäntänä. Hän on saanut hyvän miehen, ja vanhukset ovat jättäneet kaikki toimet nuorille. — Niin käy, polvet katoavat, — toiset tulevat sijaan — useimmista ei näy muuta jälkeä, kuin vähäinen hautakumpu, jossa ruoho kesällä rehevästi kasvaa.

HAAPAKALLIO.

1. PAPPILA.

Hämeenmaassa kartanot useasti ovat rakennetut järvien rannoille, ja se onkin luonnollista, koska tämä osa Suomea juuri on »maa tuhatjärvinen.» K—n pitäjän pappila on myös rakennettu lähelle K—veden rantaa. Pappilan asuntohuoneitten akkunoista on näköala erittäin kaunis, sillä suuren puutarhan vanhojen puitten välistä näkyy sieltä ja täältä K—veden lahti. Asuntorivin toisella puolella on piha, ja siitä on vain muutama askele maantielle, joka kulkee vähäisen koivumetsän lävitse. Tässä kauniissa seudussa kasvoi rovasti Honkasen seitsemäntoistavuotias tytär Maaria niin vapaana kuin kukka koivun juurella tuolla metsässä.

Maarian äiti oli kuollut jo hänen pienenä ollessansa. Yksi vanhempi sisar ja veli oli hänellä elossa; mutta Eeva, joka oli viisitoista vuotta häntä vanhempi, oli jo monta vuotta ollut naituna Tuomelan kartanoon Tyrvään pitäjässä. Vaan Aatu veli oli kahdenkolmattavuotinen, iloinen kuin lintu ja tavallisesti Maarian kumppanina. Vanha rovasti, joka paljon rakasti lapsiansa, oli itse opettanut Maaria tytärtänsä. Kun ilma oli kaunis ja raitis, sai hän juoksennella ulkona, mutta kun se oli pilvinen, luki hän ahkeraan isänsä kamarissa.

Maarian sisar Eeva oli nyt lastensa kanssa pappilassa. Lapset leikitsivät puutarhassa, ja Eeva istui Maarian kanssa lehtimajassa katsellen pienoisia.

»Maaria, sinä olet täällä niin yksin», sanoi Eeva. »Huomenna, kun lähden kotiin, täytyy sinun tulla kanssani Tuomelaan. Täällä vain kasvat ilman äidillistä ohjausta.»

»En tahdo jättää vanhaa isääni yksin», sanoi Maaria, »mutta muutamaksi viikoksi tulen mielellänikin».

»Isä kyllä antaa sinun tulla vähän maailmaa katselemaan», vakuutti Eeva, »ja vanha Leena talon toimet pitää yhtä hyvin kuin sinä».

»Eivät ole Tyrvään kuohuvat kosket niin suloiset kuin Hämeen saariset järvet», vastasi Maaria, »enkä usko, että aikani kuluisi siellä kauemmin. Taas jos äidillistä ohjetta tarvitsen, juoksen vain koivumetsän lävitse Koivumäelle. Siellä majurin rouva on kuin äiti minulle ja Hanna kuin sisar. Sielläpä välistä minulta kuluu päiväkin».

»Entä Hemmi», kysyi Eeva vähän nauraen, »onko hän mielestäsi kuin veli?»

Maaria ei ennättänyt vastata, sillä lapset huusivat: »Tulee vieraita, Koivumäen herrasväki!» ja samassa näkyikin jo Aatu tulevan Hemmin ja Hannan kanssa puutarhaan. Eeva ja Maaria läksivät iloisesti heitä vastaan. Nyt tuli myös rovastin kanssa majuri rouvineen puutarhaan, ja kaikki päättivät viettää illan siellä, koska ilma oli lämmin ja tyyni.

»Noh, Maaria kukkani», sanoi majuri, »sinäpä aina päivästä päivään tulet koreammaksi. Olet kohta yhtä muhkea kuin Tuomelan patruunessa, jos vain joudut saamaan itsellesi kartanon.»

»Kotini on minulle hyvä kartano, ja isäni suojassa on herttaista olla», vakuutti Maaria, »en tiedä mitään parempata.»

»Hm, niin tytöt aina sanovat, mutta toista ajattelevat», vastasi majuri.

Nyt tuotiin kahvia. Sen juotua nuoret läksivät pallonheittoon, ja seuran vanhempi puoli istui lehtimajassa katsellen nuorten iloa. Eevan vanhimmat lapset saivat myös olla pallonheitossa, mutta pienemmät leikitsivät sannassa ja katselivat, miten koreat pallot kilpailivat pääskyjen kanssa ilmassa.

Pian oli ilta kulunut, ja vieraat sanoivat jäähyväiset. Majuri ja hänen rouvansa läksivät hevosella pois, mutta Hemmin ja Hannan oli jalkaisin meneminen. Hemmi haki sisartansa, mutta rovasti sanoi hänen jo menneen Maarian kanssa. Kuultuansa sen Hemmi jätti hyvästi ja kiirehti heidän jälkeensä Aatun kanssa.

Hanna ja Maaria olivat vähän matkaa joutuneet edelle. Jo kuului illan hiljaisuudessa haapain suhina Haapakalliolta. Tämä kallio oli muutaman askeleen päässä maantiestä ja melkein puolimatka pappilasta Koivumäelle. Siihen asti nuoret useasti saattoivat toisiansa, ja sinne nytkin Hanna ja Maaria poikkesivat. He päättivät jutella siellä siksi, kunnes veljet sinne joutuisivat.

Kauan eivät jutelleet, ennenkuin Maaria sanoi: »Eivätkö veljemme tule jo? Kuulen äänen. Se on Aatu, joka laulaa.»

Tytöt kuuntelivat. Aatu lauloi raikkaalla ja selvällä äänellensä Oksasen kaunista laulua: »Mun muistuu mieleheni nyt suloinen Savonmaa» j. n. e. Hanna ja Maaria juoksivat kilpaa veljiänsä vastaan. Maarian posket hehkuivat, hän oli iloinen ja innostunut. Hemmi ei saanut silmiänsä neitosesta. Hän sanoi Aatulle: »Miksi lauloit Savonmaasta? Mikä on suloisempi kuin Hämeenmaa?»

»Laulan, niinkuin laulun sanat kuuluvat», vastasi Aatu, »ne ovat ihanat, ei niitä sovi parantaa. Olisin kenties paraiten sinun mielestäsi onnistunut, jos olisin laulanut: 'Mun muistuu mieleheni nyt suloinen Maaria.'

Hemmi naurahti vähän. Hän oli Aatun lapsuudenystävä eikä piitannut mitään Aatun pienestä pilasta.

»Aatu on aina vallaton», sanoi Maaria, »älä pahastu, Hemmi, hänen puheestansa. Huomenna taidan lähteä pois Eevan kanssa Tuomelaan; senpätähden erittäinkin täytyy meidän nyt hyvässä sovussa eritä».

»Tuomelaan, — vai lähdet sinä Tuomelaan! Mutta älä unohda lapsuudenystäviäsi, Maaria!»

»Mitä vielä», sanoi Maaria. »Vaikka kaikki muu unohtuisi maailmassa, niin lapsuuden ystävät eivät unohdu. Voi kuinka rakkaat ovat kaikki nämät puut minulle ja tuo Haapakalliokin ja puro, joka sen sivutse juosta lirisee.»

Hemmi juoksi ottamaan muutamia lemmenkukkia puron rannalta ja antoi ne Maarialle, sanoen: »Jää hyvästi ja ota nämät muistoksi». Maaria kiitti ja pisti ne neulalla rintaansa. Nuoret erosivat ja läksivät kukin kotiinsa.

Hemmi ei ollut tyytyväinen. Hänen mielestensä ei Maaria näyttänyt erittäin iloiselta muistokukkia ottaessansa. Sen hän kertoi sisarellensakin, mutta Hanna sanoi: »Ei ole Maaria lapsi enää. Eikö nuoren tytön pidäkin tunteitansa salata?»

»En tiedä», vastasi Hemmi. »Toivoisin Maarian olevan pienen tytön vielä. Silloin hän tuli aina ilolla vastaani ja taputteli poskiani.»

»Ole huoletta! Maaria kyllä pitää sinua rakkaana», vakuutti Hanna.

Hemmi pudisti päätänsä, mutta tuli kuitenkin tyytyväisempänä kotiin keskusteltuaan sisarensa kanssa.

* * * * *

Aatun ja Maarian kotia tullessa sanoi Eeva: »Ah, lemmenkukkia! Ne ovat varmaankin Hemmin antamia.»

»Niin ovat», vastasi Maaria, »ne kukat ovat aina olleet lemmikkejäni. Hemmi sen tiesi ja antoi ne sen vuoksi minulle».

»Ja Maaria oli iloinen», vakuutti Aatu. »Etkö ymmärrä, Eeva, että hän on varsin mielistynyt Hemmiin.»

»Aina sinä olet paha», sanoi Maaria. »Hemmi on minulle rakas lapsuudenystävä, mutta rakastunut häneen en ole. Jos hän menee taikka tulee, en ole siitä liioin surullinen enkä iloinen.»

»Saamme nähdä», oli Aatun vastaus.

2. ORPO.

Tyrvään pitäjässä Meskalan kosken rannalla oli pieni mökki. Siinä asui korpraali Teräsen leski kolmentoistavuotisen tyttärensä kanssa. He olivat suuressa köyhyydessä. Teräsen Riika (se oli lesken nimi) oli heikko ja kivulloinen. Kun hän oli terve, silloin ei heillä ollut puutosta, sillä Riika oli taitava kaikenlaisessa ompelutyössä.

Riika oli lukkarin tytär. Jo pienenä oli hän Tuomelan patruunan äitivainajalla ollut kasvattina, kunnes joutui naimisiin Teräsen kanssa. Riika oli nuorena ollut ihana ja miellyttävä tyttö. Siihen aikaan, jolloin hän oli Tuomelassa, eli vielä nykyisen patruunan velivainaja, luutnantti Kaarle. Tämä nuorukainen oli silloin Riikaan kovin rakastunut, mutta se rakkaus ei ollut vanhan patruunessan mielen mukaan, ja kun luutnantti läksi Venäjälle, vaati patruunessa Riikaa naimisiin Teräsen kanssa. Vaikka Riika oli tottunut kaikki aina tekemään emäntänsä käskyn mukaan, tuntui kuitenkin tällä kertaa käsky kovalta; mutta kaukana oli ystävä, joka häntä olisi suojellut. Hän taipui patruunessan tahtoon; ja kun luutnantti saapui taas kotiin ja kyseli Riikaa, sanoi patruunessa: »Riika on naimisiin joutunut. Hän on saanut rehellisen miehen, joka on hänen vertaisensa.» Silloin oli luutnantti vaalistunut ja sanonut: »Oi äiti, minun vertaisekseni hänet kasvatitte; miksi minulta hänet ryöstitte?» Eikä siitä asti ollut luutnantilla tervettä päivää, ja pian hän makasi vaaleana ja kylmänä. Hänen vanha äitinsä seurasi pian hänen jälkiänsä, ja kuolinvuoteellansa hän sanoi: »Mitä Jumala on yhteen saattanut, ei pidä ihmisten erottaman. Eri säädyn ei pidä estämän rakastavia toisiansa saamasta, jos vain ovat samalla sivistyksen kannalla. Minä olen erehtynyt, koska olen erottanut kaksi rakastavaista sydäntä; se on minulle paljon maksanut.»

Nyt he makaavat, äiti ja poika, rauhassa, ja Teränenkin on kuollut, mutta Riika asuu tyttärensä kanssa tuolla pienessä mökissä, — hän, joka kentiesi oli luotu Tuomelan kartanon emännäksi.

Nyt oli syyskuun alku. Ilta oli pimeä, eikä yhtään kynttilää ollut Riikan huoneessa; ainoastaan takassa paloi vielä vähäinen valkea, jolla Riika oli keittänyt kehnonpuolisen illallisensa. Hän oli ollut Tuomelassa pellavia lihtaamassa, ja se oli hänen heikolle ruumiillensa raskasta työtä. Väsyneenä hän vaipui vuoteellensa ja nukahti.

Kekäle takassa oli sammumaisillansa. Riikan tytär, nuori Niini, puhalsi kekälettä, ja valkea loisti taas kirkkaammin. Hän otti kaksi kirjaa ja luki tulen loistossa sieltä ja täältä vuorotellen molempia. Äiti heräsi unestansa ja sanoi: »Niini, varo silmiäsi! Aina, aina sinä luet. — Mitä on kaikki lukeminen auttanut minua?» puhui hän itseksensä. »Mitä luet, lapsi?» sanoi hän Niinille.

»Lännetärtä ja Runebergin runoelmia», vastasi Niini.

»Niin, niin!» sanoi Riika. »Runebergin runoelmat — ne antoi *hän* minulle. Se oli silloin, ne ajat ovat olleet ja menneet. — Miksi opetin lapseni ruotsia lukemaan? Sinä olet suomalainen tyttö, lue suomalaista raamattuasi, lapsi. Jumalan sana on ainoa lohdutus, kun kärsimme täällä maailmassa, ilman sitä vaipuisimme mitättömiksi. Sinä olet köyhä lapsi ja saat vielä ehkä kärsiä paljonkin elämäsi matkalla.»

»Olen mielelläni lukenut pientä raamattuani», — vastasi Niini, — »mutta en sitä aina halua lukea, ja nyt katsoessani Lännetärtä, jonka sain Tuomelan Helmiltä, sattui eteeni erittäin kaunis runoelma Mustalaispojasta. Minä nyt olen tässä koettanut, kuinka se kuuluisi meidän kauniilla suomenkielellämme. Tahdon teille, äiti, lukea ensi värsyn.» — Ja Niini luki, niinkuin sanat kuuluivat hänen käännöksesssänsä:

»Etelässä kaunis Spanja, Spanja on mun kotimaa; siellä lehevä kastanja Ebron rannall' humuaa; mandelkukat punertavat, hedelmöitsee viinipuu; siellä ruusut kaunihimmat, siellä kirkkahampi kuu.»

»Niin, niin!» sanoi Riika. »Siellä ruusut ovat kaunihimmat, siellä — siellä — sinä minun sydämmeni ainoa rakastettu täällä maailmassa, ehkä pian näemme toisemme —»

»Äiti, hyvä äiti, miksi olette välistä niin kummallinen?» kysyi Niini.
»Mikä teitä vaivaa? En ymmärrä puhettanne.»

»Sinä olet lapsi, Niini, etkä ymmärrä, vaikka äitisi sinulle kertoisi kaikki kärsimisensä maailmassa ja kaikki ilonsa. Mutta nyt joudu levolle, lapsi, äitisi ei voi hyvin ja iltayön lepo on ruumiille paras.»

Niini meni levolle, mutta hänen silmiinsä ei tullut unta. Hänen ajatuksensa lentelivät kauas ahtaasta mökistä. Hän ajatteli kaunista Espanjaa, josta hän oli lukenut, ja muisti samassa myös kiitettyä K—n pitäjää Hämeenmaassa, josta hän oli kuullut Tuomelan lasten paljon puhuvan. Hän ajatteli: »Voi jospa kerran pääsisin sinne, noille Hämeen korkeille kunnaille! Siellä laulaisin, jotta laaksot kajahtelisivat!» Näin ajatteli Niini ja oli onnellinen ajatuksissansa. Hän istahti vuoteellensa, ja mustat silmänsä kiilsivät kuun valossa. Mutta mikä loiste näkyi tuolta mökin akkunasta? Niini sen jo arvasi. Se tuli ravustajien pärevalkeista. Niitä aina syysöisin näkyy Meskalan kosken ympärillä. Niini katseli rapuvalkeita ja kuunteli sirkkaa, joka lauleli takankolossa. Moni ison kartanon lapsi olisi kamalana pitänyt sirkan sirinää, mutta Niinille se oli vanha tuttu. Se oli hänen kumppaninansa yksinäisyydessä, se oli hänen lapsuutensa ystävä.

Niinin katsellessa pärevalkeita ne lähenivät ja joutuivat ohitse, mutta tuossa taas tuli joukko rannalle, päresoitot kädessä. Niini tunsu nuot ravustajat, ne olivat Tuomelan lapset. Mutta kukapa tuo vieras nuori tyttö oli, joka kuului heidän seuraansa? Niini muisti kuulleensa, että Tuomelan patruunassa oli tullut kotiin ja tuonut nuoren sisarensa kanssansa, ja hän päätti vieraan neitosen patruunessan sisareksi.

Valkeat katosivat vihdoin, ja Niini läksi levolle ja nukkui. Aamulla oli kello viisi, kun hän heräsi äitinsä vaikeroimiseen ja kysyi: »Oletteko, äiti, sairastunut?»

»Olen», vastasi Riika. »Rinnassani on kova polte. Jos vain tulisi päivä, lähettäisin sinut Tuomelaan lääkettä hakemaan itselleni.»

Niini hyppäsi vuoteeltansa ja puki pikaisesti yllensä, sanoen: »Äiti, minä menen oitis Tuomelaan.»

»Ei, lapseni», sanoi Riika, »patruunassa ei vielä ole ylhäällä».

Kun päivä vähän hämäröitsi, läksi Niini Tuomelaan. Hänen sydämensä tykytti. Kiiruusti hän astui, tavan takaa pyyhkiellen esiliinallaan silmiänsä. Herrasmies ajoi hänen sivutsensa Tuomelaan päin. »Voi jospa olisin päässyt tuolla hevosella!» ajatteli Niini, mutta se oli jo mennyt. Niini rupesi juoksemaan, ja pian hän oli joutunut kartanoon. Hän meni kyökkiin, ja tuossapa oli sama neito, jota hän eilen oli katsellut rapuvalkean loistossa. Se olikin, kuten Niini oli arvannut, patruunessan sisar Maaria.

Maaria kuori rapuja kyökissä Niinin tullessa. Tyttö pyysi saada patruunessaa puhutella.

»Nuotkin ovat aina pyytämässä», ärjäsi kyökkipiika. »Ei nyt kukaan joudu patruunessaa kutsumaan, täällä on vieraita. Tule toiste.»

»Äitini on sairas», valitti Niini, »pyytäkää häntä pian, pian».

»Aina se on sairas», mutisi kyökkipiika. Mutta Maaria, joka näki tytön tuskan, lausui lempeällä äänellänsä: »Minä menen toimittamaan sinulle apua, lähde vain kotiin. Äitisi ehkä tarvitsee sinua.»

Niini kertoi nyt, miten kova polte oli hänen äitinsä rinnassa, ja itkien meni hän sitte kotiin.

Vieras, joka oli Tuomelassa, oli piirilääkäri Aarni Vakanen. Tohtori Vakanen oli etevimpiä miehiä. Hän oli virassansa muita taitavampi ja teki työnsä suurella tarkkuudella. Hän oli myös parhaassa iässsänsä, ja hänen suora luonteensa miellytti kaikkia, mutta vielä ei kukaan neitonen ollut häntä sitonut kultakahleihinsa.

Tohtori Vakanen puhui paraikaa patruunan ja Eevan kanssa, kun Maaria tuli sisälle.

»Orpanani, tohtori Vakanen, ja vaimoni sisar», sanoi patruuna.

Tohtori tarkasteli vähän Maariaa, mutta pian hän oli unohtanut koko tämän kukoistavan tytön.

Maaria kääntyi Eevaun, sanoen: »Teräsen tyttö oli täällä ja sanoi äidillänsä olevan kovan poltteen rinnassa. Mitä apua olisi hänelle hankittava?»

Tohtori kuuli Maarian puheen ja kysyi: »Missä hän asuu? Kyllä minä menen häntä katsomaan.» — Saatuansa tiedon hän jätti hyvästi ja läksi kiiruusti ajamaan sinne. Eeva käski kyökkipiian mennä Niiniä auttamaan Riikan hoitamisessa.

Ei kauan viipynyt, ennenkuin tohtori tuli Tuomelaan takaisin. Hän pudisti päätänsä ja sanoi: — »Teräsen leski ei kauan elä. Mutta, Eeva hyvä, eikö ole mitään parempaa hoitajaa kuin tuo suurisuinen piika, jonka sinne lähetit?»

Eeva tuumaili, mutta ei muistanut ketään sopivaa. Silloin Maaria sanoi:

»Kyllä minä menen häntä hoitamaan.»

»Mene vain», lausui Eeva, »kyllä se on hyvä, että Riika parka saa jonkun ymmärtäväisen ihmisen kanssa puhua; hänellä ei ole sopivaa puhekuumppania vertaistensa seassa».

Tohtori katsoi epäillen Maariaan ja sanoi sitte: »Joka paraiten loistaa tanssisalissa, se on usein kehnoin hoitaja sairashuoneessa.»

Maarian posket punastuivat. Häntä harmittivat nuot tohtorin sanat, ja hän vastasi: »Paremmen hoitajan puutteessa pidän kumminkin päätökseni ja lähden Niiniä auttamaan.» Ja Maaria läksi. Hän tuli Riikan mökkiin, jossa Niini istui äitinsä vuoteen ääressä itkien. Maaria pani kätensä hänen olallensa ja kuiskasi hiljaa: »Niini hyvä, minä tulen auttamaan sinua äitisi hoitamisessa. Maija saa mennä kotiin.» Maija meni, ja Maaria jäi lohduttamaan tyttöä.

Niini itki katkerasti ja sanoi: »Äitini, rakas äitini, mihinkä joudun, jos kuolette?»

»Jumala on orpoin isä», vastasi Maaria.

Riika katsoi kummastellen tuota kaunista neitosta ja lausui: »Niin nuori ja sentään jo niin vahva luottamus Jumalaan. Oletteko papin tytär?»

»Olen», vastasi Maaria.

»Niin se on», vakuutti Riika, »Jumala on orpoin isä; ja muista, lapseni, häneen turvata!»

»Miksi hän ottaa minulta äitini?» valitti Niini.

»Älä pyydä, mato, joka maassa matelet, hänen salaisia neuvojansa tutkistella», sanoi Riika, »vaan ota tyytyväisyydellä vastaan sekä murheet että ilot. Kaikki ne ovat meidän hyödyksemme.»

Näin kuluivat illat ja päivät mökissä. Maaria ja Niini hoitivat sairasta kaikella huolella, ja kun Riikalla oli paremmat hetket, antoi hän viisaita neuvojansa lapselleen. Neljä päivää oli Maaria ollut sairashuoneessa, kun Vakanen taas tuli rantamökkiin. Täällä oli kaikki käynyt hyvässä järjestyksessä, jonka Vakanenkin huomasi; mutta hän ei siitä mitään muuta maininnut, kuin että sairasta piti niin hoidettaman kuin tähänkin asti.

Vakasen mentyä Maaria jäi ihmettelemään tuota miestä, joka hänestä ei mitään piitannut. Se oli hänelle outoa, hänelle, jolle kaikki kilpailivat sanoa, mitä korviin olisi makeimmalta kuulunut.

Riikan hiljainen ääni herätti Maarian hänen ajatuksistansa. Riika pyysi istumaan. Samassa hän yskähti, ja kirkas veri virtaili hänen suustansa. Hän makasi nyt vaaleana vuoteellansa ja sanoi vähän aikaa levähdettyänsä: »Lapseni, jo jätän sinut ilman maallista turvaa. Ja muista myös, että puhdas maine on köyhän paras ja ainoa tavara. Jää hyvästi, pieni Niiniseni! — Minä tulen pian — pian — siellä on ilo loppumatta, lakkaamatta.» Ja huoneessa, jossa vastikään oli kuulunut sairaan tyytyväinen ääni, kuului nyt ainoastaan sirkan laulu ja orvon hiljainen itku. Riikan kärsimiset olivat loppuneet.

3. HUUTOKAUPPA.

Syyskuu oli keskivälissä. Lehdet koivikoissa olivat kellastuneet. Kirkon kellot kajahtelivat surullisesti pyhäaamuna. — Kenen kellot soivat? Ketä haudataan? — kyseli kansa, joka kuljeskeli kirkolle. — Teräsen Riikaa haudataan, — kuului vastaus. — Tuolla tulee saattoväki. — Ja siellä näkyikin vähäinen joukko mustiin vaatteisiin puettuja ihmisiä. Ne olivat kaikki Tuomelaan kuuluvia.

Niinin posket olivat kalpeat, ja hänen mustat silmänsä näyttivät vielä tavallista mustemmilta. Hän oli itkenyt paljon, mutta nyt hän ei saanut kynelettä silmiinsä. Hän oli murtumaisillansa, sillä mustalla mullalla peitettiin kaikki, mitä hän oli maailmassa rakastanut, hänen äitinsä.

Ihmiset, jotka katselivat lasta, sanoivat: »Tuo Teräsen joukko ei ikinä ollut vertaistensa kaltainen, ja kummapa tuo tyttö nytkin on, kun ei edes äitiänsä itke.»

»Kyllä minä ne tunnen», lausui eräs leveä lihava akka, »ne ovat kovanlaatuisia. Muistaakseni olen kuullut heidän olevan mustalaissukua, ja niin se onkin, kylläpä sen näkee tuosta tytöstäkin, joka on niin musta kuin kekäle. Ja äitikin noitui Tuomelan patruunan velivainajan niin, että jo olisi päässyt luutnantin kanssa naimisiin, ellei vanha patruunessa olisi siitä loppua tehnyt ja naittanut Riikaa

Teräselle. Teränen oli silloin vain vankka työmies, vaikka sittemmin meni sotaväkeen. Mutta luutnantti kuoli sulasta rakkaudesta.» Nyt kulki akan juttu suusta suuhun ja korvasta korvaan, sekä tosi että valhe yhteen sekoitettuna; mutta valhe Riikan noitumisesta ja mustalaissukulaisuudesta oli erittäinkin halullista kuulijoille.

Hautajaisten jälkeen Niini meni Tuomelaan. Patrunessa oli luvannut, että Niini saisi heillä olla siksi, kunnes hänelle koti hankittaisiin.

Nyt oli maanantai. Niini istui Tuomelan lasten kamarissa katsellen Meskalan kosken kuohua ja äitivainajansa pientä mökkiä rannalla. Voi, kuinka rakas oli hänelle ollut tuo pieni köyhä koti Nyt ei hänellä ollut kotia enää. Tyttö arveli huutokaupalle joutuvansa, ja minkäkaltaisen kodin hän sitte oli saava, se oli tietämätöntä. Hän itki katkerasti, mutta samassa hän kuuli salista puhetta. Se oli patruunan ja tohtorin ääni. Patruuna sanoi Niinin olleen huutokaupalla ja Niemen Marttiin vähimmällä maksulla ottaneen hänet. »Olisin minä tyttöraukalle paremman kodin suonut», lisäsi patruuna vielä.

»Ohoh», sanoi tohtori, »tuopa on kummaa! Täytyykö meidän maassa vielä ihmisten lasten olla huutokaupalla?»

»Niinpä se on», vastasi patruuna. »Kun kerran vaivaisten kassasta maksu tulee, niin pitää lapsen sille menemän, joka hänen vähimmästä maksusta ottaa vastaan.»

»Olisin minä pitäjän miehiä», vakuutti tohtori, »niin se ei tapahtuisi, vaan minä panisin lapsen tunnettuun hyvään kotiin ja maksaisin köyhäinkassasta kohtuullisen maksun. Kyllä niitä aina löytyy, jos ei yksi, niin toinen, jotka määrätystä rahasta ottavat lapsen kasvattaaksensa, emmekä myös vallan ole kelvollisten kasvattajien puutteessa; mutta huutokauppa on vain totuttu paha tapa.»

Niinin sydän sykki kummasti. Hän oli tuomittu rikkaalle Marttiinille, jonka rouva ja lapset olivat tunnetut kovin pahoiksi. Se oli kova tuomio, mutta tuo tohtorin puolustus, sepä oli kuin lääke haavalle. Olihan joku maailmassa, joka olisi tahtonut lievittää orvon elämää.

Yksi oli vielä huoneessa, joka kuunteli tohtorin puhetta. Se oli Maaria, joka oli tullut Niiniä lohduttamaan. Nyt tuli patruuna ja sanoi Niinin pian pääsevän uuteen kotiinsa, sillä Niemen Marttiin herrasväki oli luvannut tulla Tuomelaan ja sitte illalla viedä Niinin kanssansa.

Niini rupesi taas katkerasti itkemään, mutta Maaria sanoi: »Älä itke, Niini, koeta vain aina tehdä emäntäsi tahto, niin kentiesi ei sinulla ole yhtään hätää.»

Kauan ei Maaria joutunut lohduttamaan Niiniä, ennenkuin komeat vaunut ajoivat pihaan. Niemen Marttiini siinä oli perheinsä.

Marttiini itse oli ennen ollut kauppiana pienessä merikaupungissa, jossa hän tervan myynnistä oli tullut rikkaaksi. Hän ei muusta tietänyt kuin rahasta. Rahan mukaan hän ihmisetkin punnitsi. Mitä oli kaikki oppi ja taito — tyhjiä lörpötyksiä vain, jos eivät tuoneet suuria voittoja taskuun. Virkamiehistä ei hän pitänyt mitään; eihän niillä tavallisesti ollut paljo kolikoita. Pöyhkeänä hän kulki kuin tyhmä kalkkuna, ja perheensä oli samaa laatua. Hänellä oli vaimo ja kolme tytärtä, joista kaksi jo oli naimaijässä, ja kaksi poikaa, joista toinen oli alaikäinen. Hänen nuorin tyttärensä Ruusa oli tuleva Niinin hoitolapseksi. Siinä oli koko perhe, josta nyt näemme Tuomelassa kaikki muut paitsi kaksi nuorinta lasta.

Marttiin rouva istui leveänä sohvassa katsellen mielihyvällä tyttäriänsä. Vanhin, Emilia, olikin komea muodoltansa, mutta tyhmä ja ylpeä kuin vanhemmat. Toinen tytär, Hilda, oli taitava pianonsoitossa ja tahtoikin sillä loistaa. Nytkin hän seisoi pianon ääressä nuottikirjoja tarkastellen, mutta sieltä ehtimiseen silmänsä lentelivät ympäri, ikäänkuin hän olisi odottanut jotain. Jopa hän viimein kysyikin, eikö tohtori Vakanen ollut Tuomelassa, ja kun Eeva sanoi hänen paraikaa olevan heillä, näytti hän tyytyväiseltä. Tuo lihava rouvakin tuli heti puheliaammaksi ja sanoi:

»On se toki onni, että piirissämme on niin taitava tohtori kuin Vakanen. Monta monituista kertaa hän minutkin on parantanut, kun olen tullut kipeäksi harmista noitten pahain piikain tähden. Ennen olin myös joka päivä pelossa, että mieheni, joka on ylen lihava, voisi saada halvauksen, mutta kyllä nyt saa olla hyvässä turvassa, kun on tuo viisas tohtori meillä. Se vain on paha, että hän ei ole nainut vielä. Meidän Emilian olisi jo kauan tarvinnut häntä puhutella, mutta hän on niin jo, ettei hän voi naimattoman tohtorin kanssa puhua.»

»Onko Emilia kipeä?» kysyi Eeva. »Eipä hän siltä näytä.»

»On», vastasi rouva. »Jo kauan hän on sairastanut sydämentykytystä. Mutta johtui mieleeni, mitä äskettäin kuulin, että patruinessalla on sisar täällä.» Rouva ei ehtinyt sanoa enempää, ennenkuin kaksi

ovea aukeni; toisesta herrat tulivat sisälle ja toisesta Maaria.

Emilian ja Hildan silmät pyörivät. Heillä oli paljo katseltavaa. Tuollapa oli nyt tohtori, joka olisi ollut hyvä saalis, sillä hänellä oli suuri palkka; olisipa kyllä kelvannut olla tohtorinnana. Tuo ihana tyttö taas, joka heitä tervehti, niin suloisesti katsellen suurilla sinisilmillänsä, hänkin välttämättömästi vaati heidän huomiotansa. Marttiin Lassikin seisoikin korpikuusi eikä muistanut tervehtiä, vaan jäi katselemaan Maariaa. Tohtorikin näkyi ihastuksella silmäilevän häntä ja sanoi vähän hymyillen: »En ole teitä vielä nähnyt tänä päivänä.» Maaria kumarsi vähän ja kääntyi heti pois, ajatellen itseksensä: »En voi hänen kanssansa puhua; kumma, miten häntä pelkään», ja iloinen Maaria tuli oikein vakavaksi nyt kuten aina, milloin tohtori oli seurassa.

Tervehdittyänsä Maaria kääntyi Hildan luo, joka nojaten pianoa vastaan tarkasteli nuottikirjoja, ja kysyi: »Soitatteko pianoa?»

»Soitan», vastasi Hilda. »Enkä muuta halua tehdäkään kuin aina soittaa, se on työni aamusta iltaan.»

»Kyllä soitto on ihanaa, kun sillä itseänsä huvittaa moninaisten töittensä jälkeen», sanoi Maaria, »mutta aivan yksipuolista olisi mielestäni tehdä sitä aamusta iltaan asti.»

Hilda, joka halusta tahtoi tohtoria juttelemaan kanssansa, vastasi: »Ei suinkaan. Tohtori, tulkaa minua puolustamaan! Eikö ole tosi, että yhtä työtä saattaa tehdä aina aamusta iltaan; niinpä tohtorikin parantaa sairaita päivät pitkät.»

Tohtori Vakasen suu kävi vähän ilvenauruun, kun Hilda häntä vertaili itseensä, ja hän sanoi: »Se on minun ammattini. Jokainen, jonka on onnistunut valita itsellensä sopiva ammatti, tekee työnsä halulla, sillä silloin hän tietää olevansa pieni ase maansa hyödyksi. Varmaan tekin opettatte muille tuota ihanaa soittotaitoa, muutoin työni olisi aivan yksipuolista ja itsekästä, jos sitä tekisitte vain oman itsenne huviksi eikä kenenkään hyödyksi.»

»Minäkö muita opettaisin? En suinkaan», vastasi Hilda. »Kuka sitä tekisi, jonka siihen ei pakkoa ole?»

»Eihän sitä muut tee kuin köyhät», sanoi Marttiin rouva, »melkein kaikki koulunopettajatkin, näette, ovat köyhiä.»

»Ja kuitenkin», vakuutti tohtori, »uhraa moni varallinenkin nuorukainen halulla rahansa saadaksensa opettajavirkaan tarvittavaa oppia ja taitoa. Hän tietää olevansa ase, eikä vähinkään, kansansa hyödyksi, ja sepä tieto täyttää hänen sydämiänsä tyytyväisyydellä ja antaa hänelle voimaa hänen raskaaseen työhönsä.»

Maaria katseli ihastuksella tohtoria. Hän ajatteli: »On tuo mies todellakin jalo ja järkevä. Hän ei olekkaan ylpeä, niinkuin luulin.»

Nyt tuli Eeva ja sanoi: »Minä tahdon katkaista riitanne ja pyydän Hildaa soittamaan meille vähäisen, ja ehkä Emilia laulaa.»

»Aivan kernaasti tahdon soittaa», vastasi Hilda, ja tohtoriin katsahtain hän lisäsi: »jos vain sillä voin huvittaa muita kuin ainoastaan itseäni.»

Tohtori ei ollut enää kuulevinansa, hän vain puhui Marttiin kanssa laivoista ja kaupasta.

Maaria toi uusia nuottivihkoja. Siinä heillä oli monta kaunista suomalaista ja ruotsalaista laulua valittavana, mutta Emilia sanoi: »En ole tottunut laulamaan paljon muita kuin saksalaisia lauluja.» Koska niitä ei täällä löytynyt, täytyi heidän kumminkin tyytyä erääseen ruotsalaiseen lauluun, joka olikin erittäin kaunis.

Lassi, joka Maariaa oli puhutellut melkein koko laulun ajan, kyseli nyt häneltä: »Ettekö te soita? Vai laulatteko?»

Maaria vastasi sekä laulavansa että soittavansa, mutta kanteletta eikä pianoa, ja nyt kaikki pyysivät häntä soittamaan. Maaria meni ottamaan kanteleensa ja rupesi laulamaan Runebergin runoelmaa Talonpojan pojasta.

Kun Maaria oli laulunsa lopettanut, olivat kaikki salissa ääneti, ikäänkuin olisivat pelänneet puheen häiritsevän niitä suloisia tunteita, joita ihana soitto ja laulu oli tuottanut heidän sydämiinsä. Tohtori katkaisi viimein äänettömyyden, kysyen Maarialta, kuka tämän laulun oli ruotsista suomentanut.

»Niini Teränen», sanoi Maaria.

»Niini Teränen! Vai se!» huusi Marttiin rouva kummastellen. Tohtori sanoi lisäksi: »Onpa oikein

vahinko, että se lapsi ei saa mitään kasvatusta.»

»On», lausui Maaria; »hänellä on erinomainen tiedonhalu».

»Niinpä sen sanotaan olevan turhamainen», sanoi Marttiin rouva. »Mitä hän tuommoisella taidolla tekee? Paras tytölle olisi, että häntä pidettäisiin kovassa työssä, niin hän kelpaisi ihmisille ja saisi maailmassa vaatetta ja ruokaa.»

»Vaate ja ruoka on hyvä asia, mutta ne eivät ole kaikki tässä maailmassa», virkkoi tohtori. »Olisi ainakin suotava, että se, jolla on kykyä ja halua kaikenlaisiin taitoihin, saisi opilla halunsa tyydyttää.»

Heidän niitä ja näitä juttellessansa oli jo ilta kulunut, ja vieraat läksivät pois, vieden kalpean Niinin kanssansa. Iso Vahti haukkui vielä muutaman haukunnan, ja Marttiin komeat vaunut eivät enää näkyneet.

Vierasten mentyä sanoi patruuna tohtorille: »Ei sillä tavalla pidä rikkaita naisia kohdella, kuin sinä teet.»

»Kuinka niin?» kysyi tohtori.

»Noh, ainapa sinä mutisit vastaan, jos isä, äiti taikka tyttäret puhuivat. Näkyi selvään, että sinua ei miellytä kaupparmiehet eikä heidän perheensä.»

»Ei suinkaan, sinä olet väärässä. Minä kyllä annan joka säädylle arvonsa. Ei ole virkamies porvaria parempi, kaikki olemme yhtä tarpeelliset ja yhtä arvokkaat, kun vain kukin teemme työmme kunnollisesti; mutta nuo pöyhkeät ihmiset, jotka rahalla kaikki punnitsevat, olkoot ne vaikka missä säädyssä taikka ammatissa, ovat aina naurettavia.»

Se oli tohtorin viimeinen ilta Tuomelassa tällä kertaa. Jo seuraavana päivänä hän jätti jäähyväiset ja lähti kotiinsa ajamaan.

Suitset makasivat höllänä hevosen selässä, ja Vakanen tuumaili itseksensä yhtä ja toista. Hän hieroi silmiänsä, ikäänkuin olisi sillä saanut ajatukset selvenemään, mutta turhaan — punaiset posket ja siniset silmät pyörivät aina hänen edessään. Vihdoin hän tuli perille. Kotinsa tuntui hänestä tyhjältä, hän oli väsynyt eikä viitsinyt olla ylhäällä, vaan pani maata, mutta uni ei tahtonut tulla hänen silmiinsä. Kauan hän käänteli itseänsä, ennenkuin vihdoin nukkui uneksien sinisistä silmistä, kanteleesta ja suloisesta laulusta.

4. ODOTTAMATON KOHTAUS.

Kesäaurinko paistoi taas kirkkaasti. K—veden aallot loiskivat hiljaisesti pappilan rantaan. Vieno länsituuli tuoditteli vanhojen puitten latvoja pappilan puutarhassa, jossa Maaria käveli poimien sireenikukkia.

Maaria oli viipynyt Tuomelassa enemmän, kuin ensin oli aikonut. Hän oli saanut esteitä, jotka hänen kotiinlähtöänsä viivyttivät. Niini Teränen oli siihen ollut aiheena.

Niini oli joutunut pahaan paikkaan, niinkuin Tuomelan patruuna pelkäsikin. Marttiin nuorempi poika varsinkin oli paha ja ilkeä hänelle. Hän oli huomannut Niinin useasti lukevan niitä muutamia kirjoja, jotka hän oli perinyt äidiltänsä, ja niistä erittäinkin rakastavan Runebergin runoelmia. Poika oli ottanut kirjan ja uhannut heittää sen pesään. Niini istui juuri pieni Ruusa sylissä, kun hän näki kirjansa vaarassa, tuon kirjan, jonka hänen äitinsä oli saanut ystävältänsä ja jota hän aina oli suuressa arvossa pitänyt.

Niini huusi kerran kovasti ja hyppäsi ylös pelastaaksensa kirjaansa; mutta mikä tapahtuikaan? Pieni Ruusa putosi sylistä, ja jalka niveltyi. Nyt tuli Niinille pahat ajat. Hän oli syyllinen, se oli tosi ja hän sen itsekin tunsu, mutta siitä häntä myös piestiin ilman armoa. Hänen rakas kirjansa oli joutunut tulen omaksi, ja pieni Ruusa, ainoa, joka hänelle oli rakas tässä perheessä, vaikeroitsi hänen tähtensä. Tuo ilkeä poika, joka oli kaiken alkusyy, pääsi rangaistuksesta vapaaksi, niinkuin ei mitään olisi tehnyt.

Tohtori Vakanen, joka noudettiin Niemen kartanoon, oli pian lapsen jalan sijallensa laittanut, mutta pahempi oli Niinin. Hän oli pelästyksestä ja kovasta piekseemisestä niin runneltu, että joutui sairaaksi. Tohtori Vakasen, joka oli tunnollinen ihmisystävä eikä tehnyt eroa rikkaan ja köyhän välillä, kävi sääli

Niini rukkaa. Hän kuuli kyllä Marttiin perheen puhuvan sitä ja tätä »kelvottomasta Niinistä, joka ei viitsinyt lasta hoitaa, vaan luki tuiki turhamaisia kirjoja»; mutta Vakanen kysyi Niiniltä itseltään, miten tämä onnettomuus oli tullut, ja Niini puhui kaikki niin, kuin tosi oli. Niemeltä tohtori läksi Tuomelaan, jossa hän kertoi, miten kurjassa tilassa Niini oli, ja sanoi Maarialle: »Eikö olisi mahdollista, että kävisitte häntä katsomassa? Niemellä ei hänelle paljon hoitoa anneta, mutta se olisi lapselle sangen tarpeen.»

Maaria hymyili ja lupasi sen tehdä halusta, koska lapsi oli hänelle rakas.

Tohtori sanoi vielä: »Kun ensi kertoja seurassanne vietin, mittasin teitä väärällä mitalla. Antakaa se minulle anteeksi.»

»Sen olen jo aikoja sitte tehnyt», vastasi Maaria, mutta hän ei uskaltanut katsoa tohtoriin, vaan riensi pois huoneesta ja läksi Niemelle. Siellä hän kävi nyt joka päivä, siksi kuin Niini parani. Mutta vielä oli yksi onnettomuus tapahtuva.

Emilia oli ollut Tuomelassa. Siellä tytöt olivat vaihetelleet sormuksiansa, eikä Emilia pois lähteissään huomannut, että hänen sormuksistansa yksi oli unohtunut Maarian sormeen. Illalla levolle mennessään hän laski sormuksensa pöydällä olevalle neula-astialle. Aamulla puettuansa vaatteet yllensä otti Emilia sormuksensa — mutta kumma — yksi oli poissa. Missä se oli? Niini oli ollut kamarissa. — »Hän sen varmaankin on vienyt», — ajatteli Emilia ja käski Niinin hakea sitä; mutta kun se ei löytynyt, sanoi hän: »Sinä kelvoton sen varmaankin olet varastanut.»

Kauhistuksella Niini kuunteli näitä syytöksiä ja vastasi: »Varastanut en ole, ja Jumala varjelkoon minua sitä ikänä tekemästä.» Hän oli vaalistunut, ja siitä tuli Emilia vielä enemmän vakuutetuksi, että tyttö oli syyllinen.

Illalla oli Niini tavallisuuden mukaan nukuttanut Ruusan, mutta kun maata pantiin, ei löytynyt Niiniä mistään. Marttiini ja hänen perheensä luulivat tytön karanneen, varastettu kalu mukanaan, ja lähettivät palvelijansa häntä hakemaan. Palvelija ei hakenutkaan, kun toivoi vain Niinin pääsevän karkuun; hänenkin tuli sääli tyttöä rukkaa. Tultuansa maantietä pitkin Tuomelaan hän meni väentupaan ja kertoi siellä, että Niini oli karannut, kun häntä oli syytetty kultasormuksen varastamisesta. Kyökki-Maija juoksi oitis uutisia juttelemaan herrasväelleenkin. Kuultuansa Maijan puheen muisti Maaria heti sormuksen, jonka Emilia oli unohtanut hänen sormeen, ja lähetti sen palvelijan mukana Niemelle. Kun palvelija toi sormuksen Emilialle ja sanoi, missä se oli ollut, punastui Emilia, sillä nyt hän muisti unohtaneensa sen Tuomelaan. Vähän silloin pisti hänen omaatuntoansa. — Maaria viipyi vielä jonkun aikaa Tuomelassa, hän toivoi saavansa tietoja Niinistä, jonka yhteyteen kohtalo hänet niin useasti oli vienyt; mutta Niini oli poissa, hänestä ei mitään kuulunut.

Kaikkein näiden asiain tähden tuli Maarian lähtö viivytetyksi. Mutta nyt hän oli kotona, ihanassa, rakkaassa kodissaan. Hän poimi kukkia ja ajatteli, miten aika oli vierinyt, sitte kun hän kotoa läksi. Syksyn tuulet olivat raivonneet, talvi luonut kinoksiansa ja kevätaurinko ne säteillänsä sulattanut, ja nyt oli taas lämmin, ihana kesä; tuo aika, jonka hän oli poissa ollut, vaikka pitkäkin, tuntui hänestä kuitenkin varsin lyhyeltä. Hän ajatteli itseänsä — hänkin oli mielestään muuttunut. Hän oli iloinen ja suruton kuin lapsi, kodista lähteissänsä, mutta nyt hän tiesi mitä oli kaipaus; kaikki ei ollut enää niin täydellistä kuin ennen. Syvällä hänen sydämessään oli tallennettuna kuva, jonka jalo ja vakava muoto häntä ihastutti. — Hänen näin ajatellessaan oli koppa, johon hän kukkia poimi, tullut täyteen, ja hän läksi pois puutarhasta Koivumäelle päin.

Maaria oli kaunis kuin kukkanen kesällä, kulkeissansa kukkakoppa käsivarrella, lyhyt takki olalla ja päässä valkoinen hattu, jonka punaisia nauhoja länsituuli heilutteli. Kun hän oli joutunut Haapakallion lähelle, tuli Hanna häntä vastaan. Iloisesti tervehdittyänsä tytöt riensivät yhdessä Haapakalliolle. Heillä oli aikomus koristaa kallion kahvipaikka kukkasilla, sillä he odottivat tänä päivänä veljiänsä kotiin yliopistosta. Nyt he sitoilivat kukista kiehkuroita pöydän koristeeksi ja asettivat siihen myös kiiltävät kahvikupit.

Tytöt eivät vielä saaneet koristuksiansa valmiiksi, ennenkuin jo kuulivat pikaisesti astuvien jalkojen äänen, ja samassa nuoret ylioppilaat syleilivät kumpikin sisartansa.

Hemmi ja Aatu näkivät ihastuksella, miten Haapakallio oli koristettu heidän tähtensä, ja miten sisaret olivat paljon vaivaa nähneet sitä tehdessään. Nyt he istuivat mielihyvällä kahvipöydän ääreen ja rupesivat uutisia juttelemaan Helsingistä. Hupaista olikin tytöille kuulla yhtä ja toista tuolta komeasta pääkaupungista.

* * * * *

Parin virstan päässä Haapakalliolta kulki eräs kalpean näköinen tyttö. Hän oli hoikka ja vähäläntäinen kooltansa, mutta hänen erin viisaasta muodostansa näki hänen kumminkin olevan noin

viidentoistavuotisen. Hänen hiuksensa olivat syysyötä mustemmat, ja hänen suurista mustista silmistänsä näkyi, että kärsimiset tälle lapselle eivät enää olleet outoja. Hän pyyhkieli aina tavan takaa kyöneleitä silmistänsä, syvä huokaus nousi hänen rinnastansa, ja hän rupesi kauniilla äänellä laulamaan:

»Tuoll' pilvet rientää turvatta nyt tuulen huvina, ja ilman maatta, kodotta mik' ompi elämä?»

Vähän matkaa hänen edellensä kulki positiivisoittaja. Tämä, kun kuuli tytön laulun, kummasteli hänen kaunista ääntänsä ja seisahtui odottamaan. Puhuttuansa tytön kanssa ja kuultuansa hänen mieron tietä kuljeskelevan, hän kehoitti häntä mukaansa soiton vaihteeksi laulamaan. Soittaja lupasi siitä rahasta, minkä hän ansaitsisi, antaa tytölle osan.

»Saapa tuotakin koettaa», sanoi tyttö huoaten. Sitte he kulkivat edellensä, kunnes kuului haapain suhina Haapakalliolta ja näkyi iloisia nuoria.

»Menkäämme tuonne soittamaan», sanoi positiivisoittaja. Muutaman askeleen päähän kalliosta he nyt seisahtuivat, ja Niini, joka seisoi selin kalliioon, laului:

»Etelässä kaunis Spanja, Spanja on mun kotimaa, siellä lehevä kastanja Ebron rannall' humuaa; mandelkukat punertavat, hedelmöitsee viinipuu; siellä ruusut kauniimmat, siellä kirkkahampi kuu.

Rinnassani huokaukset poijes vaatii minua; jätän kaikki huvitukset, jos vain pääsen kotia. Kotimaani ompi Spanja; riennän kotikunnaille, missä lehevä kastanja varjon antaa haudalle.»

Maaria, joka tytön laulaessa oli ajatellut: »Missä olen tuon äänen ennen kuullut?» — tuli nyt tytön luo ja huusi samassa: »Niini!» — »Maaria!» sanoi tyttö, ja hänen silmänsä näyttivät erinomaisen iloisilta. Mutta pian katosi ilo hänen muodostaan. Hän muisti kultasormusta ja ajatteli: »Ehkä Maariakin luulee minua syylliseksi.» Maaria sen huomasi ja arvasi syyn, jonka tähden puhuikin heti Niinille, miten sormuksen laita oli. Niiniltä putosi ikäänkuin taakka sydämmeltä. Hän oli taas ihmistenkin edessä puhdas ja viaton.

Positiivisoittajan hän jätti ja seurasi Maariaa ja hänen kumppaneitansa, joille Maaria muutamilla sanoilla koetti selittää Niinin elämänvaiheet.

Niini nyt kertoi myös itse, miten hän läksi karkuun. Hän juoksi koko yön, sanoi hän, tietämättä, mihin meni. Sen hän vain tiesi, että pois, kauas pois hänen piti menemän. Sitte vasta, kun hänen tuli vilu ja nälkä, huomasi hän pahasta pahaan joutuneensa. Hänen täytyi kerjätä, »ja raskas on mieron tietä kulkea», lausui hän. »Kun kesäpuoli rupesi tulemaan», jatkoi Niini, »oli minulla vähän parempi olo. Silloin sain hiukan työtäkin monessa paikassa, ja nyt viimein parin virstan päässä täältä tapasin tuon positiivisoittajan, jota hänen pyynnöstään aioin seurata ja laulamisella ansaita leipäni. Mutta onneni johdatti tänne askeleeni, ja nyt rukouksen teitä pitämään minut luonanne. Älkää panko minua tuonne outoon maailmaan!»

»Kyllä saat kodin täällä», sanoi Maaria, »mennään vain isäni kanssa tuumailemaan, mitä tehtäisiin».

Maarian sydämmessä syntyi päätös. Hän tahtoi tehdä Niinin niin onnelliseksi, kuin mahdollista olisi. Hän tahtoi olla ase *sen* kädessä, joka ihmisten onnet jakaa. Hartaasti hän pyysi isältänsä saada pitää Niiniä luonansa. Hemmi ja Aatu olivat luvanneet antaa Niinille opetusta; isän lupa vain vielä puuttui.

Rovasti tuumaili. Häntä ei oikein miellyttänyt tuo asia; hän piti sitä vain nuorten hullutuksena. Mutta vihdoin, kun Maaria puhui, miten oli havainnut Niinillä olevan erinomaiset lahjat, sanoi hän: »No, jääköön sitte tänne teidän oppilaaksenne.»

Maaria saattoi Niinin vähäiseen kamariin, sanoen: »Nyt, Niini, saat oppia ja taitoa niin paljon kuin haluat. Minä tiedän sinun sitä kaivanneen; ja kun sinulla vain on aikaa, tulet kanssani juttelemaan.»

»Oi, tämmöistä onnea en ole saattanut uneksiakkaan», lausui Niini. »Sitte kun äitini mullalla peitettiin, ei ole minulla iloista päivää ollut, ennenkuin tänään, kun teidät näin. Oi, nähneekö äitini nyt, miten köyhä tyttönsä on onnellinen? Jumala siunatkoon teitä! Te olette minun onneni enkeli.»

»Älä siitä puhu», vastasi Maaria, »ja jää hyvästi, sillä nyt sinun täytyy levätä».

Niini istui kamarissa olevan vuoteensa reunalle, ja harras kiitos nousi hänen sydämmestänsä Luojuille, joka hänen askeleensa tänne oli johdattanut. Hän otti vielä pienen raamattunsa ja luki siitä vähäisen. Sitte hän meni levolle; hän oli väsynyt sekä matkastansa että mielenliikutuksista. Ja seuraavana päivänä alkoi hänen koulunkäyntinsä.

5. KIHLAUS.

Vuodet vierivät edellensä ilman mitään erinomaista tapausta. Maaria vain aina välimmiten oli jonkun viikon Tuomelassa, jossa hän yhä enemmän oppi tuntemaan sitä jaloa miestä, jonka kuvaa hän tallensi sydämessänsä. Niini oli ahkerasti lukenut, ja Maariaa hän oli myös paljon työllänsä auttanut.

Nyt oli kolme vuotta kulunut siitä, kun Niini tuli pappilaan. Hän oli erinomaisella tarkkuudella ja ymmärryksellä opittavansa oppinut, jonka tähden Aatu ja Hemmikin ilolla hänelle jakoivat tietojansa.

Niini oli nyt kahdeksantoista vuoden vanha; hän ei enää ollut lapsi, vaan nuori neitonen. Sen tunsikin hän itsekin — ja jota paremmin hän sen tunsikin, sitä enemmän syntyi hänen sydämessänsä halu saada joku itsenäinen työala.

Niini istui vähäisessä kamarissansa kehräten ja ajatellen, mitä hänen piti tekemän. Hän oli useasti ajatellut: »Voi, jospa kansan lapset kaikki olisivat niin onnelliset kuin minä, että saisivat oppia ja taitoa!» Nyt muistui hänen mieleensä Jyväskylän seminaari; »entä jos pääsisin sinne», ajatteli hän, »ja sieltä sitte vihdoinkin ehkä K—n pitäjään kansakoulunopettajattareksi. Sittepä voisin jotakin hyvää vaikuttaa.» — Niinin silmät kiilsivät ilosta, hän jo näki tulevaisuuden edessään, näki itsensä opettamassa kansan lapsia. Oi iloinen tulevaisuus! Mutta saattoiko hän jättää tämän ihanan K—n pitäjän? — Mikä piti näitä tuumia vastaan? — Yksi tunne Niinin sydämessä, jonka hän nyt vasta huomasi. Se oli sinne kasvanut hänen tietämättänsä päivä päivältä, viikko viikolta ja vuosi vuodelta. Hän rakasti toista opettajaansa, hän rakasti Hemmiä »Hemmiä minä rakastan», sanoi hän itsensä, »Hemmiä, joka Maarian tähden tuli minun opettajakseni. Maariaa *hän* rakastaa — ja kukapa saattaa nähdä Maarian ja olla häneen rakastumatta — mutta hänen sydämessänsä asuu jo toinen. Hemmi rukka! Yksin kuljet sinä, yksin minä, etkä ikinä saa aavistaakkaan kerjäläistyön, jolle oppia annoit, rakastuneen opettajaansa.» — Näin hän ajatteli ja alkoi taas kiiruunin kehrätä. Kehrätessään hän rupesi laulamaan; laulu oli Runebergin »Palveleva tyttö», jonka Niini oli suomentanut. Hän laului:

»Jos pyhäkellon soidessa jo oisin juhlaahteissa, ja jospa yö jo joutuisi ja pyhäpäivä koittaisi!

Ja viikkotyöni tehtyä
mä aamusaarnall' käydessä
nyt näkisin sen kirkolla,
ken kaivannut on kultaansa!

Jo yksin kirkkomäellä
hän seisoo ennen minua
ja katsoo pitkin järveä
nyt kansan suurta joukkoa.

Hän siellä etsii minua;
jo lähestymme kirkkoa,
ja kohta tulen joukosta
ja kättä annan ilolla.

Nyt laula, sirkka iloinen!
Kun päre näkyy palaneen,
niin minä saan jo nukkua
ja näen kullaa unissa.

Mä istun täällä, kehrään vaan, ei ole rulla puolellaan. Ja koska loppuu kehruni, ja koska ilta joutuvi?»

Laulunsa lopetettuaan hän oli taas iloisempi ja päätti mennä Maarian kanssa juttelemaan. Mutta ensin hän läksi puutarhaan ja näki, poiketessansa käytävältä toiselle, Hemmin ja Maarian istuvan keinulaudalla. Nuorukainen oli vaalea kuin lumi, ja Maarian poskilla kyyneleet välkkyivät. Heidän välillensä oli jotain tapahtunut. Hemmi oli rakkautensa ilmoittanut Maarialle, sen Niini heti huomasi, ja heitä pikaisesti tervehdittyänsä hän kiirehti sisälle asuinhuoneisiin, mutta Maaria seurasi häntä, ja Hemmi jäi yksin puutarhaan. Hän istui siellä vakaana, ääneti; vihdoinkin hän sanoi itsensä: »Aavistukseni kävi toteen — sinä et rakastanut minua, Maaria. Maaria! Miksi oli rakkautesi ainoastaan ystävän rakkaus? Miksi et voinut tulla omakseni?» Nuorukainen itki, vaan pian hän nousi ylös; vielä hän oli vaalea, mutta hän oli tehnyt päätöksen. »Valitus ei ole miehen», ajatteli hän. »Työtä tahdon tehdä, pois tahdon mennä takaisin Helsinkiin ja siellä viisauden lähteestä itselleni tietoja ammentaa; ehkä sitte jotain voin tehdä maani hyödyksi.» Ja nyt hän meni samaa tietä kuin äsken tytötkin.

Salissa Hemmi kohtasi rovastin ynnä Maarian ja Niinin. Niini oli tuumailut seminaariin lähtemisestänsä, ja rovasti oli sen sopivaksi nähnyt, koska Niinillä siihen oli halua. Nyt sanoi myös Hemmi päättäneensä lähteä pois Helsinkiin, vieläpä aivan heti; hän tahtoi vain sanoa jäähyväiset ensin.

»Kaikkipa nyt aiotte meidät jättää», lausui rovasti.

Ja nyt Hemmi jätti hyvästi ja kiirehti pois, mutta portailta hän palasi vielä takaisin ja sanoi, katsoen saliin, jossa Maaria seisoi: »Vielä kerran hyvästi, Maaria, rakas lapsuuteni ystävä! Muista joskus minua!» Vähän aikaa vielä kuului ratasten jylinä, ja Hemmi oli matkoissaan.

Muutaman hetken kuluttua siitä, kuin Hemmi läksi, tuli posti ja postissa kirje Maarialle. Kirje oli Tyrvään pitäjältä. Maaria aukaisi sinetin ja luki vähän aikaa. Ruusu ruusun perästä nousi ja katosi hänen poskillansa. Hän vei kirjeen isällensä, ja Niinille hän sanoi: »Kirje on Aarni Vakaselta; tuo *jalo* mies rakastaa ystävästäsi. Oi Niini, kuinka olen onnellinen!»

Niini iloitsi ystävänsä onnesta, mutta pois hän tahtoi, tuonne pieneen kamariinsa taas. Hän kaipasi yksinäisyyttä. Tultuansa kammioonsa hän istui tuolille ja painoi päänsä käsiinsä katkerasti itkien; vaan hetken perästä hän pyyhkieli kyyneleet silmistänsä, lausuen: »Pois tahdon riipiä surut sydämmestäni ja tehdä työtä ahkerasti!»

Kiire oli pappilassa. Kangaspuut jyskivät, rukit hyrisivät, ja vanha Leena levitteli palttinakankaita kedolle valkenemaan. Kumma ei ollutkaan, että kiire oli, koska Maaria oli morsian ja vuoden päästä aiottiin pitää häät. Niinin myös oli lähteminen Jyväskylään jo heinäkuun loppupuolella.

6. HÄÄT.

Taas oli vuosi kulunut, ja kesäaurinko paistoi lämpimästi. Sireenit ja pihlajat olivat täydessä morsiuspuvussansa, ja pihalla oli portaitten ympärille taajaan koivuja pistetty. Joku juhla oli tulossa.

Pappilan salissa aukaistun akkunan ääressä istuivat mies ja neitonen, joitten silmistä onni ja autuus loisti. Nämät nuoret olivat Aarni Vakanen ja Maaria. Kaikki tuntui heistä niin suloiselta. Leivosen visertelemisenkin kuului ikäänkuin onnentoivotukselta, sillä tänä päivänä oli heidän häpäivänsä. Kukkaset tuoksuivat heidän ympärillensä, ja he istuivat siinä kuiskaten onnestenssa toinen toisellensa.

Salin viereisestä kamarista kuului iloinen puheen liperteleminen. Pöytä siellä oli asetettu lattian keskelle, ja sen ympärillä istuivat Hemmi ja Aatu, jotka nyt olivat kandidaatit, Hanna ja Niini sekä Eevan vanhimmat lapset Ilmiö ja Helmi. Suuri kasa myrtinoksia oli pöydällä heidän edessänsä. He sitelivät kruunua Maarialle. Tytöt sitoilivat myös itsellensä myrttikiehkuroita, sillä he olivat valitut morsiusneitosiksi. Hemmi, Aatu ja nuori Ilmiö olivat kutsutut sulhaspojiksi, ja heidätkin piti merkittämän myrtinoksalla, joka oli pistettävä takin rintapieleen.

Niini oli paljon muuttunut, sitte kun viimeksi hänet näimme K—n pappilassa. Hän oli sekä ruumiin että hengen puolesta aivan toinen. Hänen silmänsä loistivat ilosta. Hän tiesi elämällensä nyt olevan jonkin tarkoituksen, sillä hän oli tuleva kansakoulunopettajattareksi.

Kaunis hän oli istuessaan tuolla pöydän ääressä kiehkuroita sitoen, sen huomasi Hemmikin, kun hän, valiten myrtinoksia Niinille, katsoi hänen mustiin säihkyviin silmiinsä. »Hän on kaunis kuin Espanjan mustasilmäiset kaunottaret», ajatteli Hemmi.

Aatu, jonka silmät aina olivat, valveilla, huomasi pian, miten ihastunut Hemmi oli, ja sanoi pilailleen: »Kukapa nyt taas ensiksi kihlataan K—n pitäjässä? Sanotaan: 'Häät ovat aina toisten alku'.»

»Aatu varmaankin», vastasi Hemmi. »Sinä olet ensimmäinen sulhaspoika, ja niin on sinulla matka lyhyin vihkituoliin.»

Näin heidän jutellessaan tunnit riensivät.

Eeva tuli sisälle ja lausui: »Nyt on jo aika pukea morsianta. Hetki lähestyy, jolloin vieraat tulevat.» Sitte hän meni tohtorin tykö, sanoen:

»Vähäksi ajaksi, Aarni, ryöstän sinulta Maarian.»

»Vie vain», vastasi tohtori, »pianpa taas saan hänet takaisin ehkä vielä suloisempana ja sitte ainaseksi onnekseni». Maaria meni Eevan kanssa.

* * * * *

Jo oli morsian täydessä puvussansa, ja morsiusneitosetkin seisoivat valkoisissa juhlavaatteissaan, myrttikiehkurat päässä. Pappilan salin seinät olivat koristetut viheriäisillä lehdillä, ja vihkituoli oli valmiina lattialla. Vieraat istuivat ympäri salia. Pappi, pitäjän kappalainen, joka vihkisanat oli lukeva, käveli edestakaisin lattialla, ja tohtori Vakanen seiso i juhllalisenä katsoen oveen päin, ikäänkuin joka hetki sieltä onneansa odottaen. Ja nyt näkyikin, mitä hän odotti. Vieraatkin nousivat kaikki seisaalle, sillä ovesta tuli vanha valkopäinen rovasti taluttaen kaunista morsianta. Maaria oli ihana. Hänellä oli valkoiset hohtovaatteet, pitkä valkoinen huntu riippui kruunun alta hameenpalteisiin asti, ja myrtinkukista sidottu kiehkura oli hänen päässänsä kruunun ympärillä. Ikäänkuin pilvissä tuli Maaria, kun hän hiljaa astui isän rinnalla lattian yli tohtorin luo.

Morsiusneitoset ja sulhaspojat tulivat jäljessä ja menivät seisomaan kahdenpuolen morsiusparia. Pian oli pappi vihkisanat lukenut, ja selvästi olivat Aarni ja Maaria vastanneet papin kysymykseen, tahtoivatko rakastaa toisiansa myötä- ja vastoinkäymisessä.

Nyt toivotettiin onnea, ja vihdoin kuuluivat viulun säveleet. Tanssi alkoi. Monenlaisia herkkuja tarjottiin aina välimmiten, ja niin joutui ilta.

Niini oli paljon tanssinut; hänen tuli palava, ja hän oli väsynyt. Hän meni portaille ja istui siellä olevalle lavitsalle. Mieleensä muistui nyt päivä, jolloin hän köyhänä kerjäläistyttönä seisautui Haapakallion lähelle. Kuinka kummasti oli hänen onnensa kasvanut aina siitä! Hän päätti mennä tuonne Haapakalliolle. »Täällä häitten tohussa», ajatteli hän, »ei kukaan huomaakaan minun olevan poissa, ja siellä saan muutaman hetken olla rauhassa yksin ajatuksieni kanssa»; ja Niini otti takin yllensä ja hatun päähänsä ja läksi Haapakalliolle päin. Pian hän juoksi tuon lyhyen matkan. Ennätettyänsä kalliolle hän istuutui, ja moni asia muistui hänen mieleensä. Hän kuunteli haapain suhinaa ja pienen puron lirisemistä. Ne muistuttivat häntä Tyrvään kuohuvista koskista ja hänen kodistansa, tuosta pienestä mökistä kosken rannalla. Näin hän istui unohtaen kaiken häävään paitsi yhden, joka häntä paraikaa haki; se oli Hemmi.

Hemmi kysyi Aatulta: »Etkö Niiniä ole nähnyt?» Aatu vastasi nähneensä hänen menneen Haapakalliolle päin, ja sinne nyt läksi Hemmikin.

Kulkeissansa tuolla koivumetsässä hän ajatteli: »Kuinka kummallinen ihmissydän onkin. — Vain vuosi takaperin rakastin Maariaa ja luulin, että en ikinä sitä rakkautta voisi sydämissäni tukehuttaa, mutta hyvä tahto voi, näenmä, paljonkin. Vähemmän vielä aavistin silloin, että Niinin mustat säihkyvät silmät saattaisivat minut kahleisiin kietoa. Ah, tuollapa hän istuu, ikäänkuin metsän impi!»

Siellä istuikin Niini Haapakalliolle valkoisissa vaatteissa ja, pieni myrttikiehkura mustissa hiuksissansa. Hemmi meni hänen luoksensa, sanoen: »Olen sinua kaivannut. Pappilassa jo rupesi hääväki illalliselle, mutta yksi morsiusneitosista oli poissa.»

»No, rientäkäämme sinne», vastasi Niini ja aikoi samassa lähteä, mutta Hemmi lausui: »Ei vielä, Niini. Sitä ennen tahdon täällä, jossa sinut ensi kerran näin, muutaman sanan sanoa.» — — Haavat suhisivat, puro liris; Hemmi ja Niini ilmoittivat kuiskaten toisillensa sydämiensä suloisimmat tunteet.

Muutama hetki sen jälkeen seisoivat tohtori ja Maaria katsellen ulos akkunasta pihalle päin. He hymyilivät toisillensa ja katsoivat taas ulos. Aatu sen huomasi ja kysyi:

»Mitä siellä näette? Minäkin tulen katsomaan.» Siellä näkyivät Hemmi ja Niini tulevan käsitysten. Aatu naurahti vähän ja läksi ulos heitä vastaan. Hetken siellä keskusteltuansa he tulivat yhdessä sisälle.

Aatu kaasi viiniä laseihin ja puhui: »»Vielä päivän päätteeksi juokaamme yksi malja! Nuot suhisevat haavat Haapakalliolle ovat kuiskeellansa ilmoittaneet kahdelle nuorelle heidän rakkautensa. Nämät nuoret ovat Hemmi ja Niini. Juokaamme heille onnentoivotuksen malja!» Ja nyt kilistettiin laseja ja toivotettiin onnea noille kahdelle nuorelle, jotka näyttivät ylen onnellisilta.

»Niinillä oli parempi onni kuin äidillänsä», sanoi Eeva patruunalle, »koska sai rakastettunsa omaksensa ja pääsi ison Koivumäen emännäksi».

* * * * *

Pian kulki tuo uutinen, että Hemmi ja Niini olivat kihlatut, suusta suuhun, ja akat kyselivät kirkonmäellä toisiltaan: »Oletteko kuulleet kummempaa? Tuo mustalaistyttö, joka kerjäten tänne tuli ja pappilassa kasvatettiin, on nyt tuleva ison Koivumäen maisterin rouvaksi.»

Koivumäen majuri ja hänen rouvansa eivät sitä kummana pitäneet. He tiesivät, mitä Tuomelan

patrunessa vainaja vasta liian myöhään tuli tuntemaan, että »mitä Jumala on yhteen saattanut, ei pidä ihmisten erottaman. Eri säädyn ei pidä estämän rakastavia toisiansa saamasta, jos vain ovat samalla sivistyksen kannalla.»

* * * * *

Niini nyt onnellisena elää Koivumäen emäntänä. Hän on alustalaisillensa toimittanut koulun lähelle Haapakallioa. Tuo kallio on hänelle aina rakas; siellä hän viettää kesällä Hemmin kanssa monta onnellista hetkeä. Haapain suhinassa ja puron lirinässä hän kuulee kosken kuohun lapsuutensa kotirannalta.

1868

TORPAN TYTTÖ.

1. ANNI.

P—n pitäjässä P—veden rannalla oli pienoinen torppa, jonka maa kuului lähellä olevaan Syrjän taloon. Torpassa ei ollut paitsi tarpeellisia ulkokuoneita muuta kuin kaksi asuinhuonetta, nimittäin tupa ja kamari tuvan takana. Asuinhuoneitten ympärillä oli aitaus, ja aitauksen sisäpuolella kasvoivat lehevät pihlajat, nyt täydessä kukoistuksessa. Vielä muutamia koivujakin oli portaitten viereen pistetty ja latvat kauniisti yhteen sidottu, sillä nyt oli juhannusaatto, ja huomenna torpan tytön, nuoren Annin, piti ensi kerran Herran ehtoolliselle pääsemän.

Annin isä ja äiti istuivat portailla odottaen tyttärensä kotiin pappilasta. Anni oli heidän ainoa lapsensa, ja jo senkin vuoksi he häntä hyvin rakastivat, mutta erittäinkin hänen hellä ja lempeä luonteensa teki hänet heille rakkaaksi.

Annin äiti Liisa, joka oli jo hetken aikaa odottanut tyttärensä, kuunteli tarkasti, eikö jo kuuluisi airojen loisketta. Viimein, kun ei kaivattua kuulunut, hän sanoi miehelleen: »Mene, Matti hyvä, katsomaan, eikö lapsemme jo tule. Minä lähdän illallisen toimeen. Tänä iltana olkoon Anni vapaa maallisista askareista.» Näin sanoen Liisa riensi iltatoimiinsa, ja Matti läksi rannalle.

Jo näkyi Annin vene; hän istui ja souteli hiljaa. Tyynesti kuului airojen loiske. Hänen huivinsa oli luiskahtanut niskaan, ja hänen keltaiset hiuksensa näyttivät ilta-auringon loistossa ihan kullan kaltaisilta. Hänen poskensa olivat verevät ja kauniit, ja vakavat sinisilmänsä näyttivät tuumailevaisilta. Hän ei huomannut, että jo oli pienen lahden yli soutanut, ennenkuin vene töytäsi rantaan.

»Hyvää iltaa, tyttöseni», sanoi Matti ja veti venettä paremmin rannalle.

»Jumal' antakoon», vastasi Anni, astuen ulos aluksesta. Samassa tuli myös äiti heitä vastaan, ja nyt he läksivät tupaan, johon Liisa oli valmistanut illallisen.

Tupaan tultuansa Anni otti kainalostansa ison raamatun, jonka näytti vanhemmillensa, sanoen:

»Katsokaa, mitä vanha rovastimme antoi minulle.»

»Hyvä, hyvä», lausui isä. »Mutta muista, lapseni, että maa vaatii viljelijänsä, muutoin ei se hedelmää kannu, ja niin vaatii raamattukin.»

Liisa pyyhkieli silmiänsä sanoen: »Siinä, lapseni, sinulla on neuvonantaja vielä silloin, kun vanhempaisi haudalla sammalet kasvavat.»

»Oi, äiti», sanoi Anni, »jos olisitte kuulleet, kuinka rakas rovastimme puhui meille, ette olisi saattaneet itkemättä olla. 'Rakkaat lapset', sanoi hän, 'te lähdette tuntemattomaan maailmaan. Muutamille teistä voi elämän tie olla tasaisempi, toisille hyvinkin teräviä kiviä täynnä; toisilla teistä ehkä on keveämpi taakka kannettavana, muutamilla taas raskaampi. Monelta teistä kenties jo nuoruuden iässä temmataan pois rakkaat vanhemmat, jotka teitä ovat ohjanneet. Mutta muistakaatte, että Jumalan sana on se aarre, josta saatte oppia ja neuvoa niin ilossa kuin murheessakin. Ja vielä minä

muistutan teitä', sanoi hän, 'että kansi, johon sana on suljettuna, ei saa tomuiseksi joutua; niin useasti pitää teidän sitä viljelemän.' Näin puhui rovasti», sanoi Anni, »ja käski meitä vielä huomenna kokoontumaan pappilaan ja sieltä sitte lähtemään hänen kanssansa kirkkoon».

»Mutta nyt on jo ilta kulunut», sanoi Matti, »lähtekäämme iltaselle». — Ruoalta päästyä Matti luki raamatua vähäisen, ja sitte he läksivät levolle.

Aamulla oli aurinko jo korkealla taivaalla, kun Anni heräsi. Kiiruusti hän puki päälleen mustat vaatteensa ja läksi isänsä ja äitinsä kanssa pappilaan.

Pappilassa olivat jo rippilapset koossa Annin sinne joutuessa. Samassa tuli myös rovasti, ja nyt läksi rakastettu opettaja laumansa kanssa kirkkoon. Kun hän siellä luki esipuheeksensa valitut sanat: »En tästedes puhu paljon teidän kanssanne» (Joh. 14:30), silloin kaikki lapset itkivät. He tunsivat, että kohta olisivat erotetut paimenestansa, ja että lauma sinne tänne hajoi. Kallis rippikouluaika oli ohitse.

Kirkosta tultua kukin meni eri haarallensa. Anni kulki vanhempainsa seurassa. Vieläpä yksi oli, joka myöskin seurasi häntä vähän matkan päässä; vaan kun ennättivät torppaan vievälle tienhaaralle, silloin läheni jäljessäkävijä, joka oli yhdeksäntoistavuotinen, rehellisen- ja siistinnäköinen nuorukainen, Syrjän talon ainoa poika.

Anni katsoi taaksensa ja sanoi: »Kah, Vilho.»

»Niin olen», vastasi Vilho, »ja tulen isäni ja äitini puolesta kutsumaan teitä kaikkia meille päivälliselle».

Anni kiitti, ja nyt he menivät yhdessä rantaan. Sitte he läksivät kaikin Syrjän taloon. Siellä oli iso vierastupa koristettu seinänrakoihin pistetyillä tuomen- ja pihlajanoksilla, ja lattialla oli vasta riivittyjä katajia. Tuvan perällä oli pitkä valkeaksi pesty pöytä, jossa kukkuralliset ruoka-astiat höyrysivät, ja seinässä naskui komea kello. Tuvan oven viereen seisautuivat nyt vieraat torpasta, mutta Syrjän emäntä heidät vähitellen veti kädestä tuvan perälle, johonka heidät jätämme.

2. RISUJEN KOKOOJA.

Jo olivat syksyn tuulet raivonneet, ja P—veden aallotkin makasivat jääpeitteissäänsä. Jo oli lumihöyhteistä kasvanut suuria kinoksia metsämaihin, ja kohta ne sulamaankin rupesivat. Maaliskuu oli keskivälissä, aurinko paistoi jo hyvin keväisesti.

Härmäiset puut olivat ikäänkuin tuhansia tähtiä täynnä. Syrjän talon ja torpan välisessä metsässä kuului iloinen laulu, joka oli tuttuja kansanlaulumme. Sanat kuuluivat:

»Mitäs minä itseäni surulliseksi heitän, kyllä minä pienet surut ilollani peitän» j. n. e.

Laulaja kulki metsässä ja kokoili kuivia risuja isoon kelkkaan.

Metsässä kuului myös toinen ääni. Puunhakkuu siellä kajahteli; mutta pian se vaikenä, ja muutaman hetken perästä sanoi iloinen ääni: »Hyvää päivää, Anni!»

»Kah, Vilho! Mihinkä menet?» kysyi Anni, ja hänen poskensa, jotka pakkasesta jo olivat punaiset, tulivat vieläkin punaisemmiksi.

»Tähämpä loppui matkani», vastasi Vilho, »mutta nyt aion vetää tuon raskaan risukuorman kotiisi, niin saan kanssasi vähän jutella».

»Älä tule, Vilho. Isäni on siitä vihainen. Kun sinä viimein saatoit minua kotiin, vihastui isäni ja sanoi, että minä en enää saa kanssasi jutella, sillä äitisi on luvannut ajaa isän torpasta pois, jos me vain olemme ystävät. Siitä asti kuin isäsi kuoli, ei minua ole halullisesti otettu Syrjällä vastaan. Isäsi oli aina hyvä minulle, mutta 'ei ole ajat, niinkuin oli ennen'», sanoi Anni vähän naurahtaen. Ei hän voinutkaan olla surullinen nähdessään Vilhon seisovan vieressäänsä soreana ja vakavana kuin honka metsässä.

»Vai niin», lausui Vilho, »enkö minä sitte ole kukaan? Enkö aina ole ottanut sinua ilolla vastaan? Ja äskettäin, kun äitini sanoi minulle: 'Miksi sinä Annin jälkiä aina kävelet? Et sinä häntä kumminkaan voi naida — ja mitäs ajattelet, sinä kun kyllä saat rikkaita *talon* tyttäriäkin, saat kenen hyvänsä', — niin silloin minä vastasin: 'En tahdo ketä hyvänsä, tahdon vain Annin', ja sitte tulin tänne metsään puita hakkaamaan, kun en halusta riitele äitini kanssa. Täällä kuulin sinun äänesi ja kiiruhdin luoksesi.»

»Mitäs tulitkaan, mahdoit vain hakea rikkaampia ja parempia.» Annia vähän närkästytti tuo, että Vilhon äiti luuli hänen saavan kenen hyvänsä. Kyllä Anni sen todeksi tiesi, mutta häntä kuitenkin harmitti, että Vilho sen niin suoraan puhui.

»Älä pahastu, Anni!» sanoi Vilho. »Jospa saisinkin rikkaampia, niin en suinkaan saisi parempaa ja kauniimpaa, kuin sinä olet, ja kylläpä tiedän sinun osaavan emännyyttä pitää siinä kuin joku muukin. Senpätähden oletkin minun Annini nyt ja aina.»

Anni oli taas iloinen, ja nyt he vetivät yhdessä risukelkkaa hänen kotiinsa.

Isä ei ollut kotona, mutta äiti lausui: »Jopa nyt peräti, kun talonisännät risuja vetävät! Ei se ole sopivaa.»

»Ei työ miestä pahenna», vakuutti Vilho, »enkä vielä isäntä olekkaan. Jospa olisinkin, niin ei Annikaan olisi risujen vetäjänä, sillä kun minä olen isäntänä, niin on Anni emäntänä.»

»Ole vaiti, älä lapseni korviin turhia kuiskaa. Tänä päivänä yhtä ja huomenna ehkä toista.»

»Ohoh, vai niin luulette. Katsokaa honkaa tuolla metsässä, miten se vakavasti tuulessa seisoo. Niinpä minäkin pysyn sanassani.»

Nyt kysyi Vilho, eikö Annilla olisi mitään asiaa Hämeenlinnaan, sillä hän aikoi sinne lähteä äitinsä kanssa. Vähäisen ajateltuansa Anni vastasi tarvitsevansa kampaa ja aikoi mennä rahaa ottamaan; mutta Vilho sanoi: »Kyllä minä rahan sitte saan, kun kamman tuon», ja läksi nyt iloisena pois. Vilho päätti antaa kamman lahjaksi Annille ja tuumasi ostaa hänelle vielä silkkihuivinkin. Hän ajatteli tytön iloa ja oli onnellinen.

Anninkin sydän oli iloa täynnä. Hän tuumasi: »Eiköhän Vilho minulle kampaa lahjoita? Olisipa sentään hupaista saada Vilholta lahja.» Juuri hänen näin ajatellessaan tuli nuorukainen, nimeltä Heikki, sisälle. Hän oli lukkarin poika ja isänsä oli jo aikoja sitte kuollut, mutta äiti eli vielä. Tämä poika oli sievä nuorukainen, mutta hänen äitinsä, jota nimitettiin Lukkarin Ullaksi, oli paha kielestänsä.

Heikki palveli pappilassa, ja koska pappilan maat olivat Syrjän maiden läheisyydessä, kulki Heikki useasti Syrjän torpan ohitse. Siellä hän näki herttaisen Annin ja mielistyi häneen. Aina Heikin täytyi talvella poiketa torppaan lämmittelemään. Annin isäkin jo huomasi Heikin käsien palelevan aivan lämpimälläkin ilmalla. Heikki oli Matin mieltä myöten, ja hän olisi halusta ottanut tuon pojan vävyksensä, sillä sitä ei hän milloinkaan uskonut, että Annin piti talon emännäksi pääsemän. Mutta Anni oli jo kauan Vilhoa rakastanut eikä huolinut Heikistä ollenkaan.

Kun nyt Heikki taas tuli torppaan, istui Anni rukkinsa ääressä katsellen tarkasti lankaa, jota kehräsi. Heikille ei ollut hänellä mitään sanomista; mutta Liisa kysyi: »Mistäs tulet, ja mitä kuuluu?»

»Eipä mitään erinomaista», vastasi Heikki, »vien vain heinäkuormaa pappilaan ja poikkessin tänne. Tullessani», lisäsi hän, »tapasin Syrjän Vilhon tiellä. Hän lupasi lähteä Hämeenlinnaan.» Heikki vilkaisu Anniin, mutta Anni vain kehräsi. Vihdoin hän läksi pois, kun ei päässyt puheen alkuun Annin kanssa.

Heikki vei heinäkuormansa pappilaan. Siellä hän tapasi äitinsä. Lukkarin Ulla, joka aina muita ihmisiä panetteli, rakasti paljon poikaansa. Puhuttuansa vähän aikaa Heikin kanssa, huomasi Ulla pian Heikin olevan pahalla mielellä; hän arvasi myös, mistä syystä. Hänen sydäntänsä karvasteli, kun ei poikansa, hänen silmäteränsä, ollut onnellinen. Ulla läksi kotiin. Kotimatallansa hän tuumasi, miten voisi poikansa saattaa onnelliseksi, miten Annin saisi Heikin omaksi. Nyt johtui hänen mieleensä, että Heikki oli sanonut tavanneensa Vilhon ja että tämä aikoi äitinsä kanssa lähteä Hämeenlinnaan. Ullalla oli päätös tehty. Hän ei mennytkään kotiin, vaan käänsi matkansa Syrjän taloa kohti. Ulla kyllä tiesi Syrjän emännän olevan Annin ja Vilhon ystävyttä vastaan. Hän oli myös kuullut emännän tahtovan Mattilan rikasta tytärtä miniäksensä. Tämä Mattila oli juuri Hämeenlinnan tien vieressä naapuripitäjässä; sepä sopi hyvin Ullan tuumiin.

Pian oli Ulla matkansa päässä, ja hänen astuessansa talon tupaan oli onneksi emäntä yksin tuvassa. Tervehdittyänsä Ulla sanoi: »On, näenmä, matka mielessä, koska on kirkkoreki pihalla.»

»Niin on», vastasi emäntä. »Lähden poikani kanssa Hämeenlinnaan.»

»Niin aina, niin», lausui Ulla, »saattaa vielä olla tuttujakin tiellä. Olen kuullut Vilhon aikovan naida Mattilasta, ja sepä onkin sopivampaa hänelle, kuin että Annin olisi ottanut. Niinpä Annikin lienee ajatellut, kun toisen sulhasen otti itsellensä.»

»Vilho ei vielä ole naimista ajatellut», sanoi emäntä, »eikä hän torpan tytärtä ainakaan ole aikunut ottaa. Mutta kukapa sitte Annin sulhanen on?»

»Hm, paha on puhua», vastasi Ulla, »kun olen äiti enkä tiedä poikani tuumista muuta kuin muitten puheista».

»Heikkikö?» sanoi emäntä. »No sepä onkin sopivaa.»

»Heikki ei ole minulle mitään puhunut», virkkoi Ulla, »enkä ole mitään kysynyt. Olen ajatellut: odotan siksi, kuin hän itse ilmoittaa asian minulle. Sen vain olen huomannut, että hän aina metsästä tultuansa tietää jotakin puhua torpan asioista».

Ulla ei tahtonut poikansa päähän näitä valheita. Hän vain sanoi, niinkuin valhettelijat tavallisesti, että »oli puhuttu».

Emäntä ei Ullan puhetta oikein uskonut, mutta päätti kuitenkin sopivalla ajalla Vilholle ilmoittaa Annilla olevan sulhon. Sitäpä Lukkarin Ullakin juuri oli toivonut.

Nyt hän meni taas kotiin päin, mutta poikkesi vielä Syrjän torppaan. Anni oli päivällisen toimesta, mutta isänsä ja äitinsä istuivat tuvassa Lukkarin Ullan sisälle tullessa. Liisa käski Ullaa istumaan. Ulla istui tuvassa olevalle lavitsalle. Hän yskähti vähän, koska ei tietänyt, millä piti puhetta alottaman, mutta vihdoin sanoi Matti: »Mitäs Ullalle kuuluu?»

»Eipä mitään juuri», vastasi Ulla. »Vanhuus vain tulee.»

»No, mitäs kirkonkylästä kuuluu?» kysyi Matti taas.

»Eipä erittäin mitään», lausui Ulla. »Kuolleet haudataan, lapset ristitään ja nuoret kihlataan.»

»Vai niin», sanoi Liisa. »Onko uusia naimiskauppoja tehty?»

»Hm, en tiedä, onko teille mitään uutta, että uuden emännän saatte. Kyllä kai sen jo tiedätte, vaikka minä sen vasta nykyään kuulin.»

»Vilhoko naimiskaupassa on?» kysyi Matti, ja hänen silmänsä näyttivät teräviltä. Häntä oli aina harmittanut Vilhon ja Annin ystävyys. Hän ei koskaan luullut siinä olevan ikäpäiväistä vakavuutta. Anni tuli samassa sisälle.

Ulla pakisi: »Enpä minä tahdo olla ensimmäinen uutisten tuoja. Koska ette näy mitään tietävän, niin olen puhumatta.»

Anni katseli, ikäänkuin olisi kyselmä huulilla ollut. Ja Matti sanoi:

»Puhu suusi puhtaaksi, Ulla. Joka alottaa, saa myös lopettaa», mutta nähdessään, että Ulla ikäänkuin Annin vuoksi ei tahtonut puhua, kysyi hän suoraan: »Kuka siis Syrjän Vilhon morsian on?»

»Äitinsä nepaan tytär, Mattilan Henna», vastasi Ulla. »Sanottiin Vilhon menevän äitinsä kanssa talonkatsojaisiin — ja sieltä sitte morsiaminensa Hämeenlinnaan kihloja ostamaan.»

Anni, joka Vilhon morsiamella oli luullut itseänsä tarkoitettavan, tuli ensin punaiseksi, mutta pian olivat hänen punaiset poskensa vaaleat kuin lumi tuolla ulkona. Hän ei uskonut, hän ei tahtonut uskoa akan puhetta todeksi, mutta kaikki oli niin kummasti kokoonpantu. Olikohan kuitenkin mahdollista, että puheessa oli perää? Hän ei jaksanut olla sisällä, vaan meni ulos, ja suuret kyynelleet virtailivat hänen sinisistä silmistänsä.

Ullan uutiset olivat loppuneet. Hän läksi kotiinsa. Ulla oli asiansa hyvin toimeen saanut, mutta ei hän kumminkaan näyttänyt tyytyväiseltä; pistävä tunto vaivasi häntä. Hän kyseli itseltänsä, oliko hän voittanut pojallensa mitään, oliko hän tehnyt tuon sievän, hyväntahtoisen Annin onnettomaksi.

3. SEONNUT VYHTI SELVENEÄ.

Muutamia päiviä oli kulunut, Vilho äitinsä kanssa oli tullut kotiin kaupungista. He olivat olleet Mattilassa, ja äiti oli Vilholle puhunut Lukkarin Ullan jutut. Vilho ei kuitenkaan uskonut niitä. Hän vain nauroi äitinsä puhetta ja sanoi: »Sen on joku akka teille löpötellyt.»

»Saatpa nähdä», vastasi emäntä.

Kotiin tultuansa Vilho meni heti torppaan, kampa muassa. Silkin hän jätti toistaiseksi. Vilho näki

torppaan tullessansa Matin ja Heikin menevän tupaan. Hänen silmänsä mustenivat; epäluulon siemen oli jo hänen sydämessään, vaikka hän ei sitä ennen huomannut. Vilho meni sisälle. Hän näki Annin punastuvan ja taas vaalenevan. Hän näki Heikin istuvan lavitsalla Annin lähellä, ja nyt luuli Vilho äitinsä puheen todeksi ja pahan omantunnon tekevän Annin vaaleaksi.

Matti kysyi vähän jäykästi: »Mitä Syrjän isännällä on asiaa?»

»Toin Annin kamman, jonka hän kaupungista tilasi», vastasi Vilho. Hän päätti antaa Annin maksaa kamman, sillä ei hän tahtonut toisen morsiamelle mitään lahjoittaa.

Anni oli vaalea ja hänen kätensä vapisi, kun hän otti kamman Vilhon kädestä ja maksoi sen.

Vilho meni heti taas kotiin. Anni näki hänessä muutoksen tapahtuneen, ja Vilho olikin muuttunut. Työtä hän teki niinkuin ennenkin, mutta oli näräinen ja kiivas. Hänen äitinsä huomasi sen myös ja ajatteli: »Jos saisi Vilhon naimisiin, ehkä kaikki sitte kävisi paremmin.» Mutta kun hän vain puhui Mattilan Hennasta, ärjäsi Vilho heti: »Minä en ikänä huoli naimisesta.» Sitte ei ollut äidin enää mitään sanomista.

Annin iloiset päivät olivat myös loppuneet. Eräänä iltana, kun hänen isänsä sanoi aikovansa ottaa vävyn, koska hänelle oli miehen apu torpassa tarpeen, hämmästyivät Anni ja vastasi olevansa nuori vielä naimisiin menemään.

»Ole vaiti», sanoi isä. »Vävy tekee työnsä suuremmalla tarkkuudella kun palkkalainen. Olen havainnut lukkarin Heikin sinusta paljon pitävän, ja hän onkin kelvollinen ja sopiva mies.»

»Heikki kyllä on kelpo mies, mutta minä en häntä rakasta», vastasi Anni.

»Et sinä ymmärrä omaa hyötyäsi», lausui Matti ja läksi taas ulos töihinsä siinä päätöksessä, että Heikin vävyksensä ottaisi. Mutta eipä niistä tuumista tullut mitään. Tuo pieni pilvi, joka auringon hämmensi, oli pian pois haihtuva.

Matin mentyä Anni rupesi katkerasti itkemään. Hän tiesi, että mitä isä kerran oli sanonut, siitä ei hän luopunut. Juuri kun kyyneleet paraikaa virtailivat Annin poskille, tuli Syrjän emäntä sisälle. Anni pyyhkieli vyöliinallaan silmiänsä ja meni ulos tuvasta.

»Kuinka täällä jaksetaan?» kysyi Syrjän emäntä. Liisa ei siihen vastannut juuri mitään, jotain vain mumisi itseksensä. Hän oli vihainen emännälle. Hän muisti, miten rehelliseltä Vilho oli näyttänyt silloin, kun vertaili itseänsä metsän vakavaan honkaan. Emännän syyksi hän päätti sen, että Vilho ei sanaansa pitänyt, ja emännän syy oli sekin, että Annin posket olivat vaaleat. Kun emäntä vielä sanoi: »Mikä Annin on? Hän näyttää mielestäni niin surulliselta», silloin ei Liisa enää voinut harmiansa hillitä, vaan lausui: »Kyllä on suremisen syyt minullakin. Lapsi meidän oli iloinen kuin lintu laulaessa ja kukoistava kuin kukka kesällä, mutta nyt näette itse, miten vaaleaksi ja surulliseksi hän on muuttunut, ja se on poikanne syy. Viikko takaperin vain oli Vilho täällä ja todisti tahtovansa Annin vaimoksensa. Minä ja Matti olemme aina olleet Vilhon ja Annin ystävyttä vastaan, mutta koska Vilho aina yhäti oli luja päätöksessään, niin uskoin minäkin vihdoinkin hänen puheensa. Puheesta sitä ennenkin on perää tullut, mutta hänen vakavuutensa olikin turhaa, näenmä, hänen rehelliset silmänsä valehtelivat. Sitä en silloin olisi uskonut.»

Emäntä alkoi monta kertaa puhua, mutta ei saanut suun vuoroa. Nyt hän sanoi: »Onko sekin poikani syy, että Anni on lukkarin Heikin morsian?»

»Ei sentään niin pitkällä olla», vastasi Liisa. »Isä kyllä sitä aina on tahtonut, mutta Anni ei unohda rakkauttansa niin pian kuin Vilho. Se on poikanne syy, että hän on ottanut Mattilan rikkaan Hennan ja hyljännyt köyhän lapsuudenystävänsä.»

»Hm», lausui emäntä, »tässä on joku sekoitus ollut. Vilho ei ikänä ole aikonutkaan Mattilan Hennaa naida, vaikka se olisi paremmin ollut minun mieleni mukaan, mutta Lukkarin Ulla minulle sanoi Annin olevan Heikin morsiamen. Minäkin sen luulin ja kerroin Vilholle. Hän ei sitä uskonut, mutta viime kerralla täältä tultuansa hän oli vallan toisenlainen kuin ennen ja sanoi minulle: 'Äiti, puheessanne oli kuitenkin perää.' Siitä asti hän on ollut äreä ja vallan muuttunut. Annista kuulin sanottavan, että hän oli vaalistunut ja aina itkusilmissä. Ajattelin sitte itsekseni, ettei onnellinen morsian niin olisi, ja päätin tulla kuulemaan, miten asian laita oli.»

»Nytpä sekainen vyhti selvenee», vastasi Liisa. »Lukkarin Ullan Vilhonkin naimisesta meille jutteli.» Ja nyt hän puhui, mitä Ulla oli heille sanonut.

Syrjän emäntä lausui: »Olkoot nuoret onnelliset! Olisin kyllä halusta rikkaan miniän ottanut, mutta en sillä kuitenkaan tahdo lapseni onnea estää. Annikin on taitava tyttö, ja työ ja toimi talon rikastuttaa.»

Nyt tuli Mattikin sisälle. Hän katsoi vähän pitkään nähdessänsä Syrjän emännän, mutta pian hän sai kuulla, miten asiat olivat. Emäntä lupasi mennä Vilholle näitä kaikkia selittämään. Sitte hän sanoi: »Eipä kauan viiptynekkään, ennenkuin poikani on täällä.»

Emännän mentyä Annikin tuli taas tupaan. Hän näki ihmeeksensä isänsä ja äitinsä olevan kovin iloisennäköisiä. Matti lausui:

»Anni rukka, heitä nyt pois tuo surullinen muutosi ja siivoo huonetta vähäsen! Pian taitaa tänne tulla kauan kaivattu vieras. Vilhon kihlauksessa ei olekkaan mitään perää, ne ovat vain olleet Lukkarin Ullan lörpötyksiä.»

Anni katsoi kummastellen ympärillensä. Mitä hän kuuli? Kuinka saattoi hänen suuri murheensa niin pian iloksi muuttua? Hänen tätä vielä ajattellessansa tuli Vilho. Hänellä oli sama rehellinen, suora muoto kuin ennenkin, ja hän sanoi:

»Anni, me olemme molemmat olleet epäluulossa, olemme uskoneet turhia puheita. Siitä olemme kyllin kärsineet.»

Anni itki ja nauroi kysyessään: »Mitä tämä nyt kaikki on? En tiedä, uneksinko vai olenko valveilla.»

»Niin se nyt on», vastasi Vilho, »että illalla lähden isäsi kanssa pappilaan kuulutusta ottamaan».

»Tule tänne, jalo mies, metsän honka», sanoi Liisa, »ja ota siunaukseni!
Halusta jätän rakkaan lapseni sinun turvaasi.»

Onni oli ylinnä Syrjän torpassa, ja sinne nyt jätämme Annin ja Vilhon asioitansa selittämään ja onnestansa juttelemaan.

Lisäämme vain, että Anni todellakin Syrjän talon emäntänä työllä ja toimella rikastutti taloansa, eikä Vilho koskaan katunut, että oli ottanut *torpan tytön* vaimoksensa.

1868.

PITKÄNNIEMEN SYNTY.

(TARINA.)

Ennen muinoin asui Hämeessä Katumaa-järven pohjoispuolella korkean Kappolanvuoren takana eräs mahtava hämäläinen, Aimo nimeltä. Hän oli pitkä ja sokea kuin metsässä honka, kasvot verevät, ja kähäräiset hiukset valkoiset kuin ketopellavat. Aimo oli hyvä metsästäjä, metsot ja teeret hän ampui, sudet ja karhut kaatoi, ja samoin tekivät hänen kumppaninsa myöskin, sillä Aimon seurassa oli suuri joukko metsästäjiä, jotka uskollisesti häntä seurasivat ja palvelivat ja kunnioittivat häntä johtajanansa ikäänkuin suurta päällikköä. Katumaan eteläisellä puolella Mantereenvuoren takana asui myöskin mies: kova, ankara Kammo. Vaan hänen asuntoansa ei kukaan uskaltanut lähestyä, sillä hänellä oli suuri joukko kamaloita palvelijoita, jotka pitkät keihäät kädessä olivat varjelemassa hänen kotoansa, eikä kukaan tietänyt, mistä hän oli tullut; hän oli muukalainen. Välistä hän kulki kaukana ryöstöretkillä, kunnes taas oli saanut runsaat ryöstösaaliit, joita hän sitte asunnossaan rauhatonna säilytti. Mutta Aimo kulki seuroinensa metsästäjäretkillänsä rauhallisena, vapaana kuin lintunen, ja missä hän vain joutui muitten ihmisten pariin, oli hän tervetullut, sillä hän lahjoitti heille aina metsäsaaliistansa runsaita lahjoja. Moni punaposkinen neitonen oli suosiolla katsellut soreaa Aimoa, vaan eipä heidän punaposkensa, sinisilmänsä eikä sulohuulensa voineet Aimon sydäntä kahlehtia — vapaus ja metsästäminen oli hänelle aina vain rakkahinta.

Eräänä kauniina kesäisenä iltana, kun Aimo väsyneenä oli palannut metsästysretkiltänsä, meni hän korkealle Kappolanvuorelle lepäämään. Täällä hän katseli nyt mielihyvällä Katumaan välkkyvää vedenpintaa ja tuuheaa metsikköä, joka ikäänkuin kiehkurana ympäröitsi järveä; mutta siinä hänen katsellessaan tuuditteli metsän hiljainen humu hänet makeaan uneen. Unissaan hän kuuli kanteleen surullisen äänen kaukana kaikuvan. Hän katseli sinne päin, josta soitto kuului, ja näki Mantereenvuorella nuoren ihanan neidon, joka nyt kurkoitti hänelle käsiänsä, huutaen suloisella äänellä: »Aimo, sokea, väkevä Aimo, auta minua! Pelasta Lempi raukka Kammon kahlehistasta!» Ilta-aurinko laski viimeiset säteensä neidon keltaisille kiharoille, juuri kun Aimo häntä katseli, ja tunne ennen tuntematon nousi Aimon sydämmeen. Hän huusi, nyt ihastuneena: »Lempi, minä sinut pelastan,

vaikka viimeiset voimani menettäisin!»

Nämät sanat huusi Aimo varsin ääneen ja heräsi unestaan. Hän katseli ympärilleen — ilta-aurinko säteili vielä läntisellä taivaanrannalla, mutta Mantereenvuorella ei neitoa näkynyt. Aimo hieroi silmiänsä ja katseli taas vuorelle päin, vaan eipä Lempeä näkynyt. »Minä hohko!» huudahti nyt Aimo, »olenpa uneksinut, mutta tuo unennäkö on vienyt rauhani.» — Näin ajatellessaan hän kuuli varsin läheltä metsiköstä laulun äänen, ja laulun sanat kuuluivat:

»Ensin on metsä, ja sitten on vettä, ja sitten on korkea vuori, ja sen korkean vuoren takana on neito kaunis ja nuori».

»Mistäpä tuo laulaja on?» sanoi itseksensä Aimo, »eipä hän minun väkeni joukosta ole.» Hän meni nyt sinne, josta laulu kuului, ja näki nuorukaisen, joka istui puun juurella.

»Mistä sinä olet? Miksi täällä laulelet? Ja mitä laulusi merkitsee?» kysyi Aimo.

Nuorukainen vastasi: »Paljon sinä kyselet, väkevä Aimo, mutta vielä enemmän tahdon sinulle vastata: Lauloinpa sen vuoksi, että laulullani toivoin voittavani sinun huomiotasi, koska en rohjennut lähteä luoksesi. Kovan Kammon palveluksesta tulen. Olen siellä vähän aikaa ollut, vaan en viihdy hänen luonansa. Lauluni merkitsee, että tuolla Mantereenvuoren takana on neito niin ihana kuin keväinen aamu. Kammo on ryöstöretkillänsä hänet tuonut kaukaisilta mailta jo hänen pienenä ollessaan. Neito kammoksuu Kammoa ja tahtoo pois vankeudestansa, mutta Kammo aikoo hänet myydä orjaksi, saadaksensa suuret rahat. Tyttö raukka ei pääse laveammalle yksin kulkemaan kuin tuonne Mantereenvuorelle, sillä Kammon vartijat ovat hänet niin ahtaalle piirittäneet; mutta väkevä Aimo, sinä, joka olet urhoollinen ja mahtava, pelasta Lempi Kammon kahleista!»

»Lempi, sanot sinä! Onko hänen nimensä Lempi?»

»Onpa niin.»

»Ah, unennäköni kaunotar, hän siis on olemassa! Kuinka saisin Lemmen, oman ihanteeni nähdä?»

Nuorukainen vastasi: »Joka ilta vähän ennen auringon laskua tulee Lempi Mantereenvuorelle itseänsä ulkoilmassa virkistyttämään. Ole niihin aikoihin täällä vuorella, silloin hänen saat nähdä.»

»Sen teenkin», sanoi Aimo iloisesti, »mutta mene sinä, nuorukainen, takaisin Kammon palvelukseen, koe Lempeä puhutella ja ilmoita hänelle, että Aimo, vaikka sydänverensä vuodattaisi, on hänet pelastava Kammon kahleista. Tulevana iltana, ennenkuin aurinko on maillensa mennyt, pitää minulla joku pelastuskeino olla ajateltuna. Lähde nyt; toimita tehtäväsi, ja onnea matkallesi!»

Nuorukainen meni, jättäen Aimon syviin mietteisiin. Kun toisen päivän aamu koitti, kokosi Aimo kaikki väkensä Kappolanvuorelle, kertoi heille, mitä nuorukainen oli puhunut, ja sanoi: »Mikä nyt olisi paras pelastuskeino?»

Yksi joukosta vastasi: »Pian on vene kokoon kyhätty, tuokaamme siinä Lempi.»

»Ei sovi», sanoi Aimo. »Kammo ja Ahti ovat yksissä liitoissa; pian hän, veden isäntä, karille veneen viskaisi ja muruiksi musertaisi. Parempi neuvo tarvitaan.» Taas tuumattiin, ja vihdoin Aimo lausui: »Nyt olen keinon keksinyt: Katumaan läpi on polku tehtävä.»

»Viisas Aimo on keinon keksinyt», sanoivat miehet, »kaunis nurmipolku on Lemmelle tehtävä».

Nyt ruvettiin järveen ajamaan kiviä ja kantoja, multaa ja soraa. Sukkelaan joutui työ, vaan illan tultua, kun aurinko juuri oli laskemaisillansa, jätti työväki hämmästyneenä työnsä ja huusi osottaen sormillansa Mantereenvuorelle päin:

»Katso, väkevä Aimo! Tuolla on Luonnotar!»

»Se on varmaankin Tellervo, metsän kaunis tyttö!» huusivat muutamat.

»Ei, ei, se on Lempi suloinen», vastasi Aimo. »Minä hänet tunnen, unelmani kaunottaren.» Sitte hän huusi: »Lempi, sinun vapautesi hetki lähestyy!» — ja kaiku vei sanat Lemmelle.

Päivä kului; jo oli polku niin pitkälle valmistunut, että se kauniina, pitkänä niemenä lepäsi Katumaassa. Mutta eipä sitä nyt pitemmäksi saatukaan, — työntekijät koettivat työtänsä jatkaa, mutta turhaan, — järvi oli syvä ja pohjaton, sitä ei voinut täyttää. »Pois, pojat», sanoi Aimo, »Älkää turhaan työtä tehkö, jääköön Pitkäniemi nyt sillensä. Ahti ei suvaitse työtämme, hän on tehnyt järven pohjattomaksi; vaan eipä tästä niemen päästä ole pitkä Mantereenvuorelle. Katumaa on nyt tyven, ja

Ahti nukkuu, minä uin Mantereelle ja tuon Lemmen vapaana tänne.»

»Tee se, väkevä Aimo», sanoivat hänen seuralaisensa, »silloin olet suurimman urhotyösi tehnyt».

Jo rupesi aurinko lähenemään läntistä taivaanrantaa. Järvi lepäsi tyyneenä, välkkyvänä. Aimo katseli Mantereenvuorelle päin ja jopa näki, mitä toivoi näkevänsä, sillä Lempi seisoi vuorella.

»Nyt on pelastuksen hetki!» huudahti Aimo, ja Lempi viipoitteli punaista ruususeppelettä vastaukseksi Aimolle, joka nyt hyppäsi järveen ja pikaisesti ui toivottuun rantaan, jossa hän Lempensä tapasi. Vaan nytpä oli heillä toinen toisellensa niin paljo sanottavaa, etteivät huomanneet, että se aika, jonka Lempi vuorella sai olla, jo oli kulunut. Silloin nuorukainen, joka jo ennenkin oli Lemmen puolesta puhunut, tuli kiiruhtaen heidän luoksensa, huutaen:

»Joudu, Aimo, pelasta pian Lempi, sillä kohta on Kammo täällä!»

Pikaisesti sieppasi Aimo rakkaan taakkansa sylihinsä ja riensi järven helmaan. Mutta samassa tuli Kammo vuorelle, ja nähtyänsä, että Lempi nyt oli toisen omana, julmistui hän kovasti ja kirkasi: »Aimo! Lempi! Jollette kohta takaisin palaja, niin Ahti, aaltojen isäntä, on teidät järven syvyyteen upottava.»

»Lempi on minun, hän ei takaisin tahdo», vastasi Aimo, uiden eteenpäin. Mutta nytpä nousi aaltojen kuuhu järvelle, ja jota enemmän Aimo pyrki Pitkäänientä kohti, sitä enemmän aallot hänet veivät toisaalle. Vielä Kammo kerran kirkasi: »Lempi, palaja, taikka vaivut järven pohjaan!» — mutta Lempi nosti ihanaa päätänsä, huutaen suloisella äänellä:

»Vapaus ja rakkaus, teidän eestä kuolla voi!»

Samassa tuli suuri laine, peittäen järven syvyyteen Aimon ja Lemmen, mutta kaiku vei Lemmen sanat metsään, joka järveä ympäröitsi. Tapio, metsän kultainen kuningas, kuuli sanat ja ihastui niin, että kasvatti siihen paikkaan, johon Aimo ja Lempi vaipuivat, kauniin saaren. Vaan Kammo seuroinensa läksi vihoissaan muille maille kaukaisille. Mutta saarella puut kauniina kasvavat, ja Tuulikki, Tapion tytär, on vienyt niistä siemeniä lehdosta lehtoon, metsästä metsään, ja on vuosien kuluessa niistä kasvattanut puita kaikkiin maamme metsiin. Kun Suomen nuorukainen tyvenenä, kauniina kesäiltana maansa metsissä kulkee, kuulee hän puitten latvoista hiljaisen huminan — se kuiskaa hänen korviinsa Lemmen sanat: »Vapaus ja rakkaus, — niitten eestä kuolla voi!»

RIKAS KÖYHÄNÄKIN.

T—n kaupungin katuja pitkin ajoi komeissa vaunuissaan eräs rikas, ylhäinen nuori rouva. Kaksi somasti vaatetettua lasta istui hänen kanssaan vaunuissa.

»Äiti», sanoi näistä vanhempi, »ajakaamme maalle, siellä jo kaikki lehdikot ovat viheriäiset, ja siellä jo käkikin kukkuu.»

»Menkäämme Annaa katsomaan», pyysi nuorempi, »hän sanoi asuvansa kaupungin lähellä.»

Rouva kysyi palvelijaltansa: »Tiedätkö, missä Annan asunto on?» Palvelija vastasi tietävänsä, ja nyt he ajoivat, niin että kivikadut tärisivät, pois kaupungista maalle päin.

Anna oli ennen ollut tämän ylhäisen rouvan nuoremman lapsen hoitajana. Silloin hänellä oli iso palkka, hyvät vaatteet ja hyvä ruoka, mutta vapaus häneltä puuttui, sillä hän oli toisen palvelija. Annan kunnollisuus ja hyvä luonne saattoivat hänet pian erään nuoren rehellisen työmiehen tuttavaksi ja morsiameksi. Hän joutui naimisiin ja sai oman kodin; siinä hän oli onnellisena elänyt jo kaksi vuotta. Tämän entisen palvelustyttönsä asunnolle rouva nyt käski palvelijansa ajamaan.

Vähän aikaa ajettuansa palvelija seisahdutti vaunut vähäisen mökin edustalle. Mökki oli niin pieni ja matala, että melkein oli peittymäisillänsä sen vieressä kasvavien pihlajain leheviin oksiin.

»Tässäkö Anna asuu?» kysyi rouva.

»Niin, tässä», vastasi palvelija, ja aukaisi mökin oven, pyytäen herrasväkeänsä astumaan sisälle.

Komea rouva meni lastensa kanssa matalasta ovesta tupaseen ja katseli säälien nuorta vaimoa, joka heidän sisään tullessaan liikutti kätkyessä makaavaa pientä lastansa.

»Voi Anna parka!» huudahtivat tytöt, »tämä sinun kotisipa ei ole paljon isompi kuin meidän ison kahlekoiran koppelo.»

»Vaiti, vaiti, lapset!» sanoi rouva, »älkää noin puhuko, Anna raukalla kyllä ilmankin on kärsimistä, hänellä, joka ennen asui meidän komeissa huoneissa, ja jolla oli kyllin kaikkea.» Mutta Anna meni ilosilmin vieraitansa vastaan ja sanoi:

»Rouva hyvä, teidän luonanne oli minulla hyvä palveluspaikka, mutta te ette saata aavistaakkaan, kuinka suuriarvoinen oma koti on sille, jonka aina on täytynyt toista palvella. Tämä vähäinen mökki on minun oma kotini, ja minä olen onnellisempi tässä kuin koskaan ennen.»

Rouva katseli kummastellen nuorta vaimoa. Annan kukoistavat posket ja onnesta loistavat silmät todistivat, että hän oli totta puhunut; mutta rouvan mielestä oli mökki niin ahdas, että hengitystäkin tukehutti, ja pian hän taas istui vaunuissaan ajaen kaupunkiin päin.

Vuodet kuluivat. Anna istui mökissään kangaspuissa, palttinata kutoen, hänen miehensä oli työssä, ja kolme vähäistä lasta leikkeli lattialla. Anna kutoi, niin että kangaspuut jyskyivät, eikä huomannut, että vaunut olivat seisahdaneet mökin edustalle, ennenkuin ovi aukeni, ja hänen entinen emäntänsä lastensa kanssa taas astui matalaan huoneeseen.

»Kah, minun hyvä rouvani!» huudahti Anna, ja pyyhkiellen hikeä otsastansa hän sanoi: »Kudoin niin, etten huomannutkaan teidän tuloanne. Käykää istumaan — lapset, menkää pois tieltä, että pikku neiditkin istumaan pääsevät.»

»Voi Anna», sanoi rouva, »on sinulla paljo vastuksia varmaankin. Oikein säälini tulee sinua, kun muistan, kuinka poskesi punottivat meillä ollessasi, ja nyt olet noin laihtunut ja kalpeaksi käynyt.»

»Rouva hyvä, silloin on kana huonoimmallansa, kun on poikaset pienimmällänsä. Ei ole minulla yhtään hätää. Mieheni saa hyvän päiväpalkan, ja minä, kun tämän kankaani valmiiksi saan, lähden kaupunkiin sitä myymään; siitä tulee taas rahaa hyvästi elatukseksemme.»

Rouva antoi Annan lapsille makeisia, sanoi sitte hyvästi ja läksi pois, kummeksien, miten tuommoisessa mökissä, kuin Annan koti oli, saattaisi elää kolmen lapsen kanssa.

Taas oli muutamia vuosia kulunut, ja nämät vuodet olivat Annalle monta kärsimystä tuottaneet. Hänen miehensä oli kuollut ja köyhiä vuosia ollut, jonka vuoksi Annallakin oli työn puute. Hänen täytyi lastensa kanssa mennä ihmisten armoa anomaan. Eräänä päivänä, kun he kulkivat T—n kaupungin katuja pitkin, nuori tyttö, joka koulusta palasi, heidät tapasi ja huudahti: »Anna!» Tämä tyttö oli Annan entinen hoitolapsi. »Voi Anna hyvä!» sanoi tyttö, »tule äitini tykö, hän sinulle kyllä jotakin antaa.» Vaimo meni, ja hänen tultuansa tuohon komeaan taloon muistui hänen mieleensä selvästi se aika, jolloin hän ennen siellä palveli.

Rouva tuli Annan luo ja antoi hänen lapsillensa vanhoja vaatteita ja heille kaikille ruokaa. Anna otti ne vastaan lausuen tuhansia kiitoksia. Nyt sanoi rouva: »Oi Anna parka, etkö tunne itseäsi kovin onnettomaksi täällä, näissä huoneissa, joissa ennen olet suruttomia päiviä elänyt?»

»Rouva hyvä», vastasi Anna, »mieron tie on joka paikassa raskas, mutta onneton en kuitenkaan ole, en, en suinkaan. Minä tiedän, että kaikki vastoinkäymiset, mitkä Jumala minulle lähettää, ovat iäiseksi onnekseni; ja sydämessäni asuu tunne, joka on minun maallinen onneni. Se seuraa minua kuhunka menemme. Se tunne on äidin rakkaus. Jokainen hymyily näitten pienten huulilta tekee minun sydämmelleni sanomattoman ilon. Kuinka siis saattaisin sanoa itseäni onnettomaksi?»

»Äidin rakkaus!» sanoi rouva. »Oikein sanoit, se on väkevä tunne sydämmessämme. Minä katselin lapsiasi ja ajattelin: Kuinka kovaa olisikaan, jos minun täytyisi nähdä omat lapseni tuossa tilassa — ja päätinpä ottaa sinut ja lapsesi asumaan tuonne meidän leivintupamme takana olevaan kamariin. Siellä saat työtä tehdä ja olla minun ruoassani. Katso, Anna, tämän lahjan antoi sinulle *äidin rakkaus*.»

Annan silmistä vieräi kyyneleitä, ja hän kiitteli sydämmellisesti entistä emäntäänsä. Mutta rouva sanoi:

»Älä minua kiitä. Anna, sinä olet köyhydessäsi rikkaampi kuin minä, sillä sinulla on tyytyväinen sydän, mutta minä olen usein tyytymätön, vaikka minulla on maallista tavaraa kyllä. Sitä tahdon sinullekin antaa, mutta hyvällä esimerkilläsi ja'a sinä sen sijaan minulle parempaa tavaraasi: sitä täydellistä tyytyväisyyttä, joka kaikissa elämänvaiheissasi sinut noin onnelliseksi tekee.»

JUHANNUSAATTO MUMMON LUONA.

Pieni joki juosta luikerteli niityn poikki, ja joen äyräällä pilkoitti lehevien koivujen välistä vähäinen asunto, jota nimitettiin Lehtolaksi. Sen edustalla näemme ruohopihan, jossa ruusupensaat kukkivat, ja koivujen varjossa on viheriäiseksi maalattu keinulavitsa. Akkuna on auki; siellä sisälläkin näemme ruusuja monenvärisiä, mutta hohtavan valkoiset uutimet estävät meitä näkemästä enempää. Ken vain kulkee tämän asunnon sivuitse, hän seisahtuu katsellen uteliaasti tuota kotia, jossa tuoksuvat ruusut ja notkea keinulavitsa ikäänkuin vaativat häntä levähtämään, varsinkin jos päivän paahtava kuumuus matkustajan voimia uuvuttaa.

Helteiseltä ilma tuntui, kun eräs nuori ylioppilas juhannusaattona tuli kävellen maantietä pitkin. Nähdessään tuon vähäisen asunnon, hän seisahtui ja katsahti akkunaan päin, josta toivoi edes vilahdukselta näkevänsä jonkun ihanan neitosen, sillä sellaisten asunnoksipa hän heti tämän määräsi.

Tuossa on keinulavitsa ja koivujen siimeksessä olisi vilpoista, herttaista; nytpä tuntuu hänen kurkkunsa varsin kuivalta — lasillinen vettä — oi miten se nyt virvoittaisi. Hän tuumaa, jopa rohkaisee mielensä, astuu portaita ja menee sisälle — mutta jää hämmästyen miettimään, elääkö hän vielä satujen maailmassa, jossa ilkeät noidat useinkin muuttivat sulottaret vanhoiksi akoiksi ja miksi milloinkin. Niin, syystäpä hän miettii, sillä eihän akkunan ääressä istukkaan neito, vaan vanha, maailmaa kokenut mummo, jonka hiukset aivan hopealta hohtavat. Suuri koira, joka vieraan tullessa oikoili pöydän alla, haukahti vähän; mummo katsahti tulijaan ja lausui hänelle kättään tarjotessaan: »En teitä tunne, ken olette?»

»Ylioppilas Nummi. Suokaa anteeksi, että tulin häiritsemään. Olen kulkenut pitkän matkan, ja tässä helteisessä ilmassa rupesi jano minua vaivaamaan — rohkenen siis pyytää lasillisen vettä.»

»Tässä on juuri raitista vettä, ja suvaitsetteko, että kaadan vähän vaaraimen mehua sekaan?» Nummi kiitteli, tyhjensi lasinsa ja aikoi sitte lähteä pois, mutta mummo pyysi häntä viipymään hetkeksi, sanoen: »Istukaahan vähän levähtämään. Katsokaa näitä ruusujani, ne tavallisesti nuoria ihastuttavat. Minä niitä myöskin rakastan; ovathan ne minulle suureksi huviksi vanhoilla päivilläni.»

»Tosiaankin teillä on kauniita ruusuja — ken niitä hoitaa? Onko teillä tytär, jonka lemmikkejä nuo kukat ovat?»

»Ei ole», sanoi mummo vähän hymyillen. »Minä sekä vanha palvelusneitsyeni olemme ainoat asujamet täällä, ja uskollinen Halli koira on minun ainoa kotieläimeni. Nuoria näen kuitenkin tuon tuostakin luonani; he rakastavat mummoa, kuten mummo heitä.»

»Keitä asuu täällä naapuritalossa?»

»Eräs porvari Hyöriinin leski lapsineen. Hänen maatansa oli tämä minunkin vähäinen maatilkkuni ennen, mutta nyt se on omani.» Mummon kertoessa astui mainittu leski sisälle, ja hänet nyt esiteltiin Nummelle. Kuultuaan nuorukaisen nimen leski virkkoi: »No onhan niitä nyt kummia nimiä — ennen oli Nummeliinit ja muut sellaiset, nyt sanotaan vain Nummi — ikäänkuin olisi puhetta maasta eikä miehestä.»

Nummi naurahti ja rupesi nyt pois pyrkimään. Hyvästi jätettyään hän kysyi vielä: »Pitkähkö matka tästä on pappilaan?»

»Venäjän virsta», vastasi mummo.

»Aiotteko sinne?» kysäisi leski.

»Aion. Rovasti, joka on setäni, kutsui minut pappilaan juhannusta viettämään.»

»No kyllä minä neuvon teille oikotien», sanoi leski. »Kun nyt menette vähän matkaa äyrästä pitkin, niin tulette vainion veräjälle. Siitä sitte kuljette polkua myöten vainion läpi, kunnes tulette koivuhakaan, josta poikkeatte oikealle ja kävelette hakapolkua siksi, että olette aivan pappilan puutarhan portin edessä.»

Hymyillen vastasi Nummi: »Kiitoksia hyväntahtoisesta neuvostanne. Kunpa nyt vain tuon oikotien kaikki mutkat muistaisin.» Nostaen lakkiaan hän vielä kerran kumarsi ja läksi sitte matkoihinsa.

»Vai pappilaan hän meni», sanoi leski. »Hän siis on rovastin tyttöjen ja Joose maisterin orpana — vai niin. Kyllä minä heti huomasin hänen olevan samaa sukua, sillä hän oli aivan Aino neiden näköinen.»

»Ennemmin pitäisin häntä Ilman muotoisena, sillä mustakutriset ovat molempien hiukset. En sentään

huomannut heissä muuta keskinäistä sukumuotoa.»

»Huomasin minä heti ja tunsin kohta hänen olevan samaa pappilan slähtiä. Mutta tässä minäkin vielä höpisen, vaikka jo kyllä olisi kiire kotia; tulinhän vain katsomaan, kuka tuo vieras herra oli.»

»Muistakaa, että täällä juodaan teetä juhannusaattona, kuten ennenkin on tapana ollut.»

»Kiitoksia, kyllä sen muistan ja aivan halusta tulen, koska lapsenikin ovat poissa kaupungissa tuttaviansa luona; pikku Sanni vain on kumppaninani.» Näin sanottuaan rouva Hyöriin jätti hyvästi ja pyöri kiiruusti kotiinsa.

Lämmin ja ihana oli juhannusaaton ilta. Aurinko rupesi jo lähenemään taivaanrantaa, mutta koko luonto oli täynnä eloa ja virkeyttä — ken saattaisikaan uneen uupua kesän kauneimpana iltana! — Kokkovalkeita näkyi sieltä ja täältä, käki kukkui läheisessä koivikossa, ja etäämpää kuului laulurastaan monisävelinen liverrys. Mummo istui ruusutarhassaan. Vanha Leena asetti emäntänsä eteen pöydän ja levitti siihen lumivalkoisen vaatteen, jonka päälle hän sitte lasi porisevan teekeittiön, kupit ja vehnäset y. m. Siinä nyt istui mummo odottaen vieraitaan ja miettien — niin mitä hän mieltä ja mitä hän muisti — varmaankin elämänsä monivaiheisia kohtaloita. Mutta kauan hän ei saanut olla ajatuksiinsa vaipuneena, sillä jopa kuului iloisia ääniä, ja samassa hän näki pappilan nuoret, jotka kilpaa juosten tulivat mummon asuntoa kohti. Ennätettyään portille, huusivat kaikki yhtä haavaa: »Hyvää iltaa, mummo!»

»Terve tultuanne! Käykää istumaan. Kas tuollapa tulevat naapurimmekin, terve tultuanne nyt kaikki! Istukaa, rouva Hyöriin, ja pikku Sanni, tule tähän viereeni! Joose maisteri ja Nummi herra! Tuossa on tuolit. Aino, istuppa tähän. Ilma tyttöseni, kaada teetä nuoremmaksesi! Ja juokaa nyt, ennenkuin jäähtyy.»

»Ei mummo voi uskoa, kuinka hauska tämä juhannusaatto on ollut», sanoi Ilma, ottaessaan itsellensä teekupin. »Me olemme olleet ulkona aina siitä asti kuin Nummi orpana meille tuli, ja nyt viimeiseksi kävimme sitelemässä monivärisiä silkkilankoja rukiin korsiiin. Huomenna ennen auringon nousua mennään taas katsomaan, miten ne ovat kasvaneet.»

»Kylläpä voin uskoa», vastasi mummo. »Onhan niissä oltu maailmassa.»

»Oletteko turpeita kääntäneet?» kysyi leski.

»Olemme», sanoi Joose maisteri, »ja minä olen vakuutettu siitä, että saan muurahaisen kuoppaani, sillä niitä siellä oikein kihisi.»

»No sepä hyvä», virkkoi mummo, »sittepä saatte vaimon, joka ahkeraan hyörii ja pyörii, sulostuttaen kotianne.»

»Mutta enpä huolikkaan tuommoisesta hyörijästä. Minä tahdon oppineen naisen vaimokseni.»

»No, tuossahan viisaan sanan kerrankin kuulee nuoren miehen suusta», huudahti leski. »Sitä minäkin olen sanonut, että naisten juuri samoin kuin miestenkin tarvitsee olla oppineita. Siksi olenkin antanut tyttärenteni oppia kaikkea, mitä vain opiksi tarjotaan. He taitavat kieliäkin monenlaisia» — ja nyt pani rouva sormensa pystyyn sekä rupesi, niihin osottaen, lausumaan: »Niin — he taitavat tyskaa, saksaa, venskaa, venäjää ja ryskaa ja mitä kaikkia niitten nimet lienevätkään.»

»Olipa niitä siinä jo yhtä monta kuin sormea oikeassa kädessäanne», virkkoi Nummi ja lisäsi vielä: »Pidä vain, Joose, silmäsi auki! — Mihinkä virkaan nuo oppineet tyttärenne aikovat?»

»Vanhin pääsi jo Oopuun tilikraaffiin, toisella on kuvernantin virka. Kylläpä olisi tilaa ja tavaraa kotonakin, mutta eipä heitä kotitoimet ikinä ole huvittaneet.»

»Siinähän se on», kuiskasi Nummi orpanalleen. »Mitäpä sinä tuommoisella vaimolla tekisit, joka ei kodissaan työskentele?» Ääneensä hän sanoi: »Jos minä kumppanin löydän, kuten toivon, tahdon itse toimittaa virkani työt, ja vaimoni — hän tehköön kotini suloiseksi, herttaiseksi, jotta työni tehtyäni siellä viihdyn.»

»Nuori herra on vielä vanhanaikaista mieltä», virkkoi leski.

»Minä en vain voisi onnellinen olla», vakuutti Joose, »ellei vaimoni olisi oppinut eli sivistynyt.»

»Sivistys! Tuosta sanasta nyt paljo puhutaan», virkkoi leski, »jopa sanomalehdissäkin melkein joka toisella rivillä.»

»Siitäpä näkyy, mihin päämaaliin ihmiset pyrkivät», vastasi Joose.

Mummo, joka ääneti oli kuunnellut muitten puhetta, lausui nyt: »Olen minä nähnyt oppineita, jotka eivät ansaitsisi sivistyneen nimeä, ja olenpa myöskin nähnyt sivistyneitä, jotka eivät kuitenkaan ole oppineita — ja jos te, nuoret herrat, molemmat pysytte mielipiteissänne, ennustan minä Nummi herralle onnellisempaa kotielämää kuin Joose maisterille. Saattaisinpa kertoa teille kertomuksen, josta näkisitte puheeni perustuvan tosioloihin».

»Kertokaa, mummo hyvä», pyysivät Aino ja Ilma.

»No koska tässä iltaa riittää, niin kerronpa sitte. Minä tunsin erään perheen, jonka nimi oli — no niin — sama se, olkoonpa Tuominen. Perheen isäntä oli virkamies ja maanviljelijä. Viljavasti kasvoi hänen peltonsa, joten hänelle karttui tavaraa kyllin. Rouva Tuominen oli toimekas emäntä, joka kunnioitti ja rakasti miestänsä. Jokaisessa työssään hän ajatteli: 'Tämän teen näin ja tämän näin, jotta miehenikin siitä ihastuu.' Kun Tuominen sitte ilmoitti tyytyväisyyttään, oli rouva ylen onnellinen ja koetti aina uudelleen noudattaa miehensä mieltä — ja niin he elivät keskinäisessä rakkaudessa. Heillä oli myöskin neljä lasta, kolme tytärtä ja yksi poika. Kolmas tytär, pieni Toini, oli lapsista nuorin — oli vanhimman ja nuorimman välillä koko seitsemäntoista vuotta. Noille kolmelle vanhemmalle lapsellensa hankki nyt Tuominen kasvatuksen, joka hänen ja maailman nähden oli mitä parahin. Hän koulutti heitä, jotta saivat oppia, mitä vain halusivat, ja opettajien todistukset ilmoittivatkin, ettei heiltä puuttunut ymmärrystä eikä opinhalua. Saattoivathan siis vanhemmat iloita onnistuneesta kasvatuksesta, ja kyllä he iloitsivatkin. — Kun lapset kotiin tulivat, no eipä tietänyt äiti, mitä teki heidän iloksensa. Talouden toimissa hän yksin hääras. Miten hän olisi noita nuoria tyttäriä hennonnut apuun ottaa? Nythän oli lepoaika heillä, jotka paljon vaivaa olivat koulussa nähneet. Joka pienimmänkin reiän heidän vaatteissaan äiti korjasi, sillä kuinkapa hän noita armahia olisi vaivannut tuommoisilla vähäpätöisillä töillä — ja mitä ei äiti ehtinyt valmiiksi saada, sen valmistivat ompelijat. Tulipa sekin aika, jolloin nuoret tyttäret, oppikoulut kunnialla suoritettuaan, kodin herttaiseen helmaan palasivat. Vaan miten kävi kotitointen — — rupesivatko tyttäret niitä nyt toimittamaan itsellensä opiksi ja äidillensä huojennukseksi? Ei suinkaan! Liinalla oli erinomainen soitannonhalu — hänen opettajansakin oli sanonut: 'Soittotaidossa tulee Liina oikein eteväksi'. Sitä hänen siis tuli harjoitella — ja välimmiten tietysti huvitella. Maaria harrasti vieraita kieliä — sanottiinpa hänen osanneen kreikkaakin. Hän luki oppineiden miesten teoksia — ja niin kului hänen aikansa. Mutta eräänä päivänä hän sanoi isällensä: 'Isä hyvä, minä en viihdy täällä yksitoikkosisissa kotioloissa, pyrkisinpä halusta opettajattareksi.' 'Tee mitä sydämesi vaatii', vastasi isä, ja niin oli se asia päätetty. Maaria pääsi, kuhunka pyrki, erään koulun opettajattareksi. Vapaa-ajat hän aina vietti kodissaan. Silloin myöskin nuori Ilmari oli kotona. Samanlahjaisena kuin tytötkin, oli hän myös saanut samanlaisen kasvatuksen — mutta — hän oli mies, oikeinpa oiva miehen alku. Kauan nuot nuoret tyttäret eivät saaneet kodissaan olla, sillä heidän oppinsa, uhkea muotonsa ja etenkin vanhempien *suuret varat* toivat pian sulhasia taloon. Maaria joutui kaupunkiin naimisiin, ja Liina sai pappismiehen maalla. Häätöimet ja häät minä jätän sikseen kertomatta, koska ne ovat sivuseikkoja — ja arvelenpa, että Joose maisteri jo on utelias tietämään, miten nämät hänen suosimansa oppineet naiset sulostuttivat kotiansa. Me siirrymme muutamia vuosia eteenpäin, saattaaksemme paremmin arvostella, olivatko nuot emännät tosiaankin sopivia hyvin kasvatetun naisen esikuvaksi.

Oli talvinen päivä. Tammikuun pakkasen painoi jääkukkia ikkunoille, ja puut seisoivat härmäisinä. Tuominen käveli lattialla, ja puhaltaen savupilviä piipustansa hän seisahtui tuon tuostakin akkunan ääreen. 'Mitä katselet?' kysyi rouva. 'Hm, luontoa vain, ja sitä katsellessani ajattelin, että nytpä reki hyvin luistaisi — entä jos tekisimme vähäisen huvimatkan kaupunkiin, sillä tahtoisinpa nähdä, vieläkö Maarialle äidin huolet ja emännän toimet raskailta tuntuvat, vai onko hän niihin jo perehtynyt.'

Toini taputteli iloissaan käsiänsä ja huudahti Ilmarille: 'Nyt, veikko, pääsemme Maaria sisaren luo!'

'Älä vielä iloitse, kuulkaamme ensin, mitä äiti sanoo.'

'Kyllä äidin vuoksi sopii', vastasi rouva, 'tuota hätää laitan kaikki matkakuntoon'. Eipä kulunut montakaan tuntia, ennenkuin Tuominen perheineen oli matkalla. Reki luisti, kulkuset kilisivät, ja heijoo, — eteenpäin mentiin, kunnes jouduttiin kaupunkiin Maarian kotiportaitten eteen. Neitsyt tuli ovea aukaisemaan, ilmoittaen että herra Vuori vielä oli poissa virkatoimissaan ja rouva jossakin kokouksessa. Vieraat menivät sisälle. Pieni tyttönen seisoi huoneessa, ja nähtyänsä heidät lausui lapsi: 'Äiti poissa, isä poissa', ja parkasi itkemään. Ilmari otti lapsen, nosti hänet korkealle ja vei hänet sitte Tuomiselle. Näin joutui tyttö sylistä syliin, tullen siten tyydytetyksi. Mutta nyt kuului nuorimman lapsen vaikeroinen, ja se koski rouva Tuomisen hellään sydämeen. Hän riensi toiseen kamariin pienokaisen luo ja rupesi sitä viihdyttämään. Hoitaja toi lapselle maitoa. Rouva maistoi sitä ja sanoi sitte: 'Tämä on hapanta, onko lapsi sitä saanut?'

'On, kyllä maar se pian happanee, kun sitä aina tarvitsee panna takalle lämpenemään', vastasi tyttö ja meni matkoihinsa. Nyt tuli Maaria kotiin ja tervehti iloisesti omaisiansa. Nähtyään rouva Tuomisen olevan lastenkamarissa riensi hän sinne äitiään syleilemään, vaan purskahti samassa itkuun. 'Mitä tuo

tietää?' kysyi äiti.

'Niin, nähdessäni teitä en saattanut olla itkemättä, sillä muistin, kuinka hauskaa meidän oli kotona. Täällä vain aina on kiirettä ja rauhatonta. Tuskin joutuu mihinkään henkiseen elämään, kun on noita lapsiakin jo noin monta. Jos toisen on tyydyttänyt, niin toinen taas huutaa, ja tämä pieni itkee aina.'

'Hän on kelvollisen ruoan puutteessa. Maito on hapanta; katso, ettei lapsi semmoista saa! Lämmitä vain sen verran, mitä hän kerralla tarvitsee, ja pidä puhtaana astiat.'

'Saako niitä palkollisia tekemään, mitä káskee — itse olen poissa monta tuntia. Minä olen perustanut ompeluyhdistyksen, jossa ommellaan vaateapua köyhille lapsille — annanpa vielä tyttökoulussa muutamia tunteja niissä aineissa, joita enemmän harrastan.'

'Jätä kaikki koulutunnit, pane toimeen 'ompeluseurat, mutta ompele sinä kotona, sillä lasten pienenä ollessa on äidin helma heille paras suoja.'

'Minä en ikinä voi uuvuttaa itseäni jokapäiväisen elämän yksitoikkoisuuteen, vaan tahdon myös elää henkistä elämää.'

Maarian puhuessa oli Tuominen tullut kamariin. Hän katsoi surullisesti tyttäreeseen ja lausui:

'Voi lapsi parka, paljon olemme sinun kasvatuksessasi laiminlyöneet, koska emme ole opettaneet sinua ymmärtämään, että kodissa on naisella laava työala. Jos oikein käsittäisit velvollisuutesi, tietäisit myöskin, että sinulla kodissasi on kylläksi vaihtelevaa työtä. Joka päivä saat tutkia niitä eri luonteita, joita huonekunnassasi löytyy, ja ajatella, miten heitä parahiten voisit saattaa onnellisiksi. Se on perheenemännän kallis ja vaikea tehtävä; mutta kun hän työssään onnistuu, ken on häntä onnellisempi? Hän on kodin sydän, johon kaikki turvaavat, sekä palkolliset että lapset; ainoastaan hänelle perheenisäntäkin ilonsa ja huolensa uskoo.'

Maaria puhui jotakin miehen ja vaimon samanlaisista oikeuksista, mutta samassa tuli hänen miehensä kotiin. Vuorio nähtävästi iloitsi appensa ja anoppinsa tulosta, puristi veljellisesti Ilmarin kättä, kysyi Toinilta, montako kananpoikasta hänellä oli, ja lausui sitte vaimollensa: 'Noh Maariaseni, ovatko vieraamme saaneet kahvia?'

'Ei vielä, nuo piijat ovat niin hitaat.'

'Toimita nyt, ystävänä, joutuun — oikeinpa se minullekin hyvältä maistuisi, sillä muistathan, ettei eine aamulla ennättänyt tulla valmiiksi, ennenkuin minun jo täytyi rientää virkani toimiin.'

Punastuen Maaria meni kyökkiin, ja muutaman hetken perästä tuotiin kahvia. Mutta päivällinen — se nyt ei milloinkaan tahtonut valmistua. Kun jo kolme kajahusta oli kuulunut seinäkellosta, silloin Vuorio levottomasti lattialla kävellen katseli tavan takaa ruokasaliin päin. Vihdoin pyydettiin päivälliselle. Siinä nyt oli pöydässä yhtä kutakin lajia, mutta ensiksikin kilohailit olivat ihan happamat. Maaria hätäntyi ja sanoi neitsyelle: 'Mitenkä tämmöisiä olet pöytäsi tuonut? Nämäthän ovat pahentuneita!'

'Käskipä rouva minua ottamaan kilohailia, eikä niitä parempia ollut. Kun kala-astia on pidetty lämpimässä kyökkikonttoorissa, niin ihmekö se, että ovat pahentuneet.'

'Vie nämät kohta pois äläkä enää toiste jätä kaloja lämpimään.'

'Ei niitä minun aikanani sinne ole pantu, entinen piika ne jo jätti', sanoi tyttö ja läksi kyökkiin.

'Oikein on harmillista, kun täällä saa noin huonoja palkollisia', valitti Maaria.

'Niin, meillä on siinä kohden ollut paljo vastahakoisuuksia', sanoi Vuorio. 'Tuo on jo kolmas tänä vuonna — mutta jättäkäämme tämä puhe huonoista palkollisista — se ei ole mitään hauskaa. Maaria hyvä, anna tänne vähän paistia — kastike on kovin karvasta!' —

Näin olivat melkein kaikki kalliit, hyvät ruoka-aineet pilatut; — mutta minä arvelen, että tarpeeksenne olette kuulleet tästä perheestä, ja luulenpa, että Vuorion sijassa Joose maisteri varmaankin olisi suonut vaimollansa olevan vähemmän kirjallista ja enemmän taloudellista oppia.»

»Hm. — Kentiesi. — Mutta kuinkapa heidän sitte lopullisesti kävi?
Lopussahan kiitos seisoo.»

»Niin kyllä», sanoi mummo, »mutta sanotaanpa myöskin, että alku työn kaunistaa — ja kun alussa kaikki menee kodissa nurin, niin silloin ei tule loppukaan oikein hyvä. Lohdutukseksenne toki saatan sanoa, että Liinan kävi paremmin. Hänen luonteensa oli taipuvaisempi kuin Maarian, ja hänen viisaat vanhempansa saivat hänet vähitellen ymmärtämään, että pianon ääressä istuminen ei ollut hänen suurimpia velvollisuuksiansa. Mutta monta kovaa sai Liina parka kokea ja monta kyyneltä vuodattaa,

joista hän olisi päässyt, jos kodissa hänen olisi täytyntä seurata äitiänsä kyökkiin ja aittaan.»

»Miten Toinin kävi?» kysyi Aino. »Minä siitä työstä toivon paljon hyvää. Kertokaa hänestä vielä.»

»Toinista!» sanoi mummo, ja hänen silmänsä oikein kirkastuivat, kun hän lausui: »Niin, mitenkä muuten kuin hyvin. Toini oli niitä hempeitä, herttaisia naisia, jotka harvoin itseänsä muistavat; muitten onni on heidän onnensa. Hänestä olisi koko kertomus kerrottavana, mutta ilta joutuu — tahdonpa vain mainita, että Tuominen, huomattuansa vanhempien tytärtensä kasvatuksen vaillinaiseksi, päätti kokonaan toisella tavalla kasvattaa Toinia. Tämä lapsi sai kyllä oppia paljon, mutta hänen tärkein opittavansa oli tutkiminen, millä tavalla hän voisi muita tehdä onnelliseksi. — Kuulkaa, nuoret tyttöset! Silloin vasta voitte oikein tyytyväiset olla, kun muitten onnelliseksi saattamista pidätte suurimpana onnenanne. Toini oli tuon tärkeän opittavansa hyvin oppinut. Minä näin hänet aina tyytyväisenä; perheensä onni säteili hänenkin silmistänsä. Kun hänen miehensä joskus oli raskaalla mielellä ja tahtoi olla itseksensä, silloin Toini meni soittamaan ja laulamaan lauluja, joitten hän tiesi ihastuttavan miestänsä — ja pianpa hänen onnistuikin poistaa rakastettunsa raskas mielentila. Tällä en suinkaan tahdo sanoa, että kaikkien miesten raskasmielisyyttä pitäisi samalla tavalla viihdyttää — en suinkaan! Jospa se kävisikin yhdellä tavalla, silloinhan tuo naisen tärkeä tehtävä olisi helposti opittu!»

»Entäs Toinin lapset?» kysyi Nummi. »Eivätkö ne ollenkaan huutaneet?»

»Kyllä maar», vastasi mummo, »vaan kun tohina lastenkamarissa nousi korkeammillensa, silloin Toini riensi joukkoon ja puhui kauniin sadun, jota lapset istuivat ääneti kuuntelemaan. Sadun kerrottuaan hän käski heitä kiltisti leikkimään, jotta saisivat vielä toistekin tarinan kuulla, ja pujahti sitte taas toimiinsa.

Nyt olkoon kertomukseni loppunut, sillä muuten teekyökissä vesi kiehuu kuiviin. — Kaada, Ilmaseni, toinen kupillinen teetä.»

Ilma teki kuten mummo käski, ja nyt tuli hetken äänettömyys, kun kaikki rupesivat teetä juomaan. Joose maisteri, joka ensiksi sai kuppinsa tyhjäksi, sanoi hymyillen mummolle: »Niin, nyt minä saan kiittää sekä teestä että kertomuksesta. Tahdonpa myöskin myöntää, että vanha on aina viisain, ja halusta kyllä ottaisin Toinin tapaisen naisen vaimokseni — mutta mistäpä semmoisen löydän?»

»Siitä saatte itse huolta pitää», vastasi mummo.

»Kyllä tuo kertomuksenne oli hyvä eksemppeli», vakuutti leski. »Minä olen myöskin aikonut kasvattaa meidän Sannia aivan toisella tavalla kuin vanhempia tyttäriäni; olen päättänyt noin eksperimenteerata — jotta saisin selväksi, mikä keino on parhain.»

»Hyvin kaunis ajatus tuo», sanoi Nummi, »aivan uusi oppi jälkimaailmalle, josta keksinnöstä se varmaankin on teitä kiittävä», — ja hän kuiskasi Jooselle: »Kyllä sinä vielä saat anopin rouva Hyöriinistä.»

»Ole huoleti», vastasi Joose ja nousi istualta, lausuen: »Ilta käy jo kosteaksi, ulkona viipyminen saattaa olla haitaksi mummon terveydelle, mennään nyt siis kotiin.»

»Niin kyllä», sanoi leski. »Sanni tyttöni, mennään mekin jo pois. Sanni on vähän arka kylmälle.» — Ja rouva Hyöriin jätti hyvästi ja läksi tyttärensä kanssa kotiin. Heidän lähdettyänsä Ilma kysyi:

»Miksikä mummo aina näin viettää juhannusaattoa?»

»Se on, lapseni, minun salaisuuteni», vastasi mummo.

»Minulla myöskin on salaisuus», sanoi Ilma, »mutta, mummo, sen nyt tahdon teille ilmoittaa. Juhannusaatto tulee aina olemaan minullekin erityinen merkkipäivä, sillä tiedättekö, orpanani Nummi ja minä olemme tänään menneet kihloihin.»

»Toivotan teille sydämmestäni onnea ja siunausta! Olen ennustanut Nummi herralle onnellista kotielämää, ja nyt olen varsin vakuutettu siitä, että meidän pikku Ilma teidän kotinne herttaiseksi luo, sillä Toinin tytär sen tehtävänsä kyllä ymmärtää —»

»Toini! Oliko Toini äitimme?» kysyi Ilma.

»Oli, vaikka minä tietysti hänen nimensä Toiniksi muutin. Hänen arvoansa ja hyvyttensä te kyllä kaikin olette saaneet kokea.»

»Ja me kun emme ollenkaan sitä aavistaneet!» — sanoi Aino. »Oi mummo, kertokaa vielä meille jotakin, kertokaa omasta elämästänne!»

»Niin, kertokaa, mummo kulta!» pyysi Ilma.

Mummo hymähti, vastaten: »Katsokaa jokea, joka tuolla juoksee eteenpäin — se juoksee tyynenä, vaan paikoin se kohisevana koskena vyöryä. Silloin on sen voima mahtavin — mutta silloin se myöskin on vaarallisin; se saattaa paljon hyödyttää, vaan saattaapa myöskin vahingoittaa, — jos sen voimia väärin käytetään. Te seuraatte joen juoksua vieläkin eteenpäin. Tuo hurmaava pyörre tyyntyy vähitellen — te näette sen taas tyynenä. Kosken kohina humisee vielä korvissanne, mutta viimein on se vain hämäränä muistona mielessänne. Tuollainen on useimmiten ihmiselämä, ja siinä myöskin mummon elämäkerta.»

»Kiitoksia, mummo hyvä, kertomuksestanne», sanoi Nummi. »Ehkä toiste, jos eletään, viette meitä tarkastamaan tuota joen juoksua.»

»Kentiesi — sanoinhan, että useimmiten ihmisten elämä on joen kaltainen — ehkä tiedän teille joskus jutella jonkun elämästä.»

Kokkovalkeat sammuiivat vähitellen, nuoret sanoivat sydämmelliset jäähyväisensä vanhalle ystävälleen, ja niin loppui juhannusaatto mummon luona.

KÖYHÄINMAJASSA.

Erään pikkukaupungin kadun varrella oli sievä rakennus, jonka aukaistusta akkunasta nuori ylioppilas näkyi katselevan kadulla olevaa liikettä. Hän nojaili akkunalautaa vasten hyräillen:

»Suomi, armas synnyinmaamme
tuhatjärvinen —»

»Antakaa, hyvä herra, penni», huusi vähäinen poikanulikka surkealla äänellä.

»Älä teeskentele», sanoi ylioppilas. »Tuossa saat pennin, mutta jos olisit luonnollisella äänellä pyytänyt, olisit saanut 5 penniä.» Poika meni, ja eräs rikas herra, joka samassa tuli paikalle, tervehti nuorukaista, sanoen: »Hyvää päivää! Älkää noille rahoja tuhlatko, kyllä kerjäläisiä on niin kauan kuin on laiskureitakin. Tehköt ihmiset työtä, niin ei heidän tarvitse kerjätä.»

»Se kyllä paljon kurjuutta estäisi», vastasi nuorukainen, »sillä valitettavasti löytyy köyhiä, jotka eivät oikein ole käyttäneet aikaansa, yhtä hyvin kuin rikkaitakin, jotka eivät ole oikein käyttäneet tavaraansa. Mutta moni on köyhä, olematta itse siihen syypää.»

»Hm—hm, niin kyllä», vastasi herra ja läksi matkoihinsa. Ylioppilas rupesi taas hyräilemään lauluansa alusta alkaen ja oli juuri laulanut:

»Täällä kehdon, kodon saamme,
haudan rauhaisen —»

kun eräs sievännäköinen, hoikka nuorukainen, joka tuli kävellen katua pitkin, seisattui akkunan eteen, sanoen: »Hyvää huomenta, Keto!»

»Huomenta, huomenta! Minne matka?»

»Aion mennä etsimään kansan joukosta sopivia malleja, jotta saattaisin maalata oikein alkuperäisiä muotokuvia. Tuleppa mukaani! Mitäs tuolla kuumuudessa venyskelet? Täällä ulkona aamuilmassa on virkistävää kävellä.»

»Malta, heti olen valmis tulemaan.» Keto otti lakkinsa, riensi ulos kadulle ystävänsä, nuoren maalarin luokse, ja nyt molemmat läksivät kävelemään. »Mistä aiot kuviasi etsiä?» kysyi Keto.

»Köyhäinhuoneesta», vastasi maalari; »minä olen siellä jo käynyt ennenkin juttelemassa monen sekä nuoren että vanhan kanssa ja havainnut, että minulla saattaa olla paljo hyötyä heistä.»

»No niin, tuo hyöty — sehän sitte vasta tulee ilmi, kun saadaan nähdä ja arvostella pensselisi tuotteita.»

»En tarkoita ainoastaan heidän ulkomuotoaan. Myöskin heidän sisällinen elämänsä, johon vähitellen tutustun, on monessa suhteessa opettavainen.»

»Halukkaimmin minä olisin kävellyt maalle päin», sanoi Keto, »mutta koska tuossa nyt jo olemme määrän päässä, niin mennäänpä vain kurjuudenkin majaa katsomaan.»

Ystävät astuivat havutettuja portaita pitkin ja tulivat tupaan, missä joukko köyhyyttä kärsiviä oli saanut suojansa. Siellä oli kaiken ikäisiä, ja kullekin oli annettu hänen kykynsä mukaista työtä. Eräs yhdistys oli lahjoittanut lapsille vaatteita, joten he olivat ulkonäöltään jokseenkin siistit. Muuten näiden köyhäin kasvot ilmaisivat hyvin erilaisia tunteita. Lapset yleensä näyttivät suruttomilta ja tyytyväisiltä, mutta vanhemmista toiset olivat surullisen, toiset nöyrän ja kärsivällisennäköisiä, toiset taas ikäänkuin suuttuneet koko laitokseen. Muutamat näyttivät ihan tylstyneiltä ja välinpitämättömiltä, aivan kuin mennyt aika olisi vienyt heiltä kaiken toivon. Eräs vanha mummo erittäinkin veti nuorukaisten huomiota puoleensa. Hän suori höyheniä ja teki työtänsä kovin ahkeraan, hänen vaatteensa olivat siistit, ja hänen ulkomuodossaan ilmaantui sellainen tyytyväisyys, joka on ainoastaan sillä, ken tietää sekä ilon että surun päivien olevan Jumalalta ja siis nöyryydellä vastaanotettavia. Lapset istuivat halusta hänen ympärillään, sillä muori kertoi heille satuja, ja näin oli hänellä pieni ystäväjoukko, jolle hän tuli kalliiksi. Nuori maalari rupesi piirtämään vanhuksen kuvaa, mutta ylioppilas halusi tietoja hänen elämänvaiheistaan, jonka vuoksi kysyikin häneltä: »Mitenkä olette tänne joutunut, te kun olette noin ahkera? Eikö teillä ole omaisia?»

»Kyllä on montakin, mutta he eivät ole erin hyvissä varoissa hekään», sanoi muori, ja syvä huokaus nousi hänen rinnastaan.

»Jollette pahastuisi», sanoi Keto, »pyytäisin teitä kertomaan jotakin elämänvaiheistanne. Olette suvainnut, että ystäväni maalaa kuvanne; suokaa nyt minunkin piirtää muistiini jotakin kokemuksistanne.»

»Hyvä, oppinut herra! Minun elämäkertani on aivan tavallinen», vastasi vanhus, »sillä tasaisesti ja onnellisesti on eloni aika yleensä vierinyt — vaan ainahan noita kovempia säitäkin on täytynyt välistä kestää. Mutta koska haluatte kuulla jotakin elämästäni, tahdon teille kertoa, miten se on kulunut näihin asti, ja miten tänne jouduin:

Minäkin olin ennen nuori ja iloinen. Palveluspaikkoja en juuri muutellut. Palveltuani 10 vuotta isäntäväkeäni sain hopearahan rintaani, — se annettiin oikein kirkossa juuri Mikonpäivänä, — ja rahaan oli kirjoitettu: 'uskollisesta palveluksesta'. — Tässä sen näette.» Muori otti kaulastansa nauhan, jossa tuo rakas muisto hänen isäntäväestään vielä kirkkaana riippui. »Kun sen sain», jatkoi hän, »oli minulla juhlahetki. Ette voi ymmärtää, mitä silloin tunsin — ehkä sentään — näinhän ennen, kuinka iloisena isäntäni nuori maisteri tuli kotiin, kun oli saanut lakkiinsa tuollaisen kultatähden, joka teilläkin nyt on — tottapa tuo on teille onnen tunteita tuottanut? — Mutta jatkanpa kertomustani. — Sittenmin joutui isäntäni vanhin tytär naimisiin eräälle papille, ja minä rupesin heidän palvelukseensa. Mutta pian jouduin itsekin naimisiin. Minä ja miehni teimme ahkeraan työtä ja pääsimme hyvään torppaan tämän kaupungin maaseurakuntaan. Jumala siunasi meille kuusi perillistä, ja me tulimme jotenkin hyvin toimeen, vaikka varat eivät suuret olleet. Mutta lapset kasvoivat eivätkä tyytyneet siihen, mitä heille kotona saatoimme hankkia, vaan menivät palvelukseen ja joutuivat sinne tänne nekin. Miehni kuoli, — kun Matinpäivään päästään, on hän jo 12 vuotta mullassa maannut. Kova oli eronhetki, me kun olimme onnelliset olleet — mutta — hänet otti Jumala! Kaivata sain, vaan en valittaa. Nuorin poikani piti nyt torppaa — minun oma rakas Tuomoni — niin, minä ja hän hoidimme tölliä, kaikki oli hyvin; hän oli hellä lapsi ja ainoa, joka ei pesästään lentänyt. Vaan hänellekin oli luotu kumppani — poikani meni naimisiin — ja minä olisin pitänyt hänen vaimoan tyttärenäni, mutta miniäni oli aina ynseä minulle ja ikäänkuin kadehti minulta sitä hellyyttä, jota poikani minulle osotti. Minä huomasin sen ja läksin kaksi vuotta sen jälkeen, kuin miniän sain, muiden lapsieni luo. Kolme vuotta olin poissa. Joka paikassa havaitsin olevani 'liika kalu sälyjen seassa', ja itse myöskin ikävöitsin takaisin entistä kotiani katsomaan. Palasinpa siis nuorimman poikani luo. Torppaan tultuani tuli Tuomo minua vastaan ja oli kovin iloinen, kun sai jälleen nähdä äitinsä. Miniäni, joka myöskin ensin kyllä osotti hyväntahtoisuutta kohtaani, kävi piankin taas kylmäksi minulle ja heitteli tuon tuostakin pistosanoja sekä miehellensä että minulle. Minä sitä en ollut huomaavinani, vaan tein ahkerasti työtä, ja koska hänellä oli minusta hyvä apu, kärsi hän minua sentään. Näin vuodet kuluivat. Mutta kerran eräänä syksynä olin puoloja poimimassa takamailta ja silloin vilustuin kovin, joten jouduin vuoteen omaksi. Minä sairastin kauan, mutta kuitenkin pääsin siitä vuoteesta jaloilleni; voimani vaan eivät enää tulleet entiselleen. Poikani perhe kasvoi, ja kuulinpa miniäni usein sanovan: 'Ahtaus täällä on joka haaralla, kun väkeä on liikojakin.' Tuomo ei puhunut mitään, mutta näytti synkältä, ja eräänä päivänä hän ilmoitti saaneensa minulle paikan *köyhäinhuoneessa*. — Se oli salamanisku se ja kovin kohtaus elämässäni, kun rakas poikani, oma Tuomoni, minut hylkäsi; vaan Jumala häntä siunatkoon ja varjelkoon, ettei hänen tarvitsisi kärsiä, mitä minä sillä hetkellä kärsin. Se oli ainoa kerta, jolloin olin onneton, sillä minä soimasin itseäni siitä, että olin huonosti kasvattanut poikani. Rakkautta ei minulta puuttunut häntä kasvattaessani, mutta jotakin kuitenkin olin laiminlyönyt, ja silloin on ihminen onnettomin, kun hän havaitsee erehtyneensä ja näkee, ettei sitä katuenkaan voi parantaa.

Siinä nyt on elämäkertani kaikessa yksinkertaisuudessaan; mitäpä hyötyä teillä siitä on, teillä, jotka olette viisaat ja oppineet?»

»Ja te voitte sydämmestänne antaa anteeksi pojallenne?» sanoi maalari.

»Herra hyvä», vastasi muori, »anteeksi antaminen on paljoa helpompaa kuin anteeksi pyytäminen».

»Muori, kuulkaa», sanoi maalari innokkaasti, »kun olen kuvanne maalannut, pidän sen muistona teistä. Jos joskus hairahtuisin siten, että tahtoisin olla ynseä köyhille vanhemmilleni, niin katselen teidän kuvaanne. Se kyllä muistuttaa minulle teidän kertomustanne ja kuinka pitkälle itsekkäisyys voi mennä.»

»Ja onpa», lausui Keto, »meillä yhteinenkin äiti, jota meidän myös tulee rakastaa, ja jonka onneksi olemme velvolliset tekemään työtä. Se, joka tylästi ajattelee ainoastaan omaa itseänsä eikä työskentele tämän äitinsä hyväksi, hänkin on kiittämätön lapsi! Teidän kertomuksenne, muori, minä piirrän paperille, jotta se, jos itsekkäisyys viettelisi minua, olisi hyvänä muistuttajana siitä, että minun tulee tehdä työtä rakkaan äitimme, armaan Suomeemme hyväksi, sillä muuten olen minäkin äitini hylkääjä!»

Näin lausuttuaan nuorukaiset sanoivat jäähyväiset ja läksivät köyhäinmajasta.

Muori ajatteli itsekseen: »Oppinut, näenmä, osaa kaikesta oppia ottaa.»

MITÄ KOSKI KOHISEE? MITÄ KUUSET KUISKAILEE?

Tuuheassa kuusikossa oli erään myllärin asunto ja siitä ainoastaan muutama syleneikka kohisevan kosken rannalle, jossa vesimylly ankarasti hyöri ja pyöri. Tuon kosken partaalla istui useasti nuori kasvava tyttö — hän istui avojaloin, avopäin, ja tuuli sai vapaasti liehutellessä hänen kiharoitaan. Siinä hän oleskeli aina tuntikaudet, kunnes kuusikosta myllärin vaimon kutsuva ääni vaati häntä pois tulemaan. Eräänä aamuna, kun kastehelmet vielä kimaltelivat ja linnut tuhansittain visertelivät, läksi myllärin Helmi taas ahtaasta tupasesta, katkismus kädessä, avopäin juoksemaan metsään. Hän juoksi, kunnes ennätti lähellä olevan lähteen reunalle. Siihen hän istahti kaatuneen puun rungolle lukupätkäänsä muka lukemaan. Hetkisen vain hän kirjaan silmäili, vaan laski sen sitte pois ja nousi matkimaan lintujen ääniä; mutta eipä sekään kauan häntä huvittanut, sillä nyt kuului kuusien latvoista hiljainen tuulen humina, ja heti Helmi vakavana taas istahti puun rungolle. Hän kuunteli tarkkaan, ja sormensa vaipuivat ristiin. Kesäisen luonnon ihana juhlavirsi oli kokonaan voittanut Helmen sydämmen. Mutta äkkiä hän nousi istualta, huudahtaen: »En, minä en ymmärrä, mitä te kuuset minulta vaaditte! Mihin te niin hellästi hyväillen minua käskette? Juoksenpa kosken rannalle, kosken kohina puhuu samoin, ehkä siitä paremmin saan selkoa» — ja Helmi juoksi rannalle. Siinä hän nyt istui kuunnellen kosken lakkaamatonta, yksitoikkoista pauhinaa, välistä laskien kätensä silmilleen, jotta kuulonsa siten tulisi tarkemmaksi. Näin hän olisi taaskin istunut monet hetket, jollei eräs nuorukainen, joka tuli myllytietä pitkin, olisi hänelle huutanut: »Kuules, tyttö, missä kotisi on? Varmaankin olet näiltä paikoin, kosk'ei sinulla ole edes huiivia päässä.»

»Tuolla kuusikossa on kotini», vastasi Helmi ja kiirehti samassa herran edelle kotiin päin.

»Onko teillä lemmiä?» kysyi herra. »On kyllä.» »Saako äidiltäsi ostaa ruokaa?» »Saa kyllä.» »Osaatko sinä muuta puhua kuin: saa kyllä ja on kyllä?» »Kyllä», vastasi tyttö, mutta jätti herran sikseen ja rupesi juoksemaan kotiin.

»Nuo mökin lapset ovat hyvin jäykkiä», ajatteli nuorukainen. »Lieneekö heissä mitään hienompia tunteita?» — Täten miettien hän ennätti myllärin asunnolle ja kuuli samassa Helmen sanovan: »Tuolla tulee valkolakki.»

Nuorukainen oli ylioppilas ja luonnontutkija, joka kulki metsissä kukkia ja hyönteisiä etsiskelemässä. Hän astui tupaseen ja pyysi ruokaa ostaaksensa. Myllärin vaimo valmisti heti vieraalle yksinkertaisen aterian, mutta sen tehtyänsä hän sanoi Helmelle: »Tuo kirjasi tänne, että luetan lukupätkäsi.»

»Kirjani jäi lähteelle», sanoi Helmi punastuen, »enkä vielä ole lukenutkaan.»

»No hyvänen aika tuota lasta! Ei sinusta koskaan ihmistä tule. Sillä ehdolla juuri pääsit ulos, että luettavasi lukisit.»

»Niin, mutta siellä kuuset taas humisivat minulle kovin kauniisti, ja minun täytyi niitä kuunnella, ja

sitte unhotin koko kirjan, — mutta juoksenpa sitä noutamaan kotiin.» Näin sanoen Helmi puikahti ulos ovesta, ja myllärin vaimo valitti nyt vieraalle, miten tytön ulkoluku kävi huonosti, kun hän vain aina tahtoi oleskella luonnon ääniä kuuntelemassa. — »Helmi on jo Vapusta kolmannellatoista. Kyllä hänellä on ikää, vaikka hän on vähäinen kooltaan ja niin äärettömän lapsellinen, että luulee kosken kohinassa ja kuusien huminassa kuulevansa paljon, josta hän ei selvää saa. 'Mutta jahka tulen vanhemmaksi, kyllä kai sitte niitä ymmärrän' — sanoo tyttö.»

Äidin vielä puhussa Helmi jo palasi kotiin, kirja kädessä. Ylioppilas kysyi, oliko myllärin väellä sanomalehtiä. »Ei ole», vastasi vaimo.

»Osaako Helmi sisälukua, vai onko sekin vaikeaa hänelle?»

»Kyllä sisäluku hänen suustaan vierii, kuten pavut pussista — sehän nyt lukeekin latinaiset ja kaikki.»

»Tässä on minulla sanomalehti, jonka otin mukaani kaupungista. Tuleppas sitä lukemaan, jotta saan kuulla, miten osaat.»

Helmi tuli ujoksumatta. Siinä kappaleessa, josta nuorukainen käski häntä lukemaan, kehoitettiin lämpimästi ja innokkaasti kaikkia rakastamaan isänmaata. — Tyttö luki selvästi ja sujuvasti vähän aikaa, vaan yht'äkkiä hän huudahti:

»Äiti, nyt minä tiedän, mitä koski kohisee ja mitä kuuset kuiskaavat! Voi äiti, ne sanovat: 'rakasta isänmaatasi!' Nyt sen tiedän, sillä aivan samoja sydämmeni tuntee tuolla ulkona niitten kohinaa kuunnelllessani, kuin nyt tätä lukiessani. Joka kerta kun tässä isänmaanrakkaudesta puhutaan, niin sydämmeni lämpenee; tuntuupa ikäänkuin kesäinen tuuli sinne virtailisi. Voi äiti, minäkin tahtoisin rakkautta osottaa isänmaalleni, mutta olen niin pieni, niin pieni, etten voi mitään!»

»Lapsi, tee työtä ja kokoo viisautta. Ensiksikin tulee sinun muistaa, että Jumalan pelko on kaiken viisauden alku, ja siitä kaikki hyvyys tulee. Jos sen muistat ja aina ahkerasti työtä teet siinä, missä sinulle on työala määrätty, niin tulee sinustakin isänmaallesi hyödyllinen jäsen, ja siten voit sinäkin osottaa rakkauttasi.»

»Kyllä minä tästä lähtein rupean ahkeraksi», vakuutti Helmi, ja lupauksensa hän myöskin on pitänyt; mutta luonnon helmassa hän, vieläkin halusta lepohetkensä viettää, »*kuunnellen sen kuusen huminata, jonka juurella hänen on asuntonsa*».

Ylioppilaasta tahdon mainita sen verran, että hänen ajatuksensa »mökin lapsista» olivat ihan muuttuneet, kun hän myllärin tupasesta pois meni.

II

NÄYTELMIÄ

AINOA HETKI.

HENKILÖT:

HEIKKI, merimies.

MÄNNISTÖN EMÄNTÄ.

TIINA, Männistön maalla olevan Metsälammen torpan emäntä.

HANNA, Tiinan veljentytär.

ERÄS JUORUAKKA.

ERÄS MERIMIES.

ENSIMMÄINEN NÄYTÖS.

Metsäinen seutu; vähäinen lampi näkyy oikealla puolen, ja vasemmalla vilkuttaa honkain välistä Metsälammen torppa. Heikki tulee metsäpolkua pitkin lammen rannalle.

Ensimmäinen kohta.

HEIKKI.

Suomi sulo, sorja, kaunis!
Oi, kun totta sanoo saan:
Suomi on mun kotimaan'!

Niin, täällä nyt olen kotimaassani ja kotiseuduillani! Sydämmeni lämpenee nähdessäni näitä paikkoja, joissa lapsuuteni ajat olen viettänyt. Tuossahan on torppa, entinen kotini. Oi, selvästi nyt muistan sen kesän, jolloin orvoksi jäin, kun poltetauti Manalaan vei isäni ja äitini. Torppaan tuli uusi isäntä, ja hänellä oli ainoastaan yksi tytär, pieni Hanna. Minä orpo sain jäädä Hannan isän luo, mutta muutaman vuoden kuluttua Hannankin isä kuoli, ja silloin minä lähdin merille. Oh, sitte on jo vuosia kulunut — kahdentoistavuotias olin silloin, ja kaksitoista vuotta olen ollut poissa. Missä lienee nyt pieni Hanna? Olleeko jo naimisissa? Keitä nyt torpassa lienee? Entä jos lähden sinne. En mene kuitenkaan vielä. Olen kovin väsynyt, sillä neljä penikuormaa olen tänään kulkenut. (*Hän katselee puitten varjossa olevaan vuoreen päin.*) Tuonne vuoren pehmeille sammalille tahdon mennä lepäämään; siellä olen lapsena monta kertaa kuunnellut honkain huminaa. (*Hän menee.*)

Toinen kohta.

HANNA. *Sitte TIINA.*

HANNA (*tulee kantaen pesusoikkoa ja laskee sen lammen rannalle, tuo sitte kiululla vettä kodasta, joka on puitten varjossa näkymättömänä, ja laulaa*):[1]

[1] Laulun nuotti löytyy nuottivihosta: »Det sjungande Finland.»

»Voi, voi, kuin kullallein on niin pitkä matka!
Kappale on kangasta ja virstan verta vettä.

Kaukana mun kultan' on jo kauas taisi mennä.
Eipä sinne pienet linnut iässänsä lennä.»

Kaukana mun kultani on — tuommoista, hupsu, laulelen, juur' kuin minulla olisi kulta, vaikei olekkaan — ja vaikken rakastakkaan. (*Tiina tulee, kädessä ämpäri, jossa on pesuvaatteita.*) Täti, enpä minä vain orpanieni siassa olisi naimisiin mennyt, heillä kun täällä kotona olisi ollut hyvä oltava. Kumma, että tuo kaunis Miinakin otti Mikkolan Matin, joka on varsin mustanmuotoinen ja niin vakava, että tuskin ikänä nauraa. (*Molemmat rupeevat pyykkiä hieromaan.*)

TIINA. Sinä puhut kuin lapsi, mutta tiedä, että minä en olekkaan kasvattanut tyttäriäni niin, että ulkomuotoon olisivat rakastuneet. He ajattelevat: Tavat miehen kaunistavat, vaan ei muoto.

HANNA. Rakkaus! Tuosta rakkauden voimasta aina puhutaan — mutta täti, mitä se rakkaus oikein on? Selvittäkää se nyt minulle.

TIINA. Ole vaiti, sinä pilkantekijä. Pahoinpa pelkään, että ennen pitkää olet rakastunut. Tuommoiset tyttöraiskat piankin ovat ilmi tulesa, mutta sen sanon, että älä ensimmäistä ota äläkä vielä toistakaan, mutta ota sitte kolmas, jos hän muuten on kelvollinen.

HANNA (*hymyillen*). Mutta jollen saisi kolmatta, niin jäisin ilman.

TIINA. Hoho, mitä vielä! Silloin kuin minä olin hehkeimmilläni, niinkuin sinä nyt, niin kyllä sulhasia oli tarjolla. Kolmannen otin, eikä ollut minulla ikänä katumisen syytä. Minä ja Mikko olimme aina hyvässä sovussa.

HANNA. Mutta Miina orpanani kertoi, että eräs akka kerran oli sanonut tädillä olleen sulhasen, joka oli merimies ja kaunis kuin enkeli, mutta hän oli sitte kuollut, ja täti oli häntä murehtinut niin, ettei enää tahtonut miestä ottaakkaan. Kuinka mones hän oli?

TIINA (*juhlallisesti lausuen ikäänkuin itseksensä*). Niin, hän — hän oli ensimmäinen. Se rakkaus oli kuin lemmenkukka, joka tuoksuvana, lumipuhtaana päivän kukoistaa, vaan vaipuu sitte kuolemaan.

HANNA. Mutta, täti, enpä minä vain ketään maailmassa niin rakastaisi, että tätini jättäisin. (*Taputtaa Tiinaa.*) En, täti hyvä! Jollette vain väsy minuun ja syökse minua pois maailmaan.

TIINA (*pyyhkäisee salaa kyyneleen silmistänsä*). Sinä tyttö hempeä, kuka sinua maailmaan hentoisi syöstä. Siellä olisit kuin oksalta varissut lehti, turvatonna, tuulten viskaamana.

HANNA. Turvatonna! Niin olisinkin. Mutta, täti, älkää nyt suotta käsiänne väsyttäkö vaatteitten huuhtomisella, kyllä minä yksinkin pesen.

TIINA. No, minä jätän ne sinulle. Minulla onkin kotona vähän tehtävää. Täytyy laittaa pannukakku valmiiksi siksi, kuin Männistön emäntä tulee; hän lähetti naapuritorpparin kautta sanan, että hän tänään tulee meille. Mitä asiaa hänellä nyt lienee? — (*Hän menee.*)

Kolmas kohta.

HANNA. *Sitte HEIKKI.*

HANNA. Miksi olenkin näin yksinäiseksi luotu? Miksi? Mitä, raukkanen, kyselenkään? Kuka voi Luojan töitä tutkistella! (*Hän jättää vaatteitten pesun ja lähenee lampea*). Oi lampi välkkyvä, sinä metsän kaunis silmä! Sinäkin olet yksin täällä metsämaassa, ja sinun pintasi on aina levollinen, tyyni — niinpä on minunkin sydämeni. Vaan jos olisin kasvanut maailman tohinassa, enkä niinkuin lampi, täällä metsän suojassa yksin, niin kentiesi ei sydämeni silloin olisi saanut sykkiä niin levollisesti kuin nyt. Silloin olisi se ehkä ollut kuin nuo suuret järvet, joiden laineet välistä vaahtopäisinä, riehuvina aaltoilevat. Täti on hyvä minulle, mutta sentäänkin kaipailen samanikäistä ystävästä. Jospa Heikki, minun lapsuuteni leikkikumppani, vielä olisi täällä, mutta — hän on meren aaltoja purjehtimassa; lieneekö enää elossakaan? Vaan mitä minä kumppanista huolin — pianpa päivät kuluvat, viikotkin vierivät, ja jos välistä on ikävä, laulan sen pois. (*Hän laulaa*):[1]

[1] Lauletaan kuin: »Nyt kesän viime kukka.»

Kun kuljen yksinäni tässä lammen rannalla, niin täällä huvikseni mä tahdon laulella.
Kun metsä sitten kaikaa ja mulle vastaapi, niin luulen, että laulaa mull' siellä kumppani.

Kun hongikossa tuolla puut kaikki humisee, mä luulen, että siellä ne mulle kuiskailee.
Näin haaveksien kuljen ja tytydyn päiväni, ja onneni mä suljen ain', Herra, haltuusi.

(*Hän menee taas pyykkiä huuhtomaan, ja Heikki nousee sammalvuoteeltaan. Puunoksa sattuu hänen hattuunsa, ja siitä vähäinen rapsahdus kuuluu. Hanna katsoo taaksensa*). Mikä rapsahti? Kah, outo — merimies.

HEIKKI (*itseksensä*). Ah, tuo ihana tyttö on siis Hanna! (*Ääneensä*). Hyvää päivää, kaunis tyttöseni! Onko pyykinpesu kyllä hupaista työtä?

HANNA. Eipä erittäin ikävääkään. Mutta mistä kaukaa olet?

HEIKKI. Olen varsin läheltä ja kuitenkin aivan kaukaa.

HANNA. Varsin läheltä ja aivan kaukaa, mitä se puhe merkitsee? Se on minusta hyvin kummallista.

HEIKKI. Ehkäpä se asia vielä selvenee. (*Erikseen.*) Mutta minun täytyy vähän koetella hänen luonnettansa, minkä laatuinen hän on. (*Ääneensä*). Oh, siitä on pitkiä aikoja kulunut, kuin minä olen saanut nähdä noin kauniin neitosen! (*Hän menee varsin lähelle Hannaa.*)

HANNA. Edemmäksi kohta!

HEIKKI. No, no, tyttöseni, sinä olet niin kaunis — saahan sinua katsella silmiin hieman. (*Pistää päänsä Hannan nenän alle, kurkistaen häntä silmiin.*)

HANNA (*huimasee kädellään Heikkiä korville*). Saa, tuommoista saat, hävytön! (*Aikoo juosta pois.*)

HEIKKI. Hanna, Hanna! Älä mene.

HANNA (*palajaa hiljakseen*). Mitä? Hanna — Kuinka nimeni tiedät?

HEIKKI (*vakavasti*). Oi Hanna, sinä Metsälammen kukkanen! Sinun nimesi on säilynyt muistossani, vaikka olen jo kaksitoista vuotta ollut poissa. Katso minua, eikö muistu mikään hämärä muisto mieleesi lapsuutesi ajoista?

HANNA. Heikki! Ethän vain ole Heikki?

HEIKKI. Olenpa Heikki, lapsuutesi leikkikumppani, ja nyt lyö kättä oikein hyvänsopuisesti ja anna anteeksi äskenen rohkea käytökseni. Sen tein vain koetellakseni, oliko Hannan sydän säilynyt puhtaana.

HANNA. Kas veijaria! Noh, siitpä sait palkan, ja nyt olemme kuitit. Mutta, Heikki, mitenkä sinä tänne pääsit? Koska olet kotiin tullut?

HEIKKI. Toissapäivänä tulimme Rauman satamaan. Arvaatpa, että sydämeni sykki ilosta, kun laskin jalkani armaalle syntymämaalleni! Mutta — sinä, joka aina olet kotonasi ollut, et sitä saata ymmärtää.

HANNA (*hätäisesti*). Saatanpa kyllä, se sykki varmaankin niin, kuin minun sydämeni nyt, kun sinut sain nähdä — (*ujosti*), niin, onhan — onhan — aina hupaista nähdä lapsuutensa leikkikumppaneita.

HEIKKI. Oi Hanna, onpa todellakin! Näetkö muodossani mitään, joka muistuttaisi entistä ystävätäsi?

HANNA. Sinun silmäsi ovat senlaatuiset kuin ennenkin. Välistä ne katsovat oikein veitikkamaisesti, mutta samassa taas niin vakaisesti ja rehellisesti, että niihin juuri täytyy uskoa. Mutta muuten on muotosi muuttunut. Sinä olet paljon kau — — (*hypistelee esiliinaansa ja katselee ujosti alaspäin*) niin, tahdoin vain sanoa, että en sinua olisi tuntenut, jollen olisi muuten arvannut, kuka olit. Mutta voi, tässä nyt puhun ja unohdan pyykkini. (*Hän menee taas hieromaan vaatteita.*)

HEIKKI. Hanna, tiedätkö, miksi nyt olen täällä?

HANNA (*aina vain vaatteita hieroen*). Varmaankin katsellaksesi näitä kotiseutujasi.

HEIKKI. Tämä oli yksi syy, mutta toinen oli vielä voimakkaampi. Etkö jo arvaa?

HANNA. En ollenkaan.

HEIKKI. No tahdonpa sen sinulle sanoa. Minä tulin tänne kuulustelemaan, mistä sinut löytäisin, sillä minä tahdoin nähdä, sopsisiko hän, joka oli lapsena leikkikumppanini, nyt minulle morsiameksi. Hyvä onneni saattoi niin, että sain sinua katsella, kun tässä tätisi kanssa puhuit, ja ensi hetkellä huomasin, mitä nyt tahdon sinulle ilmoittaa. Hanna, sinua sydämeni lempii. Tahdotko tulla merimiehen morsiameksi?

HANNA (*nostaa kätensä, katsellen lempivällä katsannolla metsään päin*). Ah lintuseni, minun kumppanini yksinäisyydessä! Tahdotteko viedä tervehdykseni armaalleni, kun hän on merellä purjehtimassa kaukana lempivästä Hannastansa? (*Heikin ja Hannan huomaamatta menee eräs juoruakka näyttämön poikki. Hän katselee heitä, viipottaen päätänsä, ja katoaa sitte metsään.*)

HEIKKI. Hanna! Minä ymmärrän vastauksesi, sinä tahdot lempiä minua! (*Aikoo syleillä Hanna.*)

HANNA (*vetäytyy sivulle*). Ei niin — Heikki, lempiä tahdon sinua aina, mutta vielä en lupaa omaksesi tulla, ennekuin tädilleni puhun asiasta ja hänen suostumuksensa saan. Mutta voi, nyt saan varmaankin toria, kun näin kauan olen pyykillä ollut. Nyt täytyy viedä vaatteet sangolla lähteelle ja siellä ne virutella.

HEIKKI. Miksi et, kultaseni, viruttele niitä täällä lammessa?

HANNA. Lammen pohja on rutainen, mutta lähteessä on kirkas vesi.

HEIKKI. Minä tulen kanssasi.

HANNA. Tule vain. Sinä saat levitellä vaatteet kuivumaan, että pikemmin joudun kotiin. (*Kokoo vaatteet sankoon.*) No nyt saamme mennä. Katsokaa, pienet lintuset, nyt on minullakin kumppani! (*He menevät, ja esirippu lasketaan alas.*)

TOINEN NÄYTÖS.

Metsälammen torpan huone. Seinässä on hylly ja siinä muutama puinen lautanen; kitattuja sekä posliinilautasia, kauhoja, puulusikoita ja kahvikupit. Pöydällä leipäkoppa ja silakkakuppi. Tiina, Metsälammen emäntä, istuu rugin ääressä, pellavia kehräten.

Ensimmäinen kohta.

TIINA. *Sitte* JUORUAKKA. MÄNNISTÖN EMÄNTÄ.

TIINA. Pysyneekö pannukakku kuumana? (*Hän menee aukaisemaan pesän ovia ja katselee kakkua, joka on lautasella.*) Oi, kuinka se on hyvä! Sitä kyllä kehtaa emännälle tarjota. Jospa hän nyt vain tulisi! Mitäpä asiaa hänellä nyt lienee? (*Juoruakka tulee sisälle.*) Kas, hyvää päivää muori, luulin Männistön emännän tulevan. No istukaa nyt, muori. Mitäs teiltä kuuluu? (*Akka istuu tuolille, Tiina rukkinsa ääreen.*)

AKKA. Eipä juuri mitään erinomaista. Mutta jopa nyt on Männistö myyty; oletteko kuullut?

TIINA. Männistö myyty! Eihän vielä! No kenellekkä?

AKKA. Eräs merimies sen osti ja maksoi hyvästi, en muista, kuinka paljon, mutta sanottiin vain, että hyvä hinta saatiin. Kyllä nyt taas Männistön emännän kelpaa pelata, mutta jahka vävy ne rahat kynsiinsä saa, niin kyllä niistä pian tulee kuitti. Emäntä on ylpeillyt kovin, mutta »joka kuuseen kurkottaa, se vielä katajaan kapsahtaa».

TIINA. Niin, se siitä tuli, kun hän tahtoi herraa vävyksensä.

AKKA. Niin kyllä. Sitäpä minäkin sanoin, että hänen olisi sopinut ottaa esimerkkiä sinusta, vaikka kohta oletkin torpan emäntä. Sinä opetit tyttäresi työtä tekemään, ja he saivat hyvät miehet ja ovat nyt jo taloon päässeet. Männistön pojat kulkevat pitkin kylän raittia vapriikkiverassa, papirossit suussa ja kädet taskuissa. Tyttäreille opetettiin venskaa, asetettiin kalanverkko päähän, teetettiin vaatteita kaupungin mallin mukaan ja vihdoin viimein hän laitettiin kauppias Kauppasen rouvaksi. Kauppasen kanssa nyt juovat pullo-olutta, ja Männistön tavarat ovat menneet kuin koskelta alas heidän kurkustansa. (*Akan puhuttua tulee Männistön emäntä sisälle, ja akka sanoo itseksensä.*) Kah, tuossa hän on. Jospa hän ei vain olisi kuullut, mitä puhuin.

EMÄNTÄ. Hyvää päivää!

TIINA. Jumal' antakoon!

AKKA. Hyvää päivää!

EMÄNTÄ. Hoho, kun olen oikein palavissani! (*Aukaisee leuan alta silkkinsä solmun.*)

TIINA. Emäntä hyvä, tulkaa istumaan! (*Nostaa tuolin pöydän päähän.*)

EMÄNTÄ. Kiitoksia vain. (*Tiina menee ottamaan pesästä pannukakun ja rupeaa sitä osille leikkaamaan.*) Minä tulin nyt tänne puhumaan, että olen taloni myynyt, ja että teidän, Tiina hyvä, on täältä muuttaminen, sillä —

TIINA. Minun? Tottapa uusi isäntäkin torppareita tarvitsee, ja olenhan minä aina rehellisesti veroni maksanut.

EMÄNTÄ. Olet niinkin, mutta tämä söökapteeni eli styymanni — hän, joka taloni osti, aikoo rakentaa asuntorivin tänne Metsälammen torpan maalle ja tulee siinä itse asumaan.

TIINA. No hyvänen aika! (*Tarjoo emännälle lautasta, jossa on pannukakun pala ja kahveli.*)

EMÄNTÄ. Kiitoksia.

TIINA (*tarjoo kahvikupin tassilla myöskin akalle pannukakun palaa*).
Tässä on, muori, teillekin pala. (*Akka ottaa sormin tassilta palan.*)
Ottakaa, muori, tassikin!

AKKA. En minä huoli. Kynsistänsä haukkakin on monta hyvää palaa syönyt.

TIINA (*istuu tuolille, syvästi huoaten*). Voi toki, että nyt täytyy täältä muuttaa! (*Miettien.*) Mutta — jos Metsälampi taloksi tehdään, tehdään kaiketi Männistö torpaksi. Minä muutan sinne sitte.

EMÄNTÄ. Ei se käy laatuun. Vävyäni, handelsmanni Kauppanen, on Männistön vuokrannut, sillä minun tyttärenti, handelsmannin rouva, tahtoi halusta sinne asumaan.

AKKA (*mielinkielisesti*). No, sehän onkin sopivaa, että rouva taas pääsee entiseen kotiinsa. Niin, niin sanon, kyllä kelpaa semmoisessa kartanossa heilua, ja mikäs on heiluessa ja toimittaessa, kun on ison kauppamiehen rouvana ja on tavaraa kyllin.

EMÄNTÄ (*ylpeästi, vaan samalla huoaten*). Onhan sitä kokoontunut tavaraa meille.

AKKA (*erikseen*). Eipä hän onnekseni sentään saattanut kuulla, mitä äsken puhuin. (*Ääneensä.*) Onhan sitä tavaraa teillä, ja Kauppaselle karttuu myöskin — hän onkin oiva kauppias, mutta mikäs on ollessa, kun teiltä mukaman tavarain sai ja semmoisen rouvan.

EMÄNTÄ. Kyllähän minun tyttärenti ottaa kelpasi, vaikka minä sen itse sanon. Mutta minun täytyy mennä. Kun, Tiina hyvä, nyt olen sinulle puhunut, miten asiain laita on, tiedät tuumailla, mitä sinulla on tehtävänä. Hyvästi nyt, voikaa hyvin! (*Hän menee.*)

Toinen kohta.

TIINA. JUORUAKKA.

TIINA. Oih mokomia, mitä nyt tulivat ja tekivät. Olisivat eläneet ihmisten lailla, niin ei olisi tarvinnut myydä Männistöä, ja minä olisin saanut elää rauhassa torpassani. Mikähän tuo olikaan, joka talon osti? Söökapteeni eli tyrmanni. Ei, oli siinä ässäkin — äs'tyrmanni — näin se kuului.

AKKA. Niin, suoraan sanoen, se oli merimies tahi laivan perämies, mutta emäntä ylpeydessään ei osaa enää selvää suomea, vaan sanoo: (*osottelee kimeällä äänellä*) Söökapteeni ja tyttärenti, handelsmannin rouva, — oohoo sentään!

TIINA. Niin kyllä, viitsis häntä, rouvaksi nimitellä omaa tyttärentänsä, vaikka hän mimmainen rouva olisi, en maarin sitä tekisikään. Voi mitä nyt sanonee Hannakin, kun täältä täytyy muuttaa. Tyttö hupakko, missä hän nyt viipynee? Kylläpä hän nyt jo olisi ehtinyt tulla pyykiltä.

AKKA. Hanna — hän lipertelee, tienmä, sulhasensa kanssa lammen rannalla. Teillä vain on ollut hyvä onni. Tyttärenti tulivat hyviin naimisiin, ja nyt on taas kasvattinne morsiamena.

TIINA. Hannako? Ei maarin. Hän ei vielä morsiamena ole, eikä hänen ole kiirutta naimisiin; tyttö on lapsi vielä.

AKKA. Ei sitä salata tarvitse — näinpä itse omin silmin, että hänellä oli sulhanen. Lammen rannalla puhuttiin ja kuiskattiin, niin etteivät huomanneetkaan minua.

TIINA. Ei, ei, se ei saata olla totta!

AKKA. Nyt ovat silmänne pettyneet, mutta jos tahdotte Hannaa, tuommoista vilkkusilmää, uskoa enemmän kuin minua — niin ei se minua haittaa. (*Nousee istualta ja aikoo lähteä pois.*)

TIINA. Mene vain, sinä kaksikielinen lipertelijä. (*Rallitus kuuluu ulkoa.*)

AKKA (*oven suusta huutaen*). Jopa rallitus kuuluu — nyt saatte kysyä tuolta *sievältä viattomalta*, minkä vuoksi hän on viipynyt. (*Hän menee.*)

Kolmas kohta.

TIINA. HANNA. *Sitte ERÄS MERIMIES.*

HANNA (*tulee ovesta sisälle, laulaen nuotilla »ei ole ajat niinkuin oli ennen»*):

»Mitäs minä itseäni surulliseksi heitän, kyllä minä pienet surut ilollani peitän. Tralla lalla lalla lalla lalla lalla, tralla lalla lalla lalla lalla la lalla.»

Oi täti, kuinka olen iloinen. Koko maailma on niin suloinen, ja kaikki ihmiset ovat niin hyviä, että tahtoisin niitä sydämmestäni rakastaa.

TIINA. Vai niin, vai niin — mutta sitä en minä tahtoisin. Tiedätkö mitä minä tahtoisin?

HANNA. No mitä, tätiseni?

TIINA. Minä tahtoisin torua — ja hyvällä lailla. Kuule! Miksi et ole ennen kotia tullut? Luuletko, etten

minä ymmärrä, kuinka kauan sinulle pyykkiä riitti? Olet siellä laiskana liehakoinnut. (*Itkee.*) Enkö ole sinua työhön opettanut pienuudesta pitäen? Sano, tyttö, onko se minun syyni, että sinä olet kelvoton?

HANNA. Mutta, täti, miksi täti nyt noin kovasti toruu? Antakaa minun nyt puhua!

TIINA. Teeskentelijä, mielittelijä! Tiedänpä nyt, miksi sinä minua tahdoit pyykiltä pois — saadaksesi sulhosi kanssa liverrellä. Mutta eipä Tiina olekkaan sokea — minä tiedän kaikki. Kavalapa olit, kun viattomalla muodollasi kysyit: »mitä tuo rakkaus oikein on»? Hyi tuommoista!

HANNA (*vakavasti ja lempeästi*). Täti! Jollen olisi niin onnellinen kuin nyt olen, niin totta teille harmistuisin ja menisin pois tyköänne, sillä kovasti olette minua soimannut ja varsin syyttömästi. Te olette kovin pettynyt, mutta kuinka se on tapahtunut, sitä en tiedä. Uskokaa minua kun sanon: Silloin, kuin rannalta lähditte, en tiennyt rakkaudesta mitään — vaan nyt! — Täti, kohta teidän lähdettyänne rannalta tuli sinne Heikki, lapsuuteni leikkikumppani. Hän on palannut mereltä ja tuli katsomaan kotiseutujansa ja minua. Hän on muistanut minua tuolla kaukaisilla merillä, ja nyt ensi hetkellä, kun hänet näin, tiesin, että häntä rakastaisin, vaan en ketään muuta. Hän pyysi minua omaksensa, ja minä annoin lupaukseni, jos te, täti, liittoomme suostutte.

TIINA. Minä! En suinkaan. Tuommainen vekkuli tulee mereltä ja tiesi mistä — mielittelee minun herkkäuskoista hempukkaani, ja tällaisiin minä antaisin suostumukseni! En maar! (*Taputtelee Hannaa.*) Hohho, Hannaseni, oikein sydämmeni keveni, kun taas saatan sinua uskoa! Ei tarvitsisi noita juoruakkoja kuunnella, heillä on aina turhia juttuja. (*Vakavasti.*) Mutta Hannaseni, tuota meripoikaa et sinä saa ajatella; se on varsin turhaa.

HANNA. Oi täti, saattaako estää lintua lentämästä puun yli?

TIINA. Sitä ei saata. Mutta sinä saatat estää lintua tekemästä pesäänsä puuhun. Selvemmin sanoen — sinä saatat estää noita rakkauden ajatuksia tekemästä pesäänsä sydämmeesi. (*Merimies tulee ovesta sisälle.*)

MERIMIES. Hyvää päivää; onko täällä näkynyt merimies Heikkilää?

TIINA. Onpa vain, tunneteko häntä?

MERIMIES. Tunnen kyllä. Olimme samassa laivassa ja yhdessä tulimme muutamien kumppanien seurassa Männistöön. Mutta nyt tuli Männistöön kapteeni, joka meitä tahtoi laivaansa, ja senpä vuoksi haen Heikkilää.

TIINA. Minkälaatuinen mies tuo on? Olisipa oikein hupaista tietää. Hän tuli tänne kuin tuuliaispää ja tahtoi kihlata kasvattini.

MERIMIES. Hohho, vain niin! Raumalla hänellä on jo aikaa ollut kihlattu morsian.

HANNA. Mitä sanotte? Ei, se ei ole tosi. Hänen silmänsä eivät voi valhetella!

TIINA. Onpa kyllä se tosi, kas sitä nyt! Ei tuommoisia huvivilejä ole uskominen.

MERIMIES. Kyllä asia tosi on, mutta minun täytyy nyt mennä kumppaniani hakemaan, jääkää hyvästi! (*Hän menee.*)

Neljäs kohta.

TIINA. HANNA. *Sitte HEIKKI.*

HANNA. Voi täti! Miksi uskotte tuon vieraan miehen puhetta? Jospa näkisitte Heikin, kuinka rehellinen muoto hänellä on, silloin varmaankin häntä uskoisitte. (*Heikki tulee sisälle.*) Kas tuossa hän on.

HEIKKI. Ah, tässä nyt olen entisessä kodissani!

TIINA. Olet kyllä, mutta tänne et enää tule niin kauan, kuin minä näissä huoneissa asun. Tulit tänne mielittelemään minun kasvattiani, lasta, jota olen rakastanut niin kuin omianikin, enkä ymmärrä, kuinka hänen noin sait itseesi mielistymään. Mutta mikäpä sinusta tietää, mitä silmäkääntäjän temppeja sinä siellä ulkomailla olet oppinut. Mutta et niin pitkälle nyt pääse, nyt tiedän jo, että sinulla Raumalla on toinen morsian.

HEIKKI. Minulla? Kuka teille tuommoisia on uskotellut? Raumalla en ole oleskellut sitte kuin täältä läksin, ja Hannaa rakastan enkä ketään muita. Uskokaa minua, tässä entisen kotini kynnyksellä en voi valetta puhua.

HANNA. Heikki, minä uskon sinua, eikä meitä kukaan erota!

TIINA. Vai ei? (*Sanoen tuimasti Heikille.*) Menetkö pois täältä pian, ennenkuin minunkin silmäni käännät!

HEIKKI. Hyvästi, Hanna, kyllä toisemme näemme! (*Hän menee ulos.*)

HANNA. Voi, kuinka nyt kotini tyhjältä tuntuu! Ulos tahdon minäkin mennä, siellä suruani tuulelle tarjota. (*Hän menee.*)

(Esirippu lasketaan alas.)

KOLMAS NÄYTÖS.

Metsäinen seutu, torppa näkyy etäältä.

Ensimmäinen kohtaus.

HANNA, *sitte* HEIKKI, TIINA ja MERIMIES.

HANNA (*istuu kivellä.*) Mihinkä meni kaikki iloni? Oi, nyt tunnen rakkauden voiman! Se on suloinen, taivaallinen, vaan jos sitä vastaan sotii, silloin on se hirveä, polttava kuin tuli! (*Hän on hetken ääneti ja kuuntelee, kun metsästä kuuluu Heikin laulun ääni.*)

HEIKKI.

[1] Tralla la la la la tralla la la la la, missä on kultani, ruusukukkani?

[1] Lauletaan samalla nuotilla kuin: »En gång i bredd med dig.»

HANNA.

Kulkeepi lehdossa, muistelee kultasta, tule, mun sulhoni, luokse Hannasi.

HEIKKI (*tulee metsästä ja antaa kätensä Hannalle, laulaen*):

Nyt minun omani olet sä ijäti. Sinua rakastan minä ainian.

HANNA.

Sinun oon kultana, siksi kuin kuolema vie minut hautahan, tuonen majahan.

TIINA (*tulee torpasta päin ja huudahtaa Heikille*). No jopa peräti! Vai uskallat sinä vielä täällä viivyskellä!

HANNA. Täti, Heikin morsiameksi tahdon, sillä hän on varmaankin jalo! Merimiehellä täytyy olla puhdas omatunto ja vahva luottamus Jumalaan, muutoin ei hän uskaltaisi vähäisellä heiluvalla aluksella purjehtia suurten merien riehuvia aaltoja. Katsokaa, täti, Heikkiä, kuinka jalolta hän näyttää.

TIINA. Ei kaikki kultaa kuin kiiltää, ei kaikki hopeaa kuin hohtaa. (*Merimies tulee metsästä, ja Tiina huudahtaa*): Kas tuossa hän on, joka tietää, että Heikillä on morsian.

HEIKKI (*kiivaasti kääntyen merimieheen*). Vai sinä täällä olet ollut valheita kantamassa.

MERIMIES. Seis poika! Maalla puhaltaa ilkeämmät tuulet kuin merellä, mutta ehkä tästä vielä onnen satamaan päästään, kun asiat selvenevät. Heikistä en minä ole sanaakaan puhunut, vaan Heikkilästä; mutta minä hoksaan nyt, että vaimoväki ei ole siitä lukua pitänyt, että nimi oli vähän pitempi, kun se vain oli sinne päin. Näette sen, että tämä on Heikki Lampinen, ja hän, josta minä puhuin, on Heikki Heikkilä. Niin, niin, muori, älkää siinä jörötelkö, vaan laittakaa häät. Tyttö on oikein kaunis, olisinpa hänet vaikka itse ottanut — no, kyllä minä sinut, tyttöseni, sentään ystävällenikin suon. Mutta, Heikki, toimita nyt asiasi pian ja tule minun ja Heikkilän kanssa Männistöön, sillä siellä on kapteeni, joka tarjoo meille hyyrä laivaansa.

HEIKKI. Minä en hyyrä otakkaan ennen kuin tulevana kevännä.

MERIMIES. No hyvästi sitte. Minä lähden, mutta toimita häät ennen kuin merille menen! (*Hän menee.*)

Toinen kohtaus.

HEIKKI. HANNA ja TIINA.

HANNA. No täti, nytpä on kaikki selvän selvää!

HEIKKI. Ja nyt tiedätte, etten ole mikään silmäkääntäjä.

TIINA. Niin, mistäpä minä olisin tiennyt, mikä mies sinä olet — ja mistä se rakkaus noin hetkellä tuli, kuin raiska silmään?

HEIKKI.

»Kun salama lyö, se hetken on työ, mutta iäks jäljen se puuhun syö».

HANNA. Niin se on, näinpä laulaa runoilijakin: (*Hän laulaa*)

[1] »Mä hetken vain sua nähdä sain, vaan kuvas ei katoa muistostain.

Näin hetken on työ,
kun salama lyö,
mut iäks jäljen se puuhun syö.

Oi riemuisaa,
oi katkeraa,
oi hetkeä yhtä ja ainoaa!

Unhottaa pois sit' en mä vois, vaikk' kuolon mulle se muisto tois!»

[1] Ne nuotit, joitten mukaan tätä lauletaan, ovat »Peipposen Viserrys» nimisessä nuottivihossa painettuina.

TIINA (*joka Hannan laulaessa on pyyhkiellyt kyyneleitä silmistänsä, lausuu nyt juhlallisella äänellä*). Lapseni! Laulusi on saattanut mieleeni entiset ajat — minä muistin, että minäkin kerran olin nuori — — — Olkaatte, lapset, onnelliset! Mutta, Hanna, minun täytyy nyt onneasi häiritä, sillä minulla on sinulle ikävä sanoma sanottavana.

HANNA. No mitä? En nyt pelkää mitään.

TIINA. Istukaa kuulemaan. (*He istuvat kukin kivelle.*) Männistön emäntä kävi täällä sanomassa, että meidän täytyy muuttaa torpasta pois, sillä eräs merimies on ostanut Männistön ja rakentaa talonsa tänne Metsälammen torpan maalle.

HEIKKI (*nousee seisolle, sanoen iloisesti*). Eipä tarvitsekaan teidän muuttaa torpasta pois, sillä minä olen se merimies, joka talon osti.

HANNA (*iloisesti*). Vai sinä!

TIINA (*ihmetellen*). Sinä? (*Ilolisesti.*) No nytpä saan kasvattinikin talon emännäksi! Hyvänen aika! Ja näin äkkiarvaamatta! Hetken aikaa sitte oli sydämmeni surua täynnä, ja nyt on kaikki iloksi muuttunut.

HEIKKI. Niin, täti, näette nyt sen, että hetkessä saattaa paljo tapahtua. Ja kuulkaa nyt, mitä olen tuumannut: Tähän minä rakennan kauniin kartanon, jossa Hanna on emäntänä, ja täti jää hänen luoksensa, sillä minä varmaankin usein lähden merille, vaikka en enää pitemmille matkoille mene. Mutta kun kesä tulee ja järvet ja meri aaltoilevat vapaana jääpeitteistään, silloin merimies, ikäänkuin lintusetkin, jotka keväällä kohottavat siipensä lentoon, tahtoo aluksellansa rientää meren aaltoja purjehtimaan.

HANNA (*laskien kätensä sydämellensä*). Ja silloin, kun myrskyt ja tuulet pauhaavat, silloin tiedät, että täällä lempivä sydän rukoilee puolestasi.

HEIKKI (*juhlallisesti*). Niin, Hannaseni! Me olemme nyt toinen toisemme emmekä siis orpoja enää, ja täällä Suomen humisevain honkain keskellä on meillä oma koti. Oi onnea suurta!

HANNA. Ja runoilijan kanssa saatamme laulaa (*He laulavat molemmat*):

»Honkain keskellä mökkini seisoo Suomeni soreassa salossa, honkain väliltä siintävä selkä vilkkuvi koittehen valossa. Hoi, la la la laa, hoi, la la la laa: kaikuu mun suloinen Suomeni maa!»

(Esirippu lasketaan alas).

SAVONJÄÄKÄRI.

HENKILÖT:

PARONI TÄHTINEN, kartanonomistaja.

ANNA, hänen tyttärensä.

MAIJU, Paroni Tähtisen palvelustyttö.

PASTORI KIVINEN.

KAARLO, hänen veljensä, Savonjäkäri.

KALASTAJAUKKO.

SANNI, hänen tyttärensä.

Tapaus Savossa.

ENSIMMÄINEN NÄYTÖS.

Paroni Tähtisen sali. Huonekalut uhkeat. Eräällä pöydällä piippuja ja tupakkaa. Anna istuu sohvassa, pieni kirja helmassa, ja paroni kulkee lattialla.

Ensimmäinen kohtaus.

PARONI. ANNA.

PARONI. Tuo kirkkoherran apulainen käy täällä aina harvemmin, häntä ei näe enää muualla kuin kirkossa, eikä hänen veljensä Kaarlokaan ole täällä ollut moneen päivään.

ANNA (*iloisesti*). Ah, isäni kaipaa häntä, eikä se ihmettä olekkaan, sillä Kaarlon seura on kaikille hupainen. Hän on jalotunteinen mies — ja —

PARONI. Soh, soh, riittää jo — siinä jo oli kyllin nuorukaisen kiitokseksi. Tuo ylioppilas on tavallansa kelpo mies ja kylläkin sopiva opettamaan pappilan kasvavia vesoja. Hän osaa samaten kuin veljensäkin käyttäytyä sivistyneitten lailla, jonka vuoksi olenkin halusta nähnyt heitä seurassamme, olletikkin koska tiedän, että tyttäreni muistaa olevansa vapaasukuinen neito, muistaa, mikä erotus on *hänen* ja halpasäätyisen nuorukaisen välillä.

ANNA. Hm — — kun pastorin kanssa juttelen, muistuvat mieleeni ne hyvät opetukset ja neuvot, jotka olen häneltä saanut, ja minä tahtoisin häntä kuunnella päivät pitkät; vaan kun Kaarlon kanssa juttelen kukkasista, linnuista, tähtitaivaasta ja kaikesta mitä maailmassa on suloisinta, silloin tunnen, että olemme varsin yhtäläiset, ja etteivät päiväni kenenkään seurassa kulu niin hupaisesti kuin hänen.

PARONI (*itseksseen*). Tavattoman lämpimät sanat — hm, rakkauden enteitä — mutta jos hänellä on minun luonteeni, voi hän tuosta rakkaudesta luopua, kun hän sen tarpeelliseksi havaitsee. — (*Annalle.*) Annaseni, minä luulin voivani sinua kaikesta vaarasta parahiten säilyttää täällä sydänmaassa näinä sotaisina aikoina, mutta pelkäänpä, että olenkin vienyt sinut vaaraan. (*Katselee tarkasti Annaa.*)

ANNA. Mikä se vaara olisi?

PARONI. Hm, — vai niin, sinä tahtoisit sen kuulla — noh niin — paras onkin. Minä pelkään, että olet rakastunut — Kaarloon —

ANNA (*vakavasti*). Niin olenkin, isäni, ja Kaarlo rakastaa myöskin minua, ja pastori, joka isällisellä hellyydellä on huolta pitänyt veljestään, on kovin iloinen siitä, että saa minut sisareksensa.

PARONI. Anna, Anna! Näin pitkälle en luullut asiain joutuneen — minä olen ollut sokea. — Oi sydänpäpöni! Minä en olisi suonut sinun joutuvan semmoiseen taisteluun, johon olet nyt tuleva, sillä tiedä; että ainokaista tytärtäni en minä anna kenellekään muulle, paitsi sille, jonka nimeä polvesta polveen on kunnioituksella mainittu. Vapaasukuisen kauniisti kajahtava nimi pitää oleman hänellä, joka tyttärenti omaksensa saa.

ANNA. Kunnioituksella mainittu nimi, puhdas maine — siihen minäkin panen arvoa — ja sehän on Kaarlollakin — vaan tuo nimen kaunis kaiku — oi isäni, mikä on se — lasten koru — usvakuva, joka tyhjään raukee! Mutta sydämmen ylevyys — siinä se, joka kaikki voittaa.

PARONI. Sydämmen ylevyys kaikki voittaa, toden sanoit — ja sillä, jolle tyttärenti annan, pitää olla maine — nimi — josta heti tietää, että sen omistajalla on nuot ominaisuudet. Lapseni! Ei ole yksikään Tähtinen säästännyt itseänsä, kun taistelutanterelle häntä on kutsuttu, enkä myöskään luule, että neiti Tähtinen epäilee, mitä hänen tulee tehdä, kun isänsä häntä vaatii taistelemaan oman itsensä kanssa, vaatii, ettei hän enää mene rakastettunsa näkyviin.

ANNA (*rukoillen*). Oi isäni — —

PARONI. Minä jätän sinut tätä asiaa miettimään ja toivon, että tyttärenti on isällensä kuuliainen, kuten ainakin. (*Antaa Annalle kätensä suudeltavaksi.*) Hyvästi, tyttöseni! (*Menee kamariinsa.*)

Toinen kohta.

ANNA, *sitte* MAIJU.

ANNA (*yksin*). Oi toki! Koska on tuo säätyerotus tasoitettu — sukuylpeys poistuva? Ah, siksi on monta sydäntä särkynyt — ja kuinka käynee minun — — — Ennen lapsena ollessani, kun isäni jolloinkin rankaisi minua jostakin itsevaltaisuudestani, koetteli hän tottelevaisuuttani sillä, että käski minua suutelemaan kättänsä, kun se minua oli rangaissut. — Ah! — silloin se oli helppo tehtävä, vaan nyt — oi kuinka katkeraa! (*Maiju tulee sisälle.*)

MAIJU. Tässä, Anna neiti, on teidän silitettyjä vaatteitanne. Eivätkö ole somia ja kiiltäviä?

ANNA (*ajatuksissaan*). Ovat.

MAIJU. Ettehän, neiti kulta, niitä katselekaan. Minä panin tärkein sekaan oikein ranskansaippuaa ja valkoista vahaa, ja siitäpä kiilto tuli — mutta, armollinen neiti, ettehän yhtään kuulekkaan minua! Ah, kyllä minä syyn tiedän — tiedän, miksi ette kuule — jos vain uskaltaisin sanoa —

ANNA. Oh, mitä nyt sitten, Maiju rukka, olet tietävinäsi? Puhu, puhu vain, lapsi.

MAIJU. Neiti hyvä, te ajattelette sulhasia — — Pappilan Pentti sanoi minulle, että heidän nuori maisteri on neiti Annan sulhanen — »mutta älä siitä vain mitään virka», sanoi Pentti — enkä olekkaan mitään puhunut, ennenkuin nyt vasta tässä. Pentti sanoi: »maisteri», mutta minä vastasin heti: et sinä oikein tiedä, pastori se on.

ANNA (*naurahten*). Noh miksi luulet pastorin sulhasekseni?

MAIJU. Pastorihan nyt muuttaa kappalaisentilallensa syntymätienoilleen tuonne Oulun lähelle ja tarvitsee siis emäntää.

ANNA. Mutta entä jos minä pitäisin enemmän hänen veljestään.

MAIJU. Ei, armollinen neiti, kyllä sen verran ymmärrän — pastorihan saarnaakin — ja pastori saa suuren talon, jossa on paljo lemmiä, hevosia ja kaikkea.

ANNA. Jättäisitkö sinä Pentin, jos joku, jolla on karjaa, tahtois sinua omakseen?

MAIJU (*ajattelee*). Hm — en suinkaan — me olemme köyhät molemmat, mutta toista on ylhäisten — ne tarvitsevat rikkautta. (*Menee akkunalle.*)

ANNA (*itseksensä*). Ah, Maiju on ehkä oikeassa — meikäläiset usein sydämmensä myyvät nimeen, arvoon taikka rikkauteen — vaan niin ei Anna Tähtinen.

MAIJU. Voi armasten aika! Nyt tulee sulhaset, täytyy rientää pois. Ja maisteri on ruvennut sotamieheksi, koska näkyy olevan Savonjääkäriin univormussa.

ANNA. Mitäs sanot! (*Katsahtaa ulos akkunasta ja sanoo erikseen*): Ah, Kaarloni, kuinka jalo, ja minä voisin unohtaa hänet? En ikänä — mutta voi, nyt en saa häntä nähdä! (*Ääneensä.*) Maiju, riennä sanomaan paronille, että tänne tulee vieraita. Sano myöskin, että Anna neiti ei voi hyvin.

MAIJU. Kyllä, neiti hyvä! (*Rientää paronin kamariin oikealle puolen ja Anna vasemmalle omaan kamariinsa.*)

Kolmas kohta.

MAIJU, PASTORI, KAARLO, *sitte* PARONI.

(Maiju tulee paronin kamarista, vieraat ulko-ovesta sisälle, Kaarlo puettuna Savonjääkäriin univormuun.)

MAIJU (*kumartaa*). Istukaa, paroni tulee kohta.

KAARLO. Onko Anna neiti kotosella, ja kuinka hän voi?

MAIJU. Hyvin vain, hän meni vastikään kamariinsa ja käski minun sanoa, ettei hän voi hyvin.

PASTORI. Kuinka? Hyvin, sanoit sinä, ja kuitenkin hän käski sanoa, ettei hän voi hyvin!

MAIJU. Niin — kyllä hän tässä tervennä oli — (*Erikseen.*) Mitä nyt sanoa töpsähytin! Kuinka tästä nyt selville tulen? (*Ääneensä.*) Kaarlo maisteri — eli väntrikki taikka luutnantti — kysyi niin paljon yhtäikaa, että menin varsin sekasin vastauksissani — vaan sopiihan sitä joskus olla kipeänä, vaikei olekkaan, ja tervennä, vaikka sydäntä särkee. (*Kumartaa ja puikahtaa ulos ovesta.*)

KAARLO. Mikähän Annan lienee — täällä on jotakin tapahtunut — (*Paroni tulee.*) Mutta tuossahan paroni.

PARONI. Hyvää päivää! Istukaatte. Hupaista, että tulitte, olenpa kauan kaivannut teitä. (*Osottaa pöydällä olevia piippuja.*) Olkaa hyvät, tupakoitkaa vähäsen.

PASTORI (*kumartaa ja ottaa piipun*). Paroni hyvä; minulla on ollut erittäin paljon toimia, tiliä, kuten tiedätte, olen saanut kotitienoillani kappalaisentilan, johon minun nyt tulee muuttaa, ja veljeni on, kuten näette, ruvennut isänmaan suojelijaksi.

PARONI (*Kaarlon käteen tarttuen*). Vai niin, minä en huomannut, että olitte univormussa. — Se on oikein — tuommoinen päätös ansaitsee kunnioitusta, sillä isänmaa tarvitsee suojelijoita. Vielä itsekin riviin menisin, jollei ikäni olisi minua liika kankeaksi tehnyt sotakomentoja oppimaan. Mutta, nuori herrani, yhdestä asiasta tahdon kanssanne jutella kahden kesken, yhdestä asiasta — josta en teitä kunnioita —

KAARLO. Paroni hyvä, puhukaa — veljeltäni ei tarvitse mitään salata. (*Erikseen.*) Paroni tietää jo kaikki. (*Pastori katselee pöydällä olevia kirjoja.*)

PARONI. No, suoraan sanoen, nuori herraseni, te olette korusanoja kuiskaellut tyttäreni korviin ja olette, kummallista kyllä, voittanut hänen sydämensä. Mutta teidän olisi pitänyt tietävän, että minä en ikänä tytärtäni teille anna. Siis oli väärin, että tulitte lapseni rauhaa rikkomaan ja minulle surua saattamaan.

KAARLO. Minä rakastan Annaa vilpittömästi. Miksikä olisin sitä salannut? Sitä en ollenkaan ajatellut, että teillä, herra paroni, olisi mitään minua vastaan, koska aina suosiollisesti olette minua kohdellut.

PARONI. Seuralaisenani olen teitä suosiellut, kuten ainakin kunniallista, sivistynyttä nuorukaista — vaan vävykseni — ah — mitä ajattelette? Minäkö antaisin *tyttäreni*, neiti *Tähtisen* nuorukaiselle, jonka toinen tasku on tyhjä, toisessa ei mitään — jonka nimi on maineeton, soinnuton.

KAARLO. Minä, herra paroni, en ole köyhä, sillä minulla on isänmaa, joka tarvitsee minua. Nuoruudeninnosta sykkii sydämeni, minulla on käsi, vahva tarttumaan miekkaan tämän kalliin maani puolustukseksi, ja Annani rakkaus on voimiani kahdenkertaisesti vahvistava. Enkö siis ole rikas? Myöskin lupaan, että joko voitoin kunniakuoleman tappotantereella taikka palajan urhoollisena sotilaana.

PARONI. Suotava on, että saattaisitte todeksi näyttää, mitä nyt vakuutatte. Mutta tyttäreni teidän täytyy unhottaa.

PASTORI (*menee paronin luo*). Herra paroni! Älkää estäkö nuorten uskollista rakkautta, sillä ihminen ei ole onnen ohjaaja — Luoja kullekin kohtalot jakaa.

PARONI. Minä olen vanha enkä siis enää, kuten nuoret kiihkossaan, tee päätöksiä, joita tulevalla hetkellä kadun.

KAARLO. Aika rientää, meidän täytyy mennä, vaan paroni, te ette varmaankaan tahdo kieltää minua sanomasta jäähyväisiä Annalle.

PARONI. Tarpeetonta, ystäväni, se häiritsisi vain nuoren sotilaan urhoollista mieltä. (*Antaa kättä veljeksille.*) Hyvästi, toivotan teille onnea molemmille — (*Kaarlolle.*) Kun takaisin palaatte, saamme nähdä, mitä silloin on tehtävänä. (*Kilistää kelloa. Maiju tulee sisälle, paroni osottaa pöydällä olevaa kynttilää.*) Ota kynttilä ja valaise sillä, että herrat näkevät mennä eteishuoneen lävitse. Hyvästi! (*Paroni menee kamariinsa, ja Maiju tarttuu verkalleen kynttilään.*)

PASTORI. Oi vanhus, sinä sukuyrpeyden pimittäjä, joka et huoli, vaikka oman lapsesi sydämen särkisit!

MAIJU (*katselee oveen päin, josta paroni meni*). Jopa jo uskallan antaa. (*Kurottaa Kaarlolle paperikäärön.*) Tämän käski Anna neiti antaa teille hänen hyvästijätöksensä.

KAARLO. Ah! (*aikoo aukaista käärön*).

MAIJU (*hätäisesti*). Ei täällä, rientäkää. (*Otaa kynttilän, ja kaikki rientävät pois.*)

Esirippu lasketaan.

TOINEN NÄYTÖS.

Torppa Kallaveden rannalla. Kalastajaukko istuu tuvan edustalla verkkoa kutoen, ja Sanni purkaa liinanöyhtää vanhasta repaleesta. Avoimesta tuvan ovesta näkyy sotilaanvaatteita ja miekkoja. Oikealla puolen pihaa on kukkapenkere.

Ensimmäinen kohta.

UKKO. SANNI.

UKKO. Kuinka kauan sotaa kestänee? — Hm, verkkoa kudon minäkin, vaan mitäpä sillä teen — pakenevathan kalatkin Kallavedestä peloissaan, ja ken tietää, laskenko ikänä verkkoa lahteen.

SANNI. Miksikä isäni on nyt noin alakuloinen? Eipä ole meillä hätää niin kauan, kuin Savonjäkäkärit ovat täällä.

UKKO. Onko kumma, että olen alakuloinen? Onhan tappotanterelle jäänyt sinun kaksi kukoistavaa veljeäsi; (*Osottaa seinässä riippuvia sotilaanvaatteita.*) tuossahan vaatteet, jotka aina muistuttavat heistä. Siitä päivästä, jona sen sanoman sain, olen ollut kuin karsittu kuusi —

SANNI. Oi isä, ole iloinen siitä, että olet niin kalliin uhrin saanut antaa isänmaallesi!

UKKO. Niin, niin, kyllä, kyllä saankin olla tyytyväinen, kun tässä asiaa oikein ajattelen, sillä monen on täytynyt kuolla kaukana kotimaastaan, Vaan nämät saivat nukkua oman äitinsä helmaan — mutta — (*Nousee istualta ja koputtaa rintaansa.*) mutta tuo itsekäs sydän, sekin vaatii osansa.

SANNI (*itseksseen*). Niin, niin — sekin vaatii osansa.

UKKO (*istuu*). Siitä olen myöskin pahoillani, että otin sinut pois pappilasta, jossa sinua kasvattina pidettiin. Täällähän olet ainaisena sairaanhoitajana, eikä ole sinulla mitään iloa niinkuin muilla nuorilla.

SANNI. Olenko koskaan ollut tyytymätön? Ah, olenhan minä kovin onnellinen isäni luona.

UKKO. Kummallinen tyttö, koko kesän olet sairaita auttanut ja viisi viikkoa hoitanut luutnantti Kaarloa, ikäänkuin äiti lastaan, mutta aina olet tyytyväinen kuin visertävä lintu.

SANNI (*menee kukkapenkereen luo*). Hoidanhan kukkasiakin ja iloitsen, kun kasvavat; tottahan sitte

ilomielin huolellisesti tahdoin hoitaa Kaarloa, häntä, jota kaikki jääkäritkin rakastavat ja sanovat urhoollisimmaksi luutnantiksensa. Ja oikea sotilas hän onkin; sotaan hehkuu hänen mielensä. Silloin kun hän täällä sairaana makasi, sanoi hän useasti: »Oi Sanni, jos tietäisit, kuinka hartaasti minä toivon terveeksi pääseväni, jotta minun ei tarvitsisi jälkeen jäädä, kun kenraali Sandels Toivalasta lähtee!» Mutta missä nyt luutnantti viipynee, kosk'ei hän ole täällä ollut moneen päivään? Kuka tietää, mitä huomenna tapahtuu — ja mitä tänään. — Kas, kuinka paljo lehtiä on maahan karissut — täytyy mennä niitä haravoimaan Muurikille talven varaksi; lähden haravaa hakemaan. (*Menee.*)

Toinen kohta.

UKKO, SANNI, *sitte* KAARLO.

UKKO. Hm — hänen silmissänsä palaa outo tuli — poskensa hehkuvat, minä pelkään, että hänkin joutuu kuumeeseen.

SANNI (*tulee harava kädessä*). Isä, menkää jo tupaan, ilta tulee, syysilma käy jo nihkeäksi, eikä se vanhukselle hyvää tee.

UKKO. Toden sanoit, lapseni, mutta tehneekö se sinullekaan hyvää. Sinun poskillasi on outo hohde.

SANNI. Kun sydän onnesta sykkii, silloin ruusutkin poskilla hehkuvat. (*Erikseen.*) Onneni. ah! (*Painaa kätensä rinnallensa.*) Tämä levottomasti sykkivä sydän — onko se onnellinen? (*Pudistaa päätään. Kaarlo tulee.*) Kas, luutnantti.

KAARLO. Nyt on kiireet käsissä! Tänä iltana vielä marssitaan Iisalmelle päin. Joutukaa, vanhus hyvä, tekin meitä auttamaan, kuormat ovat kiireesti tehtävät. Kohta meillä olisi pilkko pimeä, mutta onneksi nyt tulee kuvalo.

UKKO (*osottaa taivasta kohti*). Niin tulee, tuossahan on kuu jo nousemassa. (*Antaa Sannille verkon.*) Tuossa, Sanni, vie tämä tupaan ja anna luutnantille mitä kapineita vielä on meillä, minä riennän edellä. (*Luutnantille.*) Kyllähän te minun saavutate nuorilla jaloillanne.

KAARLO. Kyllä. (*Ukko menee, ja Sanni vie verkon tupaan.*)

Kolmas kohta.

KAARLO. SANNI.

(Kaarlo kulkee edestakaisin näyttämöllä, ja Sanni palajaa varsin kalpeana, tuoden takin sekä vähäisen kirjan Kaarlolle.)

KAARLO. Ah, tuo kallis rukouskirjani, jonka veljeltäni sain! (*Pistaa sen taskuunsa.*) Mutta aika rientää! Nyt, Sanniseni, vastaa minulle, — voinko luottaa siihen, että olet minulle uskollinen ystävä?

SANNI. Kaarlo luutnantti, mitä kysytte! Kuka pakotti minua teitä hoitamaan viikkokaudet sairaana ollessanne? Teinhän sen ystävydestä vain.

KAARLO. No niin, minä luotan sinuun ja pyydän sinua säilyttämään aarretta, joka on minulle niin kallis, etten tahdo sitä enää sotatanterelle viedä, sillä jos kaatuisin, niin ken tietää, minne se silloin joutuisi; se on aina levännyt rinnallani, vaan nyt — — en tiedä, mikä pelko on minun valloittanut. — (*Ottaa poveltaan hienon mustan nauhan, jossa riippuu sievä kultainen kotelo; painaa sitä rintaansa vastaan.*) Ah kallis, kallis lahja mun Annaltani, jää hyvästi! (*Antaa kotelon Sannille, joka hajamielisenä ottaa sen vastaan.*) Tallenna tämä, varjele sitä kuten silmäterääsi, kunnes sodasta takaisin palajan. Vaan jos kuolen, vie kotelo N:n pitäjään Leppäniemen kartanoon nuorelle Anna Tähtiselle, sano hänelle tervehdykseni, sekä että minä, hänen kuvansa sydämmeeni kätkettynä, lähdin sotatanterelle uroon nimeä voittamaan.

SANNI (*kolkosti*). Minä tallennan sen.

KAARLO. Kiitoksia! (*Antaa kättä Sannille.*) Ah, sinun kätesi on aivan kylmä, sinun on ehkä vilu.

SANNI. (*katkerasti*). Entäpä! Ken siitä huolisi — koska olen köyhä tyttö vain. (*Rummun ääni kuuluu.*)

KAARLO (*hätkähtäen*). Jo rummun ääni kuuluu, sotaväki kutsutaan kokoon. Kiitoksia, Sanni, uskollinen ystäväni, jää hyvästi! (*Rientää pois.*)

Neljäs kohta.

SANNI (*yksin.*)

SANNI. Haa — kylmät ovat käteni (*nostaa kätensä poskillensa*) ja kylmät ovat poskeni, — (*painaa kätensä sydämmellensä*) vaan täällä — täällä tuli polttava — Höh — halpasäätyinen tyttö! Houkkiohan olit, joka rakastuit sotaurooseen — (*Nauraa kolkosti*) Ha ha haa, kylmät kiitokset sait sinä vain, (*näyttää koteloa*) kun tämä tähtönen sai sijan hänen sydämmessänsä. Entä jos uskaltaisin kuun kalpeassa valossa katsella tuota kuvaa. (*Menee valoisampaan paikkaan ja katsahtaa kotelossa olevaa kuvaa*). Eikö minun rakkauteni ole yhtä voimallinen kuin sinunkin — ja minun pitäisi kuten silmäterääni tallentaman tätä — (*polkee jalkojaan maata vastaan*) tätä, jonka tahtoisin jaloillani muruiksi musertaa! (*Lähenee Kallaveden rantaa.*) En — minä viskaan sen tuonne — mutta en — en, en, se on levännyt *hänen* rinnallansa! Tottapa on tuo neito suloinen, loistava kuin tähtinen tuolla taivahalla, koska luutnantti Kaarlo häntä rakastaa. Entä jos vielä paremmin häntä katselisin — (*Katselee koteloa.*) Ah, tosiaan olet suloinen — sinä olet kultakutrinen ja elät auringon loistossa, vaan minä mustahapsinen olen synkkäkohtaloinen. Mutta kaunis on syksyinenkin ilta, (*osottaa kuuta*) kun taivaan valo sitä valaisee. (*Laskee kätensä ristiin.*)

Ah valo, tule avuksi, ett' voitän itseni.

Niin, niin, minä voitän itseni. (*Istuu kivelle ja laulaa.*)

[1] »Istun rannan kivelle ja kuiskaan ikäväni; totta on hän verrempi, ken vei mun ystäväni. Istun rannan kivelle ja annan surun luistaa, enkä enää milloinkaan mä häntä tahdo muistaa.

(*Rummun ääni kuuluu, ja Savonjääkärien marssia soitetaan.*) Ah, nyt he lähtevät. (*Kuuntelee. Soitto kuuluu aina etämmältä. Ojentaa kätensä sinne päin, mistä soitto kuuluu.*) Onni, onni — sinua — teitä — seuratkoon — (*Soitto taukoo.*) Tule, tuulonen, ja jäähdytä tämä polttava rintani! Oi jos voisin unohtaa — mutta —

[1] »En voi sua unhottaa pojjes, vaikk'en ikänä sua saa: sä sydämmessäni olet ikuisessa muistossa. Jos arvossa mä oisin ja rikkahitten rinnalla, niin totta varmaan voisi viel' onnenikin kukoistaa. En voi sua unhottaa pojjes» j. n. e.

[1] Kansanlaulu.

Niin, en voi enkä tahdo häntä unhottaa. (*Katselee taas kotelossa olevaa kuvaa.*) Oi kuva taivahinen! Minä tahdon olla sinulle ja Kaarrollesi uskollinen ystävä — minä koetan häntä vaaroista varjella — niin, nyt tiedän, mitä teen —

Viides kohtaus.

UKKO. SANNI.

UKKO (*tulee näyttämölle*). Hohho! Olenpa kovin väsynyt. Kah, tuossa harava vielä. (*Nostaa puuta vastaan haravan.*)

SANNI. No, jopa isäni vihdoin kotiin pääsi. Menkää, isä kulta, maata, olette varmaankin hyvin väsynyt.

UKKO. Kyllä olenkin — mutta, Sanniseni, oletko kipeä, poskesi ovat kovin kalpeat?

SANNI. Iltatuuli ne jäähdytti —

UKKO. Sinä olet aivan oudon näköinen — mikä sinua vaivaa?

SANNI. Ei mikään, istuin ehkä liika kauvan täällä kuuvalossa. Mutta, isä rakas, siunaa minua, ennenkuin maata menet! Minä vielä vähän aikaa viivyn kuun valoa katselemassa.

UKKO (*erikseen*). Hän on tyyni ja lempeä — vaan kuitenkin hän näyttää levottomalta. (*Ääneensä.*) Tule tänne, tyttöseni. (*Laskee kätensä Sannin pään päälle.*) Rauha olkoon kanssasi.

SANNI (*kumartaa*). Kiitoksia, isäni! (*Ukko menee tupaan.*)

Kuudes kohtaus.

SANNI (*yksin.*)

SANNI (*menee kukkapenkereen luo*). Minun kukkaseni pienet, kun takaisin palajan, olette jo kaikki kuihtuneet! (*Kurkistaa tupaan.*) Hän nukkuu jo. Nyt menen vaatteet ottamaan. (*Menee tupaan ja tulee*

heti takaisin sotilaanvaatteet kainalossa.) Nyt olen valmis, kun tuolla metsässä vain olen nämät päälleni pukenut. (*Laskee polvillensa tuvan oven eteen.)* Suo anteeksi, mun isäni, että vanhoilla päivilläsi sinut yksin jätän — mutta — kuten sanoit, (*painaa kätensä rintaansa*) tämä itsekäs sydän, sekin vaatii osansa. Luoja sinua, isäni, varjelkoon! (_Kiiruhtaa pois.)

(*Esirippu lasketaan.*)

KOLMAS NÄYTÖS.

Huoneet samat kuin ensimmäisessä näytöksessä. Peräseinässä suuri akkuna, ja pesässä palaa valkea. Anna istuu pöydän ääressä kirjoittaen.

Ensimmäinen kohta.

PARONI. ANNA.

PARONI (*kulkee edestakaisin lattialla.*) Mitä siellä paperille piirtelet, Annaseni?

ANNA. Mä tähän nimen kirjoitin.

PARONI. Nimen — minkä nimen?

ANNA. Sen, mikä mulle on kallehin.

PARONI (*katselee paperia.*) Hm, Kaarlo — kumma tyttö, aina vain vieläkin häntä muistat, ikäänkuin ei muita ihmisiä olisi maailmassakaan. Estä ajatuksiasi lentelemästä semmoisiin esineisiin, joista häntä muistat.

ANNA.

Kun tähtilöitä katselen, silloin häntä muistelen.

PARONI. Älä katsele tähtösiä.

ANNA.

Kun istuskelen yksinäni,
hän on aina mielessäni.

PARONI. Älä hae yksinäisyyttä. Alakuloiselle mielelle ei se ole terveellistä. Seurustele muitten kanssa.

ANNA.

Seurassa on pahempi. Siellä kätken sydämmeeni kuvan kalliin Kaarlioni.

PARONI (*erikseen*). Hm — hän on aina vain vieläkin luja rakkaudessaan. Noh, ken tietää, kuinka asiat vielä kääntyvät. Olinkohan sentään liika kova lapselleni? (*Annalle.*) Vaan isääsi — etkö häntä enää milloinkaan muista? (*Menee kamariinsa.*)

Toinen kohta.

ANNA, *sitte* MAIJU.

MAIJU (*tulee sisälle ja rupeaa pyyhkimään tomua huonekaluista, vaan vilkaisee tavantakaa Annaan.*) Anna neiti — (*erikseen*) eipä hän taas kuulekkaan; (*korottaa äänensä*) Anna neiti!

ANNA. Ah, oletko täällä, Maiju, mitä on kello?

MAIJU. Käy vasta seitsemää, ja Anna neiti on jo liikkeellä.

ANNA. En saanut unta enää.

MAIJU. Minä olisin niin iloinen, että, mutta — mutta nyt olen niin surullinen, niin että... (*itkee.*)

ANNA. No miksi?

MAIJU. No siksi, kun Anna neitikin aina vain on surullinen — ja kukapa minulle ja Pentille nyt häät laittaa —

ANNA (*hymyillen*). Ole huoletti, kyllä sinulle häät pidetään, ja kyllä sinut morsiameksi hankitsen. Mutta menettä nyt tuomaan kahvia sisälle, minä halusta joisin kupillisen. (*Maiju menee.*)

Kolmas kohta.

ANNA, *sitte* MAIJU ja PARONI.

ANNA (*yksin*). Isäni oli vähän harmissaan — minun on syyni, voi, mutta minä en saata ilolintuna oleskella.

MAIJU (*tulee sisälle, tuoden pöydälle kahviasettimet.*) Saanko kaataa kahvia Anna neidille?

ANNA. Kaada pisara. Kuules, Maiju, osaatko selittää, mitä unet merkitsevät?

MAIJU. Muutamia kyllä osaan. Kun näkee susia, silloin saa sulhasia. Kun Pentti tuli sulhasekseni, puri minua susi unissani.

ANNA. Mutta minä näin unissani Kaarlo luutnantin. Hänen vaatteissaan oli yltympäri veripunaisia ruusuja, ja hän sanoi minulle: »Ah Anna, näin olen ruusuihin käärittynä, näin hyvä on minun olla; veljeäni vain odotan leposijaani siunaamaan.» Samassa hän katosi, mutta siinä, jossa hän oli seisonut, kasvoi kaunis ruusupuu punaisia kukkia täynnä.

MAIJU. Olipa tuo kummallinen uni, en semmoista ole kuullutkaan. Mutta missähän paroni on, kun ei tule aamukahviansa juomaan.

PARONI (*tulee taas saliin ja hieroo käsiään*). Oikein on kylmä tänään, eipä kahvipisara pahaa tee.

MAIJU (*menee valkeaa kohentamaan*). Kyllä tänään vieraita tulee, Mirri pesee silmiänsä tavan takaa.

PARONI. Noh, Annaseni, kaadappas nyt kahvia kupillinen, ei minua haluta odottaa, kunnes Mirrin ennustama vieras tulee.

ANNA (*kaataa kahvia kuppiin*). Tässä, ottakaa, isä hyvä.

MAIJU. Saisin vain pellin kiinni, että tulisi lämmin siksi, kuin vieras tulee.

PARONI. Ainako Maiju vain vieraita odottelee? (*Nauraa*) Hah, hah, hah.

MAIJU. Totta kaiketi, kaukaisia tuleekin, sillä poukka lenteli aina kyökin keskilaattialle. (*Kopina kuuluu.*) Kas, jopa joku tulee. (*Lähtee ovea aukaisemaan.*) Hyvänen aika, pastori! (*Pastori Kivinen tulee sisälle, ja Maiju menee.*)

Neljäs kohta.

PARONI, PASTORI, ANNA, *sitte* MAIJU.

PARONI. Ah! Mistä nyt tulette? Hyvää päivää! (*He kättelevät.*) Mikä teidät meille nyt näin äkkiarvaamatta on saattanut kaukaisilta Pohjan periltä?

PASTORI. Tärkeät asiat vaativat minua matkalle. (*Ottaa päällystakin yltänsä.*)

ANNA (*lähenee pastoria ja huomaa mustan suruharson hänen takkinsa hihassa*). Ah pastori, mitä merkitsee tuo musta suruharso? (*Äänettömyys.*) Te ette vastaa — sanokaa — oi sanokaa! (*Istuu tuolille valittaen.*) Hän on kuollut! (*Painaa päänsä käsiinsä.*)

PASTORI. Te ette siis tietäneet? — Vaan te arvasitte oikein; hän on kuollut urhoollisen sotilaan kuoleman.

PARONI. Hm — hän oli hyvä miehen alku — (*Yskähtää.*)

ANNA. Voi pastori! Kertokaa minulle tarkemmin hänen kuolemastaan. — Oi Kaarlo, Kaarlo!

PASTORI. Ouluun sain kuulla surusanoman, että hän Iisalmella oli Virran sillan luona kaatunut tappelussa. (*Huokaa.*) Tämän suruni katkeruutta lisäsi vielä sekin seikka, etten tietänyt, oliko hänen

hautansa siunattu. Se ajatus minua vaivasi alinomaa — —

ANNA. Ah, nyt muistan uneni.

PARONI. Kyllä kuolleet rauhassa lepäävät.

PASTORI. Suotavaa olisi. Mutta kuulkaa:[1] Kolme yötä peräkkäin tuli veljeni unissani luokseni sanoen: »Veli, tule siunaamaan hautani, että saan rauhan.» Sitte viipoitti hän kolme kertaa sormellaan minulle ja katosi, ja sormessa oli hänellä sormus, joka meidän suvussamme on säilynyt polvesta polveen.

[1] Tarun mukaan.

ANNA. Sen sormuksen minä kyllä muistan.

PASTORI. Minä päätin lähteä etsimään hänen hautaansa Iisalmelle; vaan siellä ei kukaan saattanut minulle siitä varmaa tietoa antaa. Nyt menin tappelukentälle Virran sillan luo, ja siellä rupesin hakemaan hautakumpuja, vaan en löytänyt. Kun nyt noin kuljin ajatuksissani, niin olipa ikäänkuin Savonjäkärieni marssia olisin kuullut hiljaa soitettavan. Minä kuuntelin tarkasti, vaan en enää kuullutkaan mitään. Sitte kuljin vielä verkalleen eteenpäin, ja näin jääkäriinpuvussa olevan haamun. Minä hätkähdin ja sanoin: »Kuka siellä?» mutta kun lähenin, tunsin Kaarlon ja huudahtin: »Veljeni!» vaan samassa hän katosi, ja hänen sijassaan oli vähäinen kumpu ja kummun päällä sormi, jossa oli veljeni sormus; mutta kun ennätin kummun luo, oli kaikki kadonnut, paitsi kumpu. Siinä minä hänet nyt siunasin rauhassa lepäämään maassa, jonka puolesta hän niin urhoollisesti taisteli, ja minä olen sitte myöskin saanut levon. (*Maiju tulee sisälle.*)

MAIJU. Täällä on vieras tyttö, joka tahtoo tavata Anna neitiä. Minä kysyin, mitä asiaa hänellä on, mutta hän sanoi vain: »Oi laske minut pian neiti Annan luo, laske, niin kauan kuin vielä puhumaan kykenen.»

ANNA. Oi saata hänet pian tänne!

MAIJU. Hän on kovin kipeä. (*Menee.*)

PARONI. Ihmeellistä — mitä asiaa tuolla tytöllä lienee?

ANNA. Niin, mitäpä hän tahtonee? (*Erikseen.*) En tiedä, mikä aavistus minun valloittaa — entä jos Kaarlo vielä eläisi. (*Sanni tulee ovesta.*)

Viides kohta.

SANNI, ANNA, PARONI, *sitte* PASTORI.

SANNI (*kiiruhtaa Annan luo*). Tehän olette Anna neiti! Minä tunnen nuo kirkkaat silmät.

ANNA. Mistä olet sinä, kaunis kalpea tyttö? En muista nähneeni sinua ennen.

SANNI. Olen Sanni, kalastajan tyttö Kallaveden rannalta, ja tuon luutnantti Kaarlon terveiset. Vaan auttakaa — (*horjuu*) mä lepoa tarvitsen — voimani jo riutuvat —

PARONI (*taluttaa Annan kanssa Sannin nojatuoliin istumaan.*) Sanni, sinä hoidit luutnantti Kaarloa, kun hän Toivalassa sairaana makasi — eikö niin? (*Sannin silmät vaipuvat kiinni, ja Anna juoksee tuomaan viiniä lasillisen. Palajaa kohta.*)

ANNA (*laskee Sannin huulille lasin*). Juo, Sanni, tämä uupuneet voimasi virkistytää.

SANNI (*avaa silmänsä ja juo. Huivi luiskahtaa päästä, ja hänen mustat kiharansa valuvat alas hartioille.*) Kiitoksia, Anna neiti — Oi onnea, nyt voin taas puhua, saan tuoda teille luutnantti Kaarlon viimeisen tervehdyn. (*Otaa kaulastaan silkkinauhan, jossa kotelo riippuu.*) Tämä on levännyt Kaarlo luutnantin rinnalla —

ANNA. Ah, minun antamani kotelo! Oi puhu, Sanni! Kuinka tämä tuli sinulle? Missä Kaarlo? —

PARONI. Anna, sinun kuvasi luutnantti Kaarlolla! Kuinka uskalsit sen antaa? Petitkö sinä isäsi?

ANNA. En. Koska en saanut olla hänen morsiamenansa enkä edes jäähyväisiäni hänelle sanoa, lähetin tämän kotelon muistoksi siltä ystävältä, joka iäti oli häntä muistava — eikä se ollut mikään petos.

SANNI. Kun Kaarlo luutnantti Toivalasta läksi, käski hän minua varjelemaan kuten silmäterääni tätä koteloa siksi, kuin hän takaisin palajaisi. »Vaan jos kuolisin», sanoi hän, »vie se Leppäniemelle neiti

Anna Tähtiselle ja sano hänelle, että, hänen kuvansa sydämmeeni kätkeytyä, lähdin sotatanterelle uroon nimeä voittamaan» — ja sen hän voittikin — kunniakuolemallaan.

ANNA. Voi, hän on siis kuollut! (*itkee.*)

PARONI. Älä itke, Annaseni!

ANNA. Ah isäni, anna kyneleitteni runsahasti vierä, nehän ovat muistokukkia vain minun Kaarlolleni — Mutta, Sanni, jos jaksat, jatka puhettasi vielä —

SANNI. Kaarlo luutnantin lähdettyä Toivalasta, pukeusin velivainajani vaatteisiin ja seurasin Savonjääkärien jälkiä, kunnes Iisalmella Virran sillan luona kova tappelu alkoi. Minä luulin saattavani hengelläni varjella häntä, vaan sen olisi Luoja voinut tehdä minuttakin — mutta *Hän* oli toisin päättänyt — luoti sattui luutnantti Kaarloon — se sattui kovasti — hän kaatui, silloin kuiskasin hänelle nimenne — hän katsoi tarkasti minuun, sanoen: »Sanni», sitte korotti hän vielä kerran äänensä ja lausui:

Nyt, Annaseni, suurin on rakkauteni, kun isänmaani eestä mä uhraan henkeni.

ANNA. Hän oli uskollinen — Ah!

PARONI. Hän lepää nyt rauhassa.

SANNI. Kun luutnantin silmät vaipuivat kiinni, sattui luoti myöskin minuun. Tainnoksista herättyäni oli tappelu jo tauonnut. Häntä hain, mutta turhaan, sillä kaatuneita oli yltä ympärillä. Sitte laahasin itseni Partalan kylään, sain siellä eräältä tytöltä vaatteet — nyt olen vähitellen tänne kulkenut, olen kärsinyt vilua, kipua, janoa —

ANNA (*tarttuu Sannin käteen*). Oi, Sanni, kuinka olet voinut kärsiä noin paljon muitten tähden? — Yksi tunne kuitenkin löytyy, joka on voimallinen — joka mahdolliseksi mahdolltomankin tekee — se on rakkaus —

SANNI (*aukaisee silmänsä*). Niin, se on rakkaus. — Oi, kuinka olen väsynyt, mutta minä olen matkani päässä, olenpa työni tehnyt — lupaukseni täyttänyt — vienyt Kaarlo luutnantin viimeiset terveiset hänen morsiamellensa.

ANNA. Ah, maailman nähden ei neiti *Tähtinen* saanut olla hänen morsiamensa, vaan sydämmessäni olen iäti oleva hänen Annansa.

SANNI (*istuu*). Nyt ymmärrän. Ah, eivät ole komeat huoneetkaan aina onnen asuinsijana. Oi sukuylopeys — oi säätyerotus, milloin olet tasoittuva? Koska jalot tunteet liikkuvat niin halpa kuin korkeasäätyisenkin sydämmessä, miksikä siis ihmiset tahtovat toinen toisensa onnen särkeä?

ANNA. Niin miksi, — miksi?

PARONI. Älkää minua kovin tuomitko, sillä mikä vielä minun nuoruudessani oli kunniatyö, on teidän mielestänne armotonta. Teidän jälkeenne tulee myöskin toinen polvi. Aika menee eteenpäin, ja ihmiset ajan muassa. Uudet polvet, uudet mielet, niin on mailman meno. — Jo minäkin nyt tässä elämäni ehtoolla näen monta asiaa toisin kuin ennen.

ANNA. Pois se, että minä isääni tuomitsisin! (*Rientää syleilemään paronia ja suutelee hänen kättään.*)

SANNI (*nousee innoissaan*). Niin, kerran, kerran kaikki muuttuu. Silloin ei erotusta enää ole, yksi ääni kaikuu yli koko Suomenmaan — joka korvessa, joka laaksossa. (*Akkunasta näkyy nouseva aurinko.*) Ah, aurinkoinen nousee; se todistaa, että uusi aika koittaa. — (*Vaipuu tuolille.*)

PASTORI. Aamen, tapahtukoon niin.

SANNI (*puhuu itseksensä*). Hän lepää nyt rauhassa, ja kaikki muuttuu, kaikki — Kuulkaa, jo hengettäret laulavat — (*Vienoa laulua kuuluu kulissien takaa*):

[1] Ah, yksi ääni Suomessa on kerran kaikuva, niin korvessa kuin laaksossa, niin torpassa kuin hovissa, ja ihanana kukkana on Suomi kukkiva.

[1] Lauletaan samalla nuotilla kuin »Maamme».

(*Laulun kuuluessa on Sannin pää vaipunut tuolin nojaa vasten.*)

PASTORI. Vaiti, vaiti, hän nukkuu viimeistä untaan. Hän on työnsä tehnyt ja päivänsä ovat päättyneet. Mutta me älkäämme veltostuttako surulla voimiamme, vaan pyhittäkäämme näitten vainajain muistoa

työllä, jalolla työllä. Koettakaamme mekin puolestamme, että maamme kerran kukoistaisi ihanana kukkana!

Esirippu lasketaan.

VIINANTEHTAILIJA.

NÄYTELMÄ KAHDESSA NÄYTÖKSESSÄ

HENKILÖT:

HOIKKA, viinantehtailija.

ROUVA, hänen vaimonsa.

ALFRED, heidän poikansa.

MARKKU, Alfredin palvelija.

ERÄS OMPELIJA.

Vieraita viinantehtailijoita ja palvelijoita.

Tapaus: Eräässä kaupungissa sekä sen lähistössä muutama päivä ennen joulua.

ENSIMMÄINEN NÄYTÖS.

Näytelmäpaikkana on viinantehtailijan sali, jossa on komeat huonekalut ja kauniita tauluja seinässä. Hoikka istuu nojatuolissa ja Rouva sohvassa, molemmat teetä juoden. Pöydällä on kartuusi ja piippu.

Ensimmäinen kohta.

HOIKKA. ROUVA.

HOIKKA (*iloisena hieroen käsiään*). Rahaa kokoontuu aina vain. Viinaa on mennyt kelpo lailla, ostajien määrä puodissa lisääntyy, ja tänä vuonna olen jo saanut 35 tuhatta markkaa puhdasta voittoa.

ROUVA. Tuosta viinan tekemisestä nyt jutellaan jo kaikissa sanomalehdissäkin, että se muka olisi joku paha työ, mutta kuinkahan se oikein lienee? Onhan sitä lupa tehdä — mutta kummallista — en ymmärrä, miksi tuo viinanpoltto aina saattaa mieleni levottomaksi. (*Laskee kuppinsa pöydälle ja ottaa sukankutimen.*)

HOIKKA. Hm, niin, sen asian minä pian selitän. Teillä naisilla ei ole oikein selvä käsitys asioista, te uskotte kaikki, mitä lulette ja kuulette ja olette liika herkkäluontoisia, joten heti tunnette levottomuutta sydämissänne, kun vain joku osaa hyvin kauniisti lörpötellä. Te puhutte aina tunteistanne ja tunnette hullusti, mutta me miehet, — me tiedämme, että mitä laki määrää ja säätää, se on aina paras, ja siinä on meillä ohje.

ROUVA. Mutta tuntoni.

HOIKKA (*äkäisesti toistaen*). Mutta — tuntoni — Vaimoväen suusta ei *mutta* minua miellytä; tunto ja tunto, en sitäkään viitsi kuulla *näissä* asioissa. Jutellaan nyt muusta. (*Laskee kuppinsa pöydälle.*) Kuuleppa, kultaseni, parin päivän päästä on jouluaatto, ja minä olen hankkinut sinulle hyvän joululahjan, ketunnahkaisen kapan.

ROUVA (*iloisesti*). Ja silkkipäällisen varmaankin!

HOIKKA. Tietysti! Oikein »atlaskia». Kohta tulee ompelija sinusta mittaa ottamaan, jotta sen jo jouluksi saat valmiiksi.

ROUVA. Oi Hoikkaseni, kuinka sinä olet hyvä! Noh, olemmehan rikkaimmat koko kaupungissa, eihän minun sopsikaan kulkea muussa kuin atlaskikapassa. (*Ompelija tulee sisälle.*) Kas, neiti! Olipa hyvä,

että tulitte heti. Laittakaa nyt kaikella muotoa kappani jouluksi valmiiksi!

OMPELIJA (*ottaa muotilehden ja levittää sen pöydälle*). Tässä on muotilehti. Minkä mallin mukaan minä sen nyt laitan? (*Osottaa yhtä mallia*.) Tämmöisen minä laitoin maaherran rouvallekin.

ROUVA (*vilkaisee muotilehteen*). Sepä juuri on minunkin mieleiseni. Katsoppa, Hoikka! (*Osottaa muotilehteä*.) Tuommoinen se pitää tehtämän, semmoinen on maaherran rouvankin.

HOIKKA (*pistää tupakkaa piippuunsa ja haukottelee*). Aivan semmoinen kuin on maaherran rouvankin. (*Lähtee kamariinsa, joka on oikealla puolella*.)

OMPELIJA (*ottaa hätäisesti mittaa nauhalla ja kumartaa sitte nöyrästi*). Kiitoksia. Kyllä minä laitan tämän valmiiksi pian. Hyvästi, rouva hyvä!

ROUVA. Hyvästi! — (*Ompelija menee, ja Rouva huutaa hänelle vielä*.) Muistakaa vain, että laitatte kappan juuri semmoiseksi, kuin maaherran rouvan on. (*Lähtee vasemmalle kamariinsa*.)

Toinen kohta.

HOIKKA, ROUVA ja JUKKA.

HOIKKA (*kurkistaa kamarinsa ovesta saliin, huutaen*): Rouvaseni, onko ovi lukossa?

ROUVA (*vastaa toisesta ovesta*). Ei, Hoikkaseni, vaan lukitse se. (*Jukka putkahtaa samassa sisään*.)

JUKKA (*on vähän pöhnässä ja katselee ympärillensä*). Hohho, kuinka täällä kynttilät loistavat. Näin valoisaa ei köyhällä ole jouluna edes. Kylläpä tämä on komea asunto, ja kaikki nuot taulut ja koristukset ovat viinalla kootut — hahha —

ROUVA. Huh — hän on pöhnässä. Mitäpä hän täällä tekee? (*Istuu ja rupeaa taas kutomaan sukkaa*.)

JUKKA (*kumartaa*). Tackar som frågor, juon vaikka vähän lisää, jos Rouva niin suvaitsee. Kyllähän viinantehtailijalla tuota makuisaa viinannestettä löytyy; senhän vuoksi tulinkin, että saisin sitä vähän joulukseni.

HOIKKA. Mene tiehesi! Mitäs täällä teet?

JUKKA (*ei ole kuulevinaan*). Kelpo tavaraa tuo viina muuten, mutta vähän epätasaisesti se rikkautta jakaa; kun yksi rikastuu, silloin tuhansia köyhtyy.

HOIKKA, (*kiivaasti*). Menetkö kohta tiehesi! Minä en kärsi juomareita.

JUKKA (*ivaten*). Vai niin! Viinantehtailija ei kärsi juomareita, hahhah — vai niin — mutta niitä kolikoita, jotka juomarin taskusta tippuvat pois ja täyttävät teidän taskunne — niitä varmaankin kärsitte, vai kuinka, häh? Ette suinkaan muuten rakentaisi noita viinapuoteja, jotka niin herttaisesti tarjoovat vilustuneelle lämmitystä, että ei sivuitse päase, jos suinkin vähän kilinää taskussa kuuluu.

HOIKKA (*näyttää ulko-oveen päin*). Tuolla on ovi, josta sisälle tulit. Mene — taikka keppini näyttää sinulle tien!

JUKKA. Enkö joulukseni rikkaalta saa edes ryyppyä? (*Hoikka menee kamaristansa noutamaan keppiä*.) Antakaa, Rouva kulta, kakunpala pojalleni. Teillähän myöskin on poika, niinkuin minullakin, mutta se on erotuksena vain, että teidän poikanne on aika veitikka, joka tuhlaa, mitä isä viinalla kokoo, mutta minun pieni Mattiseni hakea tassuttelee ruokansa, kun isä rahjus juo eikä saata hänelle leipää toimittaa.

ROUVA. Sitte saat, kun selkeällä päällä tulet pyytämään. Nyt sinä olet niin hävytön, että et ansaitse mitään.

JUKKA. Oi teitä! Ja minulla on kuitenkin kolme lasta, joille murusia pyydän. Olisin edes Matille saanut. (*Puoliääneensä*.) Ei viinarahoissa siunausta ole. Jollei ensi, niin kyllä jo toisessa polvessa hukka ne on perinyt. (*Menee. Alfred tulee samassa ja Hoikka kamaristansa, keppi pystyssä*.)

Kolmas kohta.

HOIKKA. ALFRED. ROUVA.

HOIKKA. Jopa hän meni, tuo hävytön. Olisipa saunan ansainnut.

ALFRED. No mitäpä täällä nyt on tapahtunut?

HOIKKA. Tuo lurjus, joka täältä läksi, oli niin hävytön, että minun täytyi keppiäni näyttää.

ALFRED. Jukka, se juopporatti! Mikä hänen nyt hävyttömäksi teki? Tavallisesti hän on tyytyväinen, kun vain ryyppyn ja muutaman hopearahan saa.

ROUVA (*istuu syvissä ajatuksissa, sanoen itseksensä*): En saa noita ukon sanoja mielestäni.

HOIKKA. Sen kyllä uskon, että hän silloin on tyytyväinen, kun ryyppyn ja rahaa saa, mutta en minä hänelle rahojani jakelemaan ruvennut, viinaan hän ne heti olisi pannut.

ALFRED. Ja isäni olisi rahansa takaisin saanut, hahahaa!

HOIKKA (*närkästyneenä*). Vaiti, poika!

ALFRED (*äitiinsä kääntyen*). No äitiseni, oletteko vallan pelästyksissä vielä, koska ette mitään virka? (*Kävelee lattialla.*)

ROUVA (*itseksensä*). Hän sanoi: *Jollei ensimmäisessä, niin toisessa polvessa hukka ne perii* — Alfred — Alfred! Oletko sinä tuhlaajapoika?

ALFRED. Mitä sanotte, äitini?

ROUVA (*herää ajatuksistaan*). Mitä kysyt, lemmittyäni?

ALFRED. Kysyn vain: mikä teitä kaikkia nyt vaivaa? Mökinukko on teidät vallan noitunut.

ROUVA. Niin, totta tosiaankin olen varsin pelästyksissä vielä.

ALFRED. Mutta isä, ettekö häntä tuntenut? Hän on monta kertaa tuolla viinatehtaalla minulle jutellut, kuinka hän ennen muinoin oli isäni leikkikumppanina, ollessaan juoksupoikana isäni kodissa.

HOIKKA (*laskee sormensa nenälleen*). Ah, nyt muistan. Olisiko tuo rahjus sama Jukka — hm — hän oli sokea, hilpeä poika, kun meni naimisiin ja muutti appensa torppaan, ja nyt —

ROUVA. Ja nyt on hänellä juomarin muoto, huh —

HOIKKA (*katsoo kelloansa*). Minun täytyy lähteä pois, meillä on pieni kokous kauppias Pohatalla.

ROUVA. Viivytkö kauan?

HOIKKA. En, hetken perästä palajan takaisin. (*Menee.*)

ROUVA. Täytyy minunkin mennä illallista toimittamaan. (*Lähtee pois sanoen itseksensä*): Kumma! Olen niin levoton, ettei tuo ketunnahkainen kappakaan minua enää oikein saata miellyttää.

Neljäs kohtaus.

ALFRED, *sitte* MARKKU.

ALFRED. Lieneekö isäni jo saanut kirjeen velkojiltani, koska äiti näytti niin surulliselta? Aina minuun vähän koskee, kun vain äitini surullisena näen, mutta — täytyyhän sitä nuorena elää — oojah — elää sitä täytyy ainakin — kun rahat tulevat ja menevät, sehän hupaista! (*Kilistää kelloa; Markku tulee sisälle*). Markku, tuo minulle tyyny tänne sohvalle pääni alle.

MARKKU. Paikalla. (*Lähtee vasemmalle ja palajaa kohta, tuoden tyynyn muassaan.*)

ALFRED (*pane tyynyn päänsä alle*). Kas niin, nyt on hyvä. (*Markku menee. Alfred ottaa sanomalehden ja rupeaa ääneensä lukemaan.*) »Tuota turmelevaa viinaa tulvailee viinatehtaista» — Hohho — täällähän vedetään samaa virttä kuin aina ennenkin; viitsis tätä lukea, parempi, kun käännyn kyljelleni. (*Laskee pois sanomalehden. Hoikka tulee.*)

Viides kohtaus.

HOIKKA. ALFRED.

HOIKKA. Joko sinua unettaa?

ALFRED. Kah, isäni! (*Nousee seisolle.*) Minä luulin vain Markun siellä toimiskelevan. Olin hieman

väsynyt, kun tapasin ravintolassa muutamia ylioppilaita, entisiä koulutovereita. He söivät siellä iltapalaa, ja minä kestitin heille muutaman pullon samppanjaa.

HOIKKA. Vai samppanjaa, samppanjaa, niinkuin ei mikään muu olisi herroille kelvannut.

ALFRED (*huolettomasti*). Entäpä — muutama pullo samppanjaa! Mutta voi kuinka minua naurattaa! (*Nauraa.*) Kun kuulivat, että isälläni on viinatehdas, ja että minäkin siellä välistä työskentelen, silloin he sanoivat viinantehtailijoita kansan myrkyttäjiksi ja mitä kaikkea saarnasivat, että minun muka tulisi hankkia itselleni parempi ammatti.

HOIKKA. Mutta samppanjasi kelpasi heille!

ALFRED. Totta puhuen ei se niille hupsuille kelvannut, mutta kun olin pullot aukaissut, niin — kylläpä niitä oli, joille kelpasi. — Minä vain viisaasti tein, kun lukiosta jo eron otin, sillä muuten varmaankin olisin tullut tuommoiseksi puolipöhhöksi kuin nuo ylioppilaat.

HOIKKA. Lopussa kiitos seisoo. Huono kukkaronhoitaja sinä kuitenkin olet.

ALFRED. Enpä liioin — (*Itsekseen*). Täytyy lähteä pois, sillä muuten saan hyvät torat, tuossa oli vain alkulause. Ei ukko hyväksynyt, kun sai maksaa velkojilleni viisituhatta markkaa. Viisituhatta markkaa — ei tuo suurikaan raha ole. (*Ääneensä.*) Nyt minun täytyy yöksi lähteä tehtaalle. Hyvästi, isä. (*Menee.*)

HOIKKA. Minä en voi häntä oikein nuhdella. En ymmärrä, mikä siinä vikana lienee. Ja kumminkin hän on taas menettänyt viisituhatta markkaa tietämättömiin. Hm — noh, tosi on, etteivät nuo minun kukkarooni suurta lovea tee — mitäpä noita ajattelen, ne häiritsevät vain lepoani. Kello on jo paljo, paras että menen maata.

(*Esirippu lasketaan.*)

KUVAELMA.

(Metsäinen seutu kaupungin lähellä. Talvinen yö, kuuvalo, metsätien varrella lumikinoksia. Etäällä metsässä näkyy vähäinen mökki, ja toisaalla vilkuttaa komea viinatehdas. Pieni mieron tietä kulkeva poika makaa kinoksella pussonen olalla. Jukka tulee tietä pitkin.)

JUKKA. Hyi kuin on kylmä, enkä edes ryyppyä saanut lämmityksekseni. Tuo tasku pahanenkin on aina tyhjä — juuri kun siellä jotakin kilisee, niin ne riivatut menevät tuonne krouviin. Mutta eipä Jukka tällä kertaa kaikkia menettänytään viinaan, onpa kelpo vehnänen Matille taskussani. Poika raukka on monta leipäpalaa isälle antanut, mutta nytpä hänen silmänsä iloisiksi tulevat. (*Seisattuu ja ottaa vehnäsen taskustansa.*) Onpa tämä oikein makuisa kaakku pojalle. (*Pistää taas leivän taskuunsa ja katsoo lumikinokseen päin.*) Mitä? Mikä hiisi tuolla on? (*Hieroo silmiänsä.*) Mitä näen? Ei ole mahdollista — enkö ole pöhnässä — viinahan tuo kaikenlaisia näkyjä. Mutta voi, näky ei muutu! (*Laskee kätensä päällelensä.*) Ja pääni on nyt aivan selvä. (*Lankee polvillensa ja painaa kätensä kuolleen lapsen sydämmelle.*) Voi minun poikani, minun poikani! Myöhään sinulle antimia säästin, kun en ennen sitä tehnyt. Mieron tiellä kulkenut, nyt olet vilusta ja väsymyksestä uupunut. (*Nousee seisolle ja lyö nyrkkinsä vasten rintaansa.*) Isä, isä, huonosti olet lapsiasi hoitanut — viina on sinun vimmannut — (*näyttää kuollutta*) ja tuossa jo on toinen uhri. Äiti oli ensimmäinen. (*Kääntyy viinatehtaan puoleen, puristaen nyrkkiänsä.*) Te kirotut viinatehtaajat, jotka myrkkyyänne maailmalle viekotellen jakelette, te olette myöskin syypäät noihin viinanuhreihin. Oi poikani, sinä olet kaikista viettelyksistä lepoon päässyt, mutta tässä sinun muistoksesi minä lupaan, etten ikinä enää viinaa maista. (*Ottaa lapsen syliinsä.*) Oi poika, kylmä — kylmä olet! (*Menee torppaan päin.*)

(*Esirippu lasketaan.*)

TOINEN NÄYTÖS.

(Viinantehtailijan sali.)

Ensimmäinen kohta.

HOIKKA, *sitte* ERÄS PALVELIJA.

HOIKKA. Tuosta pojastani pelkään tulevan aika tuhlarin. Hän viettää paljon aikaa ravintoloissa ja kallistaa pulloa luulen liiemmäksi — ei ole hyvä — Vaimoni puhuu aina noista Jukan ennustussanoista, että viinasta tullut raha ei siunausta tuota — hm, entä jos se olisi niin — — — Minä olen tyhmä, joka tuommoisia ajattelen, vallanhan olen ämmämäinen — taikauskoinen kuin vaimoni. Mutta — kumma levottomuus minussa vallitsee — hm, tuo on vain ilman vaikutusta; päivä on ollut niin synkkä ja pilvinen, tuskin tätä hämärää päiväksi saattaa nimittääkään. (*Kilistää kelloa. Palvelija tulee.*)

PALVELIJA. Mitä tahdotaan?

HOIKKA. Valkeaa kynttilään, minä odotan tänne vieraita, kaksi viinantehtailijaa. (*Palvelija sytyttää pari pöydällä olevaa kynttilää ja menee.*)

Toinen kohta.

HOIKKA, *sitte* JUKKA.

HOIKKA. Noh, nytpä huone vähän iloisemmalta näyttää. Missä nyt vaimonikin lienee? Hänellä on aina niitä joulutoimia. (*Kopinata kuuluu.*) Kuka siellä porstuassa kopistaa. Häh? (*Jukka tulee sisälle siistissä vaatteissa.*)

JUKKA. Suokaa anteeksi, että astun sisälle, mutta — Joulukuukuu tulee niin köyhälle kuin rikkaalle, ja minulla ei ole lapsilleni mitään jouluksi. Teidän rouvanne lupasi minulle antaa almun, jos selkeällä päällä häneltä sitä anoisin. Nyt olen varsin selkeä, eikä kukaan enää ole näkevä, että Jukka viinaa ryyppää.

HOIKKA. Ja sinä olet sama Jukka, joka Mannilan torppaan vävyksi meni?

JUKKA. Sama — ja myöskin sama, jolle te lapsena ollessanne lupasitte, että jos kerjäläisenä tulisin almuja anomaan, antaisitte minulle juustoa ja voitaleipää. Muistatteko sitä vielä?

HOIKKA. Kyllä. (*Ottaa rahaa kukkarostansa.*) Tuossa sinulle muutama markka, mutta pahoin pelkään, että ne viinaan menetät.

JUKKA. Vai pelkäätte — se on turhaa! Viinasta olen jo kylläni saanut. Sepä on minut mieronkallekin saattanut.

HOIKKA. Kuinka olet tuohon tilaan joutunut?

JUKKA. Kertomus elämästäni on kyllä surullinen. Niin kauan kuin Mannilassa olin, kävi kaikki hyvin, mutta sitte muutin tänne kaupunkiin ajuriksi. Vilu tuli tuolla ulkona, ukko viinapuodin ovitaulussa kehotti, pikari kädessä, minua lämmitystä ottamaan. Eräänä päivänä menin ensi kerran, ja sitte tiesin tien. Ukko pikari kädessä nauroi, kun ajoin sivuitse, ja tiesinhän poiketa taaskin. Viinatehtaista tulvaili viinaa, jota puodeissa ja kapakoissa kaupittiin, ja miehistä on tullut juomareita. Vaimoni koetti elättää ja vaatettaa lapsiamme, mutta minun oli viinanhimo valloittanut niin, että join hänen vaatteensakin. (*Äänettämys. Jukka pyyhkii silmiänsä.*) Vaimoni sai levon haudassa, mutta silloin omaatuntoani pisti, koska tiesin olevani syypää hänen aikaiseen kuolemaansa.

HOIKKA. Noh, sen ymmärsit, etkä vain lakannut tuosta ilkeästä juomisesta —

JUKKA (*kolkosti*). En, yhtä ahnaasti join viinaa, kuin viinantehtailija kokosi rahaa, mutta — viime yönä, kun pieni Mattiseni jäätyneenä makasi lumikinoksella, silloin vihdoinkin sai sydämeni kolauksen semmoisen, että teidän viinanne, herra, ei minulle enää maistu.

HOIKKA. Sinä olet hävytön. Mitä se minuun koskee, että sinä olet juomari?

JUKKA. Herra! Lakatkaa aikanansa viinalla rahaa kokoomasta, sillä kerran täytyy teidän ja krouvarin, yhtä hyvin kuin juomarinkin, tehdä työstänsä tiliä. (*Kovasti.*) Herra, teidän työnne kylvää kyyneleitä, jotka kuumina kerran polttavat sydäntänne. Älkää myöhästykö parannuksessa niinkuin minä! (*Ompelejä tulee sisälle.*)

Kolmas kohta.

ENTISET. OMPELIJA, ROUVA, PALVELIJOITA JA VIERAITA VIINANTEHTAILIJOITA.

OMPELIJA. Hyvää päivää. Tässä on rouvan kappi. Se on nyt valmis, ja varsin hyvin se sopii, sen vakuutan. (*Rouva tulee juosten sisälle.*)

ROUVA (*huutaa*). Voi! Minun poikani! (*Vaipuu tuolille.*)

OMPELIJA. Mikä Rouvaa vaivaa? Tässä on kappanne.

ROUVA (*kiljaisee*). Viekkä pois, pitääkää itse tuo, minä en siitä huoli, se on viinarahalla ostettu. Oi Hoikka, mihin vietiin minun Alfredini, issikalla hän vietiin minun akkunani ohitse, hän makasi reessä aivan kuin kuollut! (*Vääntele käsiään.*)

OMPELIJA. Tämähän kumma! Sen vain tiedän, etten koskaan työstäni näin hyvin ole tullut palkituksi. (*Otaa kapan päällensä, kumartaa ja lähtee ulos.*)

HOIKKA (*vapisten*). Kuule, sinä — et varmaankaan nähnyt oikein.

ROUVA. Oih! Kuules — (*ääniä kuuluu*) jo tulevat! (*Juoksee vasemmalle puolelle. Ovi avautuu ja Alfred kannetaan näyttämön yli myöskin vasemmalle puolelle.*)

HOIKKA (*pitäen tuolista kiinni*). Onko hän kuollut?

ERÄS PALVELIJA. Ei, hän vain humalapäissään ajoi niin riivatusti, että reki keikahti kumoon, ja hän sai siinä semmoisen kolauksen, että pyörtyi. Kyllä hänen sydämensä kuitenkin vielä sykkii.

JUKKA (*osottaen kamariin päin, johon Alfred vietiin*). Siinä taaskin yksi viinanuhri. (*Kaksi viinantehtailijaa tulee sisälle.*)

HOIKKA (*nostaa kätensä ohauksillensa, huutaen raivoisasti*). Pois täältä! Kaikki on viinaa — viinapullot tanssivat seinillä. Voi onnetonta! Ei ne anna minulle rauhaa, ennenkuin koko viinatehdas on hajoitettu. (*Juoksee pois kamariinsa.*)

VIINANTEHTAILIJAT. Mikä herran on? — Mikä herran on?

JUKKA. Hän raivoaa, vaan myrskyt ja rajutuulet puhdistavat ilman, ja sitte seuraa tyyni, kirkas päivä. Mutta teille, hyvät herrat viinantehtailijat, tässä vielä sanon:

Te ihmisiä vietellä tahdotte viinamyrkyllä, vaan — miltä teille tuntuukaan, kun tili kerran vaaditaan? Sit' ajatelkaa aikansa!

(Esirippu lasketaan.)

End of Project Gutenberg's Kotikuusen kuiskehia, by Theodolinda Hahnsson

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KOTIKUUSEN KUISKEHIA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works,

by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up,

nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and

distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.